

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

157

FEM AAR

INDTRYK OG OPLEVELSER

BIND I

---

9. April 1940 - 29. August 1943

Redigeret af Chr. Refslund

*H. Hagerup · Slesvigsk Forlag
København 1945*

F E M A A R

FEM AAR

INDTRYK OG OPLEVELSER

BIND I

9. APRIL 1940—29. AUGUST 1943

REDIGERET AF

REDAKTØR CHR. REFSLUND

UNDER MEDVIRKEN AF

MAX SCHMIDT

ØVERLÆGE, DR. MED.

H. HAGERUP'S FORLAG · SLESVIGSK FORLAG
KØBENHAVN 1945

FORORD

Denne Bog har sin egen Historie. Efter Ydmygelsen den 9. April 1940 nedskrev forskellige Personer deres Indtryk af denne Dag og deres Syn paa Fremtiden i en Mindebog. Forskellige af de Officerer, der deltog i Kampene, gav en Beskrivelse af de Kamp-handlinger, som de havde ledet eller overværet. Jeg fandt, at Bidragene var af en saadan Art, at de burde bevares for Efter-tiden, og naar Forholdene engang tillod det, offentliggøres.

Det blev til et Ønske om at lade Bidragene indgaa i en Bog, der i en Række Bidrag skulde skildre Begivenheder fra Krigen i Danmark, som paa Grund af Forholdene ikke kunde offentliggøres den Gang. Der skulde fortælles herom af Øjenvidner og i en personlig Form, der ikke saa meget tilstræbte det samlede afklarede Overblik eller tør Historieskrivning som at give et levende Billede af Episoder fra Kampen. Den nationale Samling og Kampene paa den indre Front, som ikke udadtil var markeret ved dramatiske Episoder eller store konkrete Begivenheder, skulde skildres af Personligheder, der selv havde staaet midt i Udviklingen. I karakteristiske Glimt og Udsnit skulde Kampen for Danmarks Frigørelse og det danske Folks Holdning under Krigen skildres saa vidt muligt i Selvoplevelsens Form, præget af det levende Liv. Gennem Skildringens personlige Form skulde alle Samfundslag indenfor det danske Folk komme til Orde. Det var mit Haab, at Bogen ogsaa indirekte ved sin Tone og imellem Linierne kunde fortælle noget om de Mennesker, der stod bag ved Begivenhederne. Bidragene skulde indsamles under Krigen for at afspejle Synspunkter og Følemaade paa det Tidspunkt, da Begivenhederne fandt

Sted og ikke efter Frigørelsen, hvor alt maatte antages at ligge saa helt anderledes og let blive bedømt med andre Øjne.

En stor Del af Bidragene er skrevne og indsamlede paa denne Maade under Krigen. Imidlertid medførte Forholdenes Udvikling, at denne Linie ikke helt kunde gennemføres. Begivenheder, der for et Par Aar siden forekom store og betydningsfulde, er nu næsten glemte, hvorfor nogle af de den Gang nedskrevne Beretninger har maattet udgaa. Risikoen ved at afgive skriftligt Materiale med efter tysk Synspunkt kompromitterende Indhold blev saa betydelig, at denne Fremgangsmaade maatte opgives. I en Række Tilfælde blev det efterhaanden umuligt at komme i Forbindelse med Bidragydere, der havde lovet Bidrag eller til hvem, jeg ønskede at rette Opfordring herom. Under disse Forhold har Redaktionsarbejdet været vanskeligt. Stoffet har været saa stort, at kun karakteristiske Udsnit og enkelte Begivenheder eller særlige Bevægelser i Tiden har kunnet belyses. Det er dog mit Haab, at Bogen maa være i Stand til at give et væsentligt Billede af Danmark under Krigen. Fra Efteraaret 1944 har Overlæge, Dr. med. Max Schmidt vist mig den Imødekommenhed at bistaa ved Redaktionsarbejdet, hvad jeg skylder ham megen Tak for.

Jeg er ogsaa alle Bogens Bidragydere megen Tak skyldig for deres Hjælp og store Arbejde med at samle og nedskrive Stoffet ofte under vanskelige Omstændigheder og for den Resignation, som Hensynet til Bogens Omfang og Plan gjorde nødvendig. De mange forskellige Medarbejdere skulde give Bogen dens specielle Karakter. Hver enkelt Forfatter indestaar derfor for sit eget Stof. Af Bidragyderne er to faldne i Kampen: Pastor Kaj Munk, der med rundhaandet Imødekommenhed har skrevet adskillige originale Bidrag til Bogen, og Grænsegendarmeriets Chef, Oberst S. B. Paludan-Müller, hvis Død var i saa fuld Overensstemmelse med de ranke og mandige Synspunkter, han har gjort gældende ved sit Bidrag til Bogen. Om begges Død vil der blive berettet nærmere i det følgende Bind. Overingeniør ved Burmeister & Wain Robert

Christensen naaede ikke at skrive sit Bidrag, inden han blev myr-
det. Andre Bidragydere har for deres Andel i Kampen for Dan-
marks Frihed været internerede, fængslede, deporterede eller maat-
tet udvandre.

Det er mit Haab, at det Sprog, der tales gennem disse Bidrag,
maa kunne blive forstaaet og paaskønnet.

Jeg bringer Viceadmiral Vedel, Landsretssagfører Karsten Fønss,
Dr. Helge Kjems og Præsterne N. J. Rald og S. Birke Tak for
redebøn Hjælp med at udvælge og fremskaffe en Del af Stoffet.
Ligeledes takker jeg Forlagssekretær Holger Budde-Lund for
Hjælp og Interesse ved Bogens Tilblivelse. Sidst og ikke mindst
staar jeg i stor Taknemmelighedsgæld til nu afdøde Overretssagfører
Knud Dahl og Frue Ellen Dahl, f. Dinesen, for stadig Interesse og
Opmuntring under Arbejdet med Bogen.

Chr. Refslund.

Tror du, at en Perle dannes som i Vuggesang —
blidt og venligt, medens Havet gaar sin Gang?
Nej, naar Perlen skønnest lyser med sit blide Skær,
vidner den, at det er Smerte, der har skabt dens Værd.

Tror du, at et Folk forgaar paa Lidelsernes Vej?
Mener du, at alt er bedst, naar Liv gaar som en Leg?
Har vor Saga aldrig talt til dig med sorgtung Røst —
da har Folkets Længsler aldrig rørt dit Bryst.

Andr. Hanssen.

Rektor Dr. phil. Andreas Hanssen, Duborg Skolen i Flenstørg, der i Aarene mellem 1920 og 1940 fremfor nogen blev Modersmaalets Genindfører i Sydslesvig og da navnlig i Flensborg, men som før Tiden segnede under den Byrde, der var lagt paa hans Skuldre, skrev i 1940 kort før sin Død ovenstaaende Vers som et Bud til sine Landsmænd efter den tyske Besættelse.

9. APRIL 1940

GRÆNSEN

MINE OPLEVELSER 7.—8. APRIL SYD FOR GRÆNSEN

Af Chauffør Lauritz Tjellesen.

Jeg var tilfældigvis i Tyskland med Fiskebil, baade da Krigen brød ud i September 1939 og senere, da Tyskland gjorde Forberedelser til at besætte Danmark i April 1940.

I September 1939 havde jeg en Falckmand med, da det var Meningen, at vi efter at have afleveret Fisken i Berlin skulde ned og hente en Motorsprøjte til Esbjerg og saa slæbe den hjem. Vi kørte ind i Berlin den Dag, Englænderne havde erklæret Tyskland Krig. Den Dag glemmer jeg aldrig. Berlinerne var helt tossede. Overalt kørte der smaa, aabne Biler helt fyldt med Flyveblade, og bag i Bilen stod en Mand, der øste ud af Flyvebladene med begge Hænder. Paa Flyvebladene stod, at nu havde England erklæret Tyskland Krig, og Føreren var rejst til Fronten i Polen og havde der oprettet sit Førerhovedkvarter. Den næste Dag, da vi kørte ud ad Autostradaen fra Berlin, var der fyldt med militære Biler af alle Slags, og Antiluftskyts var der ogsaa tykt med, saa jeg blev helt uhyggelig til Mode ved det. Saa da vi havde kørt og set noget paa det, sagde jeg til Falckmanden: »Hør Kammerat, tror du ikke, det er bedre, at vi vender Skuden og vender Næsen hjemad?« Det mente han ogsaa, og saa gjorde vi det. Men senere er vi jo rigtignok blevet vænnet til lidt mere.

7. April 1940 havde jeg en Tur til Hamborg med Fisk. Jeg var alene i Vognen og oplevede ikke noget særligt, til jeg kom til Rendsborg. Der var nok af og til en militær Bil og en Motorordonnans paa Vejen, men det mødte man jo saa tit. Men da jeg havde spist i Rendsborg og kom ud igen, var det blevet til en Strøm af Biler, og det fortsatte nu uafbrudt lige til Hamborg. Det var regulære Troppeafdelinger, Biler med Fodfolk, Kanoner og Træn af alle Slags, og alle kørte de i langsom Fart nordpaa. Jeg maatte næsten køre i

3. Gear hele Tiden. Det var næsten ikke til at komme frem. Og nogle Steder var en Bil gaet i Stykker, og saa bugtede hele Strømmen udenom og blokerede hele Vejen, saa det ikke var til at komme forbi, naar man skulde den modsatte Vej. Jeg kunde ikke lide det her. Jeg var flere Gange af og gav mig i Snak med Soldaterne og vilde høre, hvor de skulde hen. Men de vilde ikke rigtig ud med Sproget. Engang var der een, der sagde: »Vi skal til Mecklenborg for at tage Kartoffler op.« Jeg svarede: »Saa er det i en forkert Retning, I kører, og en sær Aarstid I er ude paa. For paa den Tid af Aaret tager vi ikke i Danmark Kartoffler op, men lægger dem snarere ned.«

En anden Gang, da jeg snakkede med nogle Soldater, kom en hen og sagde paa dansk til mig: »Du er nok fra Danmark.« Det viste sig, at han var fra Sydtyskland og havde været i Danmark med Wiener- og Berlinerbørnene efter den sidste Verdenskrig. Da jeg havde spurgt ham, hvad denne store Udrykning skulde betyde, og hvor de skulde hen, saa han blot paa mig og sagde: »Jeg er bange,« og saa skyndte han sig bort. Det var ligesom han ikke vilde eller ikke turde tale længere med mig. Jeg var efterhaanden ked af Situationen. Vi plejede næsten altid at være flere Fiskebiler i Følge, men denne Dag var jeg tilfældigvis helt alene. Jeg anede det værste og vilde helst være vendt hjem hurtigst muligt. Men jeg skulde jo have afleveret min Fisk, saa jeg klemte paa det bedste, jeg kunde for at komme til Hamborg.

Men saasnart Fisken var losset af, gik det hjemad igen, og det gik stærkt. Det var 8. April om Morgenen ved Sekstiden, jeg startede igen fra Hamborg. Jeg kørte godt til og regnede med, at jeg maatte snart indhente den militære Kolonne. Den havde ikke kørt mere end 30—35 km. i Timen. Men jeg kom til Rendsborg og saa ingen Militær. Jeg havde hørt Radioen om Morgenen, saa jeg vidste, der ikke var sket noget derhjemme. Der var ingen Overskridelse af Grænsen. Saa de maatte være her Syd for Grænsen. Og jeg holdt godt Udkig efter dem, for jeg undrede mig meget over, hvor de var blevet af. Men jeg kom til Slesvig, og jeg kom til Flensborg og saa stadig ingen. De var sporløst forsvundne. De maatte jo være blevet indkvarteret og camoufleret, saa man ikke kunde se dem.

Da jeg kom til Grænsen, blev jeg standset af de danske Gendarmere, som skulde høre, om jeg havde set noget, og jeg maatte ind paa Kontoret og fortælle alt, hvad jeg vidste. Lidt senere blev jeg

standset af Færdselspolitiet. De vilde ikke undersøge noget; men vilde ogsaa have at vide, hvad jeg havde set syd for Grænsen.

Jeg kørte saa videre til Aarhus, hvor jeg skulde hente et Læs hjem til Esbjerg. I Aarhus traf jeg min Kammerat Jens Axel, som ogsaa er Fiskebilchauffør i Esbjerg. Jeg sagde til ham, at jeg var overbevist om, at inden 8 Dage havde vi Tyskerne i Landet. Det vilde han ikke tro og mente, jeg havde set Syner dernede syd for Grænsen. Men inden vi forlod Aarhus, fik vi et Par Antydninger af, at det danske Militær var alarmeret. Og da vi kom til Esbjerg og havde lagt os til at sove, havde vi ikke sovet saa mange Timer, før de tyske Flyvere var over Byen.

GRÆNSEGENDARMERIET DEN 9. APRIL

Af Chefen for Grænsegendarmeriet Oberst S. B. Paludan-Müller.

† 26. Maj 1944.

Den 8. April 1940 var jeg — alene ved at læse Aviserne — klar over, at Danmark var i stor Fare. Som Følge af indgaaede Efterretninger sendte jeg den 8. om Formiddagen følgende Melding til København: »En motoriseret Kolonne paa 60 km Længde er under Ilmarch fra Rendsborg mod den danske Grænse.« Over Middag meldte jeg atter til København: »Den i forrige Melding nævnte Kolonne er naaet med sine forreste Dele tæt op til Grænsen og gaar nu i Kvarter langs Marchvejene.« Teoretisk set kunde det tænkes, at disse tyske Soldater kun skulde afspærre paa den tyske Side af Grænsen, men der var dog, naar man tog den aktuelle udenrigspolitiske Situation i Betragtning, 95 % Sandsynlighed for, at et Angreb paa Danmark var umiddelbart forestaaende. Det var derfor en unødvendig, national Ydmygelse, der ramte det danske Folk ved Begivenhederne i København den 9. om Morgen. Trods det usle Beredskab var der i København Mænd, Miner og Kanoner nok til at forhindre det Overfald fra Søsiden, der ikke kostede Tyskerne een Mand.

Grænsegendarmeriet fik den 8. om Eftermiddagen Forbud mod at skyde paa Tyskerne, hvis de gik over Grænsen. Natten gik i Spænding, vi Gendarmer var ikke i Tvivl. Vor Opgave var at holde Garnisonerne i Søgaard, Tønder og Sønderborg underrettede om

Begivenhederne ved Grænsen, specielt naturligvis om en Grænseovergang. Denne Meldingstjeneste var sat i System og fungerede godt hele Natten. Fra Kl. 3 kom fra hele Grænsen mange Meldinger om Larm af Motorkøretøjer, travende Heste, marcherende Kolonner og Vaabenklirren.

Overgangen skete samtidig ad seks Veje. Hærens Afdelinger blev underrettet i samme Øjeblik. Grænsegendarmeriet havde her den Glæde at gøre en Indsats, uden hvilken Tyskerne var kørt lige ind i de sønderjydske Kaserner, som ikke maatte forlades, før Fjenden var over Grænsen. En Gendarm satte Livet paa Spil ved at springe til en Telefon og melde, da Tyskerne med Fingeren paa Aftrækkeren raabte »Hände hoch«. 3 Gendarmere blev paa deres Post skudt af civilklædte Personer. Grunden var, at Tyskerne troede, at disse tre Gendarmere var ved at sprænge Viadukten ved Padborg. Den ene døde straks, de 2 andre 20 Timer senere under store Lidelser. Saa længe jeg lever, vil jeg huske, at Overgendarm Albertsens sidste Ord var, at han bad om at blive begravet i Uniform.

Mine Tanker efter den 9. April er: Efter at have paanødet Danmark en Ikke-Angrebstraktat, som Danmark nøje har overholdt, overfaldt Tyskland os ved Nattetid uden at have ofret et Ultimatum paa os.

Det er ikke rigtigt, at Englænderne paatænkte at besætte Danmark. Herom foreligger intet, og en saadan Besættelse var af strategiske Grunde ganske udelukket. Alle venlige og forstaaende Ord om Tyskland er uværdige. Forholdet mellem Danmark og Tyskland er ødelagt for Aarhundreder. At stole paa Tyskernes Løfter og tale derom er latterligt. Göbbels har med rene Ord sagt os Vilkaarene efter en tysk Sejr: Fælles Toldunion, fælles Mønt, fælles Militærpolitik og fælles Udenrigspolitik med Tyskland. At diskutere med Tyskerne under Besættelsen, som mange gode Mænd gør, er taabeligt. Det er som at indlade sig paa en Duel, hvor Modstanderen benytter en svær Browning-Pistol, mens man selv kun har en Vand-Pistol. Vi kan spare os Algang og Alsang og national Stemning ved den ufortjente Militærmusik. Vort Haab, som alt nationalt Arbejde i Stilhed maa samles om, maa være at komme i Krig med Tyskland, medens der er Risiko ved det. Det skal ikke alene være andre Nationers Mænd, der mister Livet, for at Danmark kan faa sin Selvstændighed igen, vi maa selv gøre en Vaabenindsats herfor og sam-

tidig derved rensede vort Skjold for den Plet, som blev sat den forfærdelige Dag, da vort Land blev besat af tyske Tropper fra Gedser til Skagen uden Kamp. Først naar vi har kæmpet for Danmark, vil vi atter kunne indtage den ærefulde Plads blandt Nationerne, som vi trods alle nationale Fejl dog ubestrideligt har haft indtil den 9. April 1940.

Forfærdes ej, du lille Hob,
skønt dine Fjenders Larm og Raab
fra alle Sider gjalde.

Skrevet 13. Januar 1942.

KRUSAA NATTEN MELLEM 8. OG 9. APRIL

Af Kaptajn i Grænsegendarmeriet A. Malling-Jacobsen.

Lige saa stor en Glæde og Fryd Genforeningen var for mig — min gamle Bedstefader kæmpede for Danskhedens Sag paa Isted Hede, min første Barnepige var en Veteran fra Dybbøl Skanser — lige saa tung, bitter og ydmygende en Sorg bragte den 9. April mig, da jeg i Krusaa var tvunget til at se mit Land overrendt af tyske Soldater, uden at jeg havde Lov til at røre saa meget som en Finger til dets Forsvar.

Gudskelov og Tak blev det mig forundt at alarmere Garnisonen paa Søgaard saa betids, at den ikke blev overrumplet, men naaede at komme ud og kæmpe bravt og tappert, bl. a. paa Hovedvejene Nr. 10 og 8.

I Slutningen af Marts var det pludseligt umuligt at faa den ringeste Oplysning om Forholdene syd for Grænsen. Og det blev mig aldeles overbevisende klart, hvad Fremtiden havde at bringe. Den 9. April 1848 skulde hævnnes, Sejren ved Bov skulde slettes, den tyske Hærs Nederlag skulde forvandles uden ringeste Hensyn til den bestaaende »Ikke-Angrebspagt« til en glørværdig Sejr.

Sent Søndag Aften den 7/4 hørte jeg Rygter om Troppeansamlinger omkring Slesvig og Rendsborg. Det var mig ikke muligt i Nattens Løb at faa disse Rygter bekræftede. Først 8/4 Form. modtog jeg endelig Melding om, at en tysk Kolonne paa ca. 60 kms Længde

var paa March mod Nord, hvilken Melding jeg uopholdelig viderebragte til Garnisonen paa Søgaard og Grænsegendarmeriets Chef i Graasten.

Ved Middagstid samme Dag modtog jeg yderligere Bekræftelse af denne Oplysning. Der var talt med en Befalingsmand i Kolonnens Bagtrop, som mente, at Forspidsen allerede var i Kamp ved den danske Grænse. Ogsaa denne Melding blev omgaaende viderebragt.

Alt blev gjort klart til at yde den størst mulige Modstand ved en eventuel Grænseoverskridelse, og saa kom Ordren: »I Tilfælde af Grænseoverskridelse skal Distriktet uden at indlade sig i Kamp o. s. v. . . . .«. Jeg gentog automatisk Ordren. Ord, der egner sig til at sætte paa Papir, formaar ikke at gengive den Harme og Skam, der overvældede mig. Ordren var givet og skulde efterkommes, der var ingen Vej udenom, og den blev givet videre, men i mit stille Sind lovede jeg mig selv, at hvis jeg paa nogen som helst Maade kunde stikke en — omend kun ringe — Kæp i Hjulet for Fjenden, saa skulde det blive gjort uden Hensyn til Følgerne. Det var forbudt mig at kæmpe, nuvel saa maatte der handles paa anden Maade, komme hvad der komme vilde.

Stemningen var selvfølgelig paavirket af Situationen, enhver vidste jo, at ikke 2 km Syd for Grænsen stod Tyskerne parat til at rykke ind i Landet. Jeg var dødssikker paa, at det vilde ske ved Daggry og traf derfor alle ikke forbudte Foranstaltninger. Først og fremmest til Gavn for Forbindelsen med Garnisonen paa Søgaard, med hvem jeg var i telefonisk Forbindelse hver Time for efter Kl. 1 Morgen den 9. April at gaa over til Halvtimes Forbindelse. Jeg mener aldrig i mit Liv at have oplevet saa »stille« Timer, som i Tiden fra Midnat til Daggry den 9. April. Ikke en Vind rørte sig og ikke en Lyd hørtes, med Opmærksomheden skærpet til det yderste stirrede vi spændt mod Syd, vi var ikke i Tvivl om, hvad der forestod, vi vidste, at »Ikke-Angrebspagten« mellem Danmark og Tyskland ved Morgengry ikke var det Papir værd, den var skrevet paa; vi havde hørt om »Papirlapper« og vidste, hvormeget Tyskerne selv regnede slige Overenskomster for. Forrige Gang var det Luxemburg og Belgien, nu var det os.

Umiddelbart efter Kl. 4 syntes jeg imidlertid, at der var Uro i Luften. Uden nærmere at undersøge Rigtigheden heraf, gik jeg til Telefonen for at ringe til Søgaard og fik Forbindelsen. Jeg spurgte: »Er det dig?« og nævnede Adjutantens Navn, og naaede lige at

høre et »Ja«, da en Overgendarm kom springende ind til mig og raabte: »Nu er de her ude paa Vejen!« Jeg beordrede ham ud, laaste Døren, slukkede Lyset og genoptog siddende under Skrivebordet min afbrudte Samtale med Adjutanten, idet jeg spurgte: »Er du der endnu?«, paa hvilket der blev svaret: »Ja, ja«, hvorpaa jeg meldte: »Vi er overrumplet, Toldstationen er taget!« Jeg hørte Adjutanten gentage: »Overrumplet!«, jeg afbrød straks: »Ja, overrumplet, er du klar over, at det er Alvor, Dødsens Alvor, se nu at komme ud deroppe!« Hertil svarede han: »Javel«, og jeg afbrød Samtalen med et »Slut!«

Alt imens dette Ordskitte stod paa, larmede tyske Soldater rundt omkring mig, dels ude i Gaarden dels inde paa den anden Side af Væggen. Aldrig i mit Liv har jeg mødt mere nervøse Repræsentanter for en Hær, end de Soldater det tredie Rige havde sendt mod Krusaa den Morgen, de raabte og skreg, som de var gale, de rystede, ja rent ud sagt »bævrede« som Espeløv. Saaledes saa jeg Repræsentanter for den højt besungne og modige tyske Soldat. »Ham, for hvem selveste Djævelen rømmer Marken«, jvf. Indskriften paa en tysk Nødpengeseddel fra den forrige Verdenskrig. Jeg tabte den Morgen enhver Agtelse for den tyske Soldat, og min Tro paa Traktater fik et saadant Grundskud, at den aldrig i Evighed forvinder det, under ingen Omstændigheder, naar Modparten er en Tysker, og Skylden herfor er Tyskernes egen, det er jeg rede til at bevise, naar og hvor det skal være. Nok om dem, det er allerede for meget, der er ofret paa dem.

Nej, saa maa jeg sige, at Danskerne var ganske anderledes rolige og resolute. Aldrig saa snart var Tyskerne sprunget op af Vejgrøften og havde raabt: »Hænderne op!«, før en af de paa Vejen værende Overgendarmer med absolut Fare for sit Liv sprang for at alarmere Korps og Afsnit og naaede dette. Det var mig ligefrem en sand Fryd at blive ekspederet af Telefondamen paa Aabenraa Central. Der var Gange, hvor jeg bogstavelig talt havde Forbindelsen med Søgaard, endnu før jeg havde mit Ønske udtalt.

Det der selvfølgelig mest interesserede mig var, om Garnisonen paa Søgaard var kommet ud og var parat til at modtage Tyskerne. Det varede imidlertid ikke lang Tid, inden jeg fik Svar herpaa. Lidt over 4½ kom der Nord fra en Motorcyklist for fuldt Drøn, og i Halen paa ham kom et Automobil med 4 saarede. Der lagde sig en højst uhyggelig Tavshed over de tilstedeværende Hjemmetyskere,

der ellers højtrøstet havde givet deres Velkomst til Kende, fordi nu slog Befrielsens Time for de »betrængte Søstre og Brødre i Nordslesvig«, der i 20 Aar var »tyranniseret af Danmark«, nu var der Grund til Jubel, den tav imidlertid brat, da de første saarede kom. Tavsheden blev endnu mere trykkende, da de første sønderskudte Kampvogne blev slæbt til Flensborg, det havde man ikke ventet.

De samme Mennesker tænkte ikke paa, at de i 20 Aar havde haft Verdens bedste Mindretalsordning, og en Frihed, hvis Lige ikke fandtes i noget andet Land. En Sammenligning mellem disse og de danske hernede i Glæden over Genforeningen kan overhovedet ikke drages, saa stor var Forskellen.

Skrevet 18. April 1940.

EN LÆGES OPLEVELSER VED GRÆNSEN

Af Dr. med. H. Lorenzen.

Dagen var ved at gry. Det var køligt, og der laa en let Dis over Egnen. Klokkeren var godt 4 den 9. April 1940. Jeg stod ved Sovkammervinduet og spejdede mod Syd og lyttede anspændt. Min Hund havde vækket mig ved Gøen efter noget, det menneskelige Øren endnu ikke kunde opfatte, en fjern Duren og Rumlen blev lidt efter lidt at høre og pludselig lød 5—7 Skud med uregelmæssige korte Mellemrum i Retning af Padborg. »Det lyder som Geværskud. Nu har vi dem vist, og saa maa vi tage, hvad der kommer.« Vi havde ventet dem denne Morgen, vi vidste, at de aktive Hjemmetyskere samledes hos deres lokale Fører denne Nat for at tage imod dem. Telefonen ringede: Der er skudt tre Gendarmer her udenfor ved Viadukten, vil De ikke komme med det samme. I yderste Hast et Par Bukser paa og en Trøje. Hjælp mig Bilen ud! Min Hustru hjalp mig. Jeg var klar over, at det skulde gaa hurtigt, hvis jeg ikke skulde blive stoppet undervejs.

Et Drøn af Flyvere hørt allerede. Der var Lys i Garagen, men Bilen var mørk, da jeg bakkede den ud og svingede den rundt paa Gaardspladsen. Jeg havde ikke naaet Laagen, før en tysk Officer kom springende frem fra Skyggen og pegede med en Revolver i Haanden ind af mit højre Forvindue. Samtidig kom en Soldat frem i Porten, en fra venstre Side af Haven og en bag Officeren, alle med

Geværene rettede skudklare imod mig. Jeg standsede øjeblikkelig Bilen, sprang ud og gik om til Løjtnanten: »Was soll das bedeuten? Jeg er Læge og kaldt til de saarede?« »De maa ikke køre, jeg maa ingen lade passere.« Jeg forklarede ham nærmere, at jeg var blevet telefonisk tilkaldt til 3 skudte Gendarmere. »Verdammt nochmal, wir sollten doch gar nicht schiessen.« »De har skudt, og jeg vil til de saarede«. Men Løjtnanten var ubøjjelig. Et Par af hans Soldater var gaaet ud paa Gaden for at afvæbne de Gendarmere, som var paa Vej til 8. Afsnits Kontor, hvor de skulde samles.

Jeg gik ud til Mindestenen. Det var atter den 9. April, næsten 100 Aar siden Slaget ved Bov i 1848.

Gendarmene blev under Bevogtning ført hen til Vagtmesteren, senere til Rønsdam ved Grænsen. De tog det roligt som Mandfolk. Løjtnanten havde ligesom en af hans Folk Jernkorset af 1. Klasse, havde Duelar paa venstre Kind, egentlig et godt Ansigt, han lugtede noget af Cognak.

De var kommet over Grænsen allerede Kl. 3,30 ad Nyhusvejen og havde i Rønsdam faaet Kaffe hos en Hjemmetysker, mens de ventede paa Signalet. Han viste mig en trykt Instruktion paa Dansk, som paastod, at Tyskerne kom for at beskytte Danmark og Norge imod en truende engelsk Invasion, at de kom efter Overenskomst imellem Kongen og Wehrmacht, at der ikke skulde løsnas et Skud, og at Befolkningen skulde være rolig og tillidsfuld. Min Kone kom med et nyt Telefonbud om at komme straks.

Vi hørte nu Skydningen i Retning af Hokkerup, mens Flyverne drønedede lavt hen over Hustagene. »Gudskelov, de skyder,« hun som jeg havde været bange for, at Danmark slet ikke havde værget for sig. Endelig fik jeg Lov at køre, blev dog 200 m fremme standset af en tysk Panserbil, som kørte op foran min Vogn og tvang den ned i en lav Grøft foran en Tjørnehæk. Fire Mand sprang ud med fældet Gevær, jeg lukkede Døren op og raabte Besked: »Har I ikke set de skudte Gendarmere dernede?« De forstod: »Naa, saa skrub af da!« (na, denn hau man ab!) De bakkede Panserbilen tilbage, jeg kørte min Vogn op af Grøften og fortsatte i fuld Fart forbi en Patrouille ned til Viadukten i Padborg.

Lige Nord for Viadukten laa paa højre Fortov Overgendarm Birk med Benene ud mod Kørebanen. Dødens Blegthed og Ro hvilede over hans Ansigt. Et Par Draaber Blod flød ud af Næsen ned paa hans lyseblaa Uniformsfrakke, da jeg rejste ham lidt op, men

ellers var der intet at se paa ham. Hans Bil stod paa det modsatte Hjørne af Vejkrydset. Nogle Mænd, nogle Soldater stod omkring, og en Officer med Skindhue og Skulderslag og sydtysk Dialekt tog imod mig: »Jeg er Lægen. Hvor er de andre?« Overgendarm Albertsen var baaret ned til Dr. Due, Overgendarm Hansen var i sit Hjem nogle Hundrede Meter længere oppe i Gaden. Jeg fandt ham aflædt liggende i Sengen med et Skudskaar i venstre Side. Kuglen var gaaet ud igen af højre Bryst. Efter Skuddet var han selv løbet hjem og var kommet i Seng ved sin Hustrus Hjælp. Han stønnede meget, havde ikke haft stort ydre Blodtab, var meget bleg. Jeg forbandt ham, gav ham stimulerende og smertestillende Indsprøjtninger og gik saa til Naboen for at ringe efter Ambulancen i Aabenraa. Da jeg atter kom ned til den døde Overgendarm Birk, var Officeren meget ked af, at det saa ud som om Militæret havde skudt paa Gendarmen. Han viste mig nogle Patronhylstre og en ikke afskudt Patron af Kaliber 6,35 mm med en lilla Streg omkring Messinghylstret. »Det er ikke vort Kaliber,« sa' han og vilde trække sin Pistol frem. »Nej, det ved jeg, jeg har selv slået en 9 mm Armépistol i Bæltet under hele sidste Krig.« Han bad mig om at lade Liget fjerne. »Nej, her i Landet fjerner vi intet Lig, før Politiet har været til Stede.« »Vil De saa ikke tilkalde Politiet.« Jeg foreslog at sende hans Vogn op efter Poliassistens Petersen, og han kørte selv efter ham, ledsaget af en Gendarm, der nu havde taget Civiltøj paa.

I Mellemtiden opsøgte jeg Overgendarm Albertsen. Han laa i Konsultationsværelset, var urolig, ikke ved fuld Bevidsthed, kastede Blod op. En Kugle var trængt ind gennem Skulderen. Herfra ringede jeg efter Falcks Ambulance fra Sønderborg, da jeg ikke var sikker paa, at Ambulancen fra Aabenraa kunde komme igennem paa Grund af Skydningen, som nu ogsaa hørtes nordpaa. Sammen med Poliassistenten saa jeg paa Birk og fik ham bragt til sit Hjem. Han havde et Skud i Underlivet. Desuden en dræbende Kugle i Hjertet. Fru Birk var fattet, men som forstenet, som hun sad ved sin døde Mand, der laa med sin lysende blaa Uniform paa den hvide Seng.

Der kom stadig flere Troppeformationer fra Grænsen langs Oksevejen, mest Motorcykler med Maskingeværer og lette Kampvogne og Biler med Infanteri, alt dog kun Fortropper, Flyverne kredsede over Byen. Poliassistenten foretog en Afhøring af Overgendarm

Hansen, der stadig var ved Bevidsthed, men meget svag. Han forklarede, at han og Albertsen var kommet fra Vagt, havde faaet Bescshed om at samles med de andre ved 8. Afsnits Kontor i Bov. Birk kom i det samme til med sin Vogn. Alle tre havde deres Geværer med. *Da kom der tre unge, civilklædte Personer, som talte Tysk, henimod dem.* Paa Gendarmens Spørgsmaal, hvor de skulde hen, svarede de, at de skulde op til Banegaarden. Pludselig trak de alle tre Revolvere frem og skød paa kort Afstand paa Gendarmene. Hansen kendte ingen af dem og troede ikke, at det var Folk herfra Egnen. Derpaa tog alle tre Flugten gennem Viadukten og er senere set flygte gennem Tværgade ned over Sportspladsen sydpaa. Afhøringen maatte standses, da Hansen blev stakaandet.

Da der stadig ingen Sygebil var kommet, gik jeg atter over til Lokomotivfører Lassens Telefon og fandt her en ældre, kortklippet Herre i Skjortærmer i Færd med at ransage Lassens Papirer. »Braun« kaldte han sig, og jeg blev klar over, at her var Gestapo allerede i Arbejde. Hr. og Fru Lassen var arresteret. En ung Mand i sorte Spidsbukser og lange Støvler kom ind og vilde afgive Rapport over de saarede Gendarmere, men blev tyssed ned med en Hovedbevægelse af Hr. Braun i Retning af mig, som stod ved Telefonen. Han havde forlangt, at jeg skulde føre min Samtale paa Tysk. Kl. 10 kom endelig Falck fra Sønderborg. Bilen var blevet opholdt ved Hokkerup og havde først kørt en saaret dansk Soldat til Flensborg, inden Chaufføren blev klar over egentlig at være kaldt til Padborg. Da jeg under ingen Omstændigheder ønskede de saarede indlagt paa et tysk Lasaret, kørte jeg med Ambulancen til Krusaa for at skaffe dem frit Lejde til Statshospitalet. Den kommanderende General gav straks Ordre til fri Passage: »Selvfølgelig,« sagde han, »De opfatter Situationen ganske forkert, mine Herrer, vi kommer her som Venner og Beskyttere.« Vejene var stopfulde af tyske Kolonner, men kort Tid efter blev ogsaa Overgendarm Albertsen hentet af Falcks flinke Folk, som viste sig Situationen voksen.

Begge saarede kom straks paa Operationsbordet, men de indre Organer havde taget saa megen Skade, at al Lægeomsorg var forgæves. Dagen efter modtog vi det sørgelige Budskab, at de var bukket under for deres svære Saar.

Den danske Grænsebefolkning tog Dagens Tilskikkelser med Ro og Værdighed. Da det blev bekendt, at Sønderjylland og hele Dan-

mark delte samme Skæbne, gik den uden Tøven stædig og stejl som før Genforeningen i Gang med at skabe en Modstand, som voksede sig uovervindelig igennem Krigens Aar.

For de tre Grænsegendarmer, som faldt paa deres Post, rejste Befolkningen Aaret efter en Mindesten ved Ugeringsstedet med deres Navne. Bagpaa Stenen er ristet en Rune:

Pligtro I satte Livet til
Med Eders Kald i Pagt.
Hav Tak fra Fædreland og Folk
For trofast Grænsevagt.

PAA TILBAGETOG OP GENNEM SØNDERJYLLAND

Af Grænsegendarm H. P. Sørensen.

Det var Meningen, at Grænsegendarmeriet — om det trak op til tysk Forsøg paa at forcere Grænsen — straks skulde være trukket væk fra denne. I sidste Øjeblik kom der dog Kontraordre; denne naaede imidlertid ikke Gendarmerne i 4. Afsnit (Broagerland: Afsnitsleder Vagtmester A. Jensen) før de — korrekt følgende den første Ordre — var taget hjemmefra.

Natten gled hen med et lille Blund nu og da — henad Morgenstunden blev der med eet banket kraftigt paa Ruden, og en Stemme raabte: »Nu kommer de.«

I Lastvogne kørte Gendarmerne — som deres Ordre lød — i rasende Fart mod Aabenraa; det gjaldt om at komme ud til Hovedvej 10, før de tyske Tropper naaede saa langt frem. Tyske Flyvere kredsede nu og da i lav Højde over os, fra Syd hørtes Skydning — der var altsaa Kamp i Gang mellem danske og tyske Soldater.

Gendarmerne fortsatte mod Haderslev. Undervejs mødte de af og til en Motorcyklist med Kurs mod Syd. I Haderslev blev de paa Sønderbro standset af danske Soldater, som havde dannet en Vejspærring ved Broen af nogle gamle Tipvogne. Ad en Omvej kørte Gendarmerne, 16 i alt, til Kasernen.

Kort efter hørtes stærk Skydning i Byens Sydkant, de første tyske Soldater var nu naaet frem til Sønderbro og blev her beskudt af vore — der kæmpedes bravt —, men et Øjeblik efter rullede den

første tyske Tank frem paa Gammelting ved Kasernen. De Grupper, der havde til Opgave at forsvare Kasernen, aabnede straks Ilden, som omgaaende blev besvaret fra den tyske Tank.

Byge efter Byge fejede mod Kasernen, og de tyske Flyvere blev mere og mere nærgaaende.

Efter et Kvarters Forløb standsede Skydningen, og Kasernen blev besat af de fremmede Tropper.

Efter Kampen viste det sig, at den ene af Gendarmernes Lastvogne var gennemhullet ikke mindre end 48 Steder. Bagagen, der laa paa Vognene sammen med Vaabnene, var ligeledes flere Steder gennemhullede. Gendarmene maatte saa aflevere Ammunitionen, men fik Lov til at beholde deres Vaaben.

I Underofficersmessen — og vel andre Steder — gik det livligt til. Bølgerne gik højt, og Luften dirrede af Harme. Der blev slaet i Bordet og sparket til Stole. Man rasede og svor. Sindene blødte. Æren havde lidt. Men selv om de svor Død og Ulykke, manglede de, der her var til Stede, det Glimt i Øjet, som jeg havde set hos Soldaterne fra Sønderbro og af hvilke der ikke var nogen iblandt her.

En af mine Kammerater fra Soldatertiden sad ogsaa i Messen. Han sad adskilt fra de øvrige og var paafaldende stille. Han saa ud til at være langt borte i sine Tanker.

Jeg prøvede at komme i Snak med ham, men han svarede knapt paa, hvad jeg spurgte om. Hans Blik var uendeligt tomt. Det eneste, han vist sagde, var Ordene: »Hvad nu?«

De to Ord indeholdt en Verden af Haabløshed og Sorg. Hans Mod var brudt. — — Nu er han død. Han skød sig. Kan man fordømme hans Handling? Som Soldat betragtet var det modigt gjort, saafremt Motivet var krænket Ære.

Men tilbage til Messen. Radioen var i Gang hele Tiden. Nu talte Statsministeren, manede Folket til Ro og Besindighed o. s. v. Hver Gang han havde sagt en Sætning, raabtes: »Hold Kæft« fra de mest ophidsede. Ingen vilde tro, at Danmark for Fremtiden skulde rette sig efter de tyske Krav. Hvorfor skulde saa de Ofre bringes, som Formiddagen havde krævet? Hvorfor havde Danmark i alle de mange Aar holdt en Hær, naar den dog ikke skulde bruges, naar det endelig kom til Stykket? Hvorfor var der ikke blevet mobiliseret, der havde jo været Tid nok? Hvorfor var Styrkerne ikke paa Plads, i Stedet for disse Haandfulde Folk hist og her? En uendelig Kæde af Spørgsmaal svirrede i Luften uden at blive besvaret.

Men man maatte have Luft for Harmen og Udløsningen kom i dette »Hold Kæft«.

Saa talte Kongen. Med dyb Sorg i Stemmen, men ogsaa fast og bestemt talte Landets Konge til sit Folk. Der blev Stilhed. Besindelsen vendte tilbage. Soldaterdisciplinen gjorde sig gældende. De faa formanende Ord lagde sig som kølende Balsam paa de oprørte Sind. Kongen havde talt, den Konge, som ogsaa i Nødens Time blev hos sit Folk. Vi havde endnu en Konge. Der var endnu et Danmark.

Skrevet 15. April 1940.

KAMPENE I SØNDERJYLLAND

MINE OPLEVELSER OG INDTRYK SOM KOMMANDANT PAA SØGAARD

Af Oberstløjtnant P. F. L. B. Hintz.

I Begyndelsen af April 1940 modtog vi paa Søgaard Efterretning om, at der var samlet et betydeligt Antal Fragtdampere ved Kiel, og om, at der om Nætterne foretoges Indladning af Krigsmateriel i Skibe ved Stettin. Man gisnede, at det var Forberedelser til en Aktion mod Norge.

Da der intet hørtes om Tropesamlinger i Sydslesvig, regnede vi ikke i Øjeblikket Situationen for særlig foruroligende for Danmark, men som altid var vi her i Grænselandet forberedt paa, at der hurtigt kunde ske noget.

Søndag den 7. April afholdt Dansk Jagtforening under min Ledelse Markprøve for Jagthunde paa Søgaard. Denne friske Forarsdag, tilbragt i Søgaards smukke Omegn og blandt brave Jægere, staar i min Erindring som den sidste helt sorgløse Dag, jeg har oplevet.

Den følgende Formiddag, da jeg vendte hjem fra min Morgenridetur, modtog min Adjudant, Kaptajn K. Kjeldsen, mig med Meddelelse om, at der fra absolut paalidelig Kilde var meldt, at en c. 60 km lang, militær Motorvognkolonne var paa Vej fra Rendsborg mod Flensborg, hvortil der allerede skulde være ankommet

c. 35.000 Mand. Kaptajnen havde ladet Meldingen gaa videre til Generalstabens Efterretningsofficer, Ritmester Lunding, der opholdt sig i Aabenraa og havde samtidig af ham faaet at vide, at en tysk Eskadre med et større Antal Fragtskibe gik nordpaa gennem Store Bælt og Kl. 9 havde passeret Sprogø.

Disse Efterretninger gjorde naturligvis et stærkt Indtryk paa os. Vi følte, at der nu forestod store og alvorlige Begivenheder.

Jeg gav straks Ordre til Alarmering af den paa Søgaard indkvarterede Styrke og afgav personlig telefonisk Melding til Divisionsgeneralen i Viborg. Herefter opsøgte jeg Kommandøren for 4. Bataillon, Oberstløjtnant S. Clausen, der boede paa Søgaardhus Kro, og hvis Kompagnier var indkvarteret dels i Søgaardlejren dels i dennes Omegn. Oberstløjtnanten beordrede, ligesom jeg, Alarmering og hjemkaldte 2 af sine Kompagnier, der var paa Øvelse ved Dybbøl.

Der blev nu stor Travlhed i Lejren og i Kantonnementerne. Skarp Ammunition og Forbindpakker udleveredes, Vogne pakkedes med Ammunition, Bagage og Forplejning, Motorkøretøjerne blev efterset og fik paafyldt Benzin og Olie.

Da Divisionens Ordre om Alarmberedskab kom ved Middagstid, var alle Forberedelser allerede i fuld Gang.

Det var Hensigten i Tilfælde af Fare ved Grænsen at formere Styrkerne i de sønderjydske Garnisoner som en »Beredskabsstyrke« under Chefen for Fodfolkets Sergent- og Oversergentskole i Sønderborg, Oberst H. E. Christensen.

I hele Sønderjylland var der i April 1940 kun c. 1600 Mand og heraf havde kun c. 650 over 6 Maaneders Uddannelse. Med denne ringe Styrke var det udelukket at etablere et virkeligt Forsvar af den c. 50 km lange Landegrænse. Planerne gik derfor ogsaa kun ud paa at forsvare de vigtigere nordgaaende Veje.

Tønder Garnison skulde besætte Vejene i det vestlige Omraade, medens Styrken ved Søgaard skulde holde de østlige Veje besat i nogle Kilometers Afstand fra Grænsen. Sønderborg og Haderslev Garnisoner skulde danne Reserve Syd for Aabenraa, og her agtede ogsaa Beredskabsstyrkens Chef at tage Kommandostation.

Den uddannede Styrke af min Bataillon (2. Fodfolkspionerbataillon), der var formeret som et Panserafværgekompagni, skulde indgaa i 4. Bataillon, og selv var jeg designeret til Stabschef hos Oberst Christensen.

De Stillinger, som de enkelte Led skulde besætte, var nøje rekognoscerede og gennemprøvede. Hver Mand kendte sin Plads og sin Opgave.

Beredskabsstyrkens Forholdsordre lød saaledes:

»Ved direkte Angreb paa dansk Omraade, skal Styrkens Opgave og Kampens Hensigt i første Række være en klar og utvetydig Tilkendegivelse af Viljen til Forsvar, uanset Styrkeforholdene — i anden Række at skabe gunstige Forhold for en senere Kamp for nordfra tililende Styrker.

Angribes Styrkerne i Garnisonerne, ydes kraftigst mulig Modstand med den Hensigt at tilføje Fjenden størst mulige Tab, for at tilkendegive utvetydig Vilje til Forsvar — uanset Styrkeforholdet.« —

I Løbet af Eftermiddagen den 8. April indgik, dels fra Generalstabens Efterretningsofficer dels fra andre Kilder, Meddelelser, som bekræftede det allerede meldte og yderligere gav nye foruroligende Oplysninger om Forholdene Syd for Grænsen. Bl. a. fortaltes, at den tyske Motorkolonne var standset 1½ km Syd for Krusaa, og at Soldater i Kolonnen havde sagt til Forbipasserende, at de skulde over Grænsen Kl. 16. Senere kom der en Melding om, at Styrken var ved at gaa i Kvarter langs Landevejen, om, at en Rytterstyrke paa c. 100 Mand var redet mod Syd ud af Flensborg, og endelig om, at der ventedes 28 Troppetog til Flensborg i Nattens Løb.

Rigtigheden af disse sidste Efterretninger er senere i Hovedsagen blevet bekræftet.

Fra Divisionen modtoges Meddelelse om, at en dansk Flyver om Eftermiddagen vilde foretage en Flyvning langs Grænsen og senere meddeltes, at Grænsegendarmerne ved en eventuel Grænseoverskridelse ikke maatte bruge deres Vaaben, men skulde gaa tilbage bag de militære Styrker.

En Anmodning til Divisionen om, at de sønderjydske Styrker maatte gaa i de rekognoscerede Stillinger og forstærke disse ved Gravearbejder og Spærringer, blev afslaaet. Der maatte ikke foretages Tropheforskydninger af nogen Art.

Situationen forekom os i høj Grad besynderlig. Vi havde kun 11 km til Grænsen, som vi ventede kunde blive overskredet af fremmede Tropper naarsomhelst, Grænsegendarmerne maatte ikke skyde, og vi maatte ikke gaa i vore Stillinger, men alligevel lød Ordren paa, at vi skulde modsætte os ethvert Angreb paa dansk Omraade.

Vi vidste naturligvis, at vore Soldater kun en kort Tid vilde kunne

modstaa de store tyske Styrker, hvorom der var meldt, men vi haabede, at Modstanden kunde ydes paa en for den danske Hær værdig Maade. Dette kunde kun ske, hvis Styrkerne naaede ud i deres Stillinger — at blive overrumplede i Kvartererne vilde være en For-smædelse. Alt afgang af, om man fik rettidig Melding om Grænseoverskridelsen. Søgaard's Forbindelsestjeneste med Grænsegendarmen var ved tidligere Lejlighed ordnet, men for en Sikkerheds Skyld lod jeg om Aftenen min Adjudant i Forbindelse med Gendarmchefen i Krusaaafsnittet udstille en Post paa en Korporal og 2 Mand med Motorcykler ved Krusaa Mejeri. Posten blev meget omhyggeligt instrueret, men alligevel glippede denne Forbindelse i det afgørende Øjeblik, idet alle 3 Mand om Morgenen den 9. April blev taget til Fange, inden de kunde komme af Sted med Melding.

Om Eftermiddagen havde jeg samlet mine Soldater og forklaret dem Situationens Alvor, sagt, at de utvivlsomt vilde blive stillet overfor den Opgave at skulle kæmpe under yderst vanskelige Forhold mod en langt overlegen Modstander. Jeg lagde ikke Skjul paa noget, for jeg stolede fuldt ud paa dem. Alle lovede da ogsaa med et klart »Ja«, at de vilde gøre deres Pligt — ingen skulde svigte. Og de holdt deres Ord.

Disse Soldater, der var udtaget til Specialtjeneste, var udgaaet fra alle Samfundslag og stammede fra de forskelligste Egne af Landet, saaledes at de i sjælden Grad repræsenterede hele den danske Ungdom. Det mærkedes tydeligt, at det Aar, de som Soldater havde tilbragt i Sønderjylland, havde udviklet deres nationale Følelser.

Inden Mørkets Frembrud var Styrkerne i og om Søgaard klar til øjeblikkelig Udrykning. Et Kompagni var samlet ved Kværs og et ved Klipleve, medens de øvrige opholdt sig i Lejren. Befalingsmænd og Menige, der ikke var paa Vagt, fik Lov at hvile paa Sovestuerne, men maatte ikke lægge Udrustningen.

Der herskede en rolig og alvorlig Stemning overalt. Soldaterne havde slidt bravt hele Dagen, men de ønskede ikke Hvile, de higede efter at komme ud i Stillingerne for at forstærke disse og forstod ikke, at de ikke kunde faa Lov dertil.

Paa Søgaard samledes om Aftenen de to Bataillonsstabes Officerer og her kom ogsaa Generalstabens Efterretningsofficer senere til Stede. Efter en travl og urolig Dag sad vi ved Midnatstid foran Kaminen i min Havestue og drøftede Situationen. Vi begreb ikke, at vi ingen Forholdsordre fik. Hvorfor var der ikke mobiliseret? Foregik der For-

handling eller bestod der Aftale mellem den danske og den tyske Regering? Skulde der overhovedet gøres Modstand?

Eet var vi dog enige om: Kom der ingen anden Ordre, vilde vi, uanset den fortvivlede Situation, kæmpe.

Da Klokken blev c. eet, fandt vi det klogest at faa lidt Hvile og ordnede os i Vagtafløsninger. Min Adjudant insisterede dog paa, at han vilde passe Telefonen hele Natten.

I Nattetimerne meldte Grænsegendarmeriet om Ro langs hele Grænsen, men Kl. 3.50 meddelte Kaptajn Malling-Jacobsen fra Krusaa, at der nu var tyske Troppestykker ved alle Grænseovergange mellem Rens og Aventoft, og at der hørtes Støj af Motor-køretøjer Syd for denne Linie. Overfor Krusaaafsnittet var alt endnu roligt. Klokken 4.10 ringede Telefonen igen fra Krusaa, og Adjudanten fik lige hørt Kaptajnen sige: »Nu er de her, vi er overrumplede.« Saa afbrødes Forbindelsen.

Adjudanten alarmerede os straks, prøvede Kontrolopringning til Krusaa, som dog ikke svarede, og sendte derefter i største Hast Melding til vore Nabogarnisoner, Tønder, Sønderborg og Haderslev. Samtalerne gik øjeblikkelig igennem, takket været en fortrinlig Telefonbetjening paa Aabenraa Central.

Oberstløjtnant Clausen og jeg havde nu en ganske kort Samtale og derefter gav Oberstløjtnanten Styrken Ordre til at rykke i Stillingerne.

Da jeg kom ud i Kasernegaarden, var man allerede i Gang med at starte Motorkøretøjerne, men jeg naaede dog at give mit Afværgekompagni et »Gud være med jer« med paa Vejen.

Nøjagtig 10 Minutter efter Alarmeringen strøg de sidste Motorcykler ud af Lejren. Min Vogn holdt nu ogsaa parat og efter en hastig Afsked med vore Familier tog Adjudanten, Skriveren og jeg af Sted.

Ved Sdr. Hostrup, der ligger ved Hovedvej 10, oprettede vi, i Overensstemmelse med mine Ordre, Kommandostation for Beredskabsstyrkens Chef, Oberst Christensen. Vi kom straks i telefonisk Forbindelse med Obersten, som endnu befandt sig i Sønderborg, og med Grænsegendarmeriets Chef.

Da jeg Kl. 4.50 med en Del af Staben stod udenfor Kommandostationen, saas mod den østlige Himmel, der netop farvedes rød af den opgaaende Sol, en imponerende Række Eskadriller af store Flyvemaskiner gaa op langs Sønderjyllands Østkyst, og omtrent

samtidig kom mindre Flyvemaskiner strygende op langs Hovedvejen. Et Par Maskiner kredsede over Kommandostationen, udenfor hvilken vore Vogne holdt, og nedkastede Flyveblade. Medens vi samlede nogle af disse op, kom en tredje Maskine og affyrede et Par Maskingeværbygger mod os. Projektilerne gik dog over vore Hoveder.

Klokken 5 hørtes livlig Skydning fra Lundtoftbjerg og lidt senere ogsaa fra Hokkerup. Begge disse Steder var ret vigtige Punkter i vor Besættelseslinie.

En ubeskrivelig ejendommelig og alvorlig Stemning greb os ved Bevidstheden om, at det var vore smaa Styrker, som vi for knapt en Time siden havde udsendt, der nu tog Kampen op med den overlegne pansrede Modstander. Vi regnede ikke med at gense vore Folk.

Kl. 5.12 lykkedes det at faa Telefonforbindelse med Jydske Division i Viborg, til hvilken vi afgav Melding om, at Kampen var begyndt.

Vi ventede med Spænding paa Sønderborgstyrkens Ankomst og telefonerede til Sønderborg for at høre, naar den var afgaaet. Til vor Overraskelse kom Oberst Christensen, som vi troede var undervejs, selv til Telefonen. Obersten meddelte, at han og Sønderborgstyrken havde faaet Ordre til at blive i Garnisonen, Søgaardstyrken skulde kæmpende trække sig mod Nord. Samtidig fik vi at vide, at tyske Tropper var landsat i Snoghøj, Middelfart, Nyborg og Korsør.

Disse Meddelelser, som virkede meget nedslaaende paa os, lod jeg straks gaa videre til Oberstløjtnant Clausen, der herefter selvstændigt skulde føre sin Styrke mod Nord. Selv var jeg nu ogsaa frit stillet, da mit Hverv som Hjælper for Oberst Christensen var bortfaldet. Jeg sluttede mig foreløbig til Oberstløjtnant Clausen, der kørte Nordpaa til Stubbæk Skov. Kort efter, at vi havde naaet Skoven, ankom en Cyklistdeling af Bataillonsreserven. Delingen, der undervejs var blevet angrebet af Flyvere og havde haft et Tab paa 1 død og 2 saarede, gik i Flyverskjul i Skoven.

Da jeg nu for en Tid overtog Kommandoen, beordrede jeg den tilstedeværende Styrke i Stilling paa begge Sider af Hovedvejen. Under Stillingsindtagelsen kom der pludselig Maskingeværild fra nogle Hegn, der laa i vor venstre Flanke. Trods Brug af Kikkert var det os umuligt at opdage, hvor Maskingeværet laa. Heller ikke

efter næste Byge, hvis lysende Sporprojektiler gik lige over vore Hoveder, lykkedes det.

Mellem de to Byger var der fra Aabenraa kommet en Mælkevogn, hvis Kusk absolut vilde sælge Mælk til Soldaterne. Min Adjudant forklarede ham, at vi var i Kamp og ikke kunde handle med ham, men han vilde ikke tro det, før den anden Byge strøg over Vejen — saa forsvandt han.

Samtidig stod min Bataillonsskriver med sin Ordonnans paa Hovedvejen og fulgte interesseret Begivenhederne. Da Bygen kom, sagde Ordonnansen ganske roligt paa ægte københavnsk: »Tror Overofficianten nu alligevel ikke, det er bedre, vi retter os efter, hvad vi lærte som Rekrutter, og falder ned.« Kort efter blev vi igen beskudt af en Maskingeværgruppe, der var kommet frem paa Hovedvejen ved Lundsbjerg Kro, og sendte sine Byger lige ned ad Vejbanen. Denne Ild blev omgaaende besvaret, men da jeg nu var klar over, at Forsvaret foran os var brudt, saaledes at vi hvert Øjeblik kunde vente Panser- og Kampvogne, overfor hvilke Cyklistdelingen var ganske værgeløs, gav jeg Delingen Ordre til at gaa tilbage til Aabenraa, i hvis sydlige Udkant der skulde være sat 2 Panserværnskanoner i Stilling.

Selv kørte jeg ogsaa med min Stab mod Aabenraa. Paa Vejen mødte vi en Flok civile for sydgaaende. Jeg standsede og advarede dem, men de svarede, at de netop skulde ud at møde »Befriern«. Saa lod vi dem gaa.

Lidt senere saa vi en dansk Motorordonnans, der for fuld Fart kørte mod Syd. Han blev stoppet og afleverede derpaa en skriftlig Ordre fra Jydske Division, ekspederet over Haderslev.

Ordren lød paa, at de sønderjydske Styrker skulde gaa til Vejleaaadalen, hvor Divisionen vilde etablere et Forsvar med de nørrejydske Styrker, dog skulde 3. Bataillon indtil videre fastholde Haderslevs Sydkant.

Vi blev glade over at erfare, at der dog skulde ydes en virkelig Modstand, men vi var klar over, at der kun kunde blive Tale om at faa enkelte Motorstyrker tilbage fra Sønderjylland, Cyklistkommandoerne kunde ikke naa til Vejle under de forhaandenværende Forhold.

Ved Korsvejen i Aabenraas Sydkant fandt jeg Afværgedelingen i Stilling. Delingens Placering var yderst ugunstig, idet Kanonerne var opstillet fuldstændig aabent og paa selve Vejen, 1 stod midt i Vej-

krydset og 1 noget østligere. Tiden tillod dog ikke at søge en bedre Stilling, saa Delingen maatte blive, hvor den var. Omkring Korsvejen var samlet en ret stor Skare civile og en Fotograf var ivrigt optaget af at tage Billeder af Soldaterne. Adjutanten og jeg søgte at faa de mange Folk til at fjerne sig, idet vi fortalte dem, at der vilde blive Kamp, men de syntes slet ikke at ville forstaa Situationens Alvor. Først da Ilden aabnedes, forsvandt de, men saa blev Pladsen ogsaa tom paa et Øjeblik.

Allerede 5—10 Minutter efter vor Ankomst saas en stor Motor-kolonne komme frem ad Hovedvejen, hvor denne fra Syd fører ned mod Aabenraa Fjord. Soldaterne gjorde Kanonerne klar, og da Kolonnen var paa c. 600 m Afstand, aabnede de Ilden. Kolonnen, der kørte meget tæt opluttet, standsede, men kort efter kørte et Par svære Kampvogne frem i Teten og andre fulgte efter. Kampvognene aabnede Ilden og 20 mm og 7½ mm Projektiler strøg hen over Vejbanen. Nogle slog i Jorden foran vore Grupper, medens andre gik over deres Hoveder og ramte Husene i Byens Udkant.

Trods den kraftige Ild fortsatte vore Soldater Skydningen, idet de betjente deres Vaaben roligt og sikkert, som laa de paa en Skydebane. Det saas tydeligt, at der var Træffere paa Køretøjer i Kolonnen, men overfor de svære Kampvogne, der kørte frem foran denne, havde de smaa Kanoner tilsyneladende ingen Virkning. Projektilerne prellede af mod det svære Panser, og Vognene fortsatte uanfægtet fremad.

Da Kampvognene var naaet ind paa en Afstand af 2—300 m, beordredes Kanongrupperne tilbage. Tilbagegangen skete, skønt den fjendtlige Ild vedblivende var stærk, i god Orden. Motorcykløjerne startede Cyklerne i liggende Stilling og alle sprang derefter op og kørte bort, den ene Gruppe gennem Byen, den anden ad Hovedvejen langs Havnen. Det forekom os ufatteligt, at alle Mand slap uskadt ud af den yderst farlige Situation. Aarsagen var utvivlsomt, at Tyskernes Skydning fra de kørende Kampvogne var ret usikker. Civile berettede iøvrigt senere, at de tyske Soldater gjorde et ret nervøst Indtryk, da de ankom til Aabenraa.

Samtidig med Motorcyklisterne kørte jeg med Bataillonsstaben tilbage gennem Byen. Vi troede, at vi havde Tyskerne lige i Hælene, men vi fik senere at vide, at de var gaaet meget forsigtigt gennem Byen og først passerede Nordkanten et Kvarter efter de danske Styrker.

Vi standsede et Øjeblik udenfor Politistationen, hvor Oberstløjtnant Clausen og Politimesteren stod. De orienteredes kort om Situationen, og Oberstløjtnant Clausen overtog nu atter Kommandoen. Vi kørte derefter mod Nord. Afværgedeligen og Cyklistdeligen, der havde skaffet sig en Rutebil og en Lastbil til Transport, samlede ved Knivsbjerg og fortsatte derefter mod Haderslev. Da vi naaede Sønderbro i Sydkanten af Byen, fandt vi Vejen spærret af tunge Mergelvogne, der af 3. Bataillon var anbragt som Vejspærring. Vort Train holdt foran Spærringen og kunde ikke komme igennem.

Denne Situation følte meget kritisk, da vi mente at have Tyskerne lige bag os. Det lykkedes dog at faa nogle af de yderste Vogne skubbet til Side, saaledes at der blev en smal Passage, og alle Køretøjer slap igennem kort før Tyskerne kom.

Ved Spærringen stod Chefen for 2. Regiment, Oberst Hartz, og Chefen for 3. Bataillon, Oberstløjtnant Elmgreen, samt flere andre Befalingsmænd. I Byens Nordkant standsede Afværgaefdeligen og gik i Stilling, medens Trainet og Cyklisterne var sendt længere mod Nord.

Afværgedeligen holdt sine Kanoner besat, men var iøvrigt i Flyverskjul under Træerne, da de tyske Eskadriller stadig kredsede lavt over Hovedvejen.

Under Opholdet her kom pludselig 2 tyske Kampvogne til Syne ved Kasernen kun 2—300 m fra det Sted, hvor vi stod. Kanongruppen gjorde klar til Skydning, men da de tyske Vogne var omgivet af en Mængde civile Mennesker og af private Biler, gav Oberstløjtnant Clausen Ordre til, at der ikke maatte skydes.

Da Kamplarmen i Haderslev paa det Tidspunkt var ophørt, og Kampvogne naaet gennem Byen, maatte man iøvrigt ogsaa gaa ud fra, at Modstanden i Byen var brudt. Senere erfarede vi, at Haderslev Garnison allerede da havde faaet Ordren om Fjendtlighedernes Ophør.

Vi kørte saa videre mod Nord.

I Vonsild foretog min Adjudant fra en Købmandsforretning en Opringning til Kolding Politi og fik oplyst, at der ikke var tyske Tropper i Kolding. Endvidere forsøgte han at kalde Jydske Division, men da Forbindelsen ikke kunde opnaas paa kort Tid, skrev han en Situationsmelding paa et Stykke Indpakningspapir og bad Købmanden ekspedere den. Meldingen naaede frem.

Tæt Nord for Kolding fik vi af en Officer fra 2. Pionerbataillon Krigsministeriets Ordre om, at al Modstand skulde ophøre.

Det var med Skuffelse og Sorg, at denne Ordre blev modtaget, enkelte græd, andre gav deres Harme Luft og nogle var som forstenede.

Vi Befalingsmænd forstod jo nok, at en fortsat Kamp overfor den overvældende Overmagt vilde være haabløs og koste mange Mennekeliv, men det føltes dog uendelig tungt at give op og lade vort gamle Lands Skæbne være afhængig af en fremmed Stormagt.

Vi følte en nagende Bitterhed overfor de Politikere, der havde bragt os i denne uværdige Situation.

Med vanlig Loyalitet gik alle dog ind i de nye Forhold og søgte at berolige de undergivne.

For at undgaa et nyt Møde med de efterfølgende tyske Tropper, kørte vi straks til Vejle, hvor jeg ved Henvendelse til Borgmesteren fik Styrken forplejet og indkvarteret.

Fra Raadhusets Vinduer saa Kaptajn Kjeldsen og jeg vore Modstandere, de tyske Pansertroppers Indmarch i Byen.

Vejle Kommune modtog os overordentlig venligt, og Befolkningen bidrog ved sin Gæstfrihed og Hjertelighed til at bringe Ro i de ophidsede Sind.

I Løbet af Dagen opnaaede jeg Telefonforbindelse med Politimester Agersted i Aabenraa og fik af ham en kort Orientering om, hvad der var sket med de Styrker, som vi under Kampen havde mistet Forbindelsen med. Det undrede os og glædede os, at de havde haft saa forholdsvis faa Tab. Den 11. kørte jeg med min Stab tilbage til Søgaard, medens Afværgekompagniet under sin Kommandør, Kaptajn S. A. Schack, endnu maatte blive 3 Dage i Vejle.

Undervejs tog jeg ind til Oberst Hartz i Haderslev og deltog med ham i 2. Regiments Parade for 6 Faldne af 4. Bataillon, der førtes gennem Byen.

Efter Ankomsten til Søgaard fik jeg nøjagtige og udførlige Beretninger om de forskellige Styrkers Oplevelser og Kampe. Det var med Glæde jeg erfarede, at vore unge Soldater overalt havde vist sig dygtige og pligtro.

Kampene ved Hokkerup, Lundtoftbjerg og Bredevad er — selv om de var kortvarige — Episoder, som ikke vil blive glemte.

Ved Bedømmelsen af Troppernes Forhold maa det ikke glemmes, at saavel Befalingsmænd som Menige var paa det Rene med Situationens Haabløshed, fordi de vidste, at Landet kun havde en saa ringe Styrke under Vaaben, at et effektivt Forsvar ikke kunde præsteres, samt

at Grænsestyrkerne følte sig svigtet af Myndighederne, fordi disse, skønt Angreb syntes umiddelbart forestaaende, nægtede dem Tilladelse til at rykke ud i Stillingerne og forstærke dem, før Fjenden gik over Grænsen.

Naar de smaa Forsvarsstyrker, trods dette, den 9. om Morgenen higede efter at naa Stillingerne og alle Steder, hvor det kom til Sammenstød, kæmpede hæderligt og tappert, kan det kun opfattes som et klart Bevis paa den danske Soldats Fædrelandskærlighed, Loyalitet og gode Moral.

Vi Chefer havde følt det som en tung Pligt at beordre vore undergivne til at kæmpe under saa fortvivlede Forhold.

Af Afværgekompagniets Personale manglede 3 Mand, nemlig Sekondløjtnant A. Olsen og Menig Holger Hansen, der var saarede og laa paa Hospitalet, samt Menig Jørgen Jørgensen, der var faldet.

Jørgen Jørgensen var blevet haardt saaret under Kampen ved Hokkerup og var i tysk Ambulance ført til Sct. Josefsøstrenes Hospital i Flensborg, hvor han kort efter Ankomsten døde.

Jørgensens Begravelse skulde finde Sted i København, hvor Moderen, som var Enke, boede.

Det var mit Ønske, at Afhentningen af Kisten i Flensborg og Transporten til København skulde foregaa ved dansk Foranstaltning, men dette havde den tyske Værnemagt modsat sig.

Værnemagten vilde selv sørge for Transporten, der skulde finde Sted den 12. April. Der var intet herved at gøre, men det aftaltes saa, at afdødes »Næstkommanderende«, Løjtnant Moltrup, og to af hans Kammerater i Bil kunde ledsage den tyske Rustvogn til København og overvære Begravelsen.

Løjtnant Moltrup deltog den 12. om Morgenen i en smuk Højtidelighed paa Hospitalet i Flensborg og fulgte derefter Kisten til Søgaard, hvor Garnisonen stod opmarcheret for at modtage den.

Kisten, der var svøbt i Dannebrog, stilledes paa Græsplænen i Kasernegaarden, og de mange Kranse og Blomster, som medfulgte fra Hospitalet og Danske i Flensborg, lagdes udenom den.

Kompagnierne og civile fra Søgaard og Omegn tog Opstilling

omkring Kisten, hvorefter Pastor Zachariassen fra Kliplev holdt en stemningsfuld Andagt.

Sluttelig udtalte jeg nogle Mindeord over den faldne Kammerat.

Den tyske Værnemagts Repræsentanter, en Hauptmann og en Løjtnant, overrakte mig en stor Krans fra Værnemagten.

Idet Fanerne sænkedes, førtes Jørgen Jørgensen til sit sidste Hvilested.

Min Adjutant og jeg ledsagede Rustvognen til Aabenraas Nordkant.

I de følgende Dage modtoges Ordre om Hjemsendelse af Hovedparten af de danske Styrker. 4. Bataillon skulde afgaa til Fyn den 14. April og hele Afværgekompaniet skulde hjemsendes den 18. April.

Aftenen før Hjemsendelsen af Afværgekompaniets værnepligtige afholdt vi en Festlighed paa Kasernen, hvorunder jeg gav en Oversigt over, hvad der var foregaaet i Dagene omkring den 9. April, og en Redegørelse for de enkelte Styrkers Deltagelse i Kamphandlingerne.

Stemningen var præget af dyb Alvor og af det stærke Kammeratskab, som Begivenhederne havde knyttet, ikke alene imellem de menige indbyrdes, men ogsaa mellem de menige og deres Befalingsmænd.

Det var svært at skulle skilles netop nu. Alle havde vi Følelsen af, at vort Fædreland gik en trang og tung Tid i Møde.

Skrevet i Slutningen af April 1940.

KAMPENE VED BREDEVAD OG KORSKRO

Af Kaptajn C. G. Bartholdy.

Mandag den 8. April holdt jeg med mit Kompagni en Øvelse i Sundeved. Øvelsen skulde slutte paa Dybbøl, hvor jeg vilde fortælle Mandskabet om Kampen den 18. April og Overgangen til Als i 1864. — Om Morgenen havde vi gennem Radioen hørt om den engelsk-franske Mineudlægning udfor Narvik og var klare over, hvad det vilde betyde. I det Øjeblik, da Kompagniet var traadt af til Frokostvil paa Hotel Dybbøl Banke, kom pr. Motorordonnans fra Søgaard Ordre om Alarmering tillige med en Meddelelse om, at en tysk Flaadeafdeling var paa Vej mod Nord gennem Storebælt, og

at en større motoriseret Kolonne var paa March gennem Rendsborg mod Slesvig.

Jeg gav Mandskabet 5 Minutter til at spise og drikke Kaffe i og afmarcherede derefter til Søgaard, — de ca. 23 km blev kørt paa godt $\frac{3}{4}$ Time —. Til Kompagniet havde jeg kun sagt, at det drejede sig om en Prøvealarmering, andet maatte vi efter Ordre ikke kalde det, men jeg instruerede efter Ankomsten til Søgaard Mandskabet om Situationen og traf Forberedelser til Udrykning til Stillingerne (Udlevering af skarp Ammunition, Forbindingspakker, Personmærker, Konserver m. m.). I Løbet af en Times Tid var Kompagniet marchklar, og Befalingsmændene instruerede om deres Forhold.

Kl. 4,10 næste Morgen modtoges fra Krusaa Melding om Overkridelsen, den lød i Telefonen saaledes: »Nu er de her. Vi er overrumplede!« Lejren blev straks alarmeret, og i Løbet af ca. 10 Minutter var de forskellige Styrker ude af Lejren paa Vej til deres Stillinger.

Jeg rykkede fra Søgaard Kl. ca. 4,20 ad Vejen mod Tinglev for med mit Kompagni at besætte Vejkrydsene ved Bredevad og Korskro, hhv. 10 og 20 km N. V. for Tinglev. Det var en Strækning paa 25—30 km, saa vi havde travlt, hvis vi skulde naa derud før Fjenden. Vi afmarcherede uden nærmere Instruction, først ved Klipleve, 3 km Vest for Søgaard, standsede jeg et Øjeblik for at fortælle mine Folk, hvorledes Situationen var: At Fjenden var rykket over Grænsen, og at det nu var vor Opgave med vore svage Styrker at standse ham længst muligt, og som vore Forfædre før os, vise, at vi ikke uden kraftig Modstand vilde overlade Angriberen vort Land. — Jeg spurgte derefter som sædvanligt, om alle havde forstaaet, hvad det drejede sig om og fik et klart og tydeligt: Javel, Hr. Kaptajn, til Svar. Der var aabenbart ingen, der var i Tvivl om, hvad han skulde og vilde gøre.

Vi fortsatte Marchen mod Tinglev, idet jeg sikrede Kolonnen i Fronten og bagud mod fjendtlige Panservogne, som vi jo nu kunde vente naar som helst. Indtil Tinglev gik Marchen hurtigt, men de næste 10 km indtil Bredevad maatte Kompagniet ustandseligt søge i Flyverskjul langs Vejen for de tyske Maskiner, som i meget lav Højde strøg henover os og af og til ogsaa skød paa os. Først Kl. ca. 6,30 naaede vi uden Tab Bredevad, hvor den ene Deling + en Maskinkanon gik i Stilling med Front mod Sydvest, medens en anden Deling under Løjtnant Lützen fortsatte over Rabsted mod Korskro.

Det var med nogen Betænkelighed, at jeg sendte denne Styrke af Sted, jeg havde helst holdt mit Kompagni samlet under min egen Kommando, men Ordren lød paa, at Korskro skulde besættes, saa jeg maatte, selvom jeg havde haft god Brug for hele min Styrke ved Bredevad, følge den givne Befaling.

Kl. ca. 6,35, førend de forskellige Styrker ved Bredevad havde indtaget deres Pladser, — Forstærkning af Stillingen eller Etablering af Vejspærringer blev der overhovedet ikke Tid til — kom en fjendtlig Panserstyrke, bestaaende af 4—5 Panservogne, et Par Tempovogne (pansrede Vogne til Transport af Mandskab) og nogle Motorcykler tilsyne ved Vejsvinget ca. 400 m Sydvest for Bredevad. Vognene standsede, og der vistes fra Førervognen et Signal med et hvidt Flag. Samtidig gik nogle Skytter i Stilling Nord for Vejen. Da jeg paa Grund af det hvide Flag ikke turde se bort fra Muligheden af, at Fjenden ønskede at forhandle, traadte jeg midt ud paa Vejen og gjorde Tegn til Holdt. Samtidig gav jeg Kanonskytten, der laa lige ved Vejen, Ordre til at skyde et Varselsskud, hvis Panservognene kørte frem, og hvis de ikke standsede, fortsatte Skydningen med nøjagtigt Sigte. — Skytten, en Korporal, tog Sigtet, satte Fingeren for Aftrækkeren og meldte roligt: Klar.

De fjendtlige Panservogne kørte frem. Varselsskuddet faldt, efterfulgt, da Fjenden ikke standsede, af en Række andre med god Virkning. — Den forreste Panservogn blev ramt, det viste sig senere, at Føreren var dræbt paa Stedet. Vognen kørte ud til Siden, delvis paa tværs af Vejen, hvorved den skabte Dækning for de andre Vogne, som sammen med de Skytter, der var gaaet i Stilling Nord for Vejen, aabnede en kraftig Ild med Maskingevær mod os. — Vi laa meget udsat uden Dækning af nogen Art, og mistede derfor ret hurtigt et Par Mand. Den første var Skytten ved et Rekylgevær lige ved Siden af mig. Han fik et Skud gennem Hovedet og sank sammen med et Suk bag Geværet. Jeg beordrede Sidemanden til at tage hans Plads, han adlød uden Tøven eller Usikkerhed og fortsatte Skydningen, indtil ogsaa han blev ramt. Han døde et Par Timer efter paa Sygehuset i Tønder. — Under denne Ildkamp blev vi tillige kraftigt beskudt af Flyvere, som i meget lav Højde kredsede over Hovedet paa os.

Nu rykkede de fjendtlige Panservogne igen frem til Angreb. De to forreste blev ramt af vor udmærkede Maskinkanon og kørte i Grøften Vest for Byen, den tredie blev ligeledes ramt, men havde saa megen Fart paa, at den røg et godt Stykke ind i Byen og hav-

nede i et Hegn udfor Kroen. To af Vognene var totalt ødelagte, den tredie, en sværere Kampvogn, aabnede med sin Kanon Ilden mod vore Styrker og gjorde i Løbet af kort Tid hele Besætningen ved vor Maskinkanon ukampdygtig. — Angrebet var dog afslaaet, og Fjenden trak sig tilbage mod Bylderup-Bov. Kampen havde kun varet $\frac{3}{4}$ Time. Vore Tab var 2 Døde og 5 Saarede.

Jeg besluttede mig nu til at gaa tilbage til Røde Kro med hele min Styrke og sendte pr. Motorordonnans Ordre herom til Styrken ved Korskro, der ikke var naaet længere end til Rabsted, 3 km Nord for Bredevad, endvidere lod jeg telefonere til nærmeste Læge i Bylderup og til Tønder efter Ambulance til vore faldne og Saarede. Da Klokkeren var ca. 7,30 rykkede pludselig en stor motoriseret Kolonne — en hel Division med Panservogne i Spidsen — ind i Bredevad fra Tinglev. Tilbagegang var afskaaret, og al Modstand haabløs. Der var kun eet at gøre at nedlægge Vaabnene og overgive sig. — Jeg samlede min Styrke til Kroen i Bredevad, her blev Vaabnene afleverede — af mange med Taarer i Øjnene — og Mandskabet sat under skrap Bevogtning. En enkelt vilde ikke overgive sig, men løb forfulgt af tyske Soldater ind bagom Kroen og op paa Loftet, hvor forøvrigt ogsaa to Mand af Besætningen fra en af de tyske Panservogne havde søgt Tilflugt. De blev nu alle tre hentede frem, Tyskerne var endnu halvt bevidstløse af Skræk, en af dem, der havde været med i Polen, erklærede, at han aldrig havde været ude for noget lignende som nu, da Panservognen kørte i Grøften ramt af 5 Skud. Mærkeligt nok var ingen af dem kommet til Skade derved.

Chefen for den tyske Division, en meget tiltalende Oberst af den gamle kejserlige Skole, kom efter at have set paa de ødelagte Panservogne hen og hilste paa mig. Han spurgte, om det virkelig var efter vor Regerings Ordre, vi havde ydet en saadan Modstand. Han mente aabenbart, at der var fri Indmarch for de tyske Tropper efter Overenskomst mellem den danske og den tyske Regering. — De kom jo kun for at beskytte os. — Han udtrykte sin Beklagelse af, at vi havde maattet kæmpe mod hinanden og spurgte mig, om jeg havde flere Styrker under min Kommando. Da jeg bekræftede dette, spurgte han mig, om jeg ønskede, at de skulde fortsætte Kampen, eller om jeg vilde følge med og forhindre videre Blodsudgydelse. — Da jeg syntes, der var ofret nok, og at vi tilstrækkeligt tydeligt havde vist, at vi ikke uden videre vilde lade Fjenden marchere over Grænsen, erklærede jeg mig villig hertil. Jeg fik en Motorcykle med Side-

vogn med og kørte derefter Nord paa sammen med den tyske Kolonne.

Min Styrke ved Rabsted, der havde set og hørt Kampen ved Bredevad, havde imidlertid reddet sig Øst paa til Hellevad, og den tyske Kolonne, der stadig troede, at der var danske Tropper foran, kørte ret forsigtigt videre mod Nord. Jeg fik fra Løgumkloster Plads i en af Stabens Vogne og blev ret kraftigt udspurgt angaaende vore Styrker langs Grænsen og deres Placering. Da det jo ikke var min Opgave at lette Tyskerne Fremrykningen op gennem Landet, svarede jeg naturligvis ikke. — Det skal forøvrigt siges til Tyskernes Ros, at de heller ikke ventede det og meget hurtigt holdt op med at spørge. Ved Foldingbro standsede Kolonnen. — Det var aabenbart det første Maal for Fremrykningen. Her først fik Chefen for Divisionen Underretning om, at den danske Regering havde opgivet al Modstand, og hvad dermed fulgte: evt. Fanger skulde løslades, og de danske og tyske Tropper omgaas fredeligt med gensidig Hilsepligt. Jeg blev derpaa straks frigivet med mange Undskyldninger. Inden jeg kørte, spurgte Obersten mig, hvorledes det egentlig forholdt sig med de 5000 Mand, som efter deres Mening skulde have ligget omkring Søgaard. — Da jeg nu ikke syntes, der længere var noget at skjule, svarede jeg, at han godt kunde trække et Nul fra. Han og de øvrige Officerer saa paa hinanden, og Obersten spurgte igen: Vil De da fortælle mig, at De kun havde een Linje dernede ved Grænsen og dog gjorde Modstand overalt, som De gjorde? Da jeg trak paa Skulderen og sagde, at saaledes var det, trykkede han min Haand og sagde: »Da har De og Deres Soldater i Sandhed ogsaa gjort Deres Pligt.«

Jeg kørte derefter tilbage til Haderslev, hvor de tyske Tropper allerede havde indkvarteret sig paa Kasernen, og til Aabenaa, hvor jeg undervejs forsøgte uden Held at faa halet Hagekorsflaget, der var hejst paa Knivsbjerg, ned. I Aabenraa fik jeg at vide, at mine Styrker laa i Hellevad (Løjtnant Lützen med Delingen fra Rabsted) og ved Bredevad. Jeg kørte først til Hellevad og traf mine Folk hyggeligt bænkedede paa Hotel »Kløver Es« sammen med Byens Beboere, der havde sørget godt for dem hele Dagen og nu havde indbudt dem til fælles Kaffe bord. — Løjtnant Lützen gjorde Rede for, hvad der var sket, siden vi skiltes i Bredevad om Morgen. Delingen var ikke naaet længere end til Rabsted, hvor den havde taget en fjendtlig Motorcyklistpatrouille tilfange — de eneste Fanger, vi tog

den Dag. — Af dem fik han at vide, at Korskro var besat. Han udsendte en Patrouille, der konstaterede, at det var rigtigt, og besluttede sig herefter til at blive i Rabsted og gaa i Stilling der for at dække Kompagniet i højre Flanke. Da han senere fik Ordren om at gaa tilbage til Rødekro og hørte Kampen ved Bredevad, lykkedes det ham ad Biveje at naa til Hellevad, hvorfra han gennem Radioen hørte om Kampens Indstilling.

Jeg sendte Styrken fra Hellevad ad nærmeste Vej tilbage til Søgaard og kørte derpaa til Bredevad medførende de to tyske Fanger. — I Rabsted forsøgte jeg med bedre Held at nedhale et Hagekorsflag, som jeg havde set Ejermanen hejse om Morgenen, da jeg passerede forbi sammen med de tyske Tropper. Han gjorde lidt Vrøvl, men jeg forklarede ham, at han gjorde bedst i snarest at faa det ned og fortalte ham, at der var ikke sket nogen Forandring i Forholdene her i Grænselandet med Hensyn til Lov og Orden, og at vi var her stadig og agtede at blive her.

Ved Bredevad laa Resten af mit Kompagni, som da jeg forlod det, skarpt bevogtet af en tysk Styrke, der aabenbart ikke havde faaet at vide, hvad der i Mellemtiden var sket. Jeg forklarede Føreren, en ung Feldwebel, hvorledes Forholdene var. Han var yderst høflig og korrekt, men meget betænkelig ved at modtage Ordre af mig, hvorfor jeg satte ham i Forbindelse med nærmeste tyske Kommando i Tønder. Vi udvekslede derpaa vore Fanger og afmarcherede, Tyskerne Nordpaa, vi til Søgaard. Der var dog først en Del at ordne bl. a. med Hensyn til de faldne. I et Gæsteværelse i Kroen laa en af vore Soldater Side om Side med en falden Tysker i en stor Dobbeltseng. Det var den Skytte, der faldt ved Siden af mig i den første Ildkamp. Han havde ikke lidt noget og laa med et roligt og fredeligt Udtryk i Ansigtet, som om han sov. Den tyske Soldat var blevet dræbt i en af de sønderskudte Panservogne og var skrækkeligt tilredt. — Nu laa de begge fredeligt sammen, og jeg kunde ikke lade være med at tænke paa, hvor lidt Forskel der i dette Øjeblik var paa de to, der nu stod over for den Dommer, der ikke ser paa Sproget eller Uniformen eller andre af de Skel, som vi her i Livet synes er saa store. Og som den, der var nærmest til det, knælede jeg ned og bad en Bøn for dem begge.

Vi tog vor Kammerat med til Søgaard, hvorfra han sammen med de øvrige faldne senere blev ført til sit Hjemsted. Den faldne tyske

Soldat blev begravet paa Bylderup Kirkegaard, hvor jeg et Par Dage efter nedlagde en Krans fra mit Kompagni paa hans Grav. — Det blev sent — længe efter Mørkets Frembrud — inden jeg naaede til Søgaard og fik at vide, hvorledes det var gaaet de andre Styrker derfra. Vi sad længe og talte sammen i Officersmessen, hvor der kun manglede een Mand, en ung Løjtnant, der laa saaret paa Hospitalet i Sønderborg. — De tyske Tropper marcherede Natten igennem forbi Lejren, og vi talte om den lange begivenhedsrige Dag. Vi, der boede i Grænselandet, havde længe ventet denne Dag. Den kom ikke som nogen Overtaskelse for os. At vi med vore ringe Styrker kun kunde gøre ringe Modstand, havde vi ogsaa været klare over, men at vi efter Kampen kunde sidde i Ro og Fred igen paa vore Kaserne i Stedet for at ligge internerede et eller andet Sted i en Fangelejr, havde vi dog ikke tænkt os.

Havde den korte Kamp været forgæves? Nej. Det var ganske vist ikke en Kamp, som vi paa nogen Maade kan sammenligne med tidligere Kampe her i vort Grænseland, Kampe, hvor vi rykkede ud med hele vor Hær for at holde Fjenden ude af Landet, men det var dog en Kamp, hvor den danske Soldat igen fik Lejlighed til at vise, at han havde Mod og Vilje til at kæmpe og dø for sit Land. — Det var den store Oplevelse for os Befalingsmænd den Morgen at se, hvad dansk Ungdom endnu duer til. Der var ingen Vaklen eller Tøven. I mange Tilfælde maatte Mandskabet handle paa egen Haand uden Kommando, men de udførte overalt deres Pligt. Faldt Skytten ved Kanonen eller Rekylgeværet, straks sprang den næste til, Ordonnanser løb til og fra Ildlinjen, Rekrutter med ikke 6 Maaneders Uddannelse optraadte som gamle fuldtuddannede Soldater. — En af Beboerne i Bredevad hørte nogle tyske Officerers Omtale af vore Soldater, den lød saaledes: »Schneidige sind die Dänen ja nicht, frech sind sie aber, und schiessen können sie.«

Som Forholdene og vort Beredskab var, kunde der ikke ydes mere Modstand ved vor Grænse den 9. April, og vi, der stod med Ansvar for vore Folk den Morgen, vi, der skulde bestemme, hvormeget — hvormange — der skulde ofres i den ulige Kamp, vi glæder os naturligvis over, at der ikke blev ofret mere under denne Kamp, som i Virkeligheden kun var en Demonstration, men for vort Lands og for vor Fremtids Skyld kunde vi dog nok ønske, at langt flere af vore Unge var blevet sat paa den Prøve, som de faa

blev, der kæmpede den Morgen: at sætte Livet ind for vort Lands Frihed og Selvstændighed. — Og vi kan kun ære vore faldne Kammeraters Minde ved at holde det Løfte, der staar paa Mindestenen i Bredevad:

Jert Offer var ikke forgæves.

Skrevet 22. August 1942.

KAMPENE VED LUNDTOFTE OG HOKKERUP

Af Kaptajn S. A. Schack.

Jeg skal i denne lille Beretning holde mig til mit eget Kompagni — et Afværgekompagni med 6 20 mm Kanoner og 6 Maskingeværer, alt paa Motorcykler.

Da vi den 8. April om Formiddagen fik Alarmeringsordren, var Kompagniet paa Kasernen. Forberedelserne var ikke store, da Halvdelen af Krigsammunitionens siden Alarmeringen i Januar var opladet i Magasinerne, saa allerede midt paa Eftermiddagen var Kompagniet klar til at rykke ud. I Flyverskjul i Nærheden af Søgaard afventede vi Mørkets Komme. I Tusmørket blev samtlige Motor køretøjer stillet op paa Pladsen foran Kasernen, saaledes at hver Mand hurtigt kunde finde sin Motorcykle, paa hvilken hans Hjelme og Gasmaske var anbragt. Hele Resten af Udrustningen havde hver Mand paa sig, da Kompagniet Kl. 21 gik til Ro. Jeg havde allerede om Eftermiddagen sagt til Kompagniet, at vi næppe vilde kunne vente nogen Understøttelse nordfra, men at 4. Batl., vi selv og Tønder Garnison maatte tage det første Stød alene. Et Pionerkompagni, som laa i Kolding, og hvis Opgave det var at sprænge de vigtigste Landevejsbroer i Grænseomraadet, havde nemlig allerede faaet Ordre til at gaa Nord paa i Stedet for at rykke mod Syd for at løse den Opgave, Kompagniet var veluddannet til og til hvilken de fornødne Sprængstoffer laa rede paa Kompagniets Vogne.

En Anmodning til egne Myndigheder om blot at faa Lov til at forberede det allernødvendigste i de rekognoscerede Stillinger blev afslaaet. Underligt nok, at man virkelig kunde sove den Nat.

Kl. 4,13 blev Kompagniet alarmeret, og allerede Kl. 4,20 forlod sidste Deling Søgaard.

Kompagniet var formeret i 6 Halvdeler, hver med en Kanon-

gruppe og en Maskingeværgruppe (20 mm Kanon og 8 mm Rekylgevær i Trefod).

Da 20 mm Kanonerne hovedsagelig er Antipanservognsvaaben, maatte de optræde ved alle vigtige Veje, og da der til hele Terrainet mellem Flensborg Fjord og Tinglev til 1. Linie kun raadedes over disse 6 Kanoner, var de opstillet saaledes:

- 1 Halvdeling ved Rønshoved.
- 1 do. ved Hokkerup.
- 1 Deling ved Lundtoftbjerg.
- 1 Halvdeling ved Oksekær (Syd for Klipleve).
- 1 do. ved Gaardeby (Syd for Tinglev).

Halvdelerne var kommandomæssigt underlagt de respektive Cyklistkompagnier, i hvis Omraade de laa, kun Delingen paa Hovedvejen forblev direkte under min Kommando.

Grupperne ved Rønshoved, Oksekær og Gaardeby kom ikke i alvorlig Kamp.

Om Kampen ved Hokkerup, hvor Delingsføreren Secondløjtnant A. Olsen blev saaret, fortæller Føreren for Kanongruppen Korporal T. Jensen bl. a.:

»Nu var vi for saa vidt klar til at tage imod Fjenden. Forinden lagde jeg Mærke til Mandskabets Sindstilstand, og den var god, kun een Gang viste der sig lidt Nervøsitet, det var da en Fodfolksjager angreb os, men det gentog sig ikke. Jeg gav Ordre til Skytten om at efterse, om Kanonen var indstillet, som den skulde være, afsikret, enkelt og med Visir 300 m, samt Ordre til at skyde tre Skud paa hver Vogn, og til sidst »Hvert Skud skal ramme«, »Javel«, svarede 573; dette gjorde mig rolig, det tydede ikke paa Nervøsitet. Kl. ca. 5,30 viste de første Fjender sig, de kom paa Motorcykler, lige bagefter kom lette Panserbiler. De kørte hen til Vejspærringen, først da gav jeg Ordre til at aabne Ilden »Første Vogn 3 Skud«, Skytten gentog som paa Eksercerpladsen, Skuddene gik og ramte, hvor de skulde. »Næste Vogn« og saaledes til 3 Vogne var gjort ukampdygtige, saa var det umuligt at komme til at skyde paa flere; under dette havde de haft Funktioneringsfejl, den blev afhjulpet, som om Fjenden ikke laa 300 m foran.

Fjenden var overrasket, det varede et Øjeblik inden han reagerede og derefter sprang de, der var i Stand til det, i Grøften; de Biler, der kunde køre tilbage, gjorde det; de tre blev holdende.

Nu var Spillet gaaende, Maskingevæerne knitrede, og Gevæerne knaldede, der var endnu vild Forvirring hos Fjenden, men den blev afløst af den Ro, der præger den øvede Soldat.

En 37 mm Kanon blev sat i Stilling til Beskydning af os; der blev fyret een Gang med Brisantgranat, men den gik alt for højt, Retningen var god nok. »Tag Kanonen 73«, sagde jeg; han rettede ind, skød, og 37 mm'eren blev tavs.

Efter Kampen viste det sig, at den var ramt af to Skud igennem Panserpladen, det ene lige over Løbet og ind i Laasen, det andet i den ene Side af Skærmen. Bag den laa Skytten i Færd med at blive forbundet for et Skud i Bryst og Laar. Indtil nu syntes jeg, Kampen gik som den skulde, jeg regnede med, at Løjtnant Olsen ledede Ilden ved Trefodsgruppen, da der var et Rekylgevær, der skød i den Retning, men da raaber Løjtnanten bag ved mig fra et Gærde »Hvordan gaar det, Jensen«, »Godt, vi rammer hver Gang.« Det var det sidste jeg hørte til ham; i det samme slog den førnævnte Granat ned, der hvor han havde raabt, og jeg tænkte ved mig selv »Der blev Løjtnanten nok ramt.«

Jeg holdt Udkig efter nye Maal for Kanonen, men blev afbrudt ved, at der faldt Nedslag lige bag ved mine Ben. Da jeg vendte mig om, var det første, jeg saa, at de havde gennemskudt Cykle-dækkene, saaledes at Luften strømmede ud. Det forundrede mig, da de stod i Dækning af Brændestablerne, men Aarsagen var den, at Tyskerne paa Grund af de døde Vinkler og Hegn havde taget vort Trefodsgevær og skudt 584, da han stod med Hænderne i Vejret. Derefter gik de mod Cyklisterne, der laa omkring os, og til sidst kom de til os. Næste Gang jeg vendte mig om, stod der en Oberløjtnant med en Maskinpistol og en Menig med en Haandgranat lige bag mig, jeg sprang op med Geværet i Haanden, men indsaa, at det var umuligt at yde nogen Modstand, hvorfor jeg gav de øvrige i Gruppen Ordre til at overgive sig.«

Nr. 584 Jørgensen var en af Kompagniets bedste Soldater. Han fik et Skud i Underlivet og døde samme Dag paa et Sygehus i Flensborg.

Ved 1. Deling paa Lundtoftebjerg blev en meget mangelfuld Vej-spærring lavet af nogle Granstammer og en Del Markredskaber.

Medens dette Arbejde stod paa, drønedes ca. et halvt Hundrede Flyvemaskiner frem mod Nord nogle Kilometer Øst for Landevejen,

og kort Tid efter, Kl. ca. 4,50, kom en Kolonne paa 10—15 Køretøjer frem ad Landevejen mod Nord. Da to til Krusaa den 8. fremsendte Ordonnanser ikke var kommet tilbage, og der kunde være Tale om en Transport af Grænsegendarmer eller andre, og i Særdeleshed da Kolonnen kørte i en ganske fredsmæssig Formation med kort og konstant Afstand mellem samtlige Køretøjer, turde jeg ikke straks lade Ilden aabne, men beordrede Afgivelse af et Varselsskud. Kolonnen, der vistnok allerede var standset i en Afstand af ca. 600 m fra Vejspærringen, aabnede straks Ilden fra et Par Maskingeværer.

Delingen havde Ordre til at holde igen længst muligt, men kun saa længe, den havde Chance for at komme tilbage til en ny Stilling.

I Løbet af de 10—12 Minutter, Kampen her varede, opnaaedes der, saa vidt det kunde ses, Træffere i 4 Sidevognsmaskiner og 1 Panservogn med 20 mm Projektiler, og Maskingeværet fik Lejlighed til at beskyde hele Kolonnens Mandskab, der søgte Dækning for den ene Kanons Ild.

Kun een Mand af vore blev saaret (Nr. 11 Holger Hansen). Han fik et Geværprojektil gennem venstre Arm, heldigvis ret overfladisk. Nr. 11 var en sindig Jyde, han bemærkede blot til Grupperøreren. »Nu maa næste Mand til, jeg er færdig.« Nr. 10 Dalum, som afløste ham ved Kanonen, var ogsaa ret upaavirket af Situationen, han fik straks en Fuldræffer paa en Maskingeværskytte, som sad i en Sidevogn. Den næste Granat sendte Nr. 10 mod en Panservogn, da den prellede af, sagde han til Grupperøreren de snart klassiske Ord: »Det er int' det rene Pap, de kyrer med«. Det næste Skud gik gennem Panservognen.

Den tyske Styrke rykkede nu frem med Fodfolket Vest for Vejen dækket af Røgslør og lette Kampvogne Øst for Vejen.

Ved et Held tændte et fjendtligt Lyssporprojektil Ild i et Hønsehus ved Gaarden Lundtoftebjerg, og Røgen herfra dannede et meget velkomment Røgslør for den sidste Gruppe af 1. Deling, da den blev nødt til at gaa tilbage.

I Bjergskoven 1 km Nord for Søgaard stod to 20 mm Kanoner af 4. Batl., men Tyskerne havde nu faaet Kampvogne i Têten, saa disse Kanoner blev ret hurtigt løbet over Ende.

Tyske Kampflyvere beskød flere Gange de forskellige Styrker paa Landevejen — for mit Kompagnis Vedkommende dog heldigvis uden Resultat.

I Sydkanten af Aabenraa maatte jeg byde 1. Deling de daarligst mulige Betingelser af Hensyn til Muligheden for at komme tilbage; den ene Kanongruppe maatte »gaa i Stilling« midt paa Landevejen, den anden dog nogenlunde i Dækning ved en Transformator; til Gengæld havde denne Gruppe en meget udsat Tilbagegangsvej (ad Havnevejen). Kampen her blev kun kort. Den fjendtlige Kolonne havde Kampvogne i Têten, og disses Panser kunde ikke gennemskydes af 20 mm Projektiler.

Det lykkedes dog at opnaa en Træffer i Larvebaandet paa den første Kampvogn, saa den blev midlertidig kampudygtig. Ilden blev aabnet paa 600 m's Afstand og kraftig besvaret af Fjenden. Der var adskillige Træffere i de lettere Køretøjer.

Som ved et Under traf ikke eet af de tyske Projektiler, skønt begge vore Kanoner maatte skyde fra Motorcykle af Hensyn til Muligheden for at komme tilbage. Mandskabet ved den Kanon, der laa midt paa Landevejen, maatte i liggende Stilling starte Motorcyklen; alt lykkedes for dem, og Kl. 6,50 var Delingen igen samlet Nord for Byen.

Naar man tænker paa den stærke Beskydning fra Fodfolk, Panservaaben og fra Luften, som Kompagniet var udsat for, synes det et helt Mirakel, at kun een Mand faldt og kun to blev saaret.

Gennem Politimesteren i Aabenraa tilgik der Ordre til at fortsætte Tilbagegangen til Vejleaadalen, hvor Divisionen agtede at sætte sine faa og spredte Styrker ind til en samlet Modstand.

Det var et haabløst Foretagende, men ikke desto mindre virkede det næsten lammende, da vi tæt Nord for Kolding fik Underretning om, at Kampen skulde indstilles. Først nu forstod vi tilfulde den ydmygende Situation, vort Land var ført ud i: Vi havde intet Valg.

Det var beskæmmende saa lidt Forstaaelse for Situationens Alvor mange Mennesker viste; adskillige Steder paa Vejen strømmede Folk nysgerrigt til — nogle vilde tage mod »Befrierne«, men Størsteparten vilde eller kunde ikke tro, at det var Alvor, og forsvandt først, da Ilden blev aabnet, men saa gik det ganske vist ogsaa hurtigt.

Til Gengæld viste Størsteparten af Kompagniets Mandskab og unge Befalingsmænd en saa forbavsende Forstaaelse og moden Optræden, at man midt i al Elendigheden alligevel kom til at se lysere paa Danmarks Fremtid.

Naar den Opdragelse, en stor Del af vore unge havde faaet i

Hjem og Skole, ikke havde formaaet at forringe dem mere, saa maa vi have Lov til at stille store Forhaabninger til den Ungdom, som nu vokser op under sundere og nationalt set langt bedre Kaar.

Skrevet i Maj 1940.

FRA SUNDEVED

Af Kaptajnløjtnant E. Bassing.

Er Danmarks Løve træt og spag
indslumret paa sit øde Leje
og tør ej for sit sidste Eje
den vove nu det sidste Slag?

Aarestrup.

Tilfældet vilde, at jeg den 9. April 1940 — Danmarks sorte Dag — stod uden Mandskab borte fra min Afdeling og maatte rykke ud med mig ukendte Folk.

Egentlig var jeg Chef for 4. Bataillons 2. Kompagni, der den 9. April var paa Grænsevagt i Kværs, men da jeg allerede i længere Tid havde været Lærer ved Sergent- og Oversergentskolen i Sønderborg, havde jeg forlængst afgivet Kommandoen.

Paa Skolen var Eksamen afsluttet, og den 8. afrejste Eleverne til deres Afdelinger. De nye Elever vilde først møde en 14 Dages Tid senere, saa jeg var altsaa nu »Overkomplet i Stangen«.

Kl. 4,30 blev der alarmeret. Fjenden var gaaet over Grænsen. Paa Kasernen i Sønderborg blev alt gjort klar til Opbrud. Garnisonen skulde ifølge Planen gaa til Sdr. Hostrup, hvor Oberst H. E. Christensen skulde overtage Kommandoen over samtlige Tropper i Grænseomraadet. Før Vognene var kommet, var Fjenden imidlertid trængt saa langt frem, at Vejen var spærret, og vi fik Ordre til at blive og forsvare Als.

De Dispositioner, der blev truffet i Henhold til denne nye Ordre, medførte bl. a., at en Deling pr. Rutebil skulde gaa til Frydendal Kro tæt Øst for Bøffelkobbøl, hvor Vejen mod Egersund skilles fra Flensborg Landevej, paa Forpost. Styrken blev taget af Kompagniet Bay, og da jeg ikke »havde andet at bestille«, fik jeg Kommandoen over den. Det var en Rekruttrefodsdeling, d. v. s. kun 1/2 krigsstærk Deling, i alt 22 Mand.

Vi var ved Frydendal Kro Kl. 5.30, udstillede Spærringer paa Vejene og forberedte Stillingen saa godt som gørligt. Som bekendt kom der ingen Fjender den Vej, og vi kom altsaa ikke i Kamp. En Civilist meldte ganske vist omkring Kl. 6.30, at en motoriseret Kolonne var under Fremrykning over Graasten, men disse Tropper maa være bøjjet af mod Aabenraa. Sandsynligheden taler for, at det var de samme, som kæmpede ved Hokkerup. Kl. 8.00 kom Ordren om at holde inde.

Frem over alle de forskellige Indtryk, der har prentet sig i Erinringen fra disse historiske Morgentimer, rager særligt tre, og to af disse staar — paa Grund af den symbolske Betydning, jeg ser deri — i et særligt Lys.

Det ene Indtryk — mørkt og sørgeligt — knytter sig til Hjemkomsten til Sønderborg efter Aflæsningen. Her saa vi Byens tysk-sindede Borgene staa opstillet langs Vejen lige fra Broen til Dybbøl Skanser med Blomsterkoste i Haanden for at byde »Befrierne« velkommen. Paa Broen blev endog konstateret en Mand, der i lang Tid havde levet af Socialkontoret, men som dog havde haft Raad vil at stille med en af de dyreste Buketter — for Kommunens Penge. Dette Syn blev ikke mindre sørgeligt derved, at nogle af Blomsterne ved en Fejltagelse blev afleveret til en Motorcykleddeling af 4. Bataillon. Den Optræden, der fra Hjemmetyskernes Side paa denne Dag blev udvist overfor de danske Beboere og Soldater, var præget af en saadan Usselhed og Taktløshed og var saa lidet overensstemmende med den udstrakte Frihed, Ligestilling og Forstaaelse, som disse Mennesker har nydt under det danske Styre — i Modsætning til de danske Sønderjyder før 1920 — at den stempler dem til de seneste Tider.

De to andre Episoder skriver sig fra Frydendal Kro. Den ene var Indtrykket af den Ro og det Mod, hvormed de unge Soldater — 5 Maaneders Rekrutter — fulgte deres Kald. Dette gav sig et særligt Udslag umiddelbart efter, at vi naaede vor Standplads. Der skulde udstilles Poster til Alarmering mod Panservogne c. 1 km foran vor Stilling, og disse Poster, der var paa Cykle, kunde naturligvis ikke naa tilbage, naar Fjenden kom. Jeg vilde samtidig benytte mig af Lejligheden til at se, hvorledes Stemningen var hos Mandskabet, der som nævnt var mig aldeles ubekendt. Jeg kaldte Folkene sammen og sagde: »Jeg skal have 4 Mand paa Post, hvorfra ingen

vender tilbage, om Fjenden angriber. Frivillige frem!« Hele Delingen meldte sig. Tydeligere Svar kunde der ikke gives. Det var Blomsten af Danmarks Ungdom. Det var Soldater. En Frygt, der var almindelig blandt Befalingsmænd før 9. April 1940, at vor Ungdom var slap og modløs og vilde svigte i det kritiske Øjeblik, blev her som alle andre Steder een Gang for alle udslettet.

Den anden Begivenhed, der staar for mig i et særligt Lys, indtraf da Ordren om Afblæsning kom. Telefonen, gennem hvilken jeg holdt Forbindelse med Sønderborg, var i Kroen i en Stue, der vendte mod Øst, altsaa bort fra Fjenden. Her opholdt Kroejeren og hans Kone sig. Man kunde med Rette have ventet, at civile, der pludselig ser deres Hus og Hjem inddraget i en Forpoststilling, hvor maa-ske Granaterne fra de tyske Panservogne om Minutter vilde gøre lyst, vilde være meget nedtrykte og forstemte, ja grebet af Skræk for sig selv og Hjemmet. Dette var ikke Tilfældet her. Ved vor Ankomst til Kroen havde Kromanden hilst mig med Ordene: »Dejligt Vejr at begynde i, Hr. Kaptajn,« og denne, jeg vil næsten kalde det kampglade, Stemning havde holdt sig. Da blev jeg henimod Kl. 8, da jeg opholdt mig ude i Stillingen, af Telefonvagten kaldt ind til Telefonen og modtog her den berygtede Befaling af 9. April, den haardeste Ordre Soldater har faaet i Danmarks Historie. Jeg gentog Ordren i Telefonen: »Der maa ikke gøres Modstand. Der samles og rykkes til Kasernen.« Da sank disse to Mennesker sammen over Bordet og græd. At Huset maaske vilde blive skudt i Brand over Hovedet paa dem havde ikke rørt dem, men dette var mere, end de kunde tage.

Disse to sidstnævnte Episoder kom for mig til at staa som Symbolet paa 9. April. Danmarks unge Mænd, der villigt bød sig til for at ofre alt for Danmarks Ære, selv om de vidste, at de var forraadt, og to ældre Mennesker, der græd over Danmarks Skam. Men det blev ogsaa Symbolet paa Folkets virkelige Aand, den der er en Arv fra Fædrene gennem Aartusinder, og som lange Tiders Hvad-kan-det-nytte-Lære nok har kunnet lulle i Søvn, men aldrig dræbe.

I de følgende lange Tider, hvor Fjenden skaltede og valtede med vort Land, og alt syntes haabløst, da var disse to Episoder de Lyspunkter, der fik mig til at tro paa en Fremtid, thi, sagde jeg til mig selv, kan den Aand, der her gav sig Udslag, blot faa Raaderum,

da er der Haab om, at den Dag kan komme, da Mor Danmark igen kan drage Beskæmmelsens Slør fra sit Ansigt.

Skrevet 1. April 1943.

TRÆFNINGEN VED SØNDERBRO I HADERSLEV

Af Menig Bertel Lygum Bertelsen.

Efter en urolig Nat blev vi tidligt om Morgenen den 9. April vækket med Raabet: Alarmering.

Vi fik hurtig Paaklædningen bragt i Orden — vi havde hele Natten været klar til hurtig Udrykning — og i Løb gik det ned til Kanonerne, der stod parat i Kasernegaarden.

1. Gruppe, der var under Kommando af Kornet Frode Vesterby, fik Ordre til at sikre Kasernen mod Panserangreb, og vi fik Ordre til at besætte Porten, der vendte ud til Gammelting, altsaa mod Syd.

Det var en underlig Følelse at staa der med en skarpladt Kanon og med skarpt i Geværerne, men Frode Vesterbys dejlige, rolige og sikre Holdning gav os snart Blod paa Tanden, og det meste af vor Samtale gjaldt, hvordan vi bedst kunde uskadeliggøre Kampvogne, og Kornetten forklarede os om alle en Kampvogns mest saarbare Punkter. Saaledes gik Tiden, til Resten af Mandskabet paa Kasernen var færdig til Udrykning.

Ordren lød paa at pansersikre Garnisonen under Fremrykningen gennem Haderslevs Gader, og med Kornetten i Spidsen gik det nu ned gennem Gaderne til Sønderbro, hvor vi fik Ordre til at gøre Holdt.

Da det blev klart, at vi skulde forsvare Haderslev her ved Broen, fik vi Ordre til at indtage en Stilling paa Hjørnet af Hertug Hansgade og Gaden, der fører Syd paa og fortsætter i Aabenraa Landevej, da der her var det længste Skudfelt at opnaa, men desværre havde vi en hvidkalket Væg til Baggrund, og vi var af den Grund særlig synlige for Fjenden.

Resten af Mandskabet gik i Gang med at etablere en bevægelig Vejspærring ved Hjælp af nogle Mergeltipvogne, der blev kørt tværs over Gaden, og her blev anbragt en 20 mm Maskinkanon, og endvidere blev der indrettet en Maskingeværrede i den gamle Møllebygning.

Efterhaanden var vi blevet klar til at modtage Fjenden, og da de danske Tropper, der havde været i Kamp længere Syd paa, begyndte at komme igennem Haderslev, begyndte vi at forstaa, hvad der ventede os, men atter var det Kornettens opmuntrende Optræden, der gav Stødet til, at Fjenden skulde faa saa varm en Modtagelse, som vi under disse Forhold kunde give ham.

En Sergent, der paa Motorcykle var sendt paa Opklaring Syd paa, kom i rasende Fart tilbage, og selv om vi var placeret c. 50 m foran den egentlige Kampstilling og saaledes laa isoleret, saa kunde vi dog af Raab forstaa, at Fjenden kunde ventes, hvad Øjeblik det skulde være, og Kornet Frode Vesterbye gav derfor Ordre til at falde ned paa Plads ved Kanonen, og næppe var vi kommet paa Plads, før Kuglerne begyndte at sprøjte om Ørerne paa os.

Frode Vesterbye, der stod paa højre Side af Kanonen og var fuldstændig uden Dækning, gav Ordre til at aabne Ilden mod en Kampvogn, der af Hjertens Lyst fyrede løs paa os, men omtrent samtidig blev han dødelig saaret af en Maskingeværkugle, men han kunde dog springe bag om os og komme nogenlunde i Dækning, og her gjorde han sin Karabin klar til Skud, og hans sidste Bedrift var at uskadeliggøre Føreren af en Kampvogn, der af fuld Hals skreg, at der ikke maatte skydes.

Efter at Kornetten var faldet, fortsatte vi selv Kampen, og vi havde Held til at uskadeliggøre 3 Kampvogne med Fuldræffere, før vi selv var blevet ukampdygtige, men desværre var vore Tab altfor store, af vor 5 Mands Besætning blev to Mand dræbt, nemlig Kornetten og 305 Hans Hansen, og 3 Mænd haardt saaret, nemlig 308 Bonde, der blev ramt i Armen af en Maskingeværkugle og desuden fik Splinter i Hovedet, en ramte ham i Øjet, men dog lykkeligvis uden at Synet tog Skade, men det saa fælt ud, og 313 Hansen, som blev ramt i det ene Ben, der brækkede, og desuden i Armene og Ryggen, og endelig mig selv, der blev ramt i højre Fod, Laar, Haand, Albue og i Ryggen af Maskingeværkugler, og i højre Skulder af en 20 mm Maskinkanonkugle.

I Stillingen bag os blev 108 dræbt af en Kugle, der gik gennem hans Hjelme, og Korporal Krag blev saaret af et Skud gennem Armen, og paa Kasernen blev en Mand, som var blevet udstillet paa Lyttepost, dræbt af en Kugle, og det skønt han var ubevæbnet, idet det ikke var Sædvane at medbringe Gevær paa denne Post.

Da Kampen var endt, blev jeg baaret ind i et Hus, hvor i For-

vejen de andre var blevet baaret ind, og her saa jeg Kornet Frode Vesterbye for sidste Gang, han døde faa Minutter efter, og her talte jeg for sidste Gang med 305 Hansen, han var dødelig saaret. Jeg begyndte at tale om Træfningen for at lede hans Tanker andre Steder hen, men trods det han hurtig kom under Lægebehandling, kunde han ikke staa det igennem, og han døde ved Ankomsten til Amtssygehuset. Efter at have røget en Cigaret blev jeg ført til Amtssygehuset, hvor jeg blev indlagt, og her modtog vi den danske Befolknings rørende Taknemlighed, der var som Balsam paa det Saar andre, der ikke tænkte dansk, havde givet os ved at haane os, mens vi ventede paa Tyskerne.

Skrevet i April 1940.

ANDRE KRIGSHANDLINGER

KAMPENE PAA AMALIENBORG

Af Oberstløjtnant Th. Thaulow.

Europa stod i Brand, men Tyskland havde sluttet Ikke-Angrebs-pagt med os og givet skønne Løfter om Venskab og Respekt for vor Neutralitet. Til yderligere Beroligelse for Befolkningen havde vor Statsminister lovet os at være paa sin Post overfor alt, som kunde hænde, og Regering og Rigsdag havde eenstemmigt svoret at ville forsvare Landet med alle til Raadighed staaende Midler. Vi kunde altsaa hygge os i den trygge Bevidsthed om, at der intet ondt kunde ske os. Alt aandede Fred, og selv da Regeringen snart fik uhyggeligere Efterretninger, var den ikke til at drive til at lade gøre et Spadestik i Jorden til Forstærkning af vor Grænse eller til at indkalde en eneste Mand mere under Fanerne, end vi alt havde, og det var det mindst mulige.

Den 9. April oprandt med en skøn Foraarsmorgen. Ingen anede Uraad, men ved 4-Tiden modtog Regeringen alligevel højst alvorlige Meldinger. En halv Time senere kørte den kommanderende General, Generalløjtnant Prior, fra Kuppet op til Krigsministeriet, hvor Forsvarsministeren og de to Direktører havde vaaget hele Nat-

ten. Kort efter hørtes Skud og nogle Drøn. Det var Norgesporten i Kastellet som sprængtes, og Vagten, som overmandedes. Da Generalens Vogn kom kørende tom tilbage til Sjællandsporten, blev den beskudt! Chaufføren anede intet om, hvad der var sket, og kaldte et Par patrouillerende Politibetjente til Hjælp. Ogsaa de blev beskudt. Hvad var det — nogle Nazister eller gale Folk, som laa paa Kastelsvolden og fyrede paa hvem som helst? Politiforstærkning blev tilkaldt, og kort efter saas en Politibil komme kørende roligt ned ad Toldbodvej. Udfor Esplanaden standsede den, og en halv Snes granvoksne Betjente steg ud. Med Revolverne klar gik de forsigtigt i Kæde over mod Kastellet, men lidt forbi Esplanaden gjorde de Holdt og saa forundrede op ad Langelinjevejen. En Deling tyske Soldater kom marcherende, og i en Fart var Betjentene omringet, afvæbnet og gjort til Fanger.

Derefter delte de tyske Soldater sig. Nogle blev paa Toldbodvej, som de spærrede med en Barrikade af Politibilen og nogle derstaaende Lastbiler. Inde mellem Træerne gravedes Skyttehuller. Patrouiller sendtes op til Gadekrydsene ved Bredgade og Store Kongensgade for at standse Færdselen. Andre Patrouiller gik opad de to nævnte Gader mod Kongens Nytorv og ad Amaliegade mod Amalienborg.

Morgenduelige Københavnerne kom cyklende fra Østerbro ind mod Byen og saa pludselig tyske Soldater paa Østerport Station. Rejsende med Morgentogene fik Forbud mod at stige ud, men skulde fortsætte til de næste Bystationer. Enkelte modvillige, deriblandt Indenrigsministeren, blev arresteret, og militære Personer i Uniform toges øjeblikkelig til Fange. Da en højtstaaende Officer prøvede paa at undslippe i en Taxavogn, blev denne beskudt og maatte standse.

Den kongelige Familie boede endnu paa Amalienborg, og da Udenrigsministeren efter det natlige Ultimatum kaldte Statsministeren, Forsvarsministeren og de to militære Øverstkommanderende til Møde, gik der ogsaa Bud til Kong Christian.

Den vagthavende Løjtnant paa Amalienborg, Kaptajnløjtnant J. Hartnack, var vækket Kl. 5.15 af Livgardens Chef og underrettet om Tyskernes Landgang paa Langelinie og Kastellets Besættelse. Tillige modtog han Besked om, at Vagten snarest vilde blive forstærket, medens Resten af Livgarden holdtes i Beredskab paa Kasernen for at kunne gøre et Modstød mod Fjenden. Vagtfor-

stærkningerne afsendtes i Automobiler. De var i feltgraa Udrustning med Rekylgeværer.

Den vagthavende Kaptajn, P. Henningsen, lod udlevere skarp Ammunition til Vagtstyrken og udstille ekstra Poster i Amaliegade mellem Kongens og Kronprinsens Palæer, i Frederiksgade mellem Kongens og Christian VII's Palæer samt ved Hjørnet af Frederiksgade og Ny Toldbodgade. Kort efter ankom den første Del af Vagtforstærkningen under Kommando af Løjtnant F. Castenskiold. Den beordredes i Stilling ved Hjørnet af Frederiksgade og Bredgade. Klokken var 5.30.

Kong Christian havde den foregaaende Aften været i Teatret, glad og tryk og uden Anelse om, hvad Morgendagen skulde bringe. Majestæten vækkedes den 9. ved 5-Tiden. Da han saa ud ad Vinduet og opdagede, at der blev udleveret skarp Ammunition til Vagten, forstod han, at der var noget alvorligt paa Færde og bad Dronningen om ogsaa at staa op. Lidt efter ankom Statsministeren.

Kronprinsen var tilfældigt vaagnet og saa Statsministeren paa dette usædvanlige Tidspunkt staa bankende paa Kongens Port. Han klædte sig hurtigst muligt paa i det Tøj, som netop laa fremme fra den foregaaende Aften, d. v. s. Smoking, og ilede over i Residenspalæet. Kl. 5.30 ankom Udenrigsministeren, Direktøren for Udenrigsministeriet, Forsvarsministeren og de to Øverstbefalende, Generalløjtnant Prior og Viceadmiral Rechnitzer.

Paa dette Tidspunkt saa Kaptajn Henningsen Soldater i Amaliegade helt nede ved Grønningen, men i Morgendisens var det umuligt at skelne, om det var Ven eller Fjende. Faa Sekunder efter hørte han imidlertid Skud og saa Projektilerne slaa mod Palæerne og Stenbroen, og han gav derfor Ordre til at besvare Ilden. Klokken var nu 5.35. Garderne var straks faldet ned, hvor de stod, men de, der laa ude paa Gaden, var i alt for udsatte Stillinger, og i Spring eller krybende søgte de i Dækning bag Hjørnerne af Palæerne. Under denne Bevægelse saaredes Garder Nr. 50 Sven Agger i venstre Skulder. En Kammerat, Nr. 315 Jens Berthelsen, ilede ham til Hjælp, men blev selv saaret. Det lykkedes dem dog begge ved egen Hjælp at naa i Dækning, hvorfra de i tilkaldte Ambulancer bragtes til Militærhospitalet.

Nu kom det næste Hold fra Kasernen, og en Gruppe under Kaptajnløjtnant Hartnack sendtes frem til Forstærkning af Posterne mellem Kongens og Kronprinsens Palæer. Kaptajn Henningsen stod

selv midt ude paa Pladsen foran Gitteret omkring Rytterstatuen. Da ovennævnte Gruppe i spredt Orden løb over Pladsen, fik Garder Nr. 284 Kjeld Garmer et Skud gennem den ene Lunge. En Kammerat, som saa ham falde, blev saa rasende, at han smed sig ned henne ved Fortovskanten foran Residenspalæet og skød 12—14 Skud mod Tyskerne, inden man fik ham halet i Dækning. Kaptajnen gik hen til den saarede Garder og fik kaldt et Par Mand til, som bar ham ind i Residenspalæets Port.

Den sidste Gruppe tog Opstilling bag Palæets Hjørne med Rekylgævret pegende nedad Amaliegade. Det var dog ikke muligt herfra at faa alle Geværer til Skud, og tre Mand beordredes tilbage. Ved de Stenstøtter, som bærer Kæderne omkring Rytterstatuen, var der fortræffelig Udsigt nedad Amaliegade, og her tog de Stilling. Ialt affyredes 30—40 Skud.

I Bredgade var den tyske Patrouille kommet helt hen til Hjørnet af Fredericiagade. Løjtnant Castenskiolds Gardere kunde dog ikke beskyde den uden at blotte sig for meget. Hver Gang en Mand stak Hovedet frem, hvinede straks Maskingeværernes Projektiler tæt forbi ham. Til Gengæld kunde Tyskerne heller ikke rykke længere frem, og de nøjedes derfor med at sende nogle Skud efter Ordonnanser og civile Spadserende i Bredgade. Kort efter kredsede tyske Bombemaskiner lavt hen over Byens Tage og brummede deres uhyggelige Dødstrudsel ned til de intetanende Borgere.

Kaptajn Henningsen ledede frygtløst og myndigt Kampen og øvede ved sin Ro en udmærket Virkning paa Folkene. Da alt var paa Plads, gik han over til Porten i Residenspalæet.

Mødet hos Kongen var nu forbi, og Embedsmændene tog bort. Det var besluttet at indstille videre Kamp. Den kommanderende General inspicerede Garderne paa Pladsen. Han blev opfordret til at standse Skydningen, saaledes som Viceadmiralen forlængst havde gjort det for Marinens Vedkommende — før Ordren herom var vedtaget i Statsraadet — men den gamle Soldat kunde ikke formaa sig til det. Situationen indeholdt i Forvejen nok af Sorg og Ydmygelse over at skulle give blankt op overfor det gemene Overfald. Kl. 5.55 kom imidlertid Kongens Adjutant hen til Kaptajn Henningsen med Ordre til at holde inde med Skydningen. Han skulde meddele dette til Tyskerne, men med den Tilføjelse, at den straks vilde blive genoptaget, hvis de fortsatte deres Fremrykning.

Inde i Porten laa den saarede Garder. Kongen kom selv ned og

takkede ham stærkt bevæget for hans modige Opførsel. Trods sit Saar i Lungen, sagde Garderen senere, »kunde jeg endnu ligge ret, omend ikke særlig godt!«

Kaptajnen gav nu sine Folk Ordre til at standse Ilden. Han stillede sig midt ud paa Gaden og gav ved Tegn Tyskerne at forstaa, at de skulde holde inde. Derpaa gik han frem og forklarede dem Kongens Ordre. I Amaliegade laa den tyske Gruppe omtrent paa Hjørnet af Ny Toldbodgade. Føreren gjorde ingen Vanskeligheder, men anderledes med Gruppen i Bredgade. Den tyske Underofficer forlangte her, at Kaptajnen skulde række Hænderne i Vejret, hvad han dog nægtede, men under Trudsel fra tre Karabiner, der rettedes mod ham, samt et Par løftede Haandgranater, maatte han aflevere sin Revolver. Sablen forlangte han bestemt at beholde. Revolveren fik han iøvrigt igen ved Henvendelse til den tyske Løjtnant.

Garderne var fortvivlede over, at Kampen skulde indstilles. Som en af dem sagde: »Vi kunde jo sagtens have ordnet den Snes Tyskere!« De viste her paa Amalienborg det samme Mod og den samme Vilje til at sætte Livet ind for deres Konge og Land som deres Kammerater i Sønderjylland.

Kongen gav nu Ordre til, at den festlige Vagtparade skulde suspenderes, og at Vagten indtil videre skulde være i feltmæssig Paaclædning med Hjelme. Danmark var nu i Krig.

Skrevet i Juni 1940.

9. APRIL VED FREDERICIA

Af Oberst S. E. Johnstad-Møller.

Den 8. April Kl. 14 modtog Chefen for 7. Regiment, Oberst H. O. Hansen, Jydske Divisions Ordre til at lade Tropperne træde i Alarmberedskab. Den med Ordren fulgte Orientering om Situationen blev af Obersten givet til Cheferne og gik ud paa, at 2 motoriserede, tyske Divisioner var paa March mod Nord og var nu ret nær ved den danske Grænse.

Til vor Beroligelse indtraf Kl. 20 Ordre til, at Alarmitilstanden skulde hæves og Tropperne holdes i »almindelig Beredskab«, hvilket

for de paa Kasernen indkvarterede Styrker betød visse Sikkerhedsforanstaltninger og Vagtforstærkninger, men at Soldaterne kunde gaa i Seng og Hovedparten af Befalingsmændene kunde gaa til deres Hjem, dog klar til hurtig Alarmering.

Den 9. April mellem Kl. 5 og 5.30 Morgen blev Regimentschefen ringet op af en Mand, der ejer en Rævefarm ved Snoghøj og ret tæt ved Lillebæltsbroen; han meldte, at tyske Soldater gravede i hans Have. Det var baade betænksomt og fortjenstfuldt af denne Mand at melde til Fredericia Garnison; det er derimod mindre forstaaeligt, at adskillige tyske Krigs- og Transportfartøjer kunde løbe ind til Middelfart og sætte Tropper i Land, forhandle med Embedsmænd m. v. i c. 1 Time forud for Meldingen fra Rævefarmen uden at een eneste Person det være sig Borger eller Embedsmand for slet ikke at nævne Politiet følte sig foranlediget til at melde til Fredericia Garnison.

Paa Meldingen fra Rævefarmen alarmede Oberst H. O. Hansen sine Tropper, og nu indløb Ordre fra Jydske Division i Viborg: Tyskerne var gaaet over Grænsen, var gaaet i Land i København, Gedser, Nyborg og Middelfart og havde nedkastet Faldskærmsfolk ved Aalborg; Oberst H. O. Hansen skulde tage Kommandoen over de i og ved Vejle og Fredericia staaende Tropper og koncentrere dem til Vejle.

Alt forløb i Ro og Orden, og inden Kl. 6 var 2. Batl.s Kompagni, der laa paa Kasernen, paa March mod Nord, kun et Kompagni, under Kommando af Kaptajnløjtnant E. S. Petersen, var blevet forstærket med nogle Maskingeværgrupper og dirigeret til Havnen som en midlertidig Sikring, dels for de marcherende Tropper, dels for den delvise Evakuering af Kasernen, som straks blev iværksat.

Det blev dette Kompagni, som kom til at staa Ansigt til Ansigt med Fjenden; Kompagniet havde næppe indtaget en foreløbig Opstilling ved Havnen og paa Havnepladsen ved den søndre Strandvej, før det af en Syd fra kommende Lastbilchauffør blev rapporteret, at Tyskerne kom marcherende ad Landevejen ganske tæt ved Oliekompagniets Anlæg. Og næsten samtidig kom en Trop Soldater, der marcherede i sluttet Orden og sang af fuld Hals, til Syne 3—400 m fra de i Stilling anbragte danske Maskin- og Rekylgværer, der var vel i alt 25 Mand i Troppen; da de havde marcheret lidt, stoppede

de op, Føreren saa i sin Kikkert, delte sin Styrke i 3 Grupper og gik atter fremad; paany standsede de, Føreren formerede igen sin Styrke i Marchkolonne og atter gik det fremad.

Som Chef for 2. Bataillon var jeg kørt ned til Havnen for at forvise mig om, at Kompagnierne var paa Plads, og sammen med Kompagnichefen overværede jeg det foran beskrevne Optrin, som virkede lidt underligt paa os og i høj Grad gav os det Indtryk, at de tyske Soldater var stærkt i Vildrede med, hvad de skulde gøre eller i hvilken Situation, de befandt sig. Nu var de imidlertid kun godt 250 m fra os, vi kunde ikke vide, hvad der kunde komme bag efter, og vi var navnlig bange for Overraskelser vestfra, fra Byen og fra Stationen, hvortil der endnu ikke havde været Tid til at sende Sikringsled. Jeg gav da Kaptajnen Ordre til at aabne Ilden, en Ordre, som han straks gav videre til en Løjtnant, som laa i Nærheden med to stabiliserede Rekylgeværer i Stilling. Det har aabenbart voldt lidt Ubehag paa saa kort Hold at skulle skyde paa intetanende Mennesker, der kom gaaende i Klump, thi efter en hurtig Klargøren ved Rekylgeværene opstod der en Tøven og en sagte Ordveksel i Grupperne. Jeg forstod disse Følelser og sagde omtrent følgende: Hvis det kniber for jer at holde lige paa, saa lad det første Magasin gaa i Stranden, men kom nu i Gang. Og saa gik da det første Magasin, set fra os til venstre for Troppen og ud over Vandet.

Tyskerne faldt straks ned og søgte Dækning i Terrainets Ujævnheder, der blev ikke gjort Forsøg paa at besvare vor Ild, men Tilbagetoget blev straks og ilsomt iværksat, og faa Sekunder efter forsvandt de om Hjørnet ved Oliekompagniets Tankanlæg og videre mod Syd ad Erritsø til.

De tyske Troppers Tilsynekomst ved Fredericia og deres Forsvinden skete i Tiden mellem Kl. 6,10 og 6,15; Kl. ca. 6,20 var jeg paa Kasernen for at erkyndige mig om, hvordan det gik med Rømningen af Kasernen og for pr. Telefon at søge de Oplysninger, det endnu ad denne Vej var muligt at faa; saaledes erfarede jeg, at der ikke var tyske Tropper paa Vejen fra Snoghøj til Vejle, at Togene indtil Kl. 6 uhindret havde passeret Lillebæltsbroen, og endelig rapportede Kompagniet ved Havnen, at fremsendte Patrouiller uhindret var rykket mod Syd indtil Hannerup Skovs Sydkant, og at den fjendtlige Trop syntes at have gjort Holdt paa Højde med Erritsø. Kl. 6,40 modtog vi paa Kasernen pr. Telefon det danske Krigsministeriums

Ordre: Al Modstand skal ophøre; danske Styrker forbliver, hvor de i Øjeblikket befinder sig og søger Forbindelse med Førerne for de nærmest staaende tyske Tropper. Umiddelbart derefter blev samme Ordre — ligeledes pr. Telefon — modtaget fra Jydske Division i Viborg. Ordrens Rigtighed kunde ikke drages i Tvivl, den blev givet af Officerer, som var kendt af den Kaptajn, som modtog begge Ordre. Krigen var altsaa forbi — Danmark havde kapituleret.

De marcherende Kompagnier blev pr. Motorordonnans beordret til at gøre Holdt og afvente nærmere Ordre. Selv kørte jeg til Kompagniet ved Havnen for at instruere og give nye Ordre i Anledning af den ændrede Situation. Ved Havnen traf jeg Politimesteren fra Middelfart i Samtale med Kompagnichefen. Politimesteren meddelte mig, at Tyskerne var meget forbavsede over, at der var blevet skudt af de danske Tropper; Tyskerne angav at være kommet som Venner og Hjælpere. Jeg spurgte Politimesteren, som jo kom lige fra Middelfart i Automobil, hvor store Styrker der var i Middelfart, paa Jyllandssiden og hvad Tropperne foretog sig. Saadanne Oplysninger følte Politimesteren sig hverken berettiget eller forpligtet til at afgive. Nu gjorde jeg Politimesteren og Kompagnichefen bekendt med den just fra Krigsministeriet modtagne Meddelelse og Ordre og anmodede Politimesteren om at køre til Middelfart og meddele den kommanderende tyske Officer, at jeg havde modtaget Ordre til at søge Forbindelse med ham; hvis han ønskede at tale med mig, skulde det være 100 m S. for Havnekranen, og indtil Forhandling havde fundet Sted, skulde saavel de tyske som de danske Tropper forblive paa de Steder, hvor de i Øjeblikket befandt sig, en eventuel tysk Fremrykning, forinden Forhandling var sket, vilde møde dansk Ild. Denne Meddelelse paatog Politimesteren sig at bringe.

Kompagniet havde nu indtaget en Opstilling med bredere Front; saaledes var baade Prangervejen og Stationen blevet besat og Patrouiller var sendt frem ad Vejene. Jeg billigede Opstillingerne og efter endnu engang at have præciseret den nye Situation, kørte jeg tilbage til Kasernen i Haab om at finde nye og mere opmuntrende Ordre og Instruktioner.

Kl. 8,30 fik jeg fra Kompagniet telefonisk Meddelelse om, at en tysk Officer var ankommet foran den danske Stilling og ønskede Forhandling. Ved min Ankomst forefandt jeg paa det aftalte Sted en tysk Kaptajn, Bataillonskommandør, Hauptmann Herrhaus, der

var ledsaget af en geværbevæbnet Ordonnans og af Politimesteren fra Middelfart. Den tyske Kaptajn var meget høflig og korrekt, præsenterede sig og bød mig Haanden. Efter en kort Forhandling enedes vi paa mit Forslag om, at vi hver for sig forblev, hvor vi var; Fremrykning fra nogen af Siderne betød Genoptagelse af Fjendtlighederne. Kaptajn Herrhaus fremhævede dog, at han ikke kunde forpligte højere Foresatte, hvis Ordre han maatte lyde, men ingen Ændring i det aftalte vilde ske uden ny Forhandling.

Allerede en halv Time senere blev jeg kaldt til ny Forhandling; allerede ved Ankomsten til 1. Kompagnis Omraade fik jeg at vide, at en meget lang Kolonne af Panservogne holdt paa Strandvejen med Têten lige ved Oliekompagniets Tankanlæg; paa Forhandlingsstedet var foruden en tysk Major, Chefen for Panserkolonnen med Adjudant og Ordonnanser. Den tyske Major var ret ophidset og nervøs; han krævede øjeblikkelig Gennemmarchret for sin Kolonne og Afvæbning af mine Soldater. Jeg fremhævede min Stillings Uklarhed og foreslog Majoren at marchere udenom Fredericia og nægtede at gaa med til Afvæbning, da den danske Hærs Opretholdelse var en klar Bestemmelse i Opraabet fra den tyske Øverstbefalende. Majoren fremhævede de alvorlige Følger, Modstanden i Aabenraa og Haderslev havde haft og gentog sine Krav. Jeg gik nu ind paa at give Gennemmarchtilladelse, men afslog Afvæbning. Majoren gentog sine Krav, jeg afslog atter Afvæbning. Nu greb Kaptajn Herrhaus ind og foreslog: de danske Tropper marcherede til Kasernen, beholdt deres Vaaben, men Ammunitionen inddrages og bevogtedes under mit personlige Ansvar.

Dette sidste Forslag ansaa jeg for at være det gunstigste, der kunde opnaas, hvis Kamp skulde undgaas; jeg tiltraadte, og Majoren tiltraadte. Og saaledes skete det. Danmark havde kapituleret i de tidlige Morgentimer; nu kapitulerede ogsaa Fredericia.

I de følgende Dage skete saa hurtigt og stilfærdigt Afviklingen af den danske Hær, der fra nu af kun maatte tælle 2000 Mand, dels under Uddannelse, dels bestemt for Arbejde og Vagt.

Og det var denne Styrke paa 2000 Mand paa alle Uddannelses-trin og fordelt paa mange Garnisoner, der mødte sin Skæbne den 29. August 1943.

OMKRING DEN 9. APRIL I ODENSE

Af Oberst R. Mikkelsen.

Paa Kasernen i Odense laa — udover nogle faa Arbejdssoldater — kun Tropper af andre Afdelinger: 2 Rekrutkompagnier af 7. Regiment, Rekrutter med ca. 5 Maaneders Uddannelse og 2 Kompagnier af Fodfolkspionerne, ligeledes Rekrutter med kun ca. 2 Maaneders Uddannelse. — De eneste Tropper, 6. Regiment havde under Fanerne, var 4. Bataillon, en 450 Mand' fuldt uddannede Cyklister — de laa i Sønderjylland paa Søgaard og i Kantonnement der omkring.

Det kunde maaske være interessant nok at berette om og at høre om, hvad der skete i Odense den 9. April, men jeg skal — for ikke at gøre mit Indlæg for langt, og fordi det, der skete i Sønderjylland, jo er langt det vigtigste — indskrænke mig til at oplyse, at vi takket være en Sergent, der var paa Orlov og som ringede os op fra en Bagerbutik i Nyborg, blev underrettet i Tide, saa at vi havde Kasernen i fuld Forsvarstilstand, havde udsendt Motorcyklekommandoer saavel mod Nyborg som mod Middelfart og netop stod klar til at sende 2 Kompagnier paa Lastvogne mod Middelfart eller Nyborg for at kaste de derværende Tyskere ud og til at evakuere Kasernens civile Beboere, da Ordren kom: »Der maa ikke gøres Modstand.« Vi fik den fortvivlede Ordre samtidigt fra 2 Sider, fra Divisionen og fra Krigsministeriet.

Virkningen paa alle, jeg saa, var den samme, at dette dog var det værste, der kunde ske. Det gjaldt Kvinder og Børn, det gjaldt Befalingsmænd og Menige, og det gjaldt de civile Lastbilchauffører. — Det var ikke blide Ord, der faldt, mange græd. — Et Øjeblik var vi alle som lamslaaet, men Tjenesten maatte passes. Der var nok at ordne, Telefonerne kimedede, snart fra danske snart fra tyske Mynigheder, og snart kom fra Sønderjylland de første Meldinger fra 4. Bataillon, Meldinger om Kampen og om Tabene. Saa kom der ængstelige Forespørgsler fra Forældre og andre, der havde Paarørende med. Da Meldingen kom om det første Tab — det var om Sergent Vous — beordrede jeg Flaget paa halv.

I Løbet af den 10. fik vi fuldt Rede paa Tabene baade af faldne og saarede (6 + 13) og Meddelelse derom blev afgivet til de Paarørende ved udsendte Officerer.

Den 11. blev 4. Bataillons 6 Faldne ført hjem til Odense Kaserne af Bataillonskommandøren Oberstljt. Claussen. Vi havde indrettet Kasernens Parolestue saa godt og smukt, som vi kunde det, til at modtage dem.

Alt tjenstgørende Mandskab stod naturligvis opmarcheret, og desuden var til Stede: De faldnes Paarørende, Regimentets Feltpræst, Pastor Pontoppidan Thyssen, de højere civile Myndigheder i Odense, Repræsentanter fra Soldaterforeningerne m. fl. Alle Kasernens Beboere og Repræsentanter for alle Blade i Odense.

De 6 Kister blev stillet foran den paraderende Bataillon, og staande ved 4. Bataillons Fanevagt udtalte jeg:

»Lad præsentere Gevær, sænk Fanen.«

Danske Soldater! Danske Borgere!

I en for vort Fædreland saare alvorlig Stund har jeg det tunge Hverv at modtage 6 af Regimentets unge tro Soldater, der faldt under Fægningen den 9. April, men det er tillige et ærefuldt Hverv at modtage disse 6 af Regimentets Sønner. — Jeg har ønsket, at de faldne skulde føres her til den gamle Kaserne, for at vi kunde tage Afsked med dem her — her, hvor de fik deres første Uddannelse som Soldater — her, hvor de glade og frejdige drog ud — her skal lyde en Tak saa hjertelig og inderlig, som jeg formaar at udtrykke den.

Vi takker for det Offer, I har bragt, da I uden Tøven stillede jer imod en knusende fjendtlig Overmagt, fordi I uden Vaklen opfyldte jeres Soldaterpligt og udgød jert Blod til Forsvar af Sønderjylland — det Sønderjylland, i hvis Jord man end ikke havde undt jer at grave et Hul at dø i. Men det skal siges her i Dag: I har ved jeres Færd raabt det ud over den danske Hær, over det danske Folk, ja over hele Verden: Det var ikke den danske Soldat, der svigtede — det var andre! Vi sænker Bataillonens gamle Fane over jeres Kister og takker jer.

Æret og velsignet være Eders Minde.«

Jeg sagde derefter henvendt til de Paarørende: »Jeg ved godt, at Mennekeord formaar saa lidt at trøste i den store Sorg, De har haft — men en Trøst maa det være for Dem at vide, at Deres Dreng har gjort sin Pligt til det sidste, jeg ved ogsaa, at den virkelige Trøst skal hentes oven fra, fra den Gud, der gav sin Søn som Offer, og som har givet os de Ord, at ingen har større Kærlighed end den, der sætter Livet ind for sine Venner.«

Derefter talte Feltpræsten, og Kisterne blev ført til Parolesalen, hvor de blev overgivet til Forældrene, som derefter kunde hente deres Dreng hjem. I Løbet af 2 Dage blev alle Kister afhentet, og hver Gang traadte den forstærkede Vagt til Gevær og gav med præsenteret Gevær de faldne Soldater det sidste Farvel fra deres gamle Kaserne.

Den 13. tog jeg med min Adjudant til Sønderjylland for paa Stedet at takke 4. Bataillon for dens Kamp.

Den 14. skulde Bataillon over Mommark-Faaborg vende tilbage til Odense. Jeg underrettede begge Byer derom og henstillede, at man i den Anledning flagede. Begge Steder forstod man min Henvendelse, men fra begge Byer blev jeg senere ringet op og fik den Meddelelse, at man havde forespurgt i København, om der maatte flages, og Svaret fra København var, »at det var vist ikke værd«!

Men der var andre, der forstod det bedre. Beboerne i Brændekilde og Ravnebjerg, hvor 4. Bataillon havde ligget i Kantonnement, før den afgik til Sønderjylland, havde paa en eller anden Maade sat sig i Forbindelse med Bataillon og faaet den den Vej over. Og her var Flagene hejst, og hver Soldat fik en lille Buket, og der blev trakteret.

Saa kom Bataillon hjem til den gamle Kaserne med alt sit sønderskudte og ødelagte Materiel, der — mere end Ord kan gøre det — fortalte, at Bataillon havde været i Ilden.

Saa snart jeg kunde det, besøgte jeg de saarede paa Sygehusene i Tønder og Aabenraa og overrakte dem et Sølvbæger. Jeg hørte deres Beretning om Kampen, mærkværdig saa klart det hele stod for dem. Jeg besøgte ogsaa de Steder, hvor der var blevet kæmpet. I Bredevad traf jeg en dansksindet, sønderjydsk Arbejdsmand, der fra Lorenzens Gaard havde overværet Kampen. Han, der selv havde været med i Verdenskrigen, kom hen til mig og sagde uopfordret: »De to, der faldt der (det var i Havehjørnet, hvor nu Mindelunden er) de kæmpede som tro og glimrende Soldater, jeg saa det. De laa der uden Befalingsmænd, og de skulde beskytte Kanonen, der stod ude paa Vejen (det var den Kanon, der bragte 4 tyske Panservogne til Standsning og hvor alle blev saaret). Disse to laa alene, de kunde ikke faa frit Skud, som de laa i Dækning ved Havegærdet, men saa gik de op, saa de kunde skyde. Saa faldt Skytten (Skud i Hovedet), og øjeblikkelig traadte Hjælperen til og skød, indtil ogsaa han faldt

(Skud gennem Lungen).« Saadan lød denne jævne Mands Beretning — det var en Mand, der aabenbart kendte til det, han talte om.

Og som disse to — saadan de øvrige. Det er let nok i Fred paa Eksercerpladsen at lære Folkene, at frit Skud gaar forud for Dækning, og det er let nok under samme Forhold at lære Hjælperen, at han skal træde til, hvis Skytten falder fra. Men disse to gjorde det, da det var bitter Alvor — ikke fordi en Befalingsmand sagde, at de skulde gøre det, for der var ingen Befalingsmand, men de gjorde det, for saadan havde de lært det, og fordi det var deres Pligt. — Er det saa ikke rigtigt, at jeg i min Tale over dem sagde: »Det var ikke den danske Soldat, der svigtede.«

Til Slut vil jeg om de faldne sige: De faldt for Danmarks Sag — og deres Død maa ikke være forgæves. Vi svøbte deres Kister i Dannebrog — og under Dannebrog skal vi bære Danmark ind i en ny Dag.

Skrevet 5. Maj 1942.

FRA ROSKILDE TIL SVERIGE

Af Oberst Helge Bennike.

I Roskilde kom den 9. April Regimentets Ordonnansofficer, der havde Telefonvagt om Natten, op til mig med følgende Ordre, der var tilgaaet direkte pr. Telefon fra Krigsministeriet.

»Der er tyske Tropper i København, tysk Landgang paa Falster og Fyn, tyske Tropper har overskredet Grænsen i Jylland. Der alarmeres og afventes nærmere Ordre.«

Senere blev det meddelt, at der ogsaa var tysk Landgang ved Korsør.

Det varede ikke længe, før 11. Bataillons 3 Kompagnier stod rede i Kasernegaarden, hvor man noget senere saa enkelte tyske Flyvemaskiner gaa hen over Kasernen i lav Højde. Premierløjtnant Winge beordrede straks en Beskydning af dem, men i Motorlarmen fra dem trængte Ordren ikke igennem, saa der skete intet, og det var vist for Resten meget godt, da en Beskydning sandsynligvis var blevet besvaret med et Bombardement af Kasernen, der vilde have lammet vor Virksomhed.

Medens vi ventede paa »den nærmere Ordre«, overvejede jeg, hvad der kunde gøres. At den militære Situation under de foreliggende Omstændigheder var haabløs og en Mobilisering uigennemførlig, var jeg naturligvis straks klar over, og at »den nærmere Ordre« vilde gaa ud paa en forsmædelig Kapitulation, kunde jeg nok forudse, men for alle Tilfældes Skyld vilde det være af Betydning, at vore Styrker var saa bevægelige som muligt, og jeg lod derfor Regimentets Vognmand i Roskilde avertere om, at han skulde gøre sig klar til paa nærmere Henvendelse at møde paa Kasernen med alt, hvad han kunde skaffe af Biler.

Kl. henimod 7 blev jeg selv kaldt til Telefonen og modtog der fra Krigsministeriet en Befaling om, at der efter Regeringens Bestemmelse ikke maatte gøres Modstand mod de tyske Tropper. Da jeg ikke kunde forstaa, hvorledes Tyskerne pludselig kunde optræde i København, der mod Søsiden jo var beskyttet af Forter og Mine-spærringer, spurgte jeg herom og fik det Svar, at de var gaet i Land ved Langelinie.

Nu havde jeg imidlertid faaet den Befaling, jeg havde forudset, og jeg havde nu 4 Beslutninger at vælge imellem.

1) Jeg kunde passivt efterkomme Befalingen, saaledes som den var givet. Det vil sige æreløst og uden Kamp udlevere Landet til Fjenden og være rede til paa hans nærmere Ordre at aflevere Faner og Vaaben og maaske Soldaterne til Krigsfangenskab. Saaledes skulde den Kamp for Danmark, som man havde forberedt sig til et helt Liv, se ud. Denne Forberedelse begyndte for mit Vedkommende i 1906, da jeg før min Udnævnelse til Premierløjtnant maatte aflægge Troskabsed til Kongen, hvori jeg lovede, »uvægerligt at lade mig bruge i Kongens Tjeneste til Lands og til Vands og som ærekær Krigsmand Livet vove, saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.« Jeg ser ikke rettere, end at dette er en Ed, der binder, og at det, der nu blev forlangt, var lige det modsatte af at vove Livet som ærekær Krigsmand. Det forekom mig, at Regeringen vilde forhindre mig i at holde denne Ed, men samtidig stod det mig klart, at baade Regeringen, Generalkommandoen og Divisionskommandoen maatte handle under Tyskernes Tryk, og at dette gav mig en ret fri Stilling, idet man ikke kan forlange ubetinget villig og nøjagtig Lydighed overfor en Myndighed, der er i Fjendevold, allermindst naar Ordren gaar ud paa, at man skal nedlægge Vaabnene

og kapitulere. Jeg følte mig derfor overladt helt til mig selv, og kapitulere paa denne æreløse Maade hverken vilde eller kunde jeg, saa kunde man bagefter gøre med mig, hvad man vilde.

2) Jeg kunde gøre det, som jeg vilde have gjort, saafremt Ordren til ikke at sætte sig til Modværg ikke var kommet. Det vil sige: kæmpe til sidste Mand om Vej- og Jernbaneknudepunkterne ved Roskilde med de 3 Kompagnier af 11. Bataillon, der stod i Kaserne-gaarden. Selvfølgelig var jeg klar over, at Kampen militært set var haabløs, men den vilde alligevel være blevet optaget af Hensyn til vort Folks Aand og Ære. Formaalet vilde da være at kæmpe for Historiens Dom og at give Efterverdenen Mindet om en lille Styrke, der gik til Grunde i heltemodig Kamp mod Overmagten. Idet jeg tænkte paa den Betydning, som Mindet om vor Hærs haabløse Kamp paa Dybbøl Banke har haft for den danske Nationalitets-kamp i Sønderjylland, skønnede jeg, at en tilsvarende Kamp ved Roskilde vilde give vort Folk et ganske andet aandeligt Rygstød end Mindet om en æreløs Kapitulation, der kun kunde fremkalde Væmmelse, Selvopgivelse og Foragt. Naar jeg i denne Forbindelse taler om det danske Folk, tænker jeg paa vort Folks sammenhængende Liv gennem talrige Generationer i Fortid, Nutid og Fremtid, og set under denne Synsvinkel betyder en enkelt Generations Skæbne kun saa lidt.

Naar jeg alligevel ikke gennemførte denne Beslutning, var det fordi jeg følte Ansvar for disse 400 Soldater, der stod i Kaserne-gaarden og ventede paa mine Befalinger. Ved at lade alle dem slaa ihjel i en Kamp, der forud kunde ses at være haabløs, vilde jeg fremkalde Sorg i mange Hjem, og naar det maatte ske igennem Ulydig-hed mod Regeringen, vilde jeg alligevel ikke naa min Hensigt, det vilde jeg kun, naar Ofret kunde bringes paa det officielle Danmarks Vegne.

3) Samle, hvad jeg kunde faa fat i af Tropper og marchere mod København for at generobre Byen og befri Regeringen og mine foresatte militære Myndigheder. Hertil kunde jeg, hvis jeg var hel-dig, regne med 11. Bataillon og maaske de motoriserede Dele af Stabskompagniet i Sydsjælland, i heldigste Tilfælde 700—800 Mand, og med denne Styrke kunde jeg maaske naa København hen paa Eftermiddagen. Jeg skønnede dog, at Styrken var for svag, og en Kamp i København vilde utvivlsomt have udløst et Luftbom-bardement af Byen. Dertil kom, at der næppe vilde være opnaaet noget, selv om det en Tid skulde lykkes mig at gøre mig til Herre

over Byen, thi Regeringen havde sikkert ikke ændret sin Beslutning om Kapitulationen, selv om den havde været fri.

4) Føre Regimentet til Sverige og forene det med den svenske Hær. Jeg var klar over, at det drejede sig om et tysk Angreb paa Norge, og jeg gik ud fra, at et saadant ikke kunde gennemføres ad Søvejen, det skulde den engelske Flaade nok forhindre. Tyskerne vilde derfor være nødt til at føre den Hær, der skulde angribe Norge, gennem Sverige, og det maatte derfor antages, at der ogsaa paa samme Tid blev landsat Tropper i Sverige. Efter min Opfattelse af svensk Mentalitet og svensk Forsvarsberedskab gik jeg ud fra, at Sverige af al Magt vilde modsætte sig en saadan tysk Gennemmarch, og at Sverige derfor nu maatte være i Krig med Tyskland. Sverige er Nordens stærkeste Magt, og kunde det lykkes at holde den fri og selvstændig til Krigens Slutning, vilde de øvrige nordiske Lande have et fast Punkt at samles om. En Kamp for Sverige vilde altsaa blive en Kamp for Norden og dermed en Kamp for Danmark.

Som Følge af disse Overvejelser besluttede jeg at føre saa meget af Regimentet som muligt til Sverige for at forene det med den svenske Hær. Der kunde dog kun hertil blive Tale om 11. Bataillons Styrker i Roskilde og Holbæk.

Vognmanden i Roskilde blev beordret til at sende alle de Biler, han kunde skaffe, til Kasernen, og 11. Bataillon til at skaffe de fornødne Midler i Holbæk til Transport af de to derværende Kompagnier. Hele Styrken skulde derefter snarest afgaa til Helsingør, hvor nærmere Ordre vilde blive givet. I Roskilde mødte saa mange Biler, at 1. og 4. Kompagni kunde inddrages; 5. Kompagni (Skytskompagni) med mange Heste og Køretøjer satte sig i March ad Landevejen. Officererne blev fortroligt sat ind i Planen for at de kunde handle selvstændigt undervejs. Til Mandskabet blev der intet meddelt, det blev kun beordret af Sted, uden at vide, hvad det hele drejede sig om, og gennemgaaende troede de vist nok, at det blot var en Øvelse. Dels var der ikke Tid til at parlamentere med Mandskabet om, hvorvidt det vilde gaa i Krig i Sverige eller ej, og dels maatte Planen hemmeligholdes saa længe som muligt, for hvis den for tidligt blev opdaget i København, vilde Overfarten fra Helsingør til Helsingborg sandsynligvis blive standset, forinden Tropperne naaede Helsingør.

Kl. 7,30 var 11. Bataillons 1. Kompagni under Kaptajn Gabel-Jørgensen inddraget, hvorefter det straks afgik. De andre Kompagnier

fulgte senere efter. Regimentsskriveren blev efterladt paa Regimentskontoret med Ordre til ikke at give konkrete Oplysninger de første Par Timer. Selv kørte jeg med Regimentsadjutanten og Ordonnans-officeren i Adjutantens Bil mod Helsingør for at forberede Overfarten. Chefen for 11. Bataillon, Oberstløjtnant Nordentoft, tog den direkte Kommando over de marcherende Styrker.

Kl. 8,45 naaede jeg med Regimentsstabens Officerer Helsingørs Havn, og det var med den største Spænding, jeg saa ud over Sundet for at se, om der var tyske Krigsskibe i Farvandet: der var intet at se. Af Opslag ved Færgelejet fremgik det, at den første Færge vilde afgaa Kl. 10,05, og jeg beregnede, at det første Kompagni kunde naa Helsingør Kl. 9,15. I Havnen laa et dansk Marinefartøj, Opmaalingskibet »Freja«, og jeg gik om Bord i det for at tale med Chefen og faa ham til at sejle os over til Helsingborg, idet jeg regnede med, at det vilde volde mindre Vanskelighed at faa en Sø-officer til at tage en Beslutning og et Ansvar end at faa en af Statsbanernes Tjenestemænd til det. Chefen var en ung Søløjtnant Kinch, hvem mit Forslag kom ganske overraskende. Efter en kort Betænkning var han dog rede til at paatage sig Ansvaret for at føre sit Skib til svensk Havn, men det havde ikke Fyr under Kedlerne og kunde derfor først afgaa 3—4 Timer senere. Det kunde jeg ikke vente paa, da det ikke kunde forudses, hvornaar de tyske Tropper vilde naa Helsingør og umuliggøre Overfarten. Jeg maatte da beslutte mig til at benytte Færgen Kl. 10,05.

Det var en pinefuld Time, der paafulgte, medens vi gik frem og tilbage mellem Havnen og Jernbanestationen, spændt paa, om Tyskerne eller vore egne Tropper vilde naa først til Helsingør. Vi vakte en Del Opsigt, medens vi gik der, og Folk spurgte, hvad der skulde ske. Da det var nødvendigt at hemmeligholde Planen til det sidste, bildte vi dem ind, at Havnen skulde besættes, og efterhaanden samledes der en stor Menneskemængde for at se, hvad der skulde foregaa. Færgen lagde sig paa Plads i Færgelejet, og vi drøftede, hvorvidt det vilde være nødvendigt at forberede Skibsføreren paa, hvad der forestod, men vi undlod det dog. Man kunde ikke være sikker paa, at han for at blive fritaget for Ansvaret vilde telefonere til København for at indhente Forholdsordre, og den vilde utvivlsomt være gaaet os imod. Saa hellere udnytte Overraskelsesmomentet ved et Kup, saa snart vi selv var klar.

Kl. 9,30 ankom Sekondløjtnant Krogh til Havnen med Melding om, at 1./11 B. nu var naaet til Helsingør og stod umiddelbart Syd for Byen. Jeg sendte ham tilbage med den Ordre, at Kompagniet skulde ankomme til Stationen præcis Kl. 10, ikke et Minut før og ikke et Minut senere, og paa Slaget 10 kom Kompagniet i Marchkolonne ind paa Pladsen mellem Havnen og Stationen med Kaptajn Gabel-Jørgensen i Spidsen og 11. Bataillons Fane udfoldet paa højre Fløj af forreste Gruppe. Marchen fortsattes hen forbi Stationsbygningen, og ud for Færgelejet blev der kommanderet »Svingning til Venstre«, hvorefter hele Kompagniet uden Standsning marcherede ud paa Færgen. Toldere og Politi kom til for at blande sig i denne Uregelmæssighed, der var jo hverken Tale om Told- eller Pasrevision, og de forsøgte at protestere, men blev uden videre skubbet til Side af den marcherende Kolonne.

Saa snart vi var om Bord, befalede jeg Skibsføreren at kaste los og afsejle med det samme, og jeg er ham Tak skyldig for hans Forstaaelse og Hjælpsomhed. Han efterlod alle de Jernbanevogne, som han skulde have haft med til Sverige, paa Havnepladsen i Helsingør og sørgede for, at Færgen kom til at afgaa planmæssigt Kl. 10,05.

Vi sejlede nu ud af Helsingør Havn, og Terningerne var uigenkaldelig kastede.

Vi kunde hverken se tyske Krigsskibe eller Flyvemaskiner, men Motorlarm hørtes alligevel i det fjerne, og for en Sikkerheds Skyld blev Styrken anbragt i Flyverskjul under Promenadedækkene. Jeg var meget spændt paa, hvorledes Mandskabet vilde tage Situationen, og jeg vil ærligt indrømme, at jeg følte mig noget usikker i saa Henseende. Jeg er ked af, at jeg gjorde det, for det var en Mangel paa Tillid, som viste sig at være aldeles ubegrundet. Det maa her erindres, at Folkene endnu ikke havde Begreb om, hvad det hele drejede sig om, de anede ikke, at jeg uden Varsel var ved at føre dem i Krig i et fremmed Land, men havde kun rent eksercermæssigt adlydt de Befalinger, der var givet om at lade sig føre til Helsingør og marchere ud paa Færgen. Nu var Tiden inde til at forklare dem Meningen. Jeg gik derfor lidt rundt mellem dem og fortalte i Korthed om den Beslutning, jeg havde truffet. Disse Soldater var under Tjenesten i Garnisonen saamænd hverken værre eller bedre, end vore Soldater plejer at være, men jeg vil aldrig glemme den Maade, hvorpaa de reagerede for de Meddelelser, jeg gav dem.

Der var ikke en Antydning af Uvilje eller Forsagthed, tværtimod var det tydeligt at se, hvordan Ansigterne lyste op. »Det var dog dejligt, at der blev gjort noget,« var der en, der sagde, og da Situationen i sin Helhed gik op for dem, var der en af Mandskabet, der raabte: »Obersten leve!«, hvilket besvaredes med kraftige Hurraraab. Det vil forstaaes, at jeg ikke fortæller dette for at prale af, at der er nogen, der har raabt Hurra for mig, men kun for at give Udtryk for min Glæde og Stolthed over disse prægtige Soldater, der her kastede alle Broer af efter sig for trofast at følge deres Førere ud i det store ubekendte. Hvor kan man andet end beundre dem og holde af dem, og jeg skammer mig over, at jeg et Øjeblik havde kunnet tvivle paa dem.

Vor Ankomst til Helsingborg vakte vældig Opsigt, og der samledes hurtigt en Mængde Mennesker ved Havnen, da Kompagniet var marcheret op paa Linje paa Havnekajen. Først her erkendte vi til vor Forbavselse, at Sverige ikke var i Krig, men alt var optaget af Krigsforberedelser, og man var klar over Faren for, at et Angreb vilde komme, naar Tyskland blev nødt til at bane sig Vej gennem Sverige for at naa til Norge. Jeg meldte mig til en svensk Officer, der havde Kommandoen ved Havnen, og han satte mig i telefonisk Forbindelse med Garnisonskommandanten, hvem jeg, saa godt Forholdene tillod det, forklarede Grunden til vor Ankomst. Kort efter blev jeg hentet af en svensk Officer og i Bil kørt til Chefen for det skaanske Husarregiment, Överste Hök, paa Husarkasernen »Berga.« Øst for Byen, medens en anden svensk Officer ledsagede Kompagniet, der fulgte efter i Fodmarch til Kasernen. Den svenske Regimentschef modtog os med den største Venlighed og Forstaaelse, omend han beklagede, at han efter de folkeretslige Regler af Hensyn til Sveriges Neutralitet var nødt til at afvæbne og internere os. Det var jeg nødt til at se paa med Forstaaelse, idet det selvfølgelig var Meningen straks at tage os til Tjeneste i den svenske Hær, saafremt Sverige kom i Krig. Vi blev indbudt til Forplejning paa Kasernen, hvor Officererne spiste Frokost i Officersmessen sammen med en Del svenske Officerer, medens Mandskabet paa tilsvarende Maade fik Middagsmad i Mandskabsmessen. Det var for manges Vedkommende den første Mad, de fik den Dag.

Da Kompagniet derefter samledes ude paa Pladsen foran Kasernen, var der god Tid til at give Mandskabet en fuldstændig Forklaring. Jeg holdt da en Tale til dem, hvor jeg forklarede dem alt,

hvad der var hændt den Morgen, jeg sluttede med at opfordre dem til at opføre sig, som danske Soldater altid havde gjort, naar Danmark var i Nød, og udtalte, at hvis Sverige kom i Krig, vilde vi nu udgøre en Del af den svenske Hær. Denne Meddelelse blev modtaget med begejstrede Hurraraab, og jeg er ikke i Tvivl om, at hele Styrken havde kæmpet i den svenske Hær med en glimrende Soldateraand, hvis Sverige den Dag havde været i Krig.

Det blev nu meddelt, at der var en ny Skibsladning danske Soldater paa Vej til Helsingborg, og vi ventede spændt paa at se, om det var lykkedes det næste Kompagni, 4./11.B., at komme over.

Ovre i Helsingør var der imidlertid sket det, at 4. Kompagni var naaet til Helsingør ved Middagstid. Imidlertid var Overfarten blevet bekendt i København med det Resultat, at Statsbanerne havde standset Færgefarten, og at sjællandske Division havde formaaet Kornetskolen paa Kronborg til at overbringe de Styrker af Regimentet, der yderligere maatte indfinde sig, Ordre til, at de ikke maatte forlade Danmark, men skulde gaa i Kvarter i Egnen om Fredensborg. 4. Kompagni blev ført til Kronborg, hvor det modtog denne Ordre, som Kompagnichefen mente at burde adlyde, men samtidig blev det meddelt, at Opmaalingsskibet »Freja«, der laa i Havnen, nu havde faaet Dampen op og var klar til at afgaa til Helsingborg med dem, der vilde med. Der var 3 Premierløjtnanter ved Kompagniet Winge, Feilberg og Mønsted. De ræsonnerede saaledes, at Divisionens Ordre kom fra en Myndighed, der var i Fjendevold, medens deres Regimentschefs Ordre om at afgaa til Sverige fortsat stod ved Magt. Det kom nu til et Oprin foran Fronten af Kompagniet, hvor Kaptajnen og Premierløjtnanterne var stærkt uenige. Kaptajnen befalede Kompagniet til at adlyde Divisionens Ordre, medens Premierløjtnanterne opfordrede det til at følge dem til Sverige, hvor de mente, at det eneste Sted var, hvor de kunde komme til at gøre nogen Gavn. Resultatet blev, at Kompagniet gik midt over, idet Premierløjtnanterne marcherede til Havnen med 24 Mand, medens Resten adlød Kaptajnens Ordre. Premierløjtnanterne med de 24 Mand gik om Bord i »Freja«, der straks efter sejlede til Helsingborg Havn, hvorfra Styrken i Rutebiler blev kørt til Husarkasernen, hvor Premierløjtnanterne meldte sig til mig. Jeg gik dem i Møde for at trykke deres Hænder og byde dem Velkommen, og medens jeg stod og talte med dem, bemærkede jeg nok, at en lurvet og pjaltet klædt civil Person havde trængt sig noget

langt frem og paa en mindre taktfuld Maade stod og hørte efter, hvad vi talte om. Jeg tog dog ingen Notits af ham, men havde kun min Opmærksomhed samlet om de nyankomne Soldater. Saa hørte jeg pludselig den nyankomne pjaltede Civilperson sige: »God Dag, Far.« Saa var det min Søn, han var Premierløjtnant ved 1. Regiment. Hans Historie er spændende som et Udsnit af Gøngehøvdingen, men skal ikke fortælles her.

Ved Husarkasernen i Helsingborg var nu samlet 1./11.B. og Dele af 4./11.B., hvortil Marinens Besætning paa »Freja« sluttede sig, medens Skibet blev liggende i Helsingborg Havn. I alt var vi saaledes 203 Personer i det danske Detachment.

Efter nogen Forhandling mellem de svenske Myndigheder blev det bestemt, at vi skulde indkvarteres i Husarlejren ved Ljungbyhed, 40 km Øst for Helsingborg. Den svenske Garnison skulde ogsaa rømme Byen, idet Sverige havde begyndt sin Mobilisering, og jeg spurgte Chefen for Husarregimentet om dette ogsaa skulde ligge i Husarlejren. Nej, det var alt for farligt, svarede han, men Regimentet skulde foreløbig ligge der i Nærheden. Sagen var den, at Husarlejren ligger i Kanten af den store Flyveplads, der hører til Flyvekrigsskolen i Ljungbyhed, hvor der ogsaa ligger talrige Hangarer, Værksteder, Kaserneanlæg m. m., og ved et Krigsudbrud maatte man forudse et øjeblikkeligt Luftangreb paa denne Lejr. Derfor var den i Øjeblikket ledig, saa der var god Plads til os. Naa, vi var jo kommet derover for at kæmpe for Sverige, saa det Kvarter maatte vi jo anse for meget passende, og om Eftermiddagen blev vi i Biler ført dertil, hvor vi fik de fornødne Barakker stillet til Raadighed. Efter alle folkeretlige Regler maatte vi finde os i at blive afvæbnede, og vore Vaaben blev laasede inde, men de svenske militære Myndigheder var iøvrigt yderst elskværdige og forstaaende overfor os, og hjalp os med alt, hvad de formaede.

I Lejren var vi den første Tid af folkeretslige Hensyn internerede omend under den størst mulige Hensyntagen. Det varede dog kun en kort Tid, inden man definerede vor folkeretslige Stilling som »politiske Flygtninge«, der kun var modtagne med Forplejning og Husly og iøvrigt havde vor fulde Frihed, heri indbefattet Retten til at rejse tilbage til Danmark. Vore Vaaben var imidlertid deponeerede i Lejren, dog ikke mere strengt end at vi selv havde Adgang til de Rum, hvori de opbevaredes. Baade de svenske Officerer og vi forudsatte, at vi uden videre vilde indgaa i den svenske Hær, saa-

fremt der kom et Angreb paa Sverige, og vi forberedte os derfor paa det Tilfælde.

Efterhaanden som Tiden gik, og Sverige ikke kom i Krig, kunde det ikke undgaas, at Tanken paa Hjemmet, med hvilket al Forbindelse var afbrudt, gjorde sig stærkere gældende, og Udsigten til paa ubestemt Tid, ja maaske paa lang Tid at skulle gaa uvirksom i Lejren, virkede ikke tilløkkende. Det er derfor forstaaeligt, at Ønsket om at komme hjem begyndte at brede sig. Det var nu ikke saa helt let at realisere, thi det krævede en Forhandling med baade svenske, danske og tyske Myndigheder. Jeg skrev derfor til Gesandtskabet i Stockholm og bad det om at ordne Sagen. Jeg mente ikke at have Ret til at modsætte mig Folkenes Ønsker. Jeg havde kommanderet dem med til Sverige uden at spørge dem, og Forudsætningerne for Overførselen til Sverige havde vist sig ikke helt at holde Stik, da Sverige ikke var i Krig. Jeg følte mig derfor forpligtet til at hjælpe de Folk, der saa trofast havde fulgt mig, til atter at komme hjem, naar de ønskede det, og derfor drog den største Del af Styrken, ført af Kapajn Gabel-Jørgensen hjem den 24/4. En halv Snes Officerer og c. 30 Mand blev endnu tilbage i Forventning om, at der skulde blive Brug for os.

Henimod Midten af Maj blev det betydet os, at den svenske Hær selv vilde faa Brug for Lejren, og at vi under vort fortsatte Ophold i Sverige ikke længere vilde kunne være underlagt de militære Myndigheder, men i vor Egenskab af politiske Flygtninge være underlagt Socialstyrelsen. Vi maatte da selv sørge for vort Ophold i Sverige. Vi maatte dog godt forblive i Lejren med Husly og Forplejning, indtil vi kunde faa vore Forhold ordnede.

Det gjaldt nu først om at ordne visse Formaliteter med Pas og Arbejdstilladelse, og saa maatte vi selv tjene til Livets Ophold. Den første Tid tog vi Tjeneste i de omliggende Skove, hvor der skulde udhugges nogle Brandlinjer, og der svang Officerer og Mandskab Økserne i skøn Forening og delte Arbejdslønnen broderligt. Naar vi skulde forlade Lejren, vilde det ikke længere være muligt at holde Styrken samlet, vi maatte fordeles paa Steder i det sydlige Sverige, hvor vi kunde faa Kvarter og Arbejde. Her kom vore i Sverige boende Landsmænd os til Hjælp paa storartet Maade. De aabnede deres Hjem for os og modtog os med rørende Venlighed og Gæstfrihed. Jeg har aldrig før vidst, hvilken Mængde større Landejendomme, der er i dansk Besiddelse i Skaane, men i Tiden fra 20/5 til

9/6 modtog disse Godsejere og Forpagtere os dels som Gæster og dels som Arbejdere til Hjælp ved Behandlingen af Roemarkerne, medens vi stadig søgte Lejlighed for en nyttig Anvendelse i vor Egenskab af Soldater. Alle vore Anstrengelser i saa Henseende viste sig imidlertid at være forgæves, og da det Tidspunkt, da alle Muligheder var udtømte, var naaet, kom min Hustru til Marsvinsholm i Nærheden af Ystad, hvor jeg var indkvarteret. Hun kom som Repræsentant for danske militære Myndigheder, til hvilke vi nærrede fuld Tillid. Disse gav os det kammeratlige Raad at komme hjem for at være med i det Genrejningsarbejde, som man nu var i Gang med at planlægge.

Under disse Forhold, hvor jeg følte, at Danmark kaldte paa os, og vi intet havde at udrette i Udlandet, besluttede vi os til at vende hjem, og den 9. Juni gik vi igen i Land i Helsingør. Kun en Del af Mandskabet blev i Sverige, hvor de var godt tilfredse med det Arbejde, de havde faaet.

Den 10/6 meldte jeg mig til Tjeneste i Krigsministeriet, ved Generalkommandoen og ved Sjællandske Division. Man vil maaske nu spørge, hvad der skete os efter vor Hjemkomst. Jeg er klar over, at vi har givet Anledning til en Del politiske Vanskeligheder i Danmark og vistnok ogsaa i Sverige, og Krigsministeriet lod iværksætte en retslig Undersøgelse af vort Forhold den 9. April. Jeg afgav en Forklaring svarende til, hvad jeg her har udtalt, og hos de militære Myndigheder fandt den fuld Forstaaelse, medens Krigsministeriet i Anerkendelse af de ideelle Bevæggrunde undlod at rejse nogen Tiltale. Men selvfølgelig maa det erkendes, at det i Almindelighed ikke kan være tilladeligt uden videre at føre en Del af Hæren ud af Landet og tilbyde en fremmed Magt dens Tjeneste.

Skrevet 29. Januar 1943.

FLAADEDELINGEN VED FREDERIKSHAVN

Af Orlogskaptajn Axel Schmidt.

Den 9. April om Morgenen befandt en Flaadedeling bestaaende af:
Orlogsskibet »Peder Skram«, Delingschef: Kommandør Bjørn Andersen.

1. Torpedobaadsgr.: Torpedobaaden »Dragen«, Gruppechef: Kommandørkaptajn Gustav Paulsen.

Torpedobaaden »Hvalen«, Orlogskaptajn K. Dahl.

Torpedobaaden »Laxen«, Orlogskaptajn Axel Schmidt.

samt 2 Søluftfartøjer H. M. 11 under Søløjtnant I. Zieler, sig i Farvandene ved Frederikshavn.

I de sidste Dage af Marts og de første Dage af April havde der været en stadig voksende Trafik i disse Farvande af tyske Skibe eftersom Issituationen bedredes, og Delingen var efterhaanden sendt herop for at varetage Neutralitetsopgaver og forhindre Episoder som »Altmark-Affæren« i Norge.

Sidst var »Laxen« ankommet om Morgenen den 3. April fra Aarhusbugten, hvor den havde ligget paa Mineuskadeliggørelse, da talrige Miner, baade tyske og danske, af Isen var revet væk fra de udlagte Minefelter.

De 3 Torpedobaade havde Tørn, saa de skiftevis var 2 Døgn paa Patroulje mellem Skagen og Hirtshals, derefter laa 2 Døgn klar paa »kort Varsel« til Mineuskadeliggørelse og andre lignende, forefaldende Opgaver og endelig 2 Dage i Havn til Proviaivering, Vand- og Brændselsfyldning og Landlov for Mandskabet.

Den 4. og 5. April havde »Laxen« Patrouljen mellem Skagen og Hirtshals; Skibstrafikken var ret livlig og lige uden for 3-Mile Grænsen laa om Dagen et Par store tyske Tankdampere til Ankers, vi antog dem for at have Olie til U-Baade. Særligt om Natten var Trafikken livlig, og det var en mærkelig Følelse om Natten at se store Skibe passere tæt forbi os fuldstændigt blændede og tyste. Vi antog det for tyske Malmtransportdampere paa Vej til Narvik, da Bottenhavet jo endnu nogen Tid vilde være spærret af Is.

Den 6. laa »Laxen« paa »kort Varsel« for derefter den 7. at eftersøge en Mine, der var observeret ved Hals Barre. Vi fandt kun en af de tyske Spidsbøjer fra en Netspærring, som antagelig er blevet forvekslet med en Mine.

Endelig den 8. og 9. April skulde »Laxen« ligge i Havn, og vi glædede os alle til at faa et Bad og vor velfortjente Hvile. »Peder Skram« laa til Ankers ude paa Reden, »Dragen« havde Patrouljen mellem Skagen og Hirtshals, hvor der var ret livligt, idet 3 tyske Krydsere, 3 Jagere, 2 Moderskibe med Motortorpedobaade og en Del armerede Trawlere i Løbet af Dagen passerede fra Storebælt til Skagen, medens »Hvalen« fortsatte den forgæves Mineeftersøg-

ning i Læsø Rende og først kom ind om Aftenen og overtog Telefonen.

Om Aftenen sad vi i vor hyggelige lille Messe og hørte Radioavisen om den stærkt tilspidsede Situation ved Norge, hvor Engländerne udlagde Minespærring imod den norske Regerings voldsomme Protest og endelig, at en engelsk U-Baad havde sænket et tysk Transportskib med 300 Mand Tropper om Bord Syd for Norge. Vi forstod ikke rigtig Meningen, hvad skulde de dog der?

Det kunde dog ikke forstyrre min gode Nattesøvn, men Kl. 4 $\frac{3}{4}$ om Morgenen blev jeg vækket af min Kammerat, Chefen for »Hvalen«, der meddelte mig, at der lige var blevet ringet fra Marine-distriktschefen i Skagen, at tyske Tropper Kl. 4 havde overskredet den danske Grænse! Jeg blev som lamslaaet, det kunde da ikke være muligt, at noget saadant kunde finde Sted, uden at vi havde faaet den mindste Underretning og laa uden Damp og med Halvdelen af Besætningen paa Landlov.

Chefen for »Hvalen« foretog derfor en Expresopringning til Efterretningsstationen i København og fik til vor Forbløffelse den modtagne Efterretning bekræftet, men ingen yderligere Ordre.

Saa blev der purret ud over alt, gjort »klart Skib«, Mandskabet kaldt om Bord, Dampen sat op og Torpedoer og Kanoner gjort klar, medens Meddelelsen signaleredes ud til Delingschefen i »Peder Skram«. Aldrig har jeg set Mandskabet, der var ret uøvet, idet det først var kommet ombord kort før Jul og deres rationelle Uddannelse forhindret af Isvinteren, arbejde hurtigere.

Kort efter fik vi radiotelegrafisk Ordre til skarpeste Beredskab og Kl. 6 $\frac{1}{2}$ ringede Marinedistriktschefen og meddelte, at København, Korsør, Nyborg og Middelfart var besat af tyske Tropper og Telefonforbindelsen med Sjælland var afbrudt. Dette bekræftedes ved et Forsøg.

»Laxen« var nu helt klar med fuld Damp, da der indløb Telegram om at nedsætte Beredskabet og ikke skyde i noget Tilfælde uden særlig Ordre, saa vi var nu klar over, at der blev underhandlet, og at vi faktisk havde kapituleret.

Kort efter drønedes den første store Sværm af tyske Luftfartøjer ret lavt ind over Byen og nedkastede det berømte »Oprop« fra »den tyske Kommandør v. Kaupisch«.

Vi kaldte nu Mandskabet sammen paa Banjerne i hver Baad og satte dem ind i Situationen; aldrig har jeg haft sværere Opgave,

og aldrig vil jeg glemme den Fortvivlelse, Skuffelse og Skam, som prægede Mandskabet.

Ved 10-Tiden blev Telefonforbindelsen med Aarhus afbrudt, derefter med Viborg og Aalborg, og tilsidst kunde der ikke telefoneres længere end til Sæby.

Vi forsøgte at følge Udviklingen i Radioen, men det var, som om den danske Radio havde faaet en anden Aand, selvom Stemmen, der kom mellem de mange Melodier, var den samme. Mere oplysende var den norske Radio, deroppe lod det jo ikke til at være gaaet saa glat, og samtidig med at vi misundte dem, glædede vi os over, at de dog havde faaet Lov at kæmpe.

I Dagens Løb passerede en stadig Strøm af Hundreder og atter Hundreder tyske Luftfartøjer paa Vej Nord efter.

Ved Middagstid, da »Dragen«, der var kaldt ind fra Patrouljen ved Skagen, kom tilbage, gik vi alle ud til Ankers ved »Peder Skram« paa Reden.

Jeg talte her med Gruppechefen om Situationen og mente, at han burde foreslaa Delingschefen, at Delingen ved Mørkets Frembrud skulde afgaa til Gøteborg, da Torpedobaadene ikke havde Olie nok til, og det vilde være fuldstændig haabløst med »Peder Skram« at søge at naa en engelsk Havn.

Der blev derefter afholdt Krigsraad ombord hos Delingschefen, hvor hver af Cheferne fremsatte sin Mening, og efter at have hørt disse, besluttede Delingschefen at forsøge at indhente Ordre eller Tilladelse hertil pr. Radio, men iøvrigt ikke handle paa egen Haand uden Regeringens Vidende.

Forespørgslen (i Kode) naaede vist ikke igennem, Flaaderadio var stadig tavs, og da Kapitulationsbetingelserne bekendtgjordes i Radio, gik Delingen ved Mørkets Frembrud atter ind i Frederikshavn Havn.

Andet havde vist heller ikke nyttet paa det paagældende Tidspunkt; det eneste Orlogsfartøj, Opmaalingskibet »Freja«, der fra Helsingør tog Turen til Sverige, vendte et Par Uger efter tilbage til Danmark. Endnu havde vi ikke lært Værdien af tyske Løfter at kende, medens den tyske Terrorpolitik, med deraf følgende Ængstelse for Repressalier over for tilbageblevne Hustruer og Børn, vel nok havde en vis Virkning.

Kort efter Mørkets Frembrud ankom de første tyske Automobilkolonner til Byen, og Delingschefen havde den lidet misundelses-

værdige Pligt i Henhold til Kapitulationsbetingelserne at sætte sig i Forbindelse med den tyske Kommandant.

Al Ammunition og alle Haandvaaben blev laaset ned i Magasinerne, hvis Nøgler skulde forblive i Chefernes Varetægt, og Dækslet til Manøvreventilerne blev skruet af og afleveret i tysk Varetægt, saa Skibene ikke kunde sejle.

I Løbet af Aftenen og Natten ankom en Masse tyske Skibe, væsentlig armerede Trawlere o. l. til Havnen, der efterhaanden blev godt fyldt.

Næste Dag havde vi den Opmuntring ude til Søs at se det tyske Lommeslagskib »Lützow« (ex »Deutschland«) blive slæbt Syd paa af flere Slæbebaade og Bjergningsdampere med Agterdækket under Vand. Om Natten blev næsten alle de tyske Fartøjer kaldt ud og kom atter ind om Morgenens med Masser af Lig af tyske Soldater. Kajen blev afspærret, medens Ligene blev klædt af og losset i Jernbanevogne; en engelsk U-Baad havde aabenbart fundet et Offer i en tysk Troppetransportdamper.

Endelig den 13. April om Morgenens afgik Delingen fra Frederikshavn til Hørsens, hvor den skulde oplægges. Det er vist den sidste Tur, disse Skibe kommer til at sejle under dansk Flag. Torpedobaadene blev om Efteraaret slæbt til København og her overtaget af Tyskerne trods alle Løfter og den danske Regerings Protest, medens »Peder Skram« sænkedes paa Holmen den 29. August 1943.

OKKUPATIONEN

9. APRIL I FLENSBORG

Af Pastor Waage Beck.

Vinteren 1939/40 var sejt at komme igennem: Mørklægningen var helt uvant endnu, og Kulden var ogsaa usædvanlig, og hver Aften kiggede vi længselsfuldt mod Nord, hvor Lysene straaledé uhindret hele Aftenen: ja, naar vi blot faar det her som i Danmark!

Og Vinteren vilde ikke holde op igen — som en tysk Politimand sagde en Dag, vi stod nede ved Fjorddamperbroen og drøftede Fremtidsudsigterne for Tyskland: »Der liebe Gott ist nicht bei uns.«

Efterhaanden som Dagene længedes og Foraaret — iflg. Kalenderen da — skulde være der, brændte det Spørgsmaal sig ind i Sindene: hvilken Retning vil Krigsførelsen tage i dette Foraar: i stik Vest — eller hvad! Som jeg lidt senere — vist i Maj — skrev til en af vore Soldater: »Vi havde nok hele Vinteren sunget »Wir fahren gegen Engelland«, men ikke tænkt os, at Vejen til England gik op om Aalborg.« At Gestapo ved et sjældent Uheld fik fat i Brevet og udbad sig nærmere Forklaring af mig — det er en anden Historie, og at jeg ved dette Besøg hos Flensborgs Gestapofolk blev indbudt til at være Sjælesørger for den halvgamle Inspektør Dons fra Kolding, som var blevet arresteret den 9. April og ført til Flensborg tilligemed sin Medhjælper: Alfred Petersen, Strandelhjørn, sigtet for Spionage til Fordel for England — at Gestapo holdt Fængslingen hemmelig for den danske Generalkonsul, indtil jeg altsaa sladrede — at Dons var til Alters i vor Lejlighed en Juni Eftermiddag og at de begge blev ført til Vestre Fængsel — efter Sigende paa Kongens Forlangende — ja det er en hel Række af andre Historier.

Den 8. April holdt min Kone og jeg Fridag i Sønderborg sammen med vor 5 Uger gamle Søn. Vi traf forskellige fornuftige Mennesker i Dagens Løb: den samme sorgløse Idyl prægede Sindene. Jeg mindes, at jeg fandt ingen Genklang for min allersidste Sætning, inden jeg ved 18-Tiden brød op: »I skal se, Danmark bliver ogsaa rodet ind i Krigen denne Gang, det spændende er blot: paa hvilken Side bliver vi presset ind.«

I Krusaa — Kl. 19½ tysk Sommertid — mødte jeg flere af vore Lærere, som netop den Aften vendte hjem fra Paaskeferie, og saa vidt jeg husker havde jeg to af Duborgskolens Lærerinder med i Vognen fra Grænsen.

Der var nogen Spænding i Luften, idet Gendarmerne gik med skarpladte Karabiner, og man fortalte, at Søgaard's Mandskab laa i Alarmberedskab — men slikt havde man jo hørt før i Tiden — f. Eks. den 10. Januar — saa man skulde vel ikke lade sig hidse op af Rygter!

Inde paa Hjørnet af Nystaden og Junkerhulvej saa vi en Deling Infanteri — vel 30 Mand — det var alt, hvad vi den Aften mærkede til den store Opmarch mod Nordkap.

Tirsdag den 9. Kl. 9 kimede Telefonen — det var Menighedsplejens Kontor i »Ansgar«: »Har De hørt det?« . . . . Om det er

sandt? Jeg har talt med en Politimand — hele Danmark, ogsaa København.«

Jeg fik startet Vognen og rullede gennem den gamle idylliske Jørgensgade ned forbi ZOB: Politi-Espalier hele Vejen ud forbi Kompagniporten og Gasværket — store Skarer af nysgerrige Mennesker alle Vegne. Ved den tyske Grænsekontrol i Krusaa standsede jeg som Hundrede Gange før, men den vagthavende Tolder kom mig smilende i Møde: »Nein Hr. Pastor, dat gait nit.« »Warum denn, Hr. Beamte?« »Die Grenze ist geschlossen — bis auf weiteres, Ihr Kollege befindet sich schon drinnen,« og saa pegede han paa Grænsepolitiets Vagtstue.

Jeg kom ind paa Toldkontoret: ingen Ekspedition — højrøstet Snakken — en Stak danske Soldaterornystre og Geværer laa paa Disken. Saa har vi altsaa gjort Modstand, før det gennem min Hjerne. Jeg gik videre ind til Paskontrollen, hvor Runau plejede at residere som en fornuftig og forstaaende Politimand. Men hvem kommer mig i Møde fra Kontorets modsatte Hjørne: Lærer Hans Eskildsen, Jaruplund. Inden han naar at give mig Haand til et velment »God-dag«, faar han en Gestapo-Albue i Brystet, saa han ryger tilbage i sit Hjørne igen, og et arrigt: »Keine Unterhaltung hier!« faar ogsaa mig til at standse. Min Samtale med Runau, som sad og skrev Rapport om Eskildsen, blev baade kort og resultatløs: om et Par Dage kom det nok i Orden, men i Dag var det ausgeschlossen at komme til Danmark.

Nu først gav jeg mig Tid til at se paa Forholdene ude paa Landevejen: en stor Flok nysgerrige civile, en Del højerestaaende Militære og Politifolk og midt paa Pladsen ca. 10 afvæbnede danske Infanterister. Saa er der altsaa kæmpet, sagde jeg til mig selv, vendte Vognen om og kørte hjem til Flensborg.

Over Middag kørte jeg ud til Jaruplund Skole for at høre nærmere om Lærer Eskildsens Meriter og Skæbne, men hans Kone — som ventede et Barn naar som helst — vidste endnu mindre end jeg, saa mit Besøg vakte kun Graad, hvorfor jeg skyndsomst kørte tilbage til Byen og gennem en god og formaende Ven fik jeg Forbindelse med Gestapo — (den Gang var jeg ikke saa godt kendt paa det Sted) — med Besked om, at han nok skulde blive løsladt, men ikke i Dag.« Den lille Karl Eskildsen saa Dagens Lys næste Morgen tidligt, og den lykkelige og uvidende Fader blev løsladt nogle Timer senere.

Hvem der først fik det at vide, eller hvordan det kom frem, ved jeg ikke, men Onsdag den 10. om Formiddagen, da jeg som sædvanligt var nede i »Ansgar« for at se til Menighedsplejens Sager og kigge til Børnebespisningen, kom Søster Helga hjem fra sine Sygebesøg med Rytget om, at der oppe paa »Franciskus« (det katolske Hospital) skulde ligge 3 eller 4 saarede danske Soldater.

Søster Helga og jeg overlod Børnebespisningen til andre Medarbejdere, fik fundet lidt Frugt, Smør, Chokolade frem samt nogle danske Blade og travede op til Franciskus. Den modtagende Nonne viste os ind til en Zahlmeister, som var uhyre elskværdig og personligt fulgte os om til den paagældende Afdeling, hvor vi fandt 3 gæve Fynboere paa en Stue for sig selv.

De hørte til 6. Regiment i Odense og havde været i Fægtning i Nærheden af Hokkerup, men var som saarede blevet ført til Flensborg og havde forøvrigt nydt en omhyggelig Pleje. Den ene var temmelig medtaget af et ondartet Skudskaar i det ene Ben, mens de to andre kun var lettere saarede.

Hvad der var os til stor Opmuntring, var den rolige og upralende Maade, de omtalte Begivenhederne paa: de — saavel som Kammeraterne — havde kun gjort deres Pligt uden at tøve eller ræddes.

En fjerde saaret var desværre død og skulde nu føres hjem til Danmark. Vor Konsul — Hr. Dons Møller — havde faaet en Aftale med Myndighederne om Bisættelse Fredag d. 12. Kl. 8, og til den aftalte Tid var vi 50 danske Flensborgere samlet foran Hospitalets Ligkapel: »Flensborg Avis« Redaktion, Skolens Folk, vi 3 Præster i Ornat o. m. fl. Det var planlagt, at Pastor H. F. Petersen og Konsulen skulde tale, en tysk Militærafdeling paa 30 Mand paradere og en dansk Premierløjtnant skulde paa den danske Hærs Vegne komme ned fra Søgaard med et Dannebrog til at dække Kisten med og saa føre den hjem, men ingen havde i Forvejen tænkt paa, at vi havde Sommertid, men Danmark ikke, saa den danske Officer kom først, da vore Ure viste 8,57. Jeg glemmer aldrig den elskværdige Ro og beskedne Overlegenhed, hvormed Konsulen behandlede de tyske Øvrigheds personer i den pinlige Ventetid, saa de uden Vrøvl pænt ventede den fulde Klokke time, for *Jørgen Jørgensen skulde føres hjem under Dannebrog.*

Vi, der var med, vil sent glemme den højtidelige Stund, da vi tog Afsked med Jørgen Jørgensen, som for os stod som Repræsentanten for den danske værnepligtige Ungdom, der uden at tænke

paa Fare eller Overmagt ufortøvet havde gjort sin Pligt og givet sit Liv, da Fædrelandet blev overfaldet, ikke mindst Konsulens stærkt personligt prægede Tale med Ordene »dit Offer, Jørgen Jørgensen, har ikke været forgæves«, greb os alle stærkt.

Og saa rullede Vognen med den dannebrogssmykkede Kiste ad Grænsen til, mens vi stod tilbage med blottede Hoveder.

Skrevet i April 1940.

DA DE KOM TIL TØNDER

Af Lektor Kaj Sieverts.

Borgmester Kaper udtalte engang, at den største Stund, vort Slægtled har oplevet, var hin Dag paa Dybbøl Banke, da Kong Christian mødtes med de trofaste Sønderjyder, saaledes vil man kunne sige, at den tungeste Dag vort Slægtled saa oprinde var den 9. April, da Danmarks tusindaarige Historie blev brudt, da Friheden fløj fra de danske Strande. Den Dag græd Mænd. — — — — Selvom man i Tønder ved den stærke Opmarsch Syd for Grænsen havde en Anelse om, hvad der truede, kom det tyske Overfald dog fuldstændigt lammende for den danske og glædeligt overraskende for den tyske Befolkning. Ad tre Veje strømmede de fremmede ind over Grænsen. Et Pansertog kørte langsomt ad Jernbanens eneste Spor. Det standsede for en Sikkerheds Skyld ved alle Broer for at undersøge dem for Sprængstoffer. Ak, de kunde have sparet sig Ulejligheden.

I Tønder kom en 5te-Kolonnemand om Bord som Passager. Han fulgte med helt til Esbjerg. Vel ankommet til denne Hovedstation, satte han sig i Stationsforstanderens Stol og dominerede med Personalet. Det blev dog en esbjergensisk Jernbanemand for meget. Han spurgte saa en Kollega fra Tønder, hvem dog denne Mand kunde være. Sammen gik de to hen til Vinduerne og kiggede ind i Forstanderens Kontor. Da Tøndermanden havde kastet et Blik paa den nye Stormægtighed, udbød han omgaende: »Det er bare æ Lokumsrenser fra Tønder.« Med et Brag røg den nyttige Embedsmand fra Tønder til alle Diktators Brigade.

Ved Aventoftgrænsen havde de danske Gendarmer laaset Vej-bommen saa forsvarligt, at Tyskerne kun kunde faa den aabnet ved

at sprænge den i Stykker. Bompælen staar som et talende Minde om den Vold, der brød Grænsen. Denne Kolonne maatte passere en Flok Grænsegendarmer paa 30 Mand, der samlet, men efter Ordre vaabenløse, stod inde paa en Mark. Fra Tønder Jernbanestation luskede denne Kolonne langs Jernbanen til Tønder Øst for at fortsætte til Kasernen. Denne Deling saa særlig modbydelig ud under sin Fremrykning, fordi den stadig dækkede sig. Den flotte, nye Statskaserne var allerede blevet besat af motoriserede Kolonner, der var rykket frem ad Sædvejen. De danske Motorcyklister kørte i god Orden ud af Udgangen mod Nord samtidig med, at Tyskerne kom ind af Kasernens Hovedindgang. Ved Landsbyen Abild gjorde de Danske holdt og beskød Fjenden, saa denne maatte lade 2 Kanoner rykke ind paa Marken 3 km Nord for Tønder. Man hørte tydeligt Kanonskuddene i Byen, og denne uhyggelige Lyd forøgede den triste Stemning i Byen. — — — — Ogsaa over Tønder fløj de uhyggelige Fugle og vækkede Indbyggerne Kl. 5 om Morgenen. Løbesedlerne kastedes ned, ivrigt studeret af Folk i Nattøj, løbet lige ud af Sengen for at hente dem. Igen og igen dykkede Flyverne over Byen for at skabe Panik med deres Hysten og Brummen.

Paa Torvet havde Hjemmetyskerne begejstret samlet sig for at hilse de fremmede Tropper med oprakte Hænder og give dem Forfriskninger. Anføreren her var den lokale Redaktør Jessen fra Nordschleswigsche Zeitung, mens den tyske Overlærer Jacobsen haanede den danske Gendarmerikaptajn Ørsted-Petersen, ved at vifte ham om Næsen med et Hagekorsflag, mens Kaptajnen stod med Hænderne i Vejret i 2 Timer, holdt op af en pistolbevæbnet Officer. —

Fraset de hylende Tyskere paa Torvet med deres: »Hohlt uns heim, hohlt uns heim«, gik Livet i den lille Vidaastad sin vante rolige Gang. Skolebørnene kom ind som sædvanlig med Togene og Rutebilerne, og snart fyldtes de danske Skoler, og med overmenneskelige Anstrengelser gennemførtes Undervisningen. Enhver opfyldte sin daglige Pligt. De tyske Lærere udtrykte senere deres Beundring for den danske Pligttroskab. Den tyske Skole gik derimod i sluttet Trop til Torvet, og deres Skoledag bestod i Brølen der. Kl. 10 blev der Uro paa Statskolen. En Flok stedlige Nazister med et mislykket Subjekt, Hecht, i Spidsen brød ind paa Skolens Enemærker for at hejse Naziflaget paa Skolens Flagstang. Der blev Uro blandt de store Elever; det vilde de ikke finde sig i uden Protest. For at undgaa Episoder blev de unge resolut lukket inde, idet man forlængede

Timen. Til Gengæld gik Rektor Randrup i Spidsen for nogle Lærere ned og tog Flaget fra Skolens Flagstang. Flaget gemmes endnu paa Rektors Kontor. — Noget lignende foregik paa Statsseminariet. Der var man saa høflig, at man udleverede Flaget igen til de stedlige Nazister med det Resultat, at disse omgaaende hejste det paany og denne Gang stillede en drabelig Fanevagt omkring. Ogsaa her var det ved at komme til Episoder mellem de forbitrede Unge og de frække Nazister, der intet havde at gøre paa Seminariets Grund.

Fra dansk Side havde Provst Christensen altid holdt paa, at Dannebrog ikke maatte hejses paa Kirketaarnet. Det skete kun een Gang, nemlig da Kong Christian første Gang 12. Juli 1920 gæstede Tønder! Nu røg Hagekorset ud; det skyldtes Kirketjeneren, den ivrige Nazist Lund. Det var drøjt at se dette bundhedenske Symbol vaje fra den gamle kristne Kirke. Det vilde den danske Sognepræst, Pastor Hans Magle, naturligvis ikke finde sig i. Han gik op i Kirketaarnet og tog Fanen ned, imens spærrede Kirketjeneren sin Sognepræst inde. Saa intervererede Politimester Martensen-Larsen i Forstaaelse med det tyske Militærs Chef. Desværre blev Resultatet, at Fanen igen kom ud og fik Lov til at hænge den Dag. Det føltes overordentlig haardt af det danske Borgerskab, det var drøjt at se deres smukke Kirketaarn saaledes behandlet. — Da saa Kongen og Regeringen i København havde underskrevet Overenskomsten, blæstes Kampen af ved Dravedskoven. De danske Soldater vendte tilbage og blev modtaget med Haan og Spot af den paa Torvet forsamlede tyske Mængde. Danske holdt sig den Dag langt fra Torvet. Forældre udtrykte senere deres Taknemlighed over, at Skolerne havde beholdt Børnene, saa de ikke kom ud paa Gaderne. De sørgelige Begivenheder gjorde for øvrigt det stærkeste Indtryk paa Børnene. En dansk Kaptajnsøn, der boede ved Torvet, vaagnede ved Støjen og skyndte sig hen til Vinduet. Grædende kastede han sig derpaa ind til sin Mor: »Mor, Mor, det er Tyskerne.« Drengens Mor samlede forøvrigt mange af de unge Officerers Fruer for at styrke deres Mod. Flere ventede deres første Barn, og nu var Manden brat kommet i stor Livsfare. — Paa Torvet havde forøvrigt »tapre« Nazister forsøgt deres Mod ved at kværke Overbetjent Dæhnert og flere, mens Parkeringsvagt Petersen m. fl. overfaldt og afvæbnede Betjentene paa Politistationen. »Sturmführer« Jürgensen kroede sig da ogsaa stolt i den fine Uniform ude ved Kasernen,

indtil en Underofficer saa sig gal paa denne Operettefigur og gav ham en forsvarlig Dragt Prygl.

Sent paa Eftermiddagen kørte en meget stor Ambulancebil de døde og saarede Tyskere fra Sygehuset til Flensborg. Men tilbage laa de tapre unge Danske, døde og saarede. Uden Betænkning havde de fulgt den givne Ordre og med deres unge Legemer dækket deres Lands aabne Grænse. Næste Dag takkede Tønders Kvinder dem ved et Væld af Blomster baade til de døde og de levende. Aldrig har Tønder Kirke været saa fuld af dybt grebne Mennesker, som da Mindegudstjenesten blev holdt for de faldne af Byens egen danske Garnison.

Skrevet i April 1940.

BEGIVENHEDERNE I KØBENHAVN DEN 9. APRIL 1940

Af Turistchef Mogens Lichtenberg.

Forbløffelse og Harme var de to Følelser, der besjælede den københavnske Befolkning, da den om Morgen den 9. April erfarede, at tyske Soldater havde gjort Landgang i Danmark. For den jævne, københavnske Borger kom Besættelsen som en komplet Overraskelse, selv om man nok havde bemærket, at det nazistiske Tyskland Gang paa Gang havde ladet haant om Traktater og Aftaler, havde man dog endnu saa megen Tro paa international, diplomatisk Velanstændighed, at man ansaa det for utænkeligt, at en stor Nation saaledes skulde kunne angribe en lille Nabo paa Trods af Ikke-Angrebstraktat og paa Trods af sædvanlig krigsmæssig Coutume, i Henhold til hvilken Krigserklæringer og anden Noteudveksling burde indlede det første drastiske Skridt: den militære Handling.

Som enhver anden jævn Københavner vægrede jeg mig derfor ved at tro paa Sandheden, da en Slægtning, der er Driftsleder for en Fabrik i Nærheden af Havnen, Klokken lidt over 6 om Morgen ringede mig op og fortalte, at han fra Fabrikken havde erfaret, at tyske Soldater var gaaet i Land og var i Færd med at besætte København.

Dette var Tirsdag Morgen. Om Søndagen havde jeg været i Jylland og havde intet bemærkelsesværdigt iagttaget. Ganske vist

Man havde end ikke gjort sig den Uejlighed at sørge for, at Overskriften paa dette »Oprop« var i Overensstemmelse med dansk Retsskrivning.

Iøvrigt forløb Dagen i København saavel paa Kontorer som paa Gaden i ildevarslende Tavshed. Der blev ikke arbejdet meget ved Skrivemaskiner eller paa Værksteder. Alle drøftede den ny Situation, og navnlig drøftede man Regeringens og Kongens Budskaber til Folket. Man anede, at en frygtelig Tid for det danske Folk i Dag, den 9. April, var blevet indledet, og da Aftenen kom, og Mørket sænkede sig over Byen med slukkede Gadelygter og Lysreklamer, færdedes Folk i store Mængder paa Raadhuspladsen, Kongens Nytorv og Strøget i dæmpet og rolig Samtale. Det var let for det københavnske Politi i deres ny, hvide Regnfrakker og hvide Handsker at dirigere Færdslen. Det var utvivlsomt denne Stemning, Borgmester Kaper tænkte paa, da han karakteriserede Københavnernes Opførsel som et Udslag — ikke af Disciplin, men — af Kultur.

TIDEN DEREFTER

INDTRYK OG SYNSPUNKTER

SØNDERJYSK HILSEN

Af Hanne Jenssen,

† 24. September 1945.

Den 9. April er en Dag, som ikke nogen Dansk vil kunne glemme, den vil staa som den mørkeste Dag i Danmarks Historie.

Jeg hører og ser disse sorte Dødsfugle flyve truende hen over mit Hoved, mens det langsomt gik op for mig, at Danmark var besat af en fremmed Magt, og vi var i dens Vold. Først blev jeg vred — for Alvor vred paa Danmarks Regering og Rigsdag. Vi havde faaet mange Signaler om, at Uvejret nærmede sig. Tusinde og atter Tusinde sønderjydske Mænd og Kvinder har Gang paa Gang henvendt sig til Rigsdag og Regering angaaende Danmarks Forsvar. Vi som kendte det tyske Folk og som vidste, at de kun pønsede paa at erobre det tilbage, som ifølge Folkeafstemningen havde stemt sig hjem i 1920 — vi mødte kun Kulde og tomme Talemaader og at Tyskerne ikke kunde gaa i Krig, de havde ingen Befalingsmænd, sagde de o. s. v.

Saa kom den 9. April. Danmarks store Ulykkesdag. Lad os blot ikke skjule for os selv, at der var og er meget at harmes og at skamme sig over, naar vi ser, hvordan saakaldte danske Mennesker tog det, der skete. Der var dem, der spurgte Tegnebogen og ikke Hjertet til Raads, vel fordi de intet dansk Hjerte havde, de blev smaa i Nederlaget. — Men lad os saa til Gengæld glædes over, at vi fik Lov til at høre og mærke, hvordan det brød frem fra dybe Kilder, der samler et Folk og gjorde dem store i Nederlaget, villig til at gaa ind under tunge Ofre og Krav.

Blandt dem er ogsaa vort Kongehus.

Nu er saa det store Spørgsmaal: Vil Nederlagets Ydmygelse, som vi led den 9. April 1940, blive Indgangen til en ny Tid? Eventyret,

det utrolige, har været Gæst i Danmarks Historie. Har vi endnu det bedste tilbage — og tør vi haabe paa, som Grundtvig sang:

»Bladet, som Herren det vilde,
vendte sig tidt,
naar det gik Danmark ilde,
vendte sig blidt.«

Saa gik mine Tanker til Kongehuset, og om dette kredser de hver Dag.

Der er to Billeder, som har prentet sig ind i min Sjæl, og som jeg synes er Symbolet paa det danske Folk, dansk Sind og dansk Villie. Det ene er Kongens Ridt ind i det genvundne Land 1920. Vor folkekære Konge kom ikke som en Erobrer, men som en ydmyg dansk Mand, der vender hjem til et dansk Land, dansk Historie, dansk Sprog og dansk Sind. Han kom ikke for at plyndre, men for at gøre gammel Uret god igen. Nej, Billedet af Kongen fra 1920 fortæller om den danske Mildhed. Det andet Billede, som jeg næsten holder endnu mere af, er, da Kongen rider ud' ene og ubevogtet. Kongens Ansigt er blevet furet, men smukkere, Skikkelsen en Kende krummere, men dog rankere.

Landets første Mand mødtes med det danske Folk den 9. April. Danmarks Konge viste sig i de Dage og gør det den Dag i Dag som den, der ikke blot havde kunnet modtage Glæden i 1920, men ogsaa Sorgen og endda vokse under den. Det vil altid Mennesker gøre, der er noget ved, og hvis Liv er forankret i Aandens Verden.

Tak, Kong Christian! Du var hver Dag Symbolet paa det danske Folks Styrke.

Grundtvig skrev i Aaret 1845:

Om hundred Aar er den danske Tunge
langt mere kendt end det danske Sværd.
Om hundred Aar er den danske Konge
den eneste Drot, der er noget værd.

Vi har ikke altid været enige, men paa et Punkt staar det danske Folk i Dag enigt og stærkt, og det er i vor fælles Kærlighed til Hans Majestæt, Kong Christian den Tiende, der staar som et synligt Tegn paa, at vi trods de forskellige Standpunkter og Dialekter, forskellige Klasser og Meninger dog føler os som et Folk. Kongen passer paa os alle.

Apriltaagen ligger endnu, mens jeg skriver dette, klam og tung over vort elskede Fædreland, men bag Taagen skimter jeg en Lysning —

og —

trods alt det tunge og ydmygende, vi er inde under, vil vi gøre Dagens Gerning til Ære for vor Konge, vort Land og vort Folk — indtil Dagen, da vor elskede Konge igen kan rejse ud i et frit Land under Dannebrog, igen komme ned til Slesvig, vort elskede omstridte Land.

Skrevet i 1942.

DANMARKS FRELSE

Af Udenrigsminister J. Christmas Møller.

Mon der ikke er meget at lære for alle Danske af den Maade, paa hvilken danske Mænd og Kvinder, danske Organisationer, danske Partier og dansk Presse i Nordslesvig tager vort Fædrelands onde Tilskikkelser. Intetsteds i Landet er der en saadan Enhed og Samling som der.

Det er det gamle Grænsefolks nationale Kultur, dette skyldes.

Thi for Grænsefolket er det som før 1914—20. Det er Friheden og Uafhængigheden, det gælder.

Ak, hvor er det let at kritisere og rakke ned som de gør det — Genrejsere til højre og venstre.

Havde vi da ikke alle Fejl — enten fordi vi ikke var dygtige nok, eller fordi vi saa forkert paa Tingene.

Men hvor er det ligegyldigt for den eene, eene store altoverskygende Opgave — at redde vort Fædreland gennem Fornedrelsen til Oprejsning — til Frihed og Uafhængighed.

Der er ingen anden Opgave. Her er man enten med eller imod — thi ikke at være med er at være imod. Tror man jeg ser anderledes paa dansk Forsvarspolitikks frygtelige Fejlgreb nu, end jeg har gjort i mine tyve Aars Rigsdagsgerning, hvor en positiv Forsvarsordning var min Drøm og mit Maal?

Nej — visselig ikke — men hvad nytter Debat derom nu — og hvorfra fik vi Konservative Hjælp i 1929, 1932 og 1937? Og saaledes med alle andre Stridsspørgsmaal.

Vi var for materialistiske — ja i Sandhed — det var vi alle —, men det er nu mindre værdifuldt, naar det er dem, der har det materielt bedst, som fortæller os det.

Og saadan kunde jeg blive ved. Jeg kender kun den ene Opgave: Landets Frihed og Uafhængighed genvundet.

Kun naar Arbejder, Bonde og Borger staar sammen, kan Maalet naas, og Sejren vindes.

Jeg tror paa Sejren.

Skrevet 13. December 40.

DET DANSKE FOLK TRÆNGTE TIL HAARDHED

Af Gaardejer Niels Skrumtsager.

Efter et møde i København i 1939, hvor der kun var L. S. landmænd til stede, der var mere eller mindre rationalistisk indstillede, kom der efter mødet røster frem, der tolkede en vis betænkelighed ved, at Danmark havde faaet Nordslesvig tilbage i 1920. Der kunde være en vis fare for Danmark under de tilspidsede europæiske forhold o. s. v.

Jeg tog meget haardt paa en saadan slaphed, og kom til at sige følgende i kampens hede: »Jeg vil ønske, at i fald der skulde ske angreb imod Danmark syd fra, at hele landet blev taget, saa vi ikke alene skal tage hundevagten. Det kunde da lære eder at komme til at værdsætte, hvad det er at være i et frit land og at være dansk, og I vilde da lære, hvad det betyder at være under fremmedherredømme.«

Denne udtalelse, jeg da kom med, skal sees som svar paa de udtalelser, der faldt paa mødet, og som skar mig dybt i hjertet.

Jeg nærede dette ønske, fordi udtalelser, der faldt paa mødet, kun drejede sig om økonomi og fuldstændig var blottet for forståelse af at være danske, og den rigdom det er at være dansk. Jeg føjede yderligere til: »I kan tro, at vi vilde faa kærligheden at føle, naar vi først helt og holdent var afhængig af det store Tyskland.«

Hin udtalelse paa dette møde kom til at slaa alt for godt til, ja, i en uhyggelig grad den 9. April. I første øjeblik fortrød jeg bitterlig, hvad jeg havde sagt, men som tiden er gaaet, er jeg alligevel ikke mere ked af det.

Vor historie viser, at det er gaaet op og ned med land og folk.

Ofte maatte vi haarde tider igennem for at finde os selv igen. Vi var vel nok kommet saa langt, at der skulde haardhed til for at vi kunde finde os selv igen. Tunge og svære Tider smedede før vort land og folk sammen, saa de forskellige samfundslag fandt hinanden, og sindet blev lutret derved.

Nu er vel nok de allerfleste af vort lands befolkning kommet paa det rene med, hvad det vil sige at være dansk og den rigdom, vi ejer som frie danske, naar vi faar friheden igen.

Det bliver maaske under meget trange kaar, men lødigheden vil være større efter trængselstiden. Man kan dog ikke andet end tænke frem efter. Hvordan vil det komme til at arte sig i vort gamle land? Har vi blivende lært saa meget, at vi ikke skal drive klassepolitik, men samfundspolitik.

Kan vi oven paa et saadant ragnarok ofre alt gammelt had og synge med Chr. Richardt:

Et land som vore fædres land og dog et nyt,
 hvor høje syners fjælderand vi løfter over hviden sand
 saa modersmaalets fossevand kan larme....
 Et land, hvor ingen tvedragts-trold
 tør isne med sin aande kold
 et land som trodser fjendevold
 et nyt.

Skrevet i September 1942.

DEN DANSKE RIGSDAG APRIL 1940 — EN FANTASI*)

Af Pastor Gunner Engberg.

Paa Rigsdagsmødet den 26. April 1940 udtalte Folketingets Formand en Tak til de danske Soldater for deres Indsats den 9. April. Han sagde bl. a.:

»Om den danske Soldats Mod og Pligtfølelse var der ingen Grund til at nære Tvivl. Jeg har med varme Følelser læst om den Deling af et Kompagni fra Sønderborg, som den 9. April fik til Opgave at afgive Patrulje paa to Gange to Mand, som skulde ud paa en Post, hvorfra maaske ingen vilde vende tilbage. Da Kaptajnen

*) Trykt i 1940 i „De unges Blad“ og i Særtryk tilsendt Ministre og Rigsdagsmænd.

spurgte, hvem der vilde melde sig frivilligt, sprang alle 24 Mand frem. Dette Svar var tydeligt og klart. Ingen holdt sig tilbage. Hver eneste Mand var parat. Paa tilsvarende Vis vilde det sikkert være gaaet med enhver anden Afdeling indenfor vort Neutralitetsværn.«

Tingenes Medlemmer havde paa hørt disse Ord staaende. Formanden fortsatte sin Tale saaledes:

»Og nu mine Herrer, da vi staar, foreslaar jeg, at vi allesammen gaar. Vi erkender jo nemlig, at i samme Grad, som de unge Soldater roses, maa vi dadles. Rigsdag og Regering har ikke vist Mod og Pligtfølelse, Realitetssans og Forudseenhed. Den 9. April har paa os alle virket som en Afsløring. Vi havde ganske vist ikke kunnet forudsige, hvad der skete den Dag. Men vi kunde forudse, at det muligvis kunde ske, og paa den Mulighed burde vi have beredt os — for Fædrelandets Friheds Skyld, for Selvstændighed og Ære, som vore unge Mænd viste sig villige til at dø for. Vi har ikke vist Mod, f. Eks. overfor Vælgerne. Vi gik ikke i Tide ud til dem og sagde, hvad et nødvendigt Forsvar vilde koste — af Mandskab og Vaaben, Skibe, Luftværn og Beskyttelsesrum.

Maaske burde vi sige, at den 9. April var ikke vor Skams Dag, men den 19. Januar. Den Dag enedes alle Partier om at sige, at vort Neutralitetsværn var alvorligt ment; vort Lands Neutralitet skulde forsvares med alle til Raadighed staaende Midler. Vi vidste godt, at den Erklæring blev givet for at berolige det danske Folk, men mange af os vidste, at den var ikke alvorligt ment, og at den heller ikke vilde blive troet af de krigsførende Magter. Erklæringen af 19. Januar havde som Forudsætning, at det ikke blev Alvor. Det blev Alvor. Tretten Døde og tre og tyve Saarede og Danmarks Kapitulation beviste Alvoren. Vi afgiver nu — ved at gaa — den Erklæring, at vi — og mange af vore Forgængere i denne Sal — har svigtet. Den indre Trang, som nu driver os til at takke de Unge, tvinger os til at dømme os selv. Paa mit Partis Vegne skal jeg her ved erklære, at vor Skyld er den største; thi vi har længe været det største Parti.«

Med disse Ord forlod Socialdemokraten Formandspladsen.

»Vi har ingen Formand mere,« sagde det radikale Partis Fører, »vi skal jo heller ingenting vedtage mere, men blot tale fra Leveren, og jeg skal da udtale, at mit Parti har den største Skyld, skønt vi er det mindste. Vi har stærkest sagt, at det, som nu er sket, kunde ikke ske. Vi har paaberaabt os »en klog Udenrigspolitik«, og vort

Parti har igennem mange Aar stillet Udenrigsminister til Raadighed. Kendsgerningerne har slaet os ud. Vor Skyld er den største.«

En stor Alvor havde fra Begyndelsen hvilet over Forsamlingen. Under Udtalelsen fra radikal Side blev Alvoren til Grebethed.

Imidlertid rejste Venstres Ordfører sig og sagde:

»Mit Parti har paalagt mig at sige, at vi har mest at bebrejde os. Det har været vor Stolthed, at vi har haft den nøjeste Føling med Folkehøjskolen og med Fædrelandssagnene. Vi har talt mest om Aand og om Danskhed. Saa meget større er vor Del af Ansvar. Fra de unge Mænds Grave og fra det sænkede Danebrog lyder nu den Anklage, at vi har givet de materielle Værdier en uberettiget høj Plads, og vi har forsømt det, som skal bære Danskheden gennem Slægterne. Vi melder os som de mest skyldige.«

Under de forskellige Udtalelser havde et Par smaa Partier forladt Salen i Stilhed.

Endnu talte de Konservatives Ordfører:

»Sømmelighed kræver, at vi stiller os solidarisk med de andre skyldige. Vi har talt mest om »et forsvarligt Forsvar«. Vi har været Sagkundskaben nærmest. Men vi har aldrig sat Partiets Eksistens ind paa, hvad vi dog selv kaldte »Nationens Livssag«. Den, som ikke i en saadan Sag har gjort alt, har intet gjort. Vi erkender os skyldige overfor den danske Soldat, som var rede til at sætte Livet ind.«

Dermed var alle Partier ved at forlade Salen.

— Imidlertid standsedes de i Døren af Danmarks Ungdom, som sagde: Bliv! Vi har sat stor Pris paa at høre, hvad her er sagt. Men vi kan ikke undvære jer for Tiden. Før Mænd gaar, skal der være Afløser. Og hvor er disse?

Der er megen Dygtighed i denne Sal. Ogsaa megen Hæderlighed. Med Ukyndighed og Udygtighed kan der ikke regeres. Bliv, indtil vi Unge har skaffet os Viden og vist, hvad vi formaar.

Immer det dages dog paany,
naar Hjerterne Morgen vente.
Leve vort Fædreland, Danmark!«

Saadan endte den 26. April 1940 i den danske Rigsdag.

HYMNE TIL TROEN

Af Kaj Munk.

Saa sagtelig den kommer,
 den Livets egen Sommer
 trods Dødens Frost og Sne.
 Naar ej du Troen slipper,
 det aldrig for dig glipper,
 at du den faar at se
 med Sol i Vang
 med Fuglesang,
 med Blomster og med Vipper,
 saa Hjertet frit maa le.
 Det aldrig for dig glipper,
 at du den faar at se.

At turde tro og haabe
 det er som Livets Taabe
 at trodse Dødens Kløgt.
 Kun hvo enfoldigt kendte
 den svære Kunst at vente
 har overvundet Frygt.
 Hold ud! hold ud
 i Mulm og Slud!
 Om Frostens Sindet brændte
 og Stormen brølte: Flygt,
 den, der i Tro tør vente,
 skal staa mod Dødens Frygt.

Af al Slags Mod heneden
 er dog Taalmodigheden
 det ædleste maaske.
 Ej Glimmer ved det hefter,
 men det har skjulte Kræfter
 mod Savn og Spot og Ve.

Lad grum og raa
 den Vinter staa
 og ud af Bøddelkæfter
 som Triumfator le!
 Hvad Troen længes efter,
 skal Troen faa at se.

Skrevet i fjerde Krigsaaer 1942.

DEN NATIONALE SAMLING

KAMPEN OM DET DANSKE SIND

Af Afdelingsleder mag. scient Jens Rosenkjær.

Besættelsen af Danmark den 9. April 1940 kom saa overraskende for den største Del af vort Lands Befolkning, at dens første Virkning var bedøvende og lammende. Man saa det hin Dag i de tidlige Morgentimer, hvor Folk myldrede paa Gaderne, men uden Plan og Maal, overvældede af det, der var sket. Efter Lammelsen fulgte for de fleste en Følelse af Ydmygelse, af Bitterhed. Nogen Trøst fandt man i General Kaupisch's Erklæring, hvori der taltes om Overenskomst, der skulde sikre Danmarks Frihed og Uafhængighed — en Overenskomst, der iøvrigt ikke nogensinde blev sluttet. Generalen erklærede, at hans Tropper havde faaet Ordre til at forholde sig saa disciplinerede og høflige som hjemme i deres eget Land; og man trøstede sig med hans Udsagn til Pressen om, at han haabede, at de kun skulde blive her i kort Tid.

Da Meddelelsen om, hvorledes det var gaaet i Norge i de samme Dage, kom hertil, blev sikkert hos mange Følelsen af Ydmygelse og Skam stærkere; og trods Tyskernes gennemgaaende lidet udæskende Holdning varede det ikke længe, før den store Del af den danske Befolkning blev sig den Holdning bevidst, som den maatte og burde indtage over for de tyske Besættelsestropper og dem, der var fulgt med dem: den Holdning, som man dengang almindeligt betegnede som »den kolde Skulder«.

Hertil bidrog den Holdning, de danske Nazister viste, og som

var langt mindre klog og langt mere udfordrende end Tyskernes egen. Den bidrog til at vække mange. Og Tyskerne kunde iøvrigt ikke helt afholde sig fra Indblanding i de danske Forhold — trods Erklæringen om at sikre Danmarks Frihed. Det rygtedes snart, hvordan den danske Radio straks efter 9. April var kommet under tysk Censur; og at et Par danske Journalister var blevet fjernet fra deres Arbejde ved konservative Blade, *Nicolaj Blædel* og *Franz v. Jessen*. Disse Overgreb gjorde deres Virkning.

Kampen om det danske Folkesind var i Virkeligheden begyndt. Fra tysk Side satte man ind, først den beherskede og tilsyneladende venlige Holdning i Kaupisch's Proklamationer og Ordre til Besættelsestropperne, saa kom L. S.-Bevægelsen og Bondepartiets Manøvrer for at overtage Forhandlingerne med tyske Myndigheder om Indkøbet af de danske Landbrugsvarer; disse Manøvrer mislykkedes. Den danske Regering førte Forhandlingerne selv; og Tyskerne tilbød — ganske vist under Clearing — at give saa høje Priser for de danske Produkter, at de væsentlig oversteg dem, man hidtil havde kunnet faa paa det engelske Marked. Dette var og skulde afgjort være Løkkemad, hvormed man vilde vinde de danske Bønder; — det var jo en billig Betaling, fordi den var paa Clearing, men man regnede fra tysk Side sikkert og ogsaa med Rette med, at det vilde tage nogen Tid, inden det blev forstaaet, hvad dette egentlig betød. Og endelig begyndte man i Sommerens Løb at forlange af den danske Statsradiofoni, at den udsendte Foredrag, Reportager fra Tyskland og andet lignende, som kunde tjene til øget Forstaaelse, som det blev kaldt, mellem de to Folk; dermed begyndte den direkte Propaganda, som i de følgende Aar skulde sætte ind med stigende Kraft, gennem Radio og Presse især.

Over for dette satte man fra dansk Side ind paa forskellig Vis. Landbrugets officielle Repræsentation meddelte straks, at man ikke var villig til at sælge Danmarks Selvstændighed for at naa højere Priser. Det maa i det hele erkendes, at selv om der selvfølgelig viste sig at være braadne Kar ogsaa paa Landet og mellem Landmændene, og selv om det jo i det hele og store var saadan, at Landet mærkede langt mindre til Besættelsens Tryk, end Byerne gjorde, der var langt færre af »de grønne« derude end derinde, og Landbrugets Kaar blev hurtigt bedre end Bybefolkningens — i hvert Fald i det store og hele —, saa modstod den største Del af Bønderne og Landbefolkningen den Fristelse, der var især i de

høje Priser, til at vise Sympatier for Besættelsesmagten. I Begyndelsen af Juli Maaned 1940 dannedes det politiske Samarbejdsudvalg imellem de fem demokratiske Partier, Socialdemokratiet, Radikale, Konservative, Venstre og Retsforbundet (Kommunisterne kunde da ikke tages med paa Grund af den da gældende Pagt mellem Rusland og Tyskland). Partierne vedtog at gennemføre et nationalt, dansk Samarbejde, der gav sig Udtryk i Dannelsen af en Samlingsregering.

Allerede forinden var der sat Arbejde i Gang for dels at oplyse Befolkningen om, hvad der egentlig gik for sig, ogsaa herhjemme. Radio og Presse var i stigende Grad under Censur; vi fik Oplysninger om de store tyske Sejre i Holland, Belgien og Frankrig, men til vore egne Vilkaar, Clearing o. a., var Kendskabet ikke stort; dels gik dette Arbejde ogsaa ind for bevidst at styrke den nationale Vilje og det nationale Sammenhold. Blandt disse Bestræbelser skal nævnes særlig tre; det første, der kom i Gang, kaldte sig *de ældres Raad*, der blev iværksat allerede i Maj af fem Mænd: Medicinaldirektør, Dr. med. *Johs. Frandsen*, Undervisningsminister *Jørgen Jørgensen*, den senere Indenrigsminister *Knud Kristensen*, Biskop *Axel Rosendal*, og den, der skriver disse Linier. De samlede først til smaa Møder Repræsentanter fra hele Landet, og gennem særlige Tillidsmænd i Sognene byggede de en fri Organisation op, der dels gav Orientering om Forholdene, dels arbejdede for Afholdelse af nationale Møder først i Sogne og Byer, Møder, der skulde samle uden Hensyn til politiske Partier og sociale Standpunkter. Denne Bevægelse fortsattes lige til det sidste Aar under Besættelsen.

Fælles for dem, der ledede dette Arbejde, var et grundtvigsk folkeligt Syn. Hensigten var da ogsaa at vække og styrke det folkelige og nationale Liv. Man kaldte Kredsen, der stod bag ved denne Bevægelse, for de ældres Raad — i Modsætning til Ungdomssamvirket (se senere), som man fra Begyndelsen arbejdede nøje sammen med — bl. a. ved at skaffe til Veje ret betydelige Pengemidler til Samvirket. Adskilligt af Arbejdet Landet overformedes ogsaa som et Fællesskab mellem de ældre Kredse og Ungdomssamvirket.

Den anden Bevægelse, der i Virkeligheden til at begynde med havde de samme Maal: Oplysning og national Styrkelse, var *Studieringen* ledet af cand. mag. *Frode Jacobsen*, der nu, da disse

Linier skrives, er Minister, og Historikeren, cand. mag. *Erik Møller*; med i deres Arbejde var bl. a. i Begyndelsen ogsaa *Christmas Møller*. Den udspandt sit Net af Studiekredse over Landet, den havde en ret fast Organisation, og da den første Fase i Danmarks nationale Rejsning, Sindelagskampen, gik over i den anden Fase, den aktive Modstandskamp, blev den til *Ringens*, nu ledet af Frode Jacobsen og den ene af de fire Grupper, der dannede Danmarks Frihedsraad.

Den tredje Bevægelse, som traadte offentligt frem, hvad ingen af de andre gjorde, var *Dansk Ungdomssamvirke*. Det begyndte gennem en Række Forhandlinger mellem unge, ledende Personligheder fra forskellige Ungdomsorganisationer, egentlig paa samme Tid fra flere af disse og rent spontant, som man følte den tyske Trusel og det tyske Tryk. I Studenterforeningens Kredse tænkte man sig et Samarbejde med andre unge; i de politiske Ungdomsforeninger fandt man — omend i Begyndelsen under ikke ringe Vanskeligheder — ogsaa sammen; Landsretssagførerne *Hjermind* og *Fønss*, Formanden for de socialdemokratiske Ungdomsforeninger *Poul Hansen* og Sekretær *Knud Gedde* var nogle blandt de første og ledende i dette Arbejde. De kom hurtigt i Forbindelse med *de ældres Raad*, og et ret nøje Samarbejde med det begyndte. Blandt andet skaffede de ældre de fornødne Pengemidler til Stede, der blandt andet blev brugt til Mødernes Afholdelse og til (noget senere) at skabe et særligt Maanedsskrift »Lederbladet« for den Organisation, der groede op af Samarbejdet, og som fik Navnet »Dansk Ungdomssamvirke«. Dette blev nemlig et Samvirke imellem de fleste danske Ungdomsorganisationer, praktisk alle paa nær de kristelige Ungdomsforeninger (K. F. U. M. og K. F. U. K.). Baa de politiske og upolitiske Foreninger (paa nær naturligvis de nazistiske) sluttedes til baa de fra Landet og fra Byerne. Et meget lykkeligt Greb var det, at man valgte Professor *Hal Koch* til Formand for den samlede Bevægelse. Han havde med sin Forelæsningsrække paa Universitetet om Grundtvig samlet en meget stor Tilhørerkreds ogsaa uden for sine egentlige teologiske Studerende; hans ildnende Form og ægte demokratiske Sind gjorde ham til den første Leder af Ungdomssamvirkets betydningsfulde Front i disse Aars Sindelagskamp. Han og Ungdomssamvirkets dygtige Forretningsfører *Knud Gedde* øvede her en meget værdifuld Indsats. Store Dele af dansk Ungdom, som ellers havde været ret isolerede, hver i sin

egen Organisation, mødtes nu ved Møder og Studiekredse med hinanden; man ikke blot talte om Sammenhold og Samling, men oplevede det; en bedre Forstaaelse og et bedre indbyrdes Forhold blev vundet. Ikke mindst blev der arbejdet for en politisk Interesse. Det blev foran nævnt, at det ikke lykkedes at faa de rent kristelige Organisationer med — dette gjaldt især deres Ledere; mange Steder gik de »menige« Medlemmer ind i Arbejdet; naar de andre ikke gjorde det, var det væsentligt fordi det, der dannede Grundlaget, det fælles Mødested for Ungdomssamvirkets smaa forskellige Grupper, var det rent danske; der overførte mente K. F. U. M. og K. F. U. K. at være forpligtet til at fastholde, at de samledes paa rent kristen Grund.

Der skulde ogsaa nævnes andre, der stærkt tog Del i Opbyggelsen af den danske Linie i denne første Fase under Besættelsen. Der var *Alsangstævnerne*, som især i Efteraaret 1940 vandt mange Deltagere; dens ledende Personligheder var Præsten *Axel Bang* i Aalborg og Professor, Dr. med. *Svend Lomholt* i København. En Række Politikere holdt oplysende og orienterende Møder Landet over, baade Ministre og Rigsdagsmedlemmer. Nævnes maa ogsaa en Række Mænd fra den *danske Presse*, som trods Censur og Trusler skrev Artikler, som styrkede og glædede mange; blandt de mange skal blot anføres Redaktøren *Gunnar Helweg-Larsen*, »Kristelig Dagblad«, og *H. Stein* ved »Børsen«; den første mistede sin Stilling, idet Tyskerne tvang hans Afsked igennem. Han blev derefter ligesom Dr. *Vilhelm la Cour* og andre meget flittigt brugte Talere ved Møder rundt i Landet. I denne Sammenhæng bør ogsaa nævnes en Indsats fra den *danske Statsradiofoni*. I den var der en Vilje til at styrke Arbejdet for Danskhed og Demokrati — selv om den trykket af den tyske Censur og Kontrol ikke blot maatte censurere det Stof, den udsendte, men ogsaa maatte bruge tysk Propaganda i stigende Grad, og langt mere en Tid igennem end Pressen blev tvunget til. I Efteraaret 1940 havde man begyndt en Studiekredsvirksomhed (»Lyttergrupper«) med en Række Udsendelser om »De Danskes Veje« (Danske ude i Verden lige fra Vikingerens Tid til de danske Udvandrere og Ingeniører i vor egen Tid); næste Efteraar udgav Statsradiofonien en Grundbog for saadanne Studiekredse »Borger i Danmark«, Haandbog i Samfundskundskab, en stærk Bekendelse til Folkestyret. Den redigeredes blandt andet af Professor *Hal Koch*, og den vandt meget stærk

Indgang i Studiekredse Landet over. Den efterfulgtes blandt andet af »Lov og Ret i Danmark« — ud fra Indtrykket af, at som Kampen mellem Danske og Tyske tilspidsedes, blev Retstilstanden og Retsbevidstheden en af de vigtigste Kamppladser; i Tilrettelæggelsen af baade Grundbogen og de Radioudsendelser, der byggedes derover, tog den senere Justitsminister, Overretssagfører *N. Busch Jensen* stærkt Del.

Der kunde og burde nævnes mange flere Navne, manges god dansk Indsats fra disse Aar, der gik mellem den 9. April 1940 med sin chokerende Virkning, der først lammede og saa vakte det danske Folk, og den 29. August 1943, da for Alvor den anden Fase i Danmarks Besættelsestid brød frem, og den aktive Modstandskamp begyndte. Den sidstes store Betydning, indadtil og udadtil, er saa iøjnefaldende og saa nær ind paa Livet af os alle, og en Fremstilling af den er ogsaa givet andetsteds i dette Værk. Men den første Fase og dens Indsats, Sindelagskampen, maa ikke overses. Dens Resultater er ikke saa tydelige, som den anden Fases er det; der er ikke nogen egentlig Modsætning imellem dem, tværtimod, den første danner i mange Maader Baggrund og Grobund for den anden; mange af dem, der var med i den første Kamp, gjorde ogsaa en Indsats i den anden.

I Sindelagskampen sejrede det Danske; trods Tyskernes Forsøg baade med den bløde og den haarde Haand, trods deres Forsøg paa økonomiske Fristelser og deres mere og mere paagaende Propaganda — det danske Sind blev ikke vundet ved Løfter eller Løn; tværtimod blev det under de første Par af Besættelsens Aar mere rodfæstet i sin historiske Arv og Gæld, mere og mere samlet om det egentlig folkelige; det, der paa samme Tid er Bevidstheden om Bundetheden til de henfarne Slægters gamle Linier, hvor Fortiden gennem vor egen Nutid, ikke mindst betydningsfuld netop i de kritiske Aar, betinger Fremtiden, men det, som der ogsaa er Følelsen af og Bevidstheden om et rent nutidigt Fællesskab og Gensidighedsforhold til det nulevende Danmark, nøje forbundet og samhörigt trods hvad der skiller: Land og By, sociale, politiske og religiøse Skel. En saadan dybere Bevidsthed af folkelig Art blev vundet i disse første Aar. De fleste af os blev sig mere bevidst, hvad det var at være dansk, og derfor kunde der ikke heller dannes nogen fremmedpræget, Quisling-agtig Regering

herhjemme; kun forholdsvis faa svigtede det danske Landsmands-
skab.

Overgangen fra den første Fase til den anden kom ikke med eet Slag, selv om den 29. August 1943 drog den store Skillelinie. Den illegale Presse var begyndt længe før, allerede med »Frit Danmark« og kommunistiske Blade i 1941. Som Trykket øgedes, Indgrebene i dansk Styre og Folkeliv blev flere og flere, følte man mere og mere Nødvendigheden af ikke blot den passive Modstand, af ikke blot det at staa fastere i det danske, men ogsaa at gøre en aktiv Indsats. Sabotage o. a. begyndte.

Overgangen skete altsaa ikke med eet; og for de mange enkelte var det ikke let at følges ad. Sindenes Forskelligheder gjorde sit, ikke mindst imellem Bybefolkningens hurtigere Reaktionen og Landbefolkningens Sindighed. Dertil kom, at Byerne langt stærkere oplevede og følte det tyske Tryk, de tyske Indgreb og den tyske Vold, end Landets Egne, hvor Tyskerne var sjældnere og i hvert Fald ikke i saa store Flokke; yderligere kom hertil de økonomiske Vilkaar, der i det store og hele var langt vanskeligere i Byerne end paa Landet. Da den aktive Modstand satte ind, begyndende med Strejke og Sabotager, var der især blandt Landbefolkningen adskillige, der havde svært ved at følge med; Strejker var noget, man i tidligere Dage ikke satte Pris paa som Kampmiddel, og Sabotage var endnu mere fremmedartet. Alt dette gav ikke blot et forskelligt Tempo i Udviklingen, men voldte ogsaa nogen Misstemning. Den stærke og oprigtig mente Tale om Samling og Sammenhold, der var ført i Sindelagskampens Tid rokkedes snart ved dette; og vel ikke mindst fra Byernes Side kunde Dommen over Landets Tilbageholdenhed blive noget haard. Den gamle Mod-sætning mellem Land og By bidrog hertil, og den skærpedes derved. Ogsaa Forskelligheden mellem Generationerne gjorde sig gældende. Men det maa ikke overses, at der var Kredse begge Steder, der ikke kunde følge med, og som kunde synes lunkne. Men heller ikke maa det glemmes, at disse de første Aars Arbejde, mere stilfærdigt, gennem lukkede Møder eller, dristigt somme Tider, ogsaa aabne Møder, gennem smaa Kredses Arbejde gjorde sin Virkning: Det holdt vort Folk sammen, det udvidede i ikke ringe Grad vort Kendskab til hinanden, det styrkede vor Tro paa og vor Vilje til Danskhed og Demokrati. Valget i Foraaret 1943 kom som det

stærke Vidnesbyrd derom, og det gjorde sit til, at baade den tyske Propaganda og den tyske Terror saa fuldstændigt forfejlede sin Virkning. Og endelig gav dette Arbejde, som foran blev nævnt, en god og sund Jordbund for den aktive Indsats i den anden Fase: den direkte Modstands- og Frihedskamp. Der er ingen Tvivl om, at Instinkterne i de store Dele af det danske Folk var sunde nok. Men i de første Besættelsesaar styrkedes ikke blot disse Instinkter, der klaredes ogsaa Forstaaelsen af det Danske og styrkedes den danske Vilje og den danske Samvittighed.

ALSANGEN I DANMARK

Af Pastor Axel Bang.

Det begyndte en regnfuld Juli-Aften 1940 i Grusgraven ved Høbrovej i Aalborg. Gennem Byens Aviser var der kaldt til »Alsang«, et nyt Ord i det danske Sprog, og til Trods for den silende Sommerregn var der samlet henved 1500 Mennesker, der under de opslaaede Paraplyer lod de gamle Sange tone ud over den skovomkransede Plads med en Kraft og Fylde, som udsprang af en Trang til Fællesskab, skabt af den Situation den 9. April havde ført os ind i.

Ideens Fader var Konditor K. Anker Møller, der var Formand for Sammenslutningen af Arbejdersangkorene i Aalborg og Nørresundby. Ganske vist havde man paa »Skansen« i Stockholm sunget »Alsang«, men Programmet bestod overvejende af Døgnets Viser; i den Skikkelse, hvori Alsangen kom frem i Danmark, var den kerne-dansk, en Forening af Alvor og Skæmt, hvor man med lige stor Glæde stemte i med »I Danmark er jeg født« og »Den Sømand han maa lide«, eller fornøjede sig med at synge Kanons som »Mester Jakob« og »Ro, ro, ro din Baad«.

Alsangstævnerne fortsatte i Aalborg med Sanglærer A. Thor som Dirigent og Pastor Axel Bang som Leder. Hver Aften holdt Lederen en lille Tale, hvor han tolkede det, der var Baggrunden for Alsangen: Kærligheden til Danmark og alt ægte dansk. Og stadig voksede Antallet af Deltagere; allerede ved det andet Alsangstævne var der 6000 Mennesker, dernæst 8000, og ved Sommerens sidste Stævne, der blev transmitteret af Statsradiofonien, var der 12.000. Denne Udsendelse gav Anledning til en lille pudsig Episode, idet

»Jyden han æ stærk og sej« var sat paa Programmet, — men La-waetz oplyste, at den var forbudt af Tyskerne paa Grund af Vers 2:

Føst næ dær æ nøe pofahr,
kommer jyden ud aa dar;
men han goer ett ind igjen,
fa' de uhn han haa gjent hen.

Resultatet blev som saa ofte i Danmark — et Kompromis: Hele Sangen blev sunget, men efter første Vers brød Speakeren ind med et lille Referat af Stævnet, saaledes at det for det tredie Rige saa farlige Vers ikke kom til at lyde i Æteren.

I Sommeren 1941 fortsatte Stævnerne. Ved det ene af dem var det nær gaaet galt, idet Pladsen, hvor der skulde synges, var optaget af en Fodboldkamp mellem to tyske Kompagnier, der under Kammeraternes energiske Tilraab udkæmpede en drabelig Dyst. Til at begynde med tog Publikum det med Ro; men da Klokkeren blev 20 og Stævnet skulde begynde, travede man i tusindvis hen over Fodboldbanen. Tyskerne blev helt ude af det af Raseri, og Fodbolddommeren truede med Død og Ødelæggelse; men da Tyskerne blev klar over, at de ikke kunde stille noget op mod den store Menneskemængde, indlod de sig i en ublodig Sangerkrig, hvor de dog snart maatte give tabt overfor de mange Tusinde, der sang som aldrig før.

Imidlertid havde Alsangs-Ideen fænget ud over det ganske Land. Paa Initiativ af daværende Kirkeminister Fibiger blev der dannet en Lands-Alsangskomiteé, der satte sig i Forbindelse med alle Danmarks Kommuner og opfordrede dem til at tage Tanken op. Efter kort Tids Forløb blev Fibiger af Tyskerne tvunget bort fra Formandspladsen og efterfulgt af Professor Svend Lomholt, under hvis Ledelse Komiteen udgav en ypperlig Alsangbog under Redaktion af Domkantor Emilius Bangert. Tyskerne yndede i det hele taget ikke Alsangen; hvor den var nævnt i Radiotalernes Manuskripter, blev den slettet med Censurens røde Blyant. Men ikke desto mindre sang hele Landet Alsang; Højdepunktet naaedes paa »Sangens Dag« den 1. September, da man kunde regne med, at henved $\frac{3}{4}$ Million Mennesker havde deltaget i Stævner Landet over. Klokkeren 18 præcis forenedes man alle Steder i en Hyldest til Danmark i Grundtvigs Sang: »Moders Navn er en himmelsk Lyd«.

I Løbet af 1942 ebbede Alsangstævnerne ud; deres Tid var forbi og nye Metoder maatte tages i Brug, men de havde haft deres store

Betydning i Sindelagskampen og efterlod noget meget værdifuldt: Det danske Folk havde lært sin Sangskat at kende og opdaget, at man kunde være bekendt at synge Fædrelandssange.

Paa Kongens 70-Aars Fødselsdag havde jeg i København en lille Oplevelse, der bekræftede dette for mig. Om Aftenen, da Mørket rugede over Hovedstaden, kom jeg over Kongens Nytorv, hvor der var øde og stille. Men pludselig lød der fra det Hjørne af Pladsen, hvor det Kgl. Teater ligger, en brusende Sang: »Den danske Sang er en ung, blond Pige«. Det var de Tusinder, der ventede paa, at Kongen skulde komme fra Festforestillingen, der samledes i Sang. De *ville* synge og de *kunde* synge! Gid det altid maa være saadan i Danmark.

SKOLEN

DIMMISSIONSTALE 1940

Af Rektor Hartvig Møller.

Aldrig nogensinde har jeg følt det Øjeblik, da jeg sender en stor Flok unge ud i Livet, som saa højtideligt, saa festligt, saa lykkeligt som jeg føler det netop i Aar. Maaske vil det undre jer, maaske kan I ikke forstaa, at jeg har Ret, naar jeg siger til jer: I skal være lykkelige, I skal være stolte af at blive danske Studenter, af at gaa ud i Livet i det danske Folk. Stolte kan I være, og lykkelige skal I være, hvis I da ellers duer noget. For jeg siger jer, at dette Danmark, dette danske Folk er paa den rette Vej, paa den Vej, Fremtiden vil følge, paa den Vej, man engang vil kalde Ærens Vej.

Tro ikke paa de kortsynede og modløse, der taler til jer om Undergang. Hvad de tror er Tegn paa Undergang, er blot Fødselen af en Fremtid, de ikke begriber, er blot en Gennembrudstids voldsomme Rystelser. Historien maales ikke i Dage eller Aar, men i Aartier og Aarhundreder. Hvad har bare min Generation ikke set af Omskiftelser, vi, som har set den mægtige tyske Kejser køre gennem Københavns Gader og den mægtige Czar af Rusland spadserer i Fredensborgs Alleer, vi, som husker den gamle stive Franz Josef af det gamle stolte Østrig-Ungarn, og som har vandret gennem et stolt

og nyskabt Polen, et stolt og nyskabt Czekoslovakii. Nej, Aartiens Begivenheder er blot Krusninger paa Menneskeslægtens Strøm, og den er en Taabe, der vil spaa om Fremtiden af disse Krusninger og sige: Der kan I se, den Vej gaar det.

Menneskeslægten er ikke alle dem, der flyder som Skum og Snavs paa Overfladen, og som enhver faar Øje paa, deres Liv er kort. Nej, Menneskeslægten er den lange stille Kæde af næsten ens Generationer, der i det daglige Arbejde gør Livsvilkårene lettere for Børn og Børnebørn og Børnebørnsbørn, der bygger Veje, som ligger der 100 Aar efter, og Broer og Huse til Hjem, og rydder Sten fra Markerne, saa der kan avles mere paa dem, og finder Midler mod Sygdom og Nød og efterlader deres Land lidt bedre, lidt lettere at leve i til de følgende Slægter. Nu og da bryder Barbariet fra den fjærne Fortid som en ubeherskelig Trang til Vildskab op til Overfladen af Slægternes Strøm, saa den plumres og bobler og koger, men nedenunder gaar den store dybe Strøm videre og skyller roligt alle Boblerne ind mod Bredden, hvor de brister som det Skum paa Overfladen, de er, mens Strømmen evigt løber videre, ubetvingelig i samme Retning, Fremtidens Retning. Ukuelig bygger den sande, sunde Menneskeslægt det ødelagte op igen, dyrker Markerne op igen, saar igen, gør det stille Arbejde i Laboratorier og Studerekamre færdigt og tager fat paa et nyt.

Vejen til Fremtiden er ikke den, der befares med buldrende Panservogne, den gaar gennem det stille Danmark, hvor der er Ro, ikke Dødens Ro, men Arbejdets Ro, Tankens Ro, Selvbevidsthedens Ro, Stolthedens Ro, hvor man tænker og arbejder og stille trodser Bulderet, foragter Bulderet, hader Bulderet, ærer alle dem, som de hovmodige og tomme forhaaner, og foragter alle dem, som de kaster sig paa Maven for. Ingen kender mere Navnet paa den brutale Kriger, som brød ind i Arkimedes Stue — og ingen bryder sig om at kende hans Navn. Men Arkimedes mindes til evig Tid, og man mindes hans Ord, da Døden truede ham: »Lad være at forstyrre mit Arbejde« — stolte Ord, haanlige Ord. Krigeren kunde dræbe Arkimedes — men han kunde ikke dræbe hans Navn eller hans Arbejde — og han kunde ikke skaffe sit blodige Navn bare en kort Levetid i Menneskenes Historie. Verden har haft Hundreder af Sejrherre med Hundre tusinder beundrende Taaber i Følge — glemte er deres Navne — men Arkimedes Navn, Fidias Navn, Columbus Navn, Michelangelo Navn, Robert Kochs Navn, H. C. Ørsteds Navn, Niels Fin-

sens Navn, Niels Bohrs Navn, Thorvaldsens Navn, Pasteurs Navn, staar med Guldbogstaver hugget ind som Vejmaal paa Fremtidsvejens Milestene. »Saa langt kom vi ved ham.« — — —

Alt, hvad vi gamle har drømt i vore bedste Drømme og begyndt i vore lykkeligste Øjeblikke, men som er gledet ud af vore Hænder som halvgjort Arbejde, ja, maaske kun som en lille svag Begyndelse, alt det skal I unge tage op med ivrige unge Næver og føre videre frem saa langt I evner, de Ord, *vi* ikke fik formet og ikke fik til at klinge og flamme, dem skal I raabe ud, de Tanker, vore Hjerner ikke magtede at tænke til Ende, skal I tænke. I skal betale vor Gæld til Livet og være glade og stolte ved at gøre det. I er vort Haab om at leve videre i Folkets Liv, I er vor Aands Fremtid, gennem jer skal det bedste, vi har udrettet, vise hvad det er værd, og faa sin Betydning. For os betyder I Livet, der gaar videre efter vor Død. Men saa er I ogsaa de Drengene, som vi har lært at kende og holde af hver for sig og nødig slipper. Og dog siger jeg til jer for jeres egen Skyld, saa svært det end kan falde: Gid I maa hige bort herfra, fra mig gamle, der kun kan staa og tale til jer, ud i den sollyse Verden, hvor der ikke skal tales, men handles — gid I maa gaa ud i den med klare, skarpe Øjne og varme vidaabne Hjærter, — ud for at være med til at tage Del i Danmarks ærefulde Arbejde paa at bygge en bedre Fremtid for Menneskene.

DEN DANSKE GYMNASIESKOLE

Af Rektor Dr. phil. Kjeld Galster.

Hvilket Præg havde den danske Gymnasieskole, da Lynet slog ned den 9. April? I hvilke Ideers Tjeneste stod den?

Det negative kan straks siges, at Skolen ikke virkede for nogen-
somhelst Ideologi, intet bestemt Sæt af Meninger; hvilke Anskuelser de Unge kom til, politisk, socialt, religiøst og nationalt, var Skolen som saadan uvedkommende.

Man tilstræbte Objektivitet (idet man dog erkendte, at fuldstændig Objektivitet ikke kunde naas), Lærerne skulde ikke paavirke Eleverne for nogen bestemt Idekres, Stoffet maatte forelægges nøgtern, Sagen belyses fra alle Sider, Niels Ebbesen og Grev Gert var Mennesker begge to, og deres Bedrift maatte man søge at forstaa

ud fra deres Forudsætninger. De Unge skulde, ubundet af nogen Autoritet, søge at komme til en personlig Mening om Personer, Ideer og Problemer; ud fra Arbejdet og inciterende Spørgsmaal skulde deres Kritik vækkes, deres Forstand skoles, deres Dømmekraft uddybes.

Stoffet var mangfoldigt, idet det ikke tjente nogen bestemt Ide, men havde Værdi i sig selv. Der virkedes sjældent direkte paavirkende, men vel indirekte gennem de Emner, der foredroges, og gennem Lærerens Person.

Erkendelse maa siges at være det centrale Ord.

I Forbindelse hermed virkede man for en vidtgaende Tolerance, Forstaaelse af anderledes tænkende, Mildhed i Dommen, Anerkendelse af det berettigede ogsaa i Modstanderens Synspunkter.

Paa den danske Gymnasieskoles Fane stod altsaa Ordene: *humanitas, ingenium, judicium, veritas, indulgentia*. Aar efter Aar havde Skolen dimitteret en Ungdom med roligt Omdømme, Besindighed, Forstaaelse og Mildhed i Sindet.

Men saa skete der altsaa en Begivenhed.

De unge Mennesker fra den tyske Gymnasieskole, der var med til at besætte Danmark, kom fra en Skole af ganske anden Art.

Alle de Idealer, der hersker i den danske Skole, var fremmede for den tyske, ja i flere Tilfælde følte de som fjendtlige Aandsmagter.

Den nationalsocialistiske Skole ansaa ikke Erkendelsen for det højeste Maal; den skabte, mente den, en kontemplativ Mennesketype, Mennesker, der stod udenfor, naar det gjaldt afgørende Situationer i Folkets Liv, livsfjerne Personer, mærket af Specialstudiets Snæversyn. Den vilde opdrage Ungdommen til »handlende Mennesker«, til »politiske Mennesker«. Det centrale Ord var *Vilje*.

Hele Opdragelsen stod i een Ides Tjeneste: Det nationale (det chauvinistiske tør man nok sige nu), Tyskland, Tysklands Storhed og verdenshistoriske Betydning. Denne gennemsyrede ikke blot Fag som Modersmaalet og Historie, men kunde præge selv Fag som Geografi og fremmede Sprog. Overalt søgte man frem til og ind til »det tyske Menneske« (som man genfandt baade i Vikingen og Ridderen). Det heroiske, Ære, Folkefællesskab var Idealerne, og de stemples ind i Ungdommens voksbløde Sind. Bevidst blev Ungdommen opdraget til Fanatikere, idet alle Tanker (ogsaa indenfor tysk Aandsliv), der kunde modvirke den herskende Retnings Maal: en hensynsløst kæmpende Ungdom, blev tiet ihjel eller bekæmpet

eller latterliggjort. Og det var let, fordi der gennem Aarene var indpodet Ungdommen en blind Autoritetstro.

I Besættelsens første Tid søgte man fra tysk Side at komme i et nærmere Forhold til Befolkningen: Adskillige Steder afholdtes der fine Koncerter, hvortil de stedlige Honoratiores indbødes, man aflagde Visitter og prøvede at skabe en vis Kontakt.

Som et Led i disse Bestræbelser maa følgende ses:

I Skolekredse forlød det i September 1940, at der paa tysk Initiativ forelaa Planer om Afholdelse af Kurser i Tysk. Samtidig taltes der om andre Planer, der kunde tyde paa, at man fra tysk Side nærede en sær Interesse for dansk Kulturliv.

Foranlediget heraf mødtes Formændene for Danmarks Lærerforening, Dansk Realskoleforening, Dansk Seminarieforening, Det pædagogiske Selskab, Gymnasieskolernes Lærerforening, Københavns Kommunalærerforening og Kommunalærerindeforeningen til fælles Drøftelser (Syvmandsudvalget). Man enedes om at foretage en Henvendelse til Undervisningsministeren for at faa klarlagt, hvad der var i Gære. Samtidig fastslog man, at det maatte være den danske Skoles Synspunkt, at der ikke kunde finde noget nærmere tysk-dansk Samarbejde Sted, saalænge Besættelsen varede.

Paa Mødet hos Undervisningsministeren fremførtes disse Synspunkter. Ministeren oplyste om, hvad der forelaa: Det ene af de to Kurser, som der oprindeligt var Tale om, var opgivet, det andet (for Gymnasielærere) maatte gennemføres. Man vilde sørge for, at det skete under Former, der hverken kunde krænke danske Interesser eller dansk Følelse. De fremmødte Repræsentanter tog Ministerens Meddelelser til Efterretning, men erklærede ikke at kunne anbefale det Kursus, der altsaa maatte afholdes. De andre Forlydender, der forelaa, drøftedes ogsaa, men det viste sig, at de Planer, der taltes om, i hvert Fald ikke var naaet frem til Ministeren.

I Oktober 1940 afholdtes det planlagte Kursus for Tysklærere med tyske Taler over faglige Emner (Udgiften afholdtes af det tyske Gesandtskab).

Dette Forsøg var det første og blev, saa vidt vides, det sidste paa at etablere endelig Forbindelse med den danske Gymnasieskole. Syvmandsudvalgets Synspunkt havde sejret.

Noget direkte Forsøg paa at gribe ind i Administrationen eller Skolens indre Liv sporede heller ikke, man prøvede aldrig paa

Nazificering af Skolen; maaske var det Nederlaget i Norge, der skræmmede.

Om Gymnasielærerstandens Indstilling som Helhed kan det siges, at den straks var klar over, at det bedste var, at Undervisningen kunde gaa sin Gang saa vidt muligt som ellers, det beroligede Nerverne, det hjalp til at komme gennem denne svære Tid, for svære var disse første Aar, selv om der ikke var direkte Forfølgelse; man kunde ikke kalde sin Fjende for Fjende, men det var, sagde man fra oven, »de udenlandske militære Styrker, der efter Overenskomst med den danske Regering befinder sig her i Landet,« og der blev ofte fortalt En om de tyske Troppers »mønsterverdige Optræden«. De fleste gik saa underligt beklemmt om, Luften var ligesom tung at indaande.

Men fastslaaet var det, ligesom ved stiltiende Overenskomst, at der ikke maatte drives nogensomhelst direkte antitysk Propaganda. Det, som fyldte alles Sind, fik aldrig noget *direkte* Udtryk, Tysk var næsten som et uartigt Ord og er vist aldrig blevet brugt saa sjældent paa Skolen som i disse Besættelsens første Aar.

Endvidere var man enig om, at man i Embeds Medfør i sin ydre Optræden maatte være loyale overfor Ministeriets Politik, hvordan Ens Meninger end maatte være.

Ellers gjorde der sig to Retninger gældende: en mere passiv, der mente, at Skolen skulde holde Begivenhederne helt ude, skulde gaa sin Gang helt uanfægtet og lade Begivenhederne tale og virke paa Sindene, og en mere latent-aktiv Retning (og det var de fleste), der mente, at en Skole vilde svigte sin Opgave, hvis store Begivenheder saaledes gik hen over Landet, uden at det gav Genlyd i Skolestuen; hvad Hjerterne var fulde af, kunde man ikke udtale højtlydt, men saa lærte man sig at udtrykke, hvad man gerne vilde have frem, sine Følelser og Stemninger, Haab og Ængstelse, sin Appel til Ungdommen, mere gedulgt og forborgent, og man blev forstaaet.

Hvor staar Gymnasiets Ungdom egentlig? var et Spørgsmaal, man ofte stillede sig i den første Tid. Man vidste det ikke rigtigt, Besættelsen var kommet saa helt pludseligt, Situationen var saa overraskende, og der var saa meget nyt, nye Uniformer, nye Vaaben og Maskiner af stor teknisk Interesse, der var for et ungt Gemyt noget vist spændende og sensationelt ved Situationen.

Det kan heller ikke nægtes, at der i den første Tid var nogen Om-

gang mellem tyske Soldater og enkelte fra Gymnasieskolerne, navnlig paa Grund af Slaphed i Hjemmene («vi vil ikke prædike Had», »Tyskerne er jo ogsaa Mennesker«).

Da III G. nogle Uger efter 9. April skulde op til Artium, sendtes der fra Ministeriet et Cirkulære med en Advarsel: »Tiden er ikke inde til stærke Glædesytringer paa offentlig Gade eller til selskabeligt Studentersold i offentlige Restaurationslokaler, hvor en øjeblikkelig Stemning og ungdommeligt Livsmod kan give sig Udslag, som helst maatte undgaas for Studenternes egen Skyld og af Hensyn til den indre Kultur og den nationale Værdighed i ydre Optræden, som ikke mindst under de givne Forhold bør præge enhver Dansk.« Men de unge Mennesker havde meget vanskeligt ved at forstaa, at de skulde have Pligt til at opgive noget af det de mente, de havde Krav paa, saasom Køretur gennem Byen og Sold paa en af Byens bedste Restauranter, fordi Fjenden var i Landet.

Men det varede dog kun en kort Tid, saa syntes man, de var med. Man mærkede det paa Sangen, den blev meget kraftigere end før, og man saa det paa Ansigterne, naar de sang. Sangen var nu ikke kun Melodi, de tænkte ogsaa over Ordene. Sange af Grundtvig med underlige Ord og Vendinger, som de før vilde have moret sig over, sang de nu med Følelse og Forstaaelse. Morgensangen blev nu Dagens bedste Stund.

Hvorledes der — omtrent et Aar efter Besættelsen — begyndte at komme en vis Spænding i Forholdet, kan ses af de Advarsler, Undervisningsministeriet mente at maatte sende Skolerne:

18. 6. 1941 anmodedes Rektorerne om at paalægge Eleverne at afholde sig fra Demonstrationer af enhver Art, idet man henviste til, at »Demonstrationer i Ord eller Gerning, som er egnede til at skade Forholdet til de udenlandske militære Styrker, der efter Overenskomst med den danske Regering befinder sig her i Landet, straffes med Bøde, Hæfte eller Fængsel indtil 2 Aar«.

23. 2. 1942 meddeles det, at der fra Frikorps Danmark og nationalsocialistisk Side er klaget over, at deres Børn i Skolen generes af Kammeraterne med Vold, Tilraab, haanlige Miner og demonstrativ Optræden. Ministeriet har ikke faaet nogen direkte Klage med konkrete Klagemaal, men alligevel: »overalt, hvor det drejer sig om, at en fjendtlig Stemning giver sig Udslag i aktiv Handling, maa denne paatales og straffes efter Forseelsens Art samt Indberetning herom ske til Ministeriet, hvorhos der i Tilfælde af mere passiv

demonstrativ Boykot fra Enkeltmands Side eller kollektivt uopholdeligt maa skrives ind med Forehold af den Pligt, som i Overensstemmelse med, hvad saavel Kongen som Regeringen gentagne Gange har indskærpet, paahviler enhver Dansk under de forhaandenværende ekstraordinære Forhold til besindig, rolig og værdig Optræden og til at undgaa enhver Form for Demonstration«.

12. 12. 1942 gøres der opmærksom paa, at der i Gymnasieblade har været Artikler af politisk Indhold. Ministeriet maa lægge Vægt paa, at Skolebladene ikke beskæftiger sig med inden- eller udenrigspolitiske Spørgsmaal, og man forudsætter, at der føres Kontrol med slige Blades Indhold.

27. 1. 1943 mener man at maatte gentage Advarslen af 18. 6. 1941 mod Demonstrationer, og der tilføjes: »Det bemærkes, at ogsaa Emblemer kan være af en saadan Art, at der allerede i Anvendelsen af dem ligger en forbudt Demonstration«.

Som det fremgaar af disse Skrivelser, var der i den forløbne Tid sket en betydelig Skærpelse af Situationen.

Som Tegn paa denne Skærpelse skal her fremdrages et Par Eksempler fra Gymnasieskolen.

Da en Elev fra II G. i Aalborg Katedralskole den 16. April 1941 kom forbi Ortskommandanturen, hvor Hagekorset vejede, kom der en Lede over ham ved hele den fjendtlige Besættelse, og han spyttede og sagde: »Føj«. Han troede, at han kunde gøre det saadan privat og for sig selv, da han ingen Skildvagt saa, men næppe var Mishagsytringen undsluppet ham, før en saadan sprang frem og greb ham.

Det varede tre Maaneder, inden Dommen faldt; efter Sigende herskede der Uenighed mellem en militær Retning, der ønskede Sagen afgjort med en Undskyldning, og en strengere, der vilde have Synderen anklaget og fængslet. Til sidst sejrede den mildere (det kunde altsaa endnu ske!), og han blev beordret til — i Overværelse af Skolens Rektor, sin Klasselærer og sin Fader — at gøre en Undskyldning hos den stedlige Kommandant.

Men i Skrivelsen fra det tyske Riges Befuldmægtigede til Udenrigsministeriet (17. 6. 1941) tilføjes det: »Det tyske Riges Befuldmægtigede holder det iøvrigt for sin Pligt at henvise til, at den tyske Værnemagt ved en Gentagelse af slige eller lignende Tilfælde, som Lærerne skønnes at være Skyld i (die auf eine Pflichtversäumnis der Lehrerschaft schliessen lassen), vil fordre, at Skolen lukkes«.

Et Aar senere arresteredes Churchillklubben. Jeg skal her ikke komme ind paa dens Meriter (Ordet kan godt tages i sin oprindelige Betydning), men kun fortælle om dens Eftervirkning.

12.—13. Maj 1942 afholdt en Repræsentant for Ministeriet (Undervisningsinspektøren) Forhør i Aalborg for at faa fastslaaet, om Skolen havde Skyld i Elevernes »strafbare Handlinger«. Undervisningsinspektøren henvendte sig til Tyskerne for at faa deres Anklagepunkter mod Skolen; de var (foruden ovennævnte) følgende:

1) Da de var kommet for at beslaglægge Skolens to Gymnastiksale, havde Rektoren sagt, at de var uvelkomne.

2) Dr. la Cour havde holdt et Foredrag for Eleverne i Ansgarkirkens Krypt: Europas Korstog. I dette Foredrag var der faldet Udtrykkene: Svinehunde, Blodhunde.

3) En Dreng fra Skolen var paa den kommunale Skøjtebane tørnet mod en tysk Soldat; det var med Vilje. Da Feltgendarmeriet kom, var der nogle Drengene derude, der havde opført sig flegelhaft.

4) Det mod Tyskland hetzende Smudsblad »Frit Danmark« havde en Artikel med Underskrift Saxo. Da Katedralskolen ligger i Saxogade, er det meget sandsynligt, at den er skrevet af Rektor.

5) Naar Englænderne havde været over Byen, blev der ved Morgensangen istemt en Jubelsang.

6) I Slutningen af April var der anbragt 300 tyske Soldater paa Vej til Norge. Næppe nogensinde havde man hørt saa mange Klager: Eleverne havde »tilfældigvis« løbet paa dem; deres Ejendom var blevet beschmutzt; da en Elev løb paa en Soldat, skulde en Lærer have sagt. »Det er godt!« (so ist es richtig!).

Skolens Rektor svarede:

ad 1) Han havde overhovedet ikke talt med Tyskerne. Men forøvrigt var de ikke velkomne, blandt andet fordi Skolen netop skulde bruge dem til skriftlig Eksamen.

ad 2) Elever var i Slutningen af Januar kommet til ham med Ønsket om, at Dr. la Cour skulde tale paa Skolen; det havde han ment at maatte afslaa under de forhaandenværende Omstændigheder. Derpaa havde »Kristelig Gymnasiastforening« privat arrangeret Mødet i Kirken. Det var ikke meddelt ham, Mødet havde han ikke overværet, da han den Dag var bortrejst.

ad 3) Sagen var undersøgt af Politiet, der ikke fandt Anledning til at foretage sig noget.

ad 4) Han fandt ingen Grund til at sige noget som helst, han følte sig helt flov over at have Modstandere af saa ringe Intelligensgrad.

ad 5) Skolen sang undertiden »Jylland mellem tvende Have«. I Skolens Sangbog er der et Vers, der ellers ikke er saa kendt:

Mellem rige Bøndergaarde
 Snart Dampdragen flyve vil;
 Hvor nu Loke sine Hjorde
 Drive, Skove vokse til.
Britten flyver over Hav
 Gæster snart Prins Hamlets Grav.

Anden Jubelsang kunde han ikke tænke sig.

ad 6) Der var vist sket det, at nogle af de smaa havde moret sig, da de saa de morsomme Bevægelser, da en Skildvagt blev afløst. Den kampglade Lærer tilhørte Fantasiens Verden, men der var visse Ting, der ikke var omtalt:

Rektor havde — som ved tidligere Indkvarteringer — ved Opslag forbudt tyske Soldater Ophold i Skolegaarden (der var Plads til dem andetsteds). Trods det var de strømmet ind, og havde taget Plads, ivrigt optaget af de store Piger, der drev Sport. Da Lærere havde opfordret dem til at gaa, havde de pure nægtet det, og da han selv var kommet, havde de opført sig uforskammet: de havde besat Danmark; vi maatte være taknemmelige overfor dem, da de havde kæmpet i Rusland for Europa; de tog ikke mod Ordre af en Civilist, inden de nølende veg Pladsen.

Han havde maattet sige, at han eventuelt vilde melde Sagen til deres Kaptajn, men en havde svaret: »Det vil vi fraraade Dem. Han er en ægte Schwaber og hidsig, det vil blive Deres Ulykke.«

Om Aftenen stillede 4 Officerer i Rektorboligen. »Hvad det skulde betyde, at man havde forbudt Folkene at opholde sig i Skolegaarden. Det havde man ikke Ret til. Man skulde have ansøgt ham om Tilladelse dertil. Hans Folk var brave Leute.« Der svaredes, at *ingen* uvedkommende, heller ikke danske, havde Adgang. Nu blev han helt ausser sich og afleverede det, han var kommet for: »Wir Deutsche sind nicht Hunde und wollen uns nicht als Hunde behandeln

lassen. Einige Jungen haben die Schildwache angepiffen. Wenn uns so was nochmals passiert, wollen wir die ganze Schule abräumen. *Verstanden*«, det sidste med et Brøl og et Slag med den flade Haand i Bordet, saa Lampe og Askebægre dansede. 4 rejser sig, 4 Hænder til Vejrs, 8 Hæle slaas sammen, stolt og omgaaende germansk Sorti, medens Danmark staar slagen tilbage.

Da Rektoren paa Grundlag af disse Klager (og et Par andre lige-saa fatale) — efter Ordre af den tyske Gesandt om Suspension — maatte forlade Skolen, udtalte han til Lærerne blandt andet følgende:

»Jeg beder Dem fortsætte, som De er begyndt, ud fra Skolens to Mottoer: 1) Gennemført Korrekthed og 2) pro Dansk, ikke pro Tysk, ikke pro Engelsk, og stadig — i denne noget vanskelige Situation, hvor jeg altsaa foreløbig trækker mig tilbage til Privatlivet — bevare den tætte Forening af rolig Besindighed og moralsk Mod.

Jeg har ikke ment det rigtigt at kalde Skolen sammen for at meddele den, hvad der er sket, fordi jeg mener, at man tjener Sagen bedst ved, at det hele gaar paa den stilfærdigste Maade — og beder Dem hjælpe derved. Forøvrigt er Ord overflødige, De kender min Indstilling, og jeg kender Deres. Og jeg beder Dem derfor straks gaa til Deres Klasse.«

Jeg har dvælet udførligt ved disse Begivenheder, fordi de er symptomatiske for hele den danske Gymnasieskole i disse Aar.

Tre Forhold kan derudfra konstateres:

Der var hos Tyskerne en voksende — og berettiget — Mistro til den højere Skole (Invitationernes Tid var forbi!)

Man vidste, at mellem de bitreste Modstandere var Studenterne, og man maatte konstatere, at *der* var ogsaa Gymnasiasterne (og deres Lærere). Det var af Elever fra Gymnasieskolen, at den første Sabotage herhjemme blev foretaget. Sindene var blevet modnede, Hjerner og Hænder rustede.

Og endelig: Der var ikke blot mellem Kammeraterne indbyrdes, men mellem Lærere og Disciple skabt et Fællesskab, uden at et Ord var blevet talt derom, et virkeligt *societas scolæ*, som vist aldrig før i Skolernes Historie. Man var fælles om det store Maal.

Den 29. August nærmede sig.

Humanitas, ingenium, judicium, veritas, indulgentia, — der var kommet noget nyt og mægtigt til.

UNGDOMMEN

DANSK UNGDOMSSAMVIRKE

Af Folketingsmand Landsretssagfører Poul Hjerminde.

En af de første Dage i Maj 1940 samledes nogle af Ungdomsforeningernes Ledere i Studenterforeningens Klublokaler for at tale sammen.

Vi havde ikke noget Mandat fra vore Foreninger; vi vidste vel egentlig knapt, hvad vi skulde have udbedt os Bemyndigelse til. Vi kendte ikke engang hinanden rigtigt, bortset fra, at vi, der kom fra de politiske Ungdomsorganisationer — det drejede sig paa Mødet kun om D. S. U. og K. U. — i Trediverne havde lært saa meget ufordelagtigt om hinanden, at vi med god Grund tvivlede paa, om det var passende at være i Stue sammen, ligesom vi vidste, at der mellem de politiske Repræsentanter paa den ene Side og de upolitiske paa den anden Side var megen forsigtig Agtpaagivenhed, der bundede i Ukendskab til hinandens Arbejde og indgroet Mistillid til alt, hvad der havde med Politik at gøre.

Det var i denne Atmosfære, at Dansk Ungdomssamvirke begyndte. Tillige herskede der en Usikkerhed med Hensyn til Vilkaarene for vort Arbejde samtidig med, at man fra alle Sider erkendte, at en vis Fælleslinie nu var nødvendig. Hvis nogen den Aften havde forudsagt, hvor nært Samarbejdet i Løbet af faa Maaneder skulde blive, vilde vi have betragtet det som Fantasteri.

I Sommeren og Efteraaret 1940 oprettedes Landet over en Række Samarbejdsudvalg, og det viste sig, at det ikke — som visse Skeptikere forudsagde — var en ren Bybevægelse; tværtimod kom Landboudomsten godt med i Løbet af nogle Maaneder, og i Oktober 1940 mødtes officielle Repræsentanter for de Organisationer, der havde givet Tilslutning og enedes om følgende Formaaalsparagraf som Grundlag for Arbejdet:

»Dansk Ungdomssamvirkes Formaal er at yde Bistand til danske Ungdomsforeningers Arbejde paa et nationalt og kulturelt Grundlag for derigennem at fremme Ungdommens Vilje til Danskhed og Ansvarsbevidsthed overfor Fædrelandet, paa dansk Friheds Grund at styrke Samhørigheden indenfor den opvoksende Slægt og skabe

Respekt for Danmarks Historie og Fortid og Tillid til Danmarks Fremtid.«

At man ikke ønskede at ensrette Ungdomsarbejdet, men netop styrke de enkelte Foreninger og bevare deres selvstændige Arbejde, fik ogsaa Udtryk i Vedtægterne, hvori man fastslog, at de tilsluttede Organisationer bevarede deres Selvstændighed og Frihed til at virke for det Program, de iøvrigt havde.

Siden Oktober 1940 havde Dansk Ungdomssamvirke Tilslutning fra de samarbejdende Partiers Ungdomsorganisationer og, bortset fra K. F. U. M. og K., tillige fra næsten alle betydelige upolitiske Landsorganisationer, der deltog i Arbejdet, enten tilsluttet som Landsorganisation eller som Deltagere i det lokale Samarbejde.

Det skal ikke være Opgaven her at give en samlet historisk Fremstilling af Dansk Ungdomssamvirkes Arbejde under Besættelsen, ej heller at søge en Vurdering af den Betydning, dette Arbejde havde, eller af den Indflydelse, det faktisk fik paa den offentlige Mening.

Her skal kun fremdrages nogle enkelte, karakteristiske Linier i Udviklingen.

Det første Spørgsmaal, Dansk Ungdomssamvirke blev stillet overfor — baade fra Venner og Kritikere — var dette: Hvad er det egentlig I er enige om? Man fæstnede sig fra Spørgerne derved, at de tilsluttede Foreninger forbeholdt sig Uafhængighed i sit almindelige Arbejde og var tillige skuffet over, at denne omfattende Sammenslutning af unge ikke paatog sig nogle flere praktiske Opgaver, afskaffede Arbejdsløshed eller lignende.

Allerede fra Efteraaret 1940 prægedes Dansk Ungdomssamvirke af to fremragende Personligheder, Professor, Dr. theol. *Hal Koch*, der den 31. Oktober 1940 blev valgt til Formand for Repræsentantskabet, og den tidligere Forretningsfører for »Konservativ Ungdom« *Knud Gedde*. De kom fra hvert sit Milieu, var vidt forskellige, men supplerede hinanden paa en fortræffelig Maade. Det blev Hal Koch, der overfor Offentligheden gav Svar til Kritikerne, uddybede — og udvidede — den i meget almindelige Vendinger holdte Formaalsparagraf ved at rejse Diskussionen om Ungdommens Opdragelse til »Borger i Danmark«. Grundtanken deri udtrykte Hal Koch ved at fremhæve, at Dansk Ungdomssamvirke havde den Opgave at give dansk Ungdom den Opdragelse, som et frit paa Folkestyre grundet Samfund kræver, og det vil først og fremmest betyde, at Stemning og Følelse skulde omsættes i en aktiv Interesse og en be-

vidst Ansvarsfølelse overfor det Offentlige, men Dansk Ungdomssamvirke havde ogsaa en Front overfor Nazismen, og med de sidste Besættelsesaars haarde Censur i Erindring kan det egentlig undre, at Dansk Ungdomssamvirke fik Lov til saa forholdsvis skarpt og lige ud baade i Skrift og Tale at redegøre for, at det netop var denne Front, der var Udgangspunktet for Samarbejdet.

Jeg tænker her bl. a. paa den Nytaarsartikel, der kom i Lederbladet den 1. Januar 1942, hvori Hal Koch paa Ungdomssamvirkes Vegne klart slog fast, at naar Tyskland havde valgt at ordne Forholdet til Danmark direkte med Forfatningens tre Grundpiller, Kongemagten, Regeringen og Rigsdagen, var der ingen Brug — absolut ingen Brug — for Mænd eller Grupper, som ikke repræsenterer det danske Folk, men som er villig til at benytte sig af den forhaandenværende Situation til at skaffe sig en Indflydelse, de ellers aldrig vilde have faaet.

Ogsaa Forholdet til Antikominternpagten udtrykker Hal Koch i denne Artikel ganske klart med at skrive, at naar den danske nationalsocialistiske Presse havde erklæret, at den Pagt ogsaa forpligtede til at gaa ind for en aktiv antijødisk Politik, maatte vi herover for »straks fra første Øjeblik sige et ganske bestemt Nej«. Lige fra Begyndelsen fik Dansk Ungdomssamvirke et nært Forhold til en Kreds af indflydelsesrige Mænd, der kaldtes »de ældres Raad«, nemlig Medicinaldirektør, Dr. med. Johs. Frandsen, Undervisningsminister Jørgen Jørgensen, Indenrigsminister Knud Kristensen, Biskop Rosendal og Afdelingsleder ved Statsradiofonien Jens Rosenkjær. I Arbejdet for Dansk Ungdomssamvirke har dette Raad, der paa en Maade var en privat Kreds, en meget smuk Plads, thi dermed skabtes det økonomiske Grundlag for Arbejdet, uden at der paa nogen Maade var knyttet Klausuler til denne Støtte.

Dengang Dansk Ungdomssamvirke blev stiftet, var der fra en enkelt Side Ønsket om at kæde Spørgsmaalet om Samvirke sammen med Synspunktet paa det kommende Forsvar, men selv om man kunde forstaa de Synspunkter, der blev næret herom, maatte man alligevel, for at opnaa den bedst mulige Samling, afvise dette Spørgsmaal. Paa et senere Tidspunkt lykkedes det imidlertid at faa en udmærket Forbindelse med »Folk og Værn«, der gjorde et fortræffeligt Arbejde.

Ved D. U.s Repræsentantskabsmøde i Maj 1942 lød for første Gang Toner om »det sociale«. Hidtil havde den rent nationale Sam-

ling — eller »Vækkelse«, som nogen kaldte den —, været det afgørende. Og saaledes maatte det naturligvis ogsaa være. Men ligesaa rimeligt var det, at ogsaa Spørgsmaalet om Ungdommens fælles Interesser paa det sociale Omraade vedrørende Opdragelses- og Uddannelsesproblemer, Fritidsmuligheder o. s. v. paa et eller andet Tidspunkt maatte melde sig. Og det skete, da det efter Udløbet af 1941 i hvert Fald var blevet klart, at den store Fare for, at den fremmede Ideologi skulde vinde Indpas, var forbi. I hvert Fald for denne Gang. Den danske Samling stod rodfæstet overfor det fremmede, og man kunde begynde at overveje, hvor langt vi kunde gaa sammen ogsaa i Spørgsmaal af social Karakter. Naar denne Drøftelse, der jo stadig fortsætter, kunde føres indenfor D. U., var det i Virkeligheden et Resultat af det tidligere Arbejde for at »politiser« Ungdommen, thi vel var der Uenighed mellem de politiske Organisationer, ogsaa om det sociale Spørgsmaal, men Vanskeligheden bestod alligevel først og fremmest i at faa de saakaldte »upolitiske« Foreninger med i Drøftelsen. Men det lykkedes og Resultaterne heraf vil komme til at vise sig i den Ungdomskommission, som Dansk Ungdomssamvirke efter Befrielsen har foreslaaet nedsat til Overvejelse af baade sociale og kulturelle Ungdomsspørgsmaal.

En vigtig Side af D. U.s Virksomhed var *Ledermøderne*. Efterhaanden som Arbejdet skred frem, var der knapt en By eller et Sogn, hvor ikke Ungdomsforeningernes Ledere igennem D. U. lærte hinanden at kende, kom paa Talefod med hinanden og vel ogsaa fik en anderledes Respekt for hinandens Arbejde og Mener end forhen. Allerede i Maj 1943 havde D. U.s Hovedkontor Forbindelse med 293 Samarbejdsudvalg og 210 Sognetillidsmænd Landet over, og der var derigennem — foruden den lokale Kontakt — skabt gode Kanaler til Fordeling af den Bistand til Ungdomsforeningernes almindelige Arbejde, som blev ydet gennem D. U.s Hovedkontor og tillige efter Oktober 1943 til Viderebringelse af de fortrolige Udsendelser angaaende den aktuelle Situation særlig i Forholdet til Besættelsesmagten.

Disse Udsendelser kom til at spille en betydelig Rolle for mange Tillidsmænd i Forbindelse med de hundredevis af fortrolige Møder, der blev afholdt Landet over og ikke mindst Forretningsfører Knud Geddes mange Rejser i denne Periode bidrog væsentligt til at skaffe en paalidelig Underretning ud til de fjerneste Egne.

Det følte derfor helt naturligt, at man i Overvejelserne om D. U.s

Fremtid først og fremmest har tænkt paa at bevare Forbindelsen mellem Ungdomsarbejdets Ledere i videste Forstand og derved opstod Tanken om en *Lederhøjskole* og et *Ungdomsraad*.

Allerede i 1942 drøftede D. U. at oprette en Højskole. Planen hviler paa den Betragtning, at Ungdommens menneskelige, borgerlige, politiske og folkelige Opdragelse er et af Samfundets vigtigste Problemer. I visse Lande har man oprettet særlige Ministerier eller autoriseret faste Rammer, som Ungdommen mere eller mindre tvungent skal gaa ind i, medens vi var enige om, at det her til Lands passede bedre, om dette Arbejde kunde udvikle sig under frie, folkelige Former.

Det var derfor ikke Hensigten at gøre Skolen til en Statsskole, men derimod at søge Midlerne dertil tilvejebragt ad privat Vej.

Saa kom den 29. August 1943. Og som saa meget andet maatte Arbejdet med disse Planer naturligvis hvile. Efter Freden er de igen taget op. Fra alle Sider ønsker man Skoleplanerne gennemført, men i Bedømmelsen af Mulighederne derfor er det sikkert rigtigt ogsaa at tage i Betragtning, at de politiske Modsætningsforhold nu vil blive skærpet, og at hver Organisation ogsaa vil lægge Vægt paa den specielle Uddannelse af deres Medlemmer. Indenfor D. U.s Ledere er der dog en almindelig Erkendelse af, at der vilde være store Fordele forbundet netop med en fælles Skole, hvor Deltagere fra alle Lejre kunde mødes og lære en Respekt ogsaa for andres Meninger og Arbejde — et Synspunkt, der jo i det hele har været grundlæggende for D. U.s Virksomhed.

Ogsaa Planerne om Ungdomsraadet hviler paa Ønsket om at videreføre Besættelsestidens Samarbejde efter Krigen. Naar man ikke valgte blot at fortsætte Dansk Ungdomssamvirkes Arbejde, var det for igennem en Nydannelse paa bredere Basis at opnaa Tilslutning ogsaa fra de Organisationer, der havde staaet udenfor Arbejdet i Besættelsestiden, og det lykkedes ogsaa ved Forhandlinger i Sommeren 1945 at opnaa Tilslutning til Ungdomsraadet fra Danmarks kommunistiske Ungdom, Dansk Vandrelaug og Dansk Samlings Ungdomsgrupper, medens Spørgsmaalet K. F. U. M. og K. endnu er uafklaret. Ungdomsraadets Opgave formuleredes allerede i 1942, saaledes at det skulde styrke Sammenholdet og fremme den indbyrdes Forstaaelse, støtte Ungdomsforeningernes Arbejde og iøvrigt repræsentere dette i Forhandlinger med offentlige Myndigheder eller Institutioner.

Dansk Ungdomssamvirkes politiske Linje under Besættelsen indeholdt først og fremmest en klar Tilkendegivelse af, at vi virkede paa det danske Folkestyres Grund. Det gik i Virkeligheden igennem alt Arbejde i D. U., at man stræbte efter at gøre Ungdommen klart, at vort Folkestyre ikke blot var den tilfældige øjeblikkelige Styreform, men at det var selve Udtrykket for de Frihedens og Retfærdighedens Idealer, der karakteriserer det nordiske Folk og mere end noget andet binder dem sammen. Derigennem blev Arbejdet ogsaa en Tilslutning til den Politik, der blev ført af Kongen, Regeringen og Rigsdagen. Denne Politik vendte sig naturligvis skarpt mod de danske Nazister, der i Ly af tyske Bajonetter ønskede at komme Folkestyret til Livs, men den vendte sig iøvrigt ogsaa imod de Kredse, der en kort Overgang søgte at faa dannet en Regering med Hovedvægten i upolitiske Erhvervskredse — de saakaldte »Rigets bedste Mænd«. Paa den anden Side mødte D. U.s Stillingtagen en vis Kritik fra en helt anden Lejr, nemlig fra dem, der mente, at Regeringen og Rigsdagen førte en alt for eftergivende Politik overfor Tyskerne, og denne Kritik var en Gang imellem kraftigere udtrykt end Tilfældet vilde have været, saafremt D. U. havde kunnet tale lige ud om sine Synspunkter. Som et Udtryk for, hvad D. U. mente herom, skal jeg citere den Vedtagelse, der fandt Sted den 15. November 1942 umiddelbart efter, at Erik Scavenius var blevet Statsminister. I denne Udtalelse hedder det bl. a.: »D. U.s Repræsentantskab ønsker til D. U.s Tillidsmænd med Baggrund i den sidste Tids politiske Udvikling at udtale

1. at D. U. med stor Beklagelse har været Vidne til det, der er sket ved Dannelsen af den nye Regering,
2. at de tidligere Samlingsregeringer paa Forhaand mødte en stor Tillid hos Ungdommen. Vi har paa vort Møde konstateret, at dette ikke er Tilfældet for den nye Regering paa Grund af den Maade, hvorpaa den er blevet til. Overfor den staar vi afventende, men det vil blive dens egne Gerninger, der vil bestemme vor fremtidige Holdning overfor den. Dette Synspunkt vil naturligvis ogsaa blive bestemmende for vort fremtidige Arbejde.

Det vigtigste for Dansk Ungdomssamvirke — Samarbejdet imellem Foreningerne ude omkring baade i By og paa Land — lader sig vanskelig referere, men det var der. Efter en vanskelig Begyndelse kom det i Gang, og holdt sig under hele Besættelsen. Ungdom

fra alle Kredse kom for at drøfte Begivenhederne sammen og lærte Sammenholdets Styrke paa en hel anden Maade end før. Hvis de Planer, der er lagt for en Fortsættelse af D. U., virkelig gøres — særlig i Ungdomsorganisationernes Raad og i Lederskolen — vil Samarbejdet stadig kunne vokse.

Men selv om de politiske Modsætninger i den kommende Tid vil faa skarpere Udtryk end før — og saadan vil det naturligvis gaa — og selv om Fremtidsplanerne derigennem vil faa større Vanskeligheder, vil Ungdommens Samarbejde inden for Dansk Ungdomssamvirke alligevel have haft sin Betydning. Det er min Tro, at den store Forstaaelse af og Respekt for andres Synspunkter og Arbejde, som vi fik i disse Aar, vil vise sig varige og kunne holde selv i det politiske Stormvejr, thi mange Ungdomsledere, der var med i disse Aar, gjorde gode Erfaringer i Samarbejdet med tidligere Modstandere. Disse Aars Samarbejde hører i hvert Fald til mine bedste Erindringer. Og hvor mærkeligt det end kan lyde, gik det jo saaledes, at de store Modsætningsforhold, som vi i April og Maj Maaned 1940 tænkte os vilde komme, særlig mellem de politiske Foreninger, udeblev ganske. Jeg tror tværtimod, at man har Lov til, uden at forringe noget af det Arbejde, der blev gjort af enkelte meget dygtige Folk uden for Partierne, at sige, at det netop ude omkring var de politiske Ungdomsforeningers Medlemmer, der gav Dansk Ungdomssamvirke Anseelse og Styrke i Befolkningen. Naar man tænker tilbage paa de mange forskelligartede Spørgsmaal, der har været fremme i Drøftelserne indenfor Dansk Ungdomssamvirke, Forsvaret, den kommende Sociallovgivning, Ungdomskolelovgivningen, Sommerlejrene og meget andet, kan man se, at alle disse Spørgsmaal i Virkeligheden indeholdt Mulighed for store Modsætninger, men jeg erindrer i hvert Fald intet Tilfælde, hvor en Sag er strandet alene paa en partipolitisk Modstand. De mange fælles Interesser, der stadig vil være for Ungdomsorganisationerne, burde medføre, at den samme Indstilling kommer til at raade i Fremtiden.

DANSK UNGDOM, SOM JEG MØDTE DEN

Af cand. mag. C. Langballe.

»Det var den mærkeligste Dag i mit Liv. Nu var det værd at leve. For nu var der noget at leve for.«

Det var de Ord, som den unge jydsk Bonde, Niels Jokum Termansen, udtalte, naar han mindedes Grundtvigs Tale paa Skamlingsbanken den 4. Juli 1844, den Dag, som paa mange Maader indvarslede en ny Tid for Danmark.

Jeg har efter den 9. April ofte maattet tænke paa de Ord: »Nu var der noget at leve for.«

Var det ikke det, som alle vi, der hin skæbnesvangre Foraarsmorgen følte Begivenhederne som et Stik i Sjælen, sagde til os selv?

Og var det ikke det, som vi alle haabede paa, at hele Danmarks Ungdom vilde gentage som et helligt Løfte?

Aldrig havde Kravet om at staa Vagt om de Værdier, vort Folk havde levet paa Slægt efter Slægt, lydt stærkere og med mere Alvor, og aldrig havde Faren for at miste disse Værdier været større.

Jo nu var der sandelig noget at leve for i Danmark.

Saa maa det vel ogsaa kunne blive en saare opmuntrende og glædelig Skildring, naar jeg her skal fortælle lidt om mine Indtryk af dansk Ungdom, saadan som jeg mødte den paa mine Foredragsrejser rundt om i Landet.

Ja, gid jeg som et samlet Indtryk i Dag kunde sige om *al* dansk Ungdom, at den har forstaaet Tidens Tale og stod rede til en alvorlig dansk Indsats for vort Land.

Men det kan jeg desværre ikke. Dertil mødte jeg for meget, som det gjorde mig ondt at opleve.

Straks efter 9. April fulgte som en naturlig Fortsættelse af de politiske Partiers Samlingsbestræbelser Tanken om Dansk Ungdomssamvirke. Nu skulde der, hævet over alt, hvad der før kunde skille, være eet eneste alt overskyggende Spørgsmaal, som skulde samle Ungdommen: *Danmark*.

Tanken var stor og skøn, og det skal ogsaa siges, at den straks fandt Tilslutning i vide Kredse. Det var ikke til at tage fejl af. Der stod straks en Ungdomshær rede, Studenter, unge fra Land og By, opfyldt af Situationens Alvor og med levende Tro paa den danske Sag, og som helt forstod Grundtvigs Ord:

Til et Folk de alle høre, som sig regne selv dertil,
har for Modersmaalet Øre, har for Fædrelandet Ild.

Alene dette, at Ideens Fane blev hejst, var et Lyspunkt i Mørket. Men det store danske Ungdomssamvirke, som mange havde set hen til med store Forventninger, blev jo trods alt ikke til Virkelighed.

Alt, alt for mange indenfor dansk Ungdom stod den 9. April uden Følelse for og Forstaaelse af, hvad Danmark var. De kendte det ikke som noget levende stærkt i deres Sjæl, hvad det vil sige at være Dansk. Alle disse unge forstod ikke, hvad der i dybeste Forstand var dette Samvirkes Ide.

Nej, det er ikke for strengt sagt.

For hvis Ungdommen i disse Aar helt og fuldt havde været sig deres Samhørighed med Land og Folk bevidst, følt Danmarks Ydmygelse som en personlig Smerte, og hvis den havde kendt sig forpligtet overfor de Krav, som nu blev stillet til den som Danske, saa vilde det ikke være blevet taalt, at der saa ofte fra de unges Side blev ladet haant om Respekten selv for vort Lands helligste Værdier, at Respekten for Flaget, Modersmaalet og alvorlig dansk Tale saa ofte blev tilsidesat.

Hvor ofte saa jeg ikke en Foreningsfane, som under hele Ballet havde staaet ved Siden af den larmende Janitschar, blive glemt og efterladt i Forsamlingshusets Sal, naar Festen var forbi.

Hvor har jeg ikke mange Gange følt Harme over, at den alvorlige første Halvdel af en Foreningsaften uafsluttelig blev forstyrret af de store Skarer, som først indfandt sig til Ballet og ganske ugenert højroret gav Udtryk for deres Ønsker om, »at han dog snart kunde holde op med at tale, saa vi kunde komme i Gang med det egentlige.«

Og mon det danske Sprog nogensinde før er blevet besudlet i den Grad som nu, naar f. Eks. de unge om Søndagen drog ud til deres Fodboldkampe? Uden noget som helst Hensyn til deres Omgivelser forpestedede de Luften med deres raa og svinske Eder, som var en Haan mod det Dannebrogsmærke, de bar i Knaphullet.

Sorgløst kan vi ej synge dit Navn, Danmark,

— eller

Mig fryder din Ros, din Ære,
mig knuger din Sorg, dit Savn.
Hver Glans, hver Plet vil jeg bære,
som falder paa Danmarks Navn.

Saadan sang de, naar de sad i den fyldte Sal ved de pyntede Kaffeborde. Men hvorfor blev det taalt, at saa mange under

Sangen sad og larmede og pjattede? Fordi de i Virkeligheden ikke forstod noget af det, de sang. Naar de i Sangen tog Danmarks Navn paa deres Læber, var det for dem ikke andet og mere end en Remse, som det nu var blevet Skik og Brug at gentage, naar man kom sammen.

Hvis alt dette kun havde været isolerede Tilfælde, havde der ingen Grund været til at nævne det.

Men er der nogen, der tør benægte, at dette Billede gælder for meget store Dele af dansk Ungdom?

Hvis nogen vil paastaa, at Billedet er forvrænget, vil jeg blot hen-vise til Spalterne i de lokale Annonceblade Landet over.

Der kan man finde et meget talende Udtryk for, hvad der i disse tunge Skæbneaar for Danmark har optaget store Kredse af dansk Ungdom.

»Jazz«, »Swing« og »Hot« var blevet de berusende Trylleord, som Hovedstadspresen stadig med Flid søgte at holde levende.

Jeg husker en Annonce i et jydsk Blad, som i stor Opsætning fortalte om et Bal i Gymnastikforeningen, hvor i Løbet af Aftenen store Spærreballoner vilde dale ned over Salen. Selv den frygtelige Krigs ødelæggende Fænomener maatte man se blive draget ned i Grinets Verden. Ja, var det ikke beskæmmende, at vi i disse for vort Land saa ydmygende Aar maatte læse om, at Danmark efter Statistikkens Beregninger var det mest dansende Land i Verden, og at der aldrig nogensinde før var dukket saa mange kamouflerede Balforeninger op ude paa Landet som i disse Aar?

Det vilde ikke være ærligt at fortie disse Forhold, selv om det nok kan gøre ondt at skulle fremkomme med en saadan Anklage mod Tusinder af unge Danske, som tankeløst lod sig rive med af Tidens Trang til Dans og Sviren, som slet ikke begreb, hvad der i disse Aar stod paa Spil for Danmark, og som lod den største Ulykke og den tungeste Sorg, som har ramt vort Fædreland, gaa sporløst hen over deres Hoveder. Jeg spurgte ofte de unge ude paa Landet, hvorledes de saa paa alt det, der skete. Svaret var typisk: »Aa hvad, vi har det jo egentlig godt. Naar det bare ikke bliver værre, saa skal vi ikke klage.«

Jeg indrømmer, at jeg ogsaa kom til at staa over for store Forsamlinger af Ungdom, som havde følt 9. April og Aarene derefter som en svidende Smerte og som et Incitament til en yderligere Staatsætning af deres Danskhed.

Naar jeg stod i Forsamlingshuset og citerede Plougs Digt om Danmark i 1866, hvor han gør op med sit Folk:

Ja, følte det endda sin Nød,
 og ængstedes det for sin Død,
 saa var der Haab, saa var der Trøst,
 thi Smertens Sæd bær Frelsens Høst.
 Men altfor hastigt har det lært
 at bøje sig for Skæbnens Dom.
 Det er, som om det faldt ej svært
 at støbe Livets Former om,
 som om vi kunde leve godt
 af Stumperne, vi fik til Rest,
 naar kun vi blive ved vor Læst,

saa kunde jeg nok se paa de unge, at Ordene ramte.

Og den lydløse Stilhed, der blev i Salen, naar jeg sluttede med Linierne:

og saa til Arbejd alle, Mand og Kvinde,
 vi har et Land at tabe eller vinde,

den sagde mig mere, end Ord kunde sige, at der dog midt i denne desillusionerede Forsamling var en Del, som i dette Øjeblik oplevede, hvad Danmark var for dem.

Men hvor meget betød det egentlig, naar de samme til Stadighed kunde finde sig i, at den voksende Umoral bredte sig i deres egne Kredse, naar de kunde se paa, at Masser af unge, faa Timer efter at de havde lyttet til alvorlig dansk Tale, kunde drikke baade sig selv og deres ganske unge Piger berusede i Øl og Brændevin, som der en saadan Aften ikke blev sparet paa?

Er det Danmarks Skæbne, at noget saadant skal kunne siges, naar Ulykkerne rammer vort Fædreland?

Da den unge Grundtvig udsendte sit første lille Skrift: »Maske-
 radeballet i Danmark«, var det som en harmfuld Protest mod den Sorgløshed, hvormed hans Folk bar Tidens Ulykker, og da han i 1814 følte en knugende Angst for Danmark, sørgede han over, at han ude mellem de unge forgæves maatte søge efter Troen paa og Tilliden til Gud.

Mon Kirken ikke ogsaa i Dag med Bekymring spørger om, hvor det store Flertal af Ungdommen er gaaet hen?

Jeg vil nødig have Ord for at være Sortseer. Naar jeg har draget disse Skildringer frem blandt mine Oplevelser, maa det ikke opfattes som en almindelig Mistillid til den Ungdom, som vort Lands Fremtid engang kommer til at hvile paa.

Jeg ved meget vel, at en stor Del af det, jeg har talt om, er Træk, som altid vil følge med de opløsende Virkninger af en Krig som den, vi oplever. Jeg vil heller ikke underkende Betydningen af de mange tillidsfulde Ord, som fra Lederes Side er talt om dansk Ungdom i disse Aar. Der har saa vist været meget at glæde sig over, ideelt arbejdende Kræfters Indsats for at samle og højne de unges Sind, en Indsats, som utvivlsomt vil bære Frugt i Fremtiden.

Men skal Billedet være helt sandt, maa det ikke, som jeg synes, man i al Almindelighed har været for tilbøjelig til, forties, at Billedet ogsaa har en Vrangside. Og det kunde der nok være Grund til at hæfte sig lidt mere ved end sket er.

Jeg tror, det vil være ærligst at indrømme, at 9. April og de følgende tunge Skæbneaar for Danmark for alt for store Dele af dansk Ungdom ikke blev den store skelsættende Oplevelse i deres Liv, som vi havde haabet. Alt det, der skete, naaede ikke at forplante sig saa dybt i de unges Kredse, at de blev sig Tidens Alvor helt klart bevidst.

Hvorledes nogle kom til at møde Oplevelsen af, hvad Danmark betød for dem, blev jeg en Dag Vidne til paa en Maade, som jeg aldrig vil glemme.

Jeg kom med Toget vestfra til Viborg. Perronen var fyldt af Mennesker. Slægt og Venner var mødt op for at sige Farvel til de unge Arbejdere, som var blevet tvunget til at søge Beskæftigelse paa de tyske Arbejdspladser.

Paa alle de taareblændede Øjne hos Mødre, Hustruer og Børn saa man, at Afskeden ikke var let.

De unge Mennesker — og det var saa sandt efter Udseendet og Sproget at dømme ikke just Blomsten af dansk Ungdom — forsøgte at anslaa en forsoren Tone, som dog ikke lød helt ægte.

Ovre paa den anden Perron kom et halvt hundrede unge Mænd belæssede med Kofferter og drevet frem af to langstøvlede, bluseklædte Tyskere, som med deres stadig gentagne »Vorwärts« og fægtende Arme gennede Flokken frem mod Baasene.

»Jens«, »Hans«, »Kristian« og »Søren« eksisterede ikke mere.

Nu var de blevet et enkelt Led i det tyske Organisationssystem, en Flok Slaver, som blev drevet frem af Fogederne.

Optrinet virkede stærkt forstemmende paa alle de afskedtagende og paa alle os andre, som med blandede Følelser saa til.

Et sidste Kys og et sidste Haandtryk, og alle maatte stige ind. Kupeerne var i Forvejen fyldt, saa der kun var Plads i Sidegangene, hvor alle de unge trængtes om Vinduerne for at faa et sidste Glimt af Mor og Børn, inden Afskedssignalet lød.

Langsomt gled vi bort fra Perronen. Toget genlød af en infernalsk Larmen fra alle de raabende Mennesker.

Da var det, det skete. Næppe havde de tabt deres Kære af Syne, før der pludselig blev dødsstille i Toget.

Alle de unge Mænd, som for lidt siden havde været saa kry og saa store paa det, — de skulde jo, og vel for første Gang i deres Liv, ud at rejse, — de følte det i dette Øjeblik, da Forbindelsen med de viftende derinde paa Perronen blev afbrudt, som Danmark allerede nu gled fra dem. Alt det derhjemme, Far og Mor og Børnene, alt det, som var blevet en Del af dem selv, længere havde deres Danmark ikke naaet, og nu gled de bort fra det altsammen, ud mod noget helt ukendt, som jo oven i Købet — for det følte de først nu — rummede baade Risiko og Fare. Men kun et Øjeblik varede denne Stilhed. Saa greb de alle instinktivt efter den lille Sangbog, de havde i Lommen. En af dem raabte et Nummer, og saa gav de sig til at synge: »Jeg elsker de grønne Lunde«, »Jylland mellem tvende Have«, »Kongernes Konge«, »Der er et yndigt Land«, den ene efter den anden. Saa snart en Sang var endt, raabtes der et nyt Nummer.

En mærkelig Sang. Melodierne var underordnet og alt andet end fejlfri. Disse unge Mandfolkerøster mere raabte end sang med ru og uslebne Stemmer. Det var tydeligt at kende, at det ikke var Ord, de var vant til at synge. Undertiden kneb det nok ogsaa med Forstaaelsen af det, de sang. Hvad var nu det, der stod: »Bag Højens Bautasten«? »Bag Højens Buttesten« blev det til. Øjnene stod stive i deres højrede Hoveder, og de blev ved hele Vejen til Langaa.

Det var ikke skønt at høre paa. Men aldrig har vist nogen Sang grebet os alle, der var Vidne til dette Optrin, stærkere.

Der stod Taarer i mange Øjne. Vi forstod jo, bedre end de vist selv gjorde det, hvad der foregik i disse unge Sind.

Da de mærkede, at Grunden ligesom sank under dem, at det, der for dem var Danmark, gled fra dem, greb de i deres Følelse af Usikkerhed til den danske Sang, og her fandt de for første Gang Danmark, Fædrelandet, som de nu, da de stod overfor at skulle forlade det, klyngede sig til, ligesom i en Bøn om at holde dem fast derude i det fremmede.

Da de i Langaa forlod Toget, sagde jeg til dem: »Glem nu ikke, at det er de Sange, I skal synge, naar I kommer derned.«

»Det lover vi Dem«, raabte de, »og vi kommer — og saa bandede de — hjem mere danske, end da vi rejste ud.«

Denne Oplevelse kunde nok give En noget at tænke paa.

Hvis de Tusinder af unge, som i disse Aar maatte drage sydpaa, finder Danmark ude i det fremmede og saa, naar de kommer hjem, ikke vil være bange for at tilstaa det, saa var det alligevel ikke forgæves, at de rejste ud.

Maaske det da bliver dem, der kommer til at lære alle de unge her hjemme, som sorgløst og tankeløst lod disse Aar glide sig forbi, hvad Danmark er.

Jeg foretog i Eftersommeren 1940 en Tur til de Steder ved Søgaard og Lundtoft, hvor Kampene havde staaet i den tidlige Morgen den 9. April. Nede ved Grænsen traf jeg en af de unge Soldater, som selv havde været med. Han havde ligget i den dækningsløse Stilling ude paa Marken ved Lundtoft og havde maattet se sin Sidekammerat blive skudt af en af de Maskiner, der fløj lige hen over Hovederne paa dem. Vi kom til at tale om alt det, som siden var blevet fortalt om de danske Soldaters Mod og om den Aand, som besjælede dem, og jeg spurgte ham, om han, der selv havde oplevet det altsammen, nu ogsaa vilde kunne staa ved, hvad der blev fortalt.

Hans Svar kom stille og beskedent: »Jeg kan kun sige, at jeg saa kun Mandfolkearbejde den Morgen.«

Et værdigt Svar fra en ung Soldat, som med Livet som Indsats havde været med i dette Arbejde.

Der bliver utvivlsomt i Aarene, der kommer, Brug for meget Mandfolkearbejde fra dansk Ungdoms Side.

Godt, at vi da har set nogle vise Vejen mod Maalet.

Skrevet 15. Februar 1943.

DET TYSKE FREMSTØD

DET TYSKE MINDRETAL UNDER BESÆTTELSEN.

Af Seminarielærer Claus Eskildsen.

Den 9. April gjorde det Skel, der i 100 Aar har gaaet gennem de nordslesvigske Byer, Nabolag og Familier, saa dybt og saa bredt, som det aldrig før havde været, Martsdagene 1848 vist næppe undtaget. Den Morgen fandtes der kun to Grupper af Mennesker, nogle, der sørgede og harmedes, andre, der glædede sig. Denne Morgen tvang ogsaa »de blakkede« til at vise klar Farve, og vi havde den Glæde, at ikke saa faa af dem, vi ikke havde stolet paa, meget afgjort traadte over paa vor Side af den brede og dybe Kløft, der aabnede sig mellem Dansk og Tysk.

Det dybe Skel mellem de to nationale Fronter holdt sig i det væsentlige gennem hele Besættelsestiden. Borgere, der i en Menneskealder havde taget Hatten af for hinanden, gik nu efter den 9. April forbi hinanden uden at hilse; blandede Kortspilklubber og andre blandede dansk-tyske Sammenslutninger sprængtes; enkelte blandede Ægteskaber gik i Stykker; det kostede ofte endog Overvindelse at deltage i Nabolagets Bryllupper og Begravelser, naar man kunde frygte, at Kuløren vilde komme for stærkt frem. Efterhaanden mildnedes Modsætningerne noget — i Nordslesvig har Danskere og Tyskere jo altid kunnet holde godt Naboskab — men den 29. August 1943 rev Kløften op igen i sin fulde Dybde, og hver Gang den senere var ved at lukke sig noget, sørgede Arrestationer og andre tyske Udæskninger for, at det dybe Skel holdt sig. Nationalsocialismen har i Fred og Krig været en god Slibesten til at holde Danskhedsfølelsen skarp.

Naar vi nu ser paa den *tyske Front* i Besættelsestiden, er det første iøjnefaldende og vel nok den vigtigste Konstatation med Henblik paa Fremtiden, at *Illusionen om det tyske Mindretals Loyalitet* bristede den 9. April og helt blev slaet i Stykker i Følgetiden.

Det danske Styre førtes efter 1920 under det Synspunkt, at Solen nok i Længden skal vise sig at være stærkere end Nordenvinden: Blot vi giver Tyskerne alt, hvad de med Rimelighed kan forlange — og helst lidt til —, saa skal det nok lønne sig ved dette Mindretals

Loyalitet. I de første Aar efter 1920 kunde man i Nordslesvig ogsaa finde Typen »den loyale Tysker«. Han blev ret sjælden i de Bevægelsers Tid, der fulgte med Landbrugskrisen; han forsvandt helt efter 1933. Danske Myndigheder lukkede dog Øjnene for denne klare Kendsgerning, som alle iøvrigt kunde se, og holdt stadig fast ved Myten om den loyale Tysker.

De blev bittert skuffede den 9. April. Det viste sig, at Tyskerne *ikke* var loyale. I Tønder hængte de under Opbud af Magt Hagekorset paa alle offentlige Bygninger, Kirken, danske Skoler, Sygehuset o.s.v., og det lykkedes kun ved tysk militært Opbud at hindre, at enkelte danske Politibetjente blev mishandlede; i Aabenraa stormede Hjemmetyskerne Frimurerlogen; i Landsbyen Kværs mødte Hjemmetyskerne med Vaaben og førte fangne danske Soldater bort, medens den tyske Privatskoles Børn under Lærers Ledelse agerede Ordenspoliti i Landsbyen, i andre Byer var man allerede ved at give danske Naboers Gaarde bort, thi nu skulde naturligvis alle Danskere ud af Landet. Værre end dette, at man tilrev sig de lovmæssige danske Myndigheders Rettigheder, var den direkte landsforræderiske Hjælp til den fremmede Stats Krigsmagt. Den tyske Hær rykkede ind i Landet med tyske Nordslesvigere, delvis Lærere ved offentlige Skoler, som Vejvisere, og i de korte Timer, Fjendtlighederne stod paa, etablerede tysksindede Statsborgere under Læreres og andres Ledelse en Hjælpetjeneste, direkte rettet mod deres Stats Soldater.

Efter Fjendtlighedernes Ophør søgte det tyske Militær korrekt at lægge en Dæmper paa det tyske Mindretals Udskejelser; men det skortede paa Selvbeherskelsen, og det illoyale holdt sig Besættelsen igennem. I det følgende skal der nævnes enkelte Eksempler.

Alle europæiske Stater har vistnok Forbud mod at *flage med andre Staters Farver* (undtagen ved visse Lejligheder); i Danmark er det heller ikke tilladt. Ikke desmindre hængte Tyskerne, ogsaa tysksindede Embedsmænd i dansk Tjeneste, efter den 9. April meget flittigt Hagekorsflaget ud paa de private Hjem, og op imod Versaillesdagen den 28. Juni 1940, da man bestemt ventede Nordslesvigs Genindlemmelse i det tyske Rige, rejste der sig paa Vestereggen Flagstænger ved de fleste tyske Hjem. Mange af dem blev aldrig brugt, thi kort forinden blev Landsfører Dr. Jens Møller tvunget til at udstede Flagningsforbud. Det blev ikke holdt af alle, og endnu saa sent som den 28. September 1942 skrev »Nordschl. Zeitung«:

»I Dag og for al Fremtid vil Hagekorsbanneret som Tegn paa tysk Livsvilje være med til at beherske vore Gader og til at præge Hjemstavns Billede!« Dette er Illoyalitet, aaben Overtrædelse af de Love, der gælder for alle Statsborgere.

Det andet Eksempel paa Tyskernes Illoyalitet vælges fra Sommeren 1941, da de i aaben Foragt for det danske *Uniformsforbud* uniformerede deres S. K. Afdelinger («Schleswigsche Kameradschaft»), drev militære Øvelser med dem og forkyndte, at de var bestemt »til aktiv Indsats i Hjemstavnen«. Da den danske Presse bebrejdede Tyskerne, at de opretholdt en »Borgerkrigsafdeling«, svarede Lederen af S. K., tidligere Premierløjtnant Peter Larsen: »Det nationale Livs Frihed kan kun bestaa deri, at man har Lov til at leve efter de egne nationale Love og ikke efter Herbergsfolkets Love!« (Nordschl. Zeit. 16. 8. 41). Dette var altsaa en aaben Proklamering af, at tysksindede danske Statsborgere har Lov til at sætte sig ud over den danske Stats Love, naar det passer dem.

Det tredie Eksempel viste sig i Sommeren 1943, da man, denne Gang rigtignok paa de tyske Militærmyndigheders Foranledning, af saakaldte »Tidsfrivillige« organiserede et »Hjemmeværn«. Alle tyske vaabenduelige Mænd blev indkaldt til militære Øvelser, aflagde Troskabsed til den tyske Stats Overhoved, endskønt de var danske Statsborgere, og fik tyske Militæruniformer og Vaaben. Disse »Tidsfrivillige« traadte i offentlig Funktion den 29. August 1943, stod som Vagtposter ved offentlige Bygninger, bevogtede de fangne danske Gidsler, patrouillerede i Gaderne o. s. v., og nogle af dem optraadte meget udæskende.

Naar vi ser paa den tyske Front, er det andet, vi lægger Mærke til, den store økonomiske Forskydning, der foregik under Besættelsen, idet *alle økonomiske Fordele var paa tysk Side*. Det danske Styre havde fra 1920—40 pinligt omhyggeligt holdt paa, at dansksindede og tysksindede Statsborgere skulde være lige for Loven og ligestillede i økonomisk Henseende. Ved Udskiftninger fik de tysksindede den Jord, der ifølge deres Styrke tilkom dem; ved alle Licitationer, ved offentlige Arbejder og Leveringer til offentlige Institutioner (Sygehuse o. l.) stod de tyske næringsdrivende paa lige Fod med de danske. Tyskerne hidførte i 1940 et *radikalt Brud* med denne Praksis. Besættelsestiden var en Guldalder for Erhvervene; en Strøm af Penge blev hældt ud over Landet, Penge, Penge, Penge, øst ud uden smaalig Hensyntagen til, om man fik noget fornuftigt for dem — det var

jo ikke egne Penge. I København, Aalborg o. s. v. kom de vel nogenlunde alle til gode; i Grænselandet blev der omhyggeligt sørget for, at alle disse mange, mange Penge i første Omgang udelukkende havnede i de *tyske* Lommer.

Alle tysksindede Næringsdrivende i Nordslesvig var organiserede i de saakaldte »*Deutsche Berufsgruppen Nordschleswig*«, og kun Medlemmer af denne Organisation kunde faa Arbejde for Værnemagten. Ikke den mindste Del af Arbejdet maatte gives videre til danske Haandværkere, ikke det mindste Bræt maatte købes hos en dansk Købmand. For at man kunde have den nøjagtigste Kontrol med Arbejdet fra Bestilling til Aflevering, startede man »*Liefergemeinschaft der deutschen Berufsgruppen Nordschleswig*«, tinglyst den 27. 12. 1941 i Sønderborg som et Kontor, hvis Arbejde var at overtage og udføre Ordre (fra den tyske Værnemagt) og gennemføre Forretninger. Her placerede Værnemagten sine Millionordrer paa Arbejder ikke blot i Nordslesvig, men ogsaa i Esbjerg, Thisted og andre Steder. Kontoret i Sønderborg gav dem videre til tyske Erhvervsdrivende, der samtidig fik Besked om, at et vist Procentbeløb skulde kalkuleres med ind i Omkostningerne og afleveres til Sønderborg-Kontoret, delvis til nationale Formaal.

Resultatet af denne Praksis blev, at saavel de enkelte Tyskere som de tyske Organisationer svømmede i Penge. Kontorets Leder Hansen-Damm, Sønderborg, udtalte i en Arbejdsberetning, aflagt i Tinglev den 11. Juni 1944: Tre Faktorer er bestemmende for »*Liefergemeinschaft*«: 1) Det tyske Riges Krigsbehov, 2) *den tyske Folkegruppes Interesser og Ønsker*, 3) de danske Lovbestemmelser. I Modstrid med de klare Kendsgerninger paastod han derpaa: 1) Fortjenesten er som Følge af de bestaaende Forordninger saa ringe, at der ikke kan tales om »*Kriegsgewinnlertum*« i vore Rækker. 2) Naar den tyske Folkegruppes Andel i Arbejder er særlig stor i Forhold til det øvrige Danmark, skyldes dette de tyske Haandværkeres forbilledlige Arbejde og de tyske Myndigheders forstaaelsesfulde Holdning.

Den første Paastand vil hans Tilhørere have modtaget med et bredt Grin. Enhver vidste jo, at Værnemagten betalte store Overpriser, at tyske Leverandører, Entreprenører, Vognmænd, Haandværkere o. s. v. svømmede i Penge og i Løbet af et eller to Aar havde tjent Formuer, selv de, der alle Dage hidtil havde været økonomisk helt umulige. De havde bygget flotte Villaer eller havde købt sig dyre Huse; deres Koner spadserede i fine Pelse og med en Hund i

en Snor; deres Døtre holdt Rideheste, de spillede aabenlyst »Gul-laschbaroner«, medens deres danske Kolleger kunde se til.

Ogsaa den *tyske Arbejderstand* skulde have sin Del af Guldstrømmen. Den tyske Værnemagt betalte som bekendt ogsaa store Overpriser for Arbejdskraften; men de bedste Pladser ved militære Anlæg i Esbjerg, Thisted, Aalborg o. s. v. var forbeholdt de Nordslesvigere, der havde Medlemskort i »*Deutsche Arbeitsfront*«. Ogsaa denne Side overvaagedes nøje ved et Kontor, ledet af Christian Bruhn i Aabenraa. Den 13. Juni 1944 oplyste Bruhn, at 3720 tyske Kammerater fra Nordslesvig var i Arbejde nordpaa.

En voldsom Pengestrøm tilflød paa denne Maade ogsaa de tyske *Organisationer*, i første Række »*Deutsche Selbsthilfe*«. Denne Organisation gav det Udseende af, at den var et filantropisk-nationalt Foretagende, startet ved Hjælp af frivillige tyske Bidrag med det Formaal at sætte tyske Erhvervsdrivende i Gang og holde dem oven Vand ved Hjælp af mindre Driftslaan. Nu fik man ved Værnemagtsordrenes Procenter Kæmpebeløb at arbejde med. For nogle af Pengene købte man Ejendomme til Tyskere, andre flød videre til de nationale og kulturelle Organisationer.

De straalende tyske Sejre i Sommeren 1940 satte naturligvis Selvbevidstheden og det nationale Arbejdshumør højt op hos Tyskerne, de store Pengemidler satte dem i Stand til at foretage *nye nationale Fremstød*. I Løbet af Besættelsens to første Aar oprettede Tyskerne i Nordslesvig 10 nye Privatskoler og opførte 11 nye Skolebygninger. 7 nye Børnehaver oprettedes, 16 nye Biblioteker sattes i Gang; der ansattes en ny Præst, og en Provst fik Tilsynet med de 7 Frimenighedspræster, man nu raadede over. Børnetallet i de tyske Skoler gik fra 1. 4. 1940 til 1. 4. 1942 frem fra 3.626 til 4.053, altsaa med 427 Børn. Delvis benyttede man de økonomiske Midler, man raadede over, til at presse Børn fra danske Skoler over i tyske. Der foreligger klare Beviser for, at en saadan Overflytning i flere Tilfælde blev gjort til Betingelse for, at Haandværkere og Arbejdere kunde faa Del i de Penge, Værnemagten øste ud. Et større Indhug i de danske Skolers Børnetal lykkedes dog aldrig for Tyskerne; de naaede kun op paa 14,9 % af det samlede Børnetal og naaede dermed lige saa højt som lige efter 1933. I Besættelsestidens senere Aar gik deres Børnetal yderligere ned.

Med særlig Interesse fulgte man paa dansk Side det tyske Mindretals *aktive Deltagelse i Krigen*. Straks efter den 9. April 1940 op-

fordredes den tyske mandlige Ungdom til at melde sig som Krigsfrivillige. Nordschl. Zeit. oplyste i Efteraaret 1941, at 600 unge Tyskere var indkaldte, og at 400 af dem stod i Fronterne. Da det viste sig, at Felttoget i Rusland ikke blev den ventede Spadseretur, udstedte Dr. Jens Møller en Anordning, dateret 10. Februar 1942, hvorefter alle Mænd af Aargangene 1902—22, d. s. v. alle Mænd i Alderen fra 20 til 40 Aar, skulde melde sig til tysk Krigstjeneste. Der blev lagt stærkt Pres paa de tøvende, og Dr. Møller oplyste den 18. Maj 1944, at 73 % havde fulgt Opfordringen. En meget stor Del af dem reklamerede sig dog fri, og mange havde vel nok, inden de meldte sig, faaet Sikkerhed for Fritagelsen. Mange blev dog indkaldt, og Dr. Møller oplyste den 26. September 1943, at 2000 tyske Nordslesvigere stod ved Fronterne, og at 204 indtil denne Dag var faldne. Ad forskellige Veje har man fra dansk Side altid ment at kunne beregne, at dette Tal paa 2000 var grebet ikke saa lidt for højt.

Hvorledes de hjemmeværende vaabenduelige Tyskere i Foraaret 1943 mobiliseredes som »*Tidsfrivillige*« i et særligt »Hjemmeværn«, er allerede omtalt. Spørgsmaalet var stadigt: Hvornaar bliver Manglen paa Reserver saa stor, at man fraviger Løftet om, at de kun skal anvendes i Hjemstavn?

Til sidst skal der siges lidt om den *politiske Linie*, Tyskerne i Nordslesvig fulgte i Besættelsestiden. Den var naturligvis i nøje Overensstemmelse med den rigstyske, baade med Hensyn til de principielle Hovedspørgsmaal og de enkelte aktuelle Problemer. I det følgende skal der uden videre Kommentarer bringes en Række Citater fra »Nordschleswigsche Zeitung«.

Den første Gruppe viser, hvorledes man med korte Mellemløb *skiftede Princip*, idet man først skiftede fra det *nationale*, hvorefter Staternes Grænser under alle Omstændigheder skal rette sig efter Folkenes, til den skarpeste Modsætning, det *geopolitiske*, hvorefter Livsrummets Betingelser staar over det nationale. Kort efter opgav man ogsaa Læren om Livsrummet til Fordel for *Storrummet* og dette igen til Fordel for Ideen om et *nyt Europa* under tysk Førerskab. Citaterne skal tale for sig selv.

N. Z. den 4. 11. 1938 i Anledning af Voldgiftskendelsen i Wien, hvorefter Ungarn ikke maatte okkupere Karpatoukraine:

»En fælles Grænse mellem Ungarn og Polen vilde have staaet i Modstrid med den *nationale Idé*, som altid betones fra tysk Side.

Kun naar Retfærdighedens Tanker gennemføres, kan der opstaa en ny europæisk Ordning.«

N. Z. et halvt Aar efter, den 20. 6. 1939: »Die Lehre vom Lebensraum«. (Livsrummet).

N. Z. et Aar efter, den 7. 6. 1940: »De sidste Maaneders Krigsbegivenheder har afsat Rammerne for Fremtidens *Storrum* i Europa. Mellem-, Nord- og Sydeuropa danner det tyske Storrum, Middelhavsomraadet det italienske. Det tredie Storrum dannes af den russiske Raadsunions europæiske og asiatiske Omraader.«

N. Z. et halvt Aar efter, den 8. 1. 1941: »Det tyske Folks Krav paa at *føre Europa* er ikke udsprunget af en Tyrans Begær, men dette Krav er naturbetinget.«

Linien svarede altsaa nøjagtigt til den almindelige tyske, der iøvrigt naaede endnu højere op: »Europas Nyordning vil ikke gøre Holdt ved dets geografiske Grænser. *Afrika* er europæisk Fremtids Verdensdel. Europas totalitære Folk er kaldede til at mestre Opgaven *Afrika*.« (Berl. Börs. Zeit. 24. 8. 40). — Den 10. 11. 1940 skrev Dr. Karl Megerle om »*Eurasien*« og den 26. 9. 1940 kunde man i »Berl. Börs. Zeit.« læse om, at den nye Ordning havde *global* Karakter, var en *planetarisk* Ordning.

Tidligere havde man udtalt, at det nye Tyskland aldrig vilde *germanisere* andre, og at Nationalsocialismen ikke var en Eksportvare. Nu kunde man læse følgende:

N. Z. 5. 12. 1941: »Det nye Europa er kun en Realitet, naar det lykkes os at hjælpe alle Kontinentets Folk til nationalsocialistisk Tankegang.«

N. Z. 24. 11. 1941: »Ingen taler i Dag om et Generalguvernement. Polen er et Biland til Riget. Arbejdet i Polen i Dag udspringer af Rigets Germaniseringsvilje!«

N. Z. 10. 1. 1942: »Den der virkelig tænker nationalt, staar til Tyskland. Enhver anden Nationalitet er en Fejltagelse.«

For at vise, hvor godt man fulgte med, skal der citeres enkelte Udtalelser om Forholdet mellem Tyskland og *Rusland* og mellem Tyskland og *Finland*.

N. Z. 26. 10. 1939: »Tyskland og *Rusland* er Venner. Javel, Venner! Maaske fatter de danske Presse mænd omsider dette!«

N. Z. 14. 11. 1940, altsaa et helt Aar efter: »*Venskabet* mellem Tyskland og *Rusland*, der er lige saa logisk som frugtbart, har i enhver Henseende staaet sin Prøve.«

N. Z. 23. 6. 1941, altsaa 7 Maaneder efter: »Tyskland opfylder en europæisk Mission, idet det afgørende vil befri Vesterlandet for Bolshevismens Fare.«

N. Z. 26. 10. 1939: »*Finlands* Skæbne rører Eder ikke, siger man til os. Vi svarer: For det første er *Finlands* Skæbne ikke besejlet (Litaven fik af Rusland endog Vilna-Omraadet foræret). For det andet har en stor Stat som Rusland Livsproblemer, der er af afgørende Betydning for den, medens deres Løsning betyder mindre for den lille Stat, som rammes af den. Dette kan være smerteligt for Finland, men det er nødvendigt.«

N. Z. 4. 12. 1939: »Det havde været bedre, om *Finland* havde søgt Forstaaelse med Rusland. At Rusland baner sig en Vej til Østersøen, er ikke andet end en Naturproces.« (Dette betyder i geopolitisk Betydning, at det er berettiget!)

N. Z. 4. 12. 1939: »Ingen objektiv Iagttagelse kan skjule for sig selv, at fra et sovjetrussisk Standpunkt set var den sidste Indrømmelse gjort, og at der ingen Mulighed var for yderligere at kvittere nogle af Moskvas Krav til Finland.«

N. Z. 19. 5. 1942: »Hvad angaar *Finland*, saa har vi Lov til med Stolthed at konstatere, at vi i *alle* *Finlands* Nødstider har staaet ved dette tapre Folks Side!«

At følge »Nordschl. Zeit.«s Balancekunst fra en Indstilling til en anden, ofte stik modsatte, var interessant og fornøjeligt. Derimod var det alt andet end fornøjeligt at skulle følge med i, hvorledes Mindreallet, særlig gennem »Asmus von der Heides« Pen, gjorde sig til Formynder for alt og alle i Danmark, og i en utrolig hovevende, til Tider hyklerisk nedladende Tone belærte os om, hvorledes vi havde at forholde os. Vi var nemlig afskaaret fra at give Svar paa Tiltale. — Om dette Skolemesteri skal der fortælles lidt i det næste Bind.

DE DANSKE NAZISTER

Af Redaktør A. Holling.

Man vil erindre, at der ved Vælgermøderne i Aarene op til 1939 kunde ses Smaaaflokke — som Regel brunskjortede — Mænd optræde i Forsamlingerne. Deres Adfærd var støjende og brovtende.

Af og til saa man en af deres Folk paa Talerstolen i Diskussionen.

Det var Frits Clausens Nazister, der forsøgte at gøre sig bemærket. Ingen skænkede dem megen Interesse. Folk trak paa Skuldrene af disse Brushoveder, der tilsyneladende ikke vidste bedre end møde op ved andre Partiers Møder og lave Spektakler. Kun sjældent arrangerede de egne Møder. Betegnende var det i saa Henseende, da en af de brunskjortede engang blev spurgt om, hvorfor de altid trængte sig ind ved de andre Partiers Møder, og som Svar aabenhjertigt indrømmede, at det var de jo nødt til, hvis Folk skulde blive klar over deres Eksistens, thi der kom ingen til deres egne Møder.

Saaledes var Situationen for de danske Nazister — allerede før Krigen, trods deres Førers energiske Bestræbelser for at vinde Indpas. Fritz Clausen, Sønderjyde af Fødsel, havde forsøgt sig som Læge i Aabenraa, men hans uudslukkelige Tørst, der gjorde, at han altid var alle andre Steder end i sit Konsultationsværelse, bevirkede, at denne Praksis hurtigt maatte opgives, Fritz Clausen flyttede derefter tilbage til sit Fødesogn Bovrup for at prøve Lykken der.

Han var i Besiddelse af en utæmmelig Ærgærrighedsfølelse, og da det ikke lykkedes ham trods ihærdige Anstrengelser at faa Indpas i de Konservatives Rækker, blev han grebet af den nyopdukkede syd-fra importerede nazistiske Lære.

I Begyndelsen søgte han at lokke sine nærmeste Venner med i det Nye, han havde skabt, men en efter en vendte de sig fra ham. De smaa Vælgertal, hans Parti opnaaede rundt omkring, viser, at man ikke behøvede at staa i Kø foran Førerborgen. Nazisterne opstillede allerede i 1932 ved Novbervalget og opnaaede — 757 Stemmer. Ved Valget Oktober 1935 fik Partiet 16.257 og ved det sidste Folketingsvalg under normale Forhold 31.032 Stemmer og tre Folketingsmedlemmer.

Ved Valget i 1943, hvor de havde frie Tøjler, samlede de kun 4 pCt. af samtlige Vælgere eller 43.309. Det var alt, hvad Fritz Clausens Parti kunde drive det til — trods den bestikkende Straaleglans, der paa det Tidspunkt omgav det tyske Rige, og som ellers virkede som en livgivende Sol for smaa nazistiske Planters Opvækst i fremmed Jord. Man havde jo nok mærket en tiltagende Frækhed i de hjemlige Nazisters Propaganda og hele Opræden, men de havde dog intet Øjeblik formaaet at opstille sig som et Problem af Betydning. De forsøgte jo ogsaa saa nogenlunde at gøre gode Miner til

slet Spil, men Hestehoven stak frem af og til, ingen lod sig overbevise om Partiets Ægthed som *dansk* Parti.

Men saa kom Krigen og derefter den tyske Besættelse af Danmark. Og dermed ændredes Billedet totalt. Paa et Tidspunkt, hvor den øvrige Befolkning følte Forsmædelsen over den 9. April og i den tyske Hær saa en Erobrermagt, kastede de danske Nazister sig om Halsen paa Tyskerne. Medens den danske Presse knyttede alvorlige Kommentarer til Udviklingen, profanerede det nazistiske Organ »Fædrelandet« samtidig med de tyske Støvlers Trampen paa dansk Jord: »Adolf Hitler har nu skabt sin egen mægtige Verden.« Og i denne Verden ønskede Fritz Clausen at indkorporere Danmark.

Den kommende Tid skulde vise, at det danske Nationalsocialistiske Parti var ovenud tilfreds med Tyskernes Ankomst. Nu skulde de til at mele deres egen Kage. »Fædrelandet« afslørede hurtigt, ad hvilke Baner, man vilde gaa. *Midt i den alvorlige Stund startede Nazistbladet en voldsom Hetzpropaganda mod Regeringen Stau-ning med Krav om, at Fritz Clausen skulde være Statsminister.*

Det nazistiske Statsministeremne figurerede i Interviews og mægtige Fanfarer, der var ingen Tvivl mulig: *Situationen skulde udnyttes til et Kupforsøg.* At dette ikke lykkedes paa dette Tidspunkt, kan sikkert for en stor Del tilskrives den tyske Besættelsesgeneral von Kaupisch, som ikke havde politiske Planer med Hensyn til Danmark.

Men kunde de danske Nazister saaledes ikke paa dette Tidspunkt vinde Magten herhjemme, saa viste de sig hurtigt »nyttige« overfor Tyskerne. Allerede den 9. April havde man set de danske Nazister i Rollen som Vejvisere og Hjælpere for de indrykkende Tyskere. Nu hyggede de sig i det tyske Selskab, holdt Kammeratskabsfester for dem og gik dem tilhaande overalt, hvor de kunde komme til. Jeg føler endnu Nedværdigelsen som Dansk ved Tanken om, hvorledes min Bys nazistiske Borgere gav sig hen i de vildeste Orgier af Spiritus og Usædelighed med Tyskerne, hvorledes de aabnede deres Hjem for Fjenden og offentligt udfordrede det øvrige Borgerskab med deres afskyelige Optræden. Selv mange Tyskere følte Afsky for disse Danskes krybende Optræden. »Jeg vil hellere forhandle med Dem,« sagde den tyske Bykommandant saaledes til den stedfortrædende Politimand. »De toner rent Flag. Dem kan jeg respektere, men Deres Foresatte er mig lidt for velvillig.« Og saadanne velvillige Nazister havde vi siddende paa Posthuse, i Politiets Ledelse, paa mili-

tære Kontorer og andre vigtige Institutioner, rede til at udlevere Oplysninger til Fjenden. Og længe varede det jo heller ikke, før man mærkede dem i *Stikkerens Rolle*. Tre Dage efter Besættelsen udleverede »Fædrelandet« saaledes to kendte Presse-mænd — Nicolaj Blædel og Franz von Jessen til Tyskerne, og kort efter maatte de to Redaktører trække sig tilbage fra deres Arbejde efter tysk Krav. *Kampøen Landsmand mod Landsmand var i fuld Gang*.

Samtidig med Nazisternes Udæskninger mødte LS og *Bondepartiet* som Bejlere til den tyske Gunst. Uden om den ansvarlige Regering indledede Repræsentanter for de nazistiske Landmandskredse d'Her-rer Hartel og Knud Bach Forhandlinger med tyske Kredse om Danmarks Landbrugseksport. Det lykkedes dog Regeringen at afværge, at disse Kredse fik nogensomhelst Betydning for vor Eksport. Men nu havde man altsaa Nazisterne, LS og *Bondepartiet* samlet i For-rædernes Lejr.

Endnu havde Nazisterne ikke opgivet Haabet om en Magtovertagelse, og i Sommermaanederne 1940 forsøgte de igen. General von Kaupisch var blevet flyttet til andre Fronter — han har, uden at man selvfølgelig skal lægge for meget deri, efter Kapitulationen erklæret, at han ønskede Forflyttelse fra Danmark, fordi han ikke kunde tolerere den stigende Tendens hos de tyske civile og administrative Myndigheder til at udbytte Danmark, og overfor den mere vege General Lüdke havde disse Kredse faaet øget Indflydelse. Samme Kredse var i høj Grad interesseret i et nazistisk dansk Regime og undertøttede Frits Clausens Parti paa alle Maader, ogsaa med rige Pengemidler. I Slutningen af Maj indledede »Fædrelandet« da en ny voldsom Kampagne »DNSAP venter kun paa Parolen«, »Nu er det Tid, siger Frits Clausen«, »Nu bør der dannes en national-socialistisk Regering« var saa daglige Toner i Naziorganets Blødgørelsesbombardement mod den demokratiske danske Regering. Og samtidig indledtes et voldsomt Udfald mod det danske Politi, der beskyldtes for voldelige Overgreb mod danske Nazister.

Man havde været Vidne til voksende Provokationer fra Nazister-nes Side. Gang paa Gang overtraadte de Uniformsforbudet og øvrige danske Love, og en tydelig Militarisering af deres forskellige Afdelinger foregik. SA-Formationerne samledes til Skydeøvelser, mens Lederne gennemgik Kursus under tysk Ledelse i Gadekampe. Det danske Politi maatte Gang paa Gang gribe ind for at hindre større Sammenstød mellem Provokatørerne og Befolkningen. Kulminationen

naaedes ved Nazimødet i Roskilde den 30. Juni, hvor Politiet maatte gribe ind overfor flere Hundrede uniformerede Nazister, som forsøgte en Propagandamarch gennem Byen. Det kom til voldsomme Sammenstød, hvorunder flere Betjente fik alvorlige Knubs. Et Par Dage efter foranstaltede Frits Clausen en March til Raadhuspladsen fra forskellige Opmarchpladser i Byens Periferi. Alt lignede en Generalprøve paa et Kup. Politiet greb mandstærkt ind, og de nazistiske Horder blev splittet for alle Vinde, endnu før de naaede Raadhuspladsen. Ca. 150 Nazister, deriblandt flere af de fremtrædende Folk, blev arresteret. Blev der saaledes intet ud af Demonstrationen, gav Begivenhederne den nazistiske Propaganda nyt Stof, og de arresterede udraabtes til Martyrer — ja, man talte endog om »Ofrene fra Bastillen«. Imidlertid var tilsyneladende endnu en Gang et nazistisk Kup blevet afværget. Frits Clausen havde i »Fædrelandet« den 20. Juni meddelt et Dementi af nationalsocialistiske Kupplaner — det blev ikke hans Skyld, at det mislykkedes. *Men under Indtryk af den forræderiske Gerning blev den nationale Front stærkere og stærkere.*

Meget bemærkelsesværdige var iøvrigt de Pjecer, som Konservativ Ungdom i København og Gjentofte udsendte paa dette Tidspunkt. I Oplag paa hver ca. 100,000 spredtes over Hovedstaden Oplysninger om de Folk, som Fritz Clausen-Partiet betjente sig af og besatte Lederposter med, Personer med Straffeattester for Vold, Underslæb, Svindel eller Uterlighed. Det var det første organiserede Skridt til Modstand — og dette skete, ja det lyder utroligt nu, under fuld Legalitet med Udgivernavn paa Pjecerne.

Imidlertid skulde det skæbnsvangre Aar 1940 ikke forsvinde i Horisonten, før det tredie — og maaske farligste — nazistiske Kupforsøg skulde finde Sted. Det skete i Efteraarsmaanederne, og Krisen var ikke overstaet før den anden Side Nytaar. Under den unægtelig misvisende Parole, at »skal Folkets politiske Frihed respekteres, maa Magten nu gives til Frits Clausen«, blev det nazistiske Propagandaapparat atter indstillet til Bombardement af Christiansborg, mens man i det tyske Gesandtskab støbte de Kugler, der skulde rydde densidste Modstand mod et aabent dansk-tysk Samarbejde af Vejen og gøre klar til en nazistisk Magtovertagelse. I aabne Breve i »Fædrelandet« opfordrede man Stauning til at gaa af, og i forblommede Artikler fremsattes Trusler om, at »I Morgen falder Klokken i Slag«, ligesom der udspreddes Rygter i samme Retning. Det skulde tilsyneladende ske i Forbindelse med en stort anlagt Mindeappell i Forum

den 17. November med March til den lille Hornblæser. *Denne Demonstration blev imidlertid den største Fiasko, som nogensinde overgik Frits Clausens Parti.* Den københavnske Befolkning havde længe ventet paa en Lejlighed til at tale et Alvorsord med denne Flok Overløbere, og i Stedet for en nazistisk Sejrs-march oplevede man en Kæmpedemonstration *mod Nazismen.* Talrige Nazister blev saa ilde medtaget, at de maatte bringes paa Hospitalet, og kun et meget stærkt Politiberedskab hindrede Blodsudgydelser i stort Omfang. Den danske Befolkning havde afgørende vist Frits Clausen Vintervejen.

Det viste sig hurtigt, at de danske Nazister paa anden Maade tog Hævn for deres Nederlag paa den politiske Arena. I stigende Tal meldte Nazisterne sig til Samarbejdet med Tyskerne, og den nazistiske Presse fungerede i vid Udstrækning som Angiverblad overfor gode danske Mænd. Den danske Regerings Bestemmelser blev overtraadt, hvor de kunde komme afsted med det, og skred de danske Myndigheder ind, forlangte Tyskerne straks vedkommende udleveret. Det uhyggeligste Eksempel paa, hvorledes de danske Nazister gik fri for Straf, skriver sig fra de berygtede *Spadedemonstrationer* i Haderslev i December 1940, hvor Nazisterne overfaldt de danske Betjente med de Spader, de demonstrerede med i Stedet for Geværer. Samtlige anholdte her tillige med de i Roskildetumulterne arresterede maatte paa tysk Forlangende frigives.

Frikorps Danmarks Oprettelse skete med Nazisternes Medvirken, og de fleste af Korpsdeltagerne var Medlemmer af DNSAP. — en Del blev tvangsindlagt, da der ikke meldte sig et tilstrækkeligt Antal frivilligt. Frikorpset skulde officielt kæmpe mod Bolchevismen, men i en senere Udtalelse sagde Korpsets Chef, at det skulde yde Støtte til en Revolution i Danmark. Øjensynligt har der været Tale om at skabe et dansk nazistisk Militærapparat til lejlighedsvis Brug, hvis Frits Clausens Stjerne skulde stige i den danske Befolkning.

Da den underjordiske Kamp mod Tyskerne tog Fart herhjemme, meldte danske Nazister sig i vid Udstrækning til tysk Tjeneste, dels som Medhjælpere for Gestapo, Stikkere, Vagter paa tyskarbejdende Virksomheder, som Funktionærer ved tyske Institutioner osv., og nazistisk indstillede Forretningsfolk og Fabrikanter stillede sig i den tyske Industris Tjeneste. Under Folkestrejkerne deltog mange Nazister paa tysk Side og var i adskillige Byer med til at udpege Gidsler.

Heldigvis var de Personer, som satte sig op mod deres Landsmænd, som Regel Folk med mikroskopiske Hjerner, saaledes at de i hvert Fald ikke tilførte Gestapo Intelligens — hvad ingen vist beklager. Mangen dansk Patriot undgik at komme i Klemme takket være de nazistiske Klodsmajorer. Jeg tænker endnu med rislende Fornemmelser paa, hvorledes min Papirkurv struttede af illegale Blade og en Stabel Konvolutter med illegale Blade fyldte mit Skrivebord, da jeg selv i Foraaret 1944 fik uanmeldt Besøg af Gestapo — og skønt Beviserne mod mig saaledes ligefrem grinte imod mig, opdagede D'Herrer intet. »Er det Deres Kontor,« spurgte de mig, hvortil jeg troskyldigt svarede: »Nej, det er Bladets«. Saa var de tilfredsstillt. At de ved den senere Ransagning i mit Hjem fik Fingre i en Del Optegnelser om de danske Nazister, som jeg havde samlet og gemt i et gammelt Nummer af »Blæksprutten«, skete nærmest ved et hændeligt Uheld. Forhaabentlig har min omredigerede Udgave af den ædle Sprutte været D'Herrer til Fornøjelse — Mærkeligt nok glemte de at takke mig for de smaa venlige Betragtninger, som den indeholdt.

Ved Schalburgkorpsets Oprettelse i 1943 dannedes endnu et Korps af nazistisk indstillede og af Folk, hvis Person i høj Grad havde Politiets Interesse. De var tilpas fri for Skrupler og Hemninger og villige Redskaber i Gestapos Hænder. Mange af de Clearingmord, der udførtes paa gode Danske som Hævn for likviderede Stikkere, blev udført af dem. Og samtidig dermed knyttede de nazistiske Redaktører paa »Fædrelandet« Hænderne og slog i Bordet, mens de i forurettet Tonefald udslyngede »Maa vi snart være her. Vi finder os ikke længere i Landsforrædernavnet«. Gad vide, hvad man saa skulde have kaldt dem. Derimod kunde man jo fuldt ud give dem Ret i, at »Nationalsocialistisk Moral er ikke snerpet«. Ellers vilde det vel heller ikke have faldet Nazilederne ind at slide Trapper hos denne Verdenskrigs største Bøddel — den tyske S.S. og Politifører Himmler og hans Hjælpere.

Da det danske Politi i September 1944 opløstes, fuldbyrdedes en Udvikling, som de danske Nazister og ikke mindst den nazistiske Presse havde forberedt længe. Nu blev der frit Spil for Nazisterne, Frikorpsmænd, Schalburgmænd, Hipoer og hvad disse Forræderkorps ellers hed. »Folkets Liv er ikke længere tilfals for fredlyste Snigmordere« hed det i »Fædrelandet«, nej, det var de organiserede nazistiske Morderbander, der vilde bestemme, naar der skulde skydes.

Ønsker man Beviser for, hvorledes de danske Nazister optraadte under Besættelsen, behøver man blot at kaste et Blik i Retsprotokollerne, der taler sine uhyggelige Kendsgerninger i saa Henseende, eller tale med en de danske Nazisters Ofre.

Lad mig blot fortælle mine egne smaa Sammentræf med D'Herrer: Det var danske Gestapomænd, der førte an ved min Arrestation. Det var en Dansker med det hedenske Mærke i Knaphullet, der svang de svære Hasselkæppe over mine Rygstykker. Naar vi kom tilbage fra Forhørene, kunde vi altid fortælle hinanden, at det var vore egne Landsmænd, som havde været værst imod os — dette absolut ikke sagt som et Forsvar for Tyskerne. Aldrig glemmer jeg Billedet fra Husmandsskolen, da en af mine Medfanger blev ført ind i Cellen med Blodet drivende ned over Tøjet, fra en uhyggelig Læsion i Baghovedet. Den var bibragt ham af en ganske ung Nazilømmel (Uddannelse: Oranienburg Politiskole med Fangerne i den nærliggende Konzentrationslejr som Forsøgsdyr), der med al Kraft havde plantet Pistolskæftet i Mandens Baghovede. Ja, saa bestialsk og dyrisk optraadte de danske Nazister overfor Landsmænd. Og det var disse Personer, som i Vestre gik rundt med Kongemærket paa Jakkeopslaget og spillede nationale.

I Dag vil ingen vedkende sig Bekendtskabet med dette Parti, hvad der kun er forstaaeligt, men det viser ogsaa Fejgheden hos disse Mennesker. De kendte intet til DNSAP's Samarbejde med Besættelsesmagten, siger de. Nej vist, hvorledes skulde de ogsaa det, naar selveste Føreren, Frits Clausen, ikke vidste bedre, end at *S.A. blot var en Sanger-Adelning*, som han udtrykte det under et Forhør som interneret i Faarhuslejren.

Frits Clausen naaede aldrig sit Maal i Danmark, og han maatte da ogsaa, som det er gaaet før i Historien, se sig detroniseret af sine Velyndere, da han ikke kunde indfri de Forventninger, der blev stillet til hans Person. Tyskerne svigtede ham, og det samme gjorde hans egne herhjemme. Frænde er Frænde værst. Efterhaanden som Partiet gik mere og mere i Opløsning under Indtryk af den tyske Krigsmaskines Vaklen, begyndte Stridighederne, som kulminerede i Frits Clausens Eksklusion af DNSAP den 3. December 1944 — »Som Følge af en Livsførelse, der strider mod den nationalsocialistiske Livsanskuelses strenge personlige Krav«. Efter en Tid at have levet i Udlandet som Frontlæge, blev han indlagt paa et Afvænningshjem, hvorefter han skulde vende tilbage til Bovrup til sin Lægepraksis.

Han foretrak et Kompagniskab med sin Chauffør om en Flisefabrik i Vejle, hvor han havde en fast maanedlig Indtægt, som dog hurtigt viste sig at være alt for lille til det Levned, han fortsatte med.

Opløsningen i Partiet skred mere og mere fremad, Frafaldet begyndte og det sidste halve Aar af Krigen var det faktisk ophørt at eksistere. Ingen ny Fører blev udraabt. To Lejre kæmpede om Dødsboet — de mere forstandige og de desperate, Korpsmændene.

Naar man skriver om de danske Nazister, burde man maaske ogsaa nævne *Wilfred Petersens Naziparti*. Hans Indsats indskrænkede sig dog nærmest til at bekæmpe Fritz Clausen Folkene i den Hensigt selv at blive Nazifører herhjemme.

Den Mand, som følte sig kaldet til at bære Danmark ind i en ny og straalende Fremtid Side om Side med det tredie Rige, venter nu paa sin Dom for landsskadelig Virksomhed. Det er blot en af denne Krigs Skæbner. Han fejlede stort og faldt derpaa. Hans tidligere Venner, der vendte ham Ryggen, da han begyndte sin Eventyrpolitik, har betegnet ham som en velmenende, men karaktersvag Person. De tror, at Frits Clausen virkelig er blevet grebet af Idéen og har ment, den var Danmarks Redning ud af det Dødvande, vi var kommet ind i i 30'erne, men ingen af disse hans tidligere personlige Venner forsvarer, at Frits Clausen førte Partiet bort fra dansk Grund lige i Armene paa Danmarks Fjender. Derpaa kæmpede og tabte Frits Clausen, som enhver tilsidst vil lide Straf for at forraade sit Fædreland.

Han havde ubestridte Evner som Agitator og Propagandist. Han yndede at farve sine Taler med Billeder fra Vikingetiden, saaledes som han gjorde det ved den nazistiske Mindeappell i Forum: »Da hæver Palnatokes Fostersøn Svend Tveskæg ved Arveøllet sine Fædres Mindebæger og afgiver sit Løfte paa at genrejse deres Værk, og da Svend døde, kom der en Uffe tilbage til det danske Folk.« Han har sikkert forestillet sig selv som den Uffe, der kom til det danske Folk i Nødens Stund, men kun paa et Punkt rakte hans Evner til — Evnen til at hæve Mindebægeret og nedsvælge Arveøllet.

DET DANSKE SVAR

DEN NATIONALE SAMLING I NORDSLESVIG

Af Redaktør Kai Edvard Larsen.

Den nationale Samling i Nordslesvig under Besættelsen fuldbyrdes naturligvis først og fremmest som Følge af den Situation, hvori hele det danske Folk var kommet ved de tyske Troppers Indmarch den 9. April 1940. Det var klart for enhver, at man nu frem for alt maatte holde sammen som Danske og lade gamle Skillelinjer falde. — Men Samlingen kom ogsaa som Resultat af en Udvikling, der havde fundet Sted i de umiddelbart foregaaende Aar. — I Foraaet 1933 blev der saaledes kaldt til Samling i Forbindelse med de voldsomme slesvig-holstenske Udæskninger umiddelbart efter den tyske Nazismes Sejr og Gennembrud.

Oprettelsen af »Den unge Grænseværn«, Skabelsen af de store nationale Foreningers Seksmandsudvalg, Oprettelsen af Grænsesog- nenes Danske Samfund og meget andet Samlingsarbejde var Tegn paa Viljen til at staa Skulder ved Skulder i en farefuld og truende Stund. Vel ønskede man Fred og Fordragelighed mellem Tysk og Dansk; men blev der løbet Storm mod vor folkelige og statslige Ret, og forsøgte man at forvrænge Sandheden om Befolkningens Sindelag og Ønsker, skulde saadanne Forsøg ikke forblive ubesvarede.

I 1933 var de politiske Partier endnu ikke med. Saa vidt var man ikke kommet, at dette lod sig praktisere, men man var naaet et godt Stykke Vej mod Maalet. Der var Samling og Enighed om Grænse- sagen! Her kunde man mødes uanset politisk Indstilling, og i den Atmosfære, som derved skabtes, blev de politiske Skillelinjer stadig mindre fremtrædende og betydningsfulde.

Danske Samfund i de 32 Grænsesogne tog Sigte paa at varetage Danskhedens Interesser paa tværs af alle eventuelt bestaaende Mod- sætninger. De var fremkaldt af Udæskningerne sydfra og af de paa- gaaende Bestræbelser, Tyskerne i Grænseområdet dengang udfol- dede, blandt andet for at vinde Magt over Mennesker, der ikke var tyske. Principielt — fastsloges det — laa intet, der kunde bidrage til Danskhedens Vækst og Styrkelse i Sognene uden for deres For- maals Rammer.

Den nationale Samling var altsaa en Realitet allerede før 9. April 1940; men den Dag blev Fællesskabet endnu mere fast sammentømret og ubrydeligt. De mørke Skyer, der havde lagt sig over det lille, ellers saa fredfyldte Danmark, hvor Sammenhold om det Danske kun var en Kærlighedserklæring til det, der er vort, og ikke nogen Udfordring mod anderledestænkende, skulde komme til at hvile tungt over alle Danske og alt dansk Virke gennem et længere Aaremaal, end nogen af os havde gjort sig Forestilling om.

Den 22. April 1940 døde Martin Hammerich, og faa Dage efter samledes Folk fra alle Egne af Landsdelen om hans Baare ved en gribende Sørgehøjtidelighed i Løgumkloster Kirke. Højtideligheden var et Udtryk for den Højagtelse, Befolkningen nærede for den Bortgangne, men kom samtidig til at forme sig som noget af en national Tilkendegivelse. Det var naturligt, at de gode danske Mænd, der mødtes her, benyttede Lejligheden til at drøfte Situationen og Muligheden for en ekstraordinær Indsats under Besættelsen. Beslutningen om Oprettelse af Danske Samfund i hele Nordslesvig blev taget! Den nye Tid krævede Styrkelse af det danske Arbejde. Man kunde ikke regne med, at det foreløbig vilde være muligt at afholde politiske Valg, ved hvilke en Stemmeafgivning kunde danne Grundlag for en Bedømmelse af det national-politiske Styrkeforhold. Det var derfor nødvendigt at manifestere Danskheden paa anden Maade, saa meget mere som man maatte gaa ud fra som givet, at det tyske Mindretals Ledere hurtigt vilde forsøge at forplumre Indtrykket af det sidst afholdte Folketingsvalg ved at operere med fiktive Talstørrelser.

Arbejdet blev straks tilrettelagt, og i Løbet af de følgende Maaneder oprettedes Danske Samfund i de fleste nordslesvigske Sogne. De sidste kom med i Begyndelsen af 1941, og man var da naaet op paa 116 Enkeltforeninger under Landsdelssammenslutningen med ialt 74,000 Medlemmer. I 1942 var Medlemstallet 78,000 og i 1943 passerede det de 80,000. De sønderjydske Danske Samfund kom saaledes til at staa som den største nationale Organisation, Sønderjylland nogensinde har haft. — Til Sammenligning kan anføres, at den største hjemmetyske Organisation, »Bund deutscher Kultur«, i 1942 kun havde et Medlemstal paa 14,000. De to Tal svarede iøvrigt godt til det faktisk foreliggende Styrkeforhold, en Kendsgerning, man fra tysk Side havde uhyre vanskeligt ved at affinde sig med.

I Vedtægterne for De sønderjydske Danske Samfund hedder det, at »Fællesorganisationens Formaal er at varetage Danskhedens Tarv

i Sønderjylland«. De enkelte Danske Samfunds Vedtægter understreger, at Samfundets Formaal er at samle alle Danske i Sognet (Byen), uanset Parti eller Retning, om Røgt af Danskhedens Tarv i Sognet (Byen), og enhver dansk Mand og Kvinde kan blive Medlem ved at tegne sig paa en Medlemsliste, idet dog Optagelsen godkendes af Bestyrelsen. I Oktober 1940 paabegyndte Organisationen Udgivelsen af et Medlemsblad, og i en Spidsartikel oprak Redaktionen Hovedlinjerne for Danske Samfunds Arbejde paa følgende Maade:

»Danske Samfunds Tyngdepunkt ligger i Modsætning til de øvrige nationale Foreningers i enkelte Sogne og Byer. Det skal være en Sammenslutning af alle Danske i Sognet paa tværs af de Kløfter, der ellers samfundsmæssigt eller i religiøs Henseende kan dele og skille; det skal være et haandgribeligt Udtryk for Viljen til Danskhed. De enkelte Danske Samfund samvirker i en Fællesorganisation, uden at det paa nogen Maade forrykker Tyngdepunktet. Danske Samfund vil ikke konkurrere med bestaaende Foreninger, hverken lokale eller andre. Det Motto, hvorunder Arbejdet udføres, blev formet af den første Formand for »Grænsesogdenes Danske Samfund«, Direktør Martin Hammerich, paa følgende Maade: »Danske Samfund skal gøre det, de andre ikke gør.« Det vil sige: Bliver der gjort et godt dansk Arbejde paa forskellig Maade, saa maa der ikke gribes forstyrrende ind i det, men bliver noget forsømt i et Sogn, saa har Dansk Samfund Ansvaret for, at der bliver raadet Bod paa Forsømmelserne. Arbejdet er derfor kommet til at forme sig yderst forskelligt fra Sogn til Sogn. Men en fælles Opgave for alle har det været at forberede Valgene, og i stigende Grad er Danske Samfund kommet til at staa som Medindbyder eller Æneindbyder til aarlige nationale Fester, hvor det gælder om at faa alle Danske med, og hvor Danske Samfunds store Medlemstal faar en særlig stor Betydning.«

Efter disse Retningslinjer kom Danske Samfund til at virke i de følgende Aar. Gennem Fællesorganisationen arrangeredes en Række Kursus med folkeligt oplysende og nationale Foredrag. Man imødekom derved den voksende Trang i Tiden til at fordybe sig i vort Lands Historie, vort Folks Liv og Færden i Fortid og Nutid. Det var opmuntrende og opløftende at deltage i de mange større eller mindre Foranstaltninger, Danske Samfund stod som Arrangør af. Den varme og begejstrede Stemning, der bar Møderne, den Sluttethed i Rækkerne, som gjorde sig gældende over hele Linjen, bekræft-

tede Rigtigheden af det Skridt, der var taget. Danske Samfund var, hvad Befolkningen trængte til. Nu kunde de politiske og aandelige Modsætninger skydes tilside, for her var det fælles Grundlag: Det Danske, som kunde samle alle.

Opgaverne blev naturligvis mangfoldige, og som allerede fremhævet meget forskelligartede. Man stod beredt til at imødegaa tyske Fremstød og værnede om danske Mennesker, der var kommet i Nød. Flere Danske Samfund iværksatte et omfattende socialt Hjælpearbejde. De tyske Forsøg paa — navnlig i Løbet af Foraaret 1941 — at tvinge danske Forældre til at sende deres Børn i tysk Skole blev afvist, saa vidt det var muligt med moralsk Støtte fra Dansk Samfunds Side. Danske Samfund paatog sig ogsaa den Opgave i større eller mindre Udstrækning — alt eftersom Forholdene tillod det — at informere Medlemmerne om de indrepolitiske og storpolitiske Begivenheder. Talrige oplysende Møder er blevet afholdt med dette for Øje, og den menige Mand har derigennem haft Lejlighed til at følge med i Begivenhedernes Udvikling, ligesom der altid inden for Danske Samfund var Lejlighed til at ytre sig til de foreliggende aktuelle Spørgsmaal. Efterhaanden som Forholdene skærpedes under Besættelsen, maatte man opgive denne Informationstjeneste som saa meget andet af det Arbejde, Danske Samfund havde paataget sig. Men endnu ved Folketingsvalget den 23. Marts 1943 fik Danske Samfund Lejlighed til at øve en Indsats. Faa Dage før Valget udsendte Hovedbestyrelsen et Opraab ud over hele Landsdelen. Det understregedes deri, at Parolen nu som tidligere var »Alle Mand af Huse!« . . . . Det Ja, Sønderjylland gav Danmark den 3. April 1939, maatte den 23. Marts under endnu alvorligere Forhold for vort Land og vort Folk fornyes med usvækket Kraft og Vilje til Danskhed«. Den 23. Marts 1943 skulde og maatte blive, hed det, en Hædersdag for os som danske Mænd og Kvinder, og det kunde den blive, naar ingen svigtede, men alle mødte frem for at afgive deres danske Stemme.

Valget blev en Hædersdag, bl. a. takket være det Arbejde, der udførtes gennem Danske Samfunds Tillidsmænd.

Men ikke alt, hvad Danske Samfund kom til at beskæftige sig med, var lyst og opmuntrende. Med Organisationens voksende Indflydelse som samlende Organ for alle Danske, blev det snart overdraget Danske Samfund at staa som Vogter af den nationale Moral, og desværre var det nødvendigt at gribe ind i visse Tilfælde, selvom

det heldigvis kun drejede sig om Undtagelser. Det var navnlig i Anledning af det tyske Mindretals Opkøb af danske Ejendomme gennem Organisationen »Deutsche Selbsthilfe«. I en Udtalelse fra Hovedbestyrelsen i Sommeren 1942 hed det, at »det vil være af stor Betydning, at Danske Samfunds Ledelse rundt om i Landsdelen med Opmærksomhed følger denne Udvikling, og man bør i videst mulig Udstrækning indskærpe, at det er Udtryk for daarlig national Moral, naar Danske afhænder deres Ejendom til Tyske, idet der her aabenbart er Tale om en ganske bestemt Plan fra tysk Side. Naar danske Folk alligevel under disse Forhold handler i Modstrid med vore nationale Interesser her i Grænselandet, vil en saadan Optræden efter Hovedbestyrelsens Opfattelse ikke kunne være forenelig med, at de paagældende fortsat bliver staaende som Medlemmer af Danske Samfund.«

I nogle Tilfælde maatte der skrides til Eksklusion, men det skete naturligvis først efter en nøje og grundig Prøvelse af den foreliggende Sag. De, der satte sig ud over Hensynet til Danskheden og de Pligter, Situationen paalagde dem, maatte tage Ansvar for og Konsekvenserne af deres Handlinger.

Ikke saa mærkeligt, at Danske Samfund under alt dette blev udsat for stærke Angreb fra tysk Side. Man hævdede blandt andet, at Danske Samfund ikke kendte Ansvar for Hjemstavnen, og at Organisationerne var en Udfordring mod Hjemstavnsens Fred. Men disse Angreb kunde intet ændre i Arbejdets Gang.

Naar De sønderjydske Danske Samfund her er gjort til Genstand for en saa udførlig Omtale, er det, fordi de under Besættelsen var det brede Udtryk for den nationale Samling. »Dansk Samraad«, hvis Betydning i denne Forbindelse ikke skal underkendes, repræsenterede i Kraft af sin Sammensætning, en ikke ringe Autoritet, men det var eksklusivt i sin Form og Opbygning og ved sin meget stærke Begrænsning i Medlemsskabet. I Modsætning hertil havde Danske Samfund de store Masser som direkte Grundlag for Organisationen — og kom derfor ganske naturligt udadtil til at staa som Fællesskabets stærkeste og mest levende Manifestation. Men paa Linje med Danske Samfund arbejdedes der ogsaa for Samling inden for de øvrige danske Organisationer. Det var Tilfældet med de store nationale Foreninger: Sprogforeningen, Skoleforeningen, Grænseforeningen og Det unge Grænseværn (som kort efter Besættelsen i Henhold til en tidligere truffet Beslutning blev omdøbt til Dansk Nor-

disk Ungdomsforbund). De kunde alle glæde sig over øget Tilgang af Medlemmer, og øvede hver især en værdifuld Indsats for Danskheden i disse Aar.

Vi viste under Besættelsen Kraft og Vilje til at staa Skulder ved Skulder. Den ubrudte Idyl i Samlingens Tegn var der vel ikke til Stadighed Tale om. Nu og da fornåm vi Reminiscenser af de gamle partipolitiske Modsætninger. Det kunde ikke være anderledes og skulde næppe være anderledes i et Samfund, hvor den demokratiske Styreform var saa grundfæstet. Men Samlingen var dybtgaaende og Fællesskabet uforfalsket. — Ofte følte Dagene knugende, naar Ufriheden ramte os mest smerteligt; men under den tunge Skæbne levede Haabet og Troen paa Fremtiden. Det var et fælles Haab og en fælles Tro, som trods alt gjorde dansk Folkeliv rigere end nogen-sinde. Midt under Ufriheden voksede vort Folk i aandelig Styrke til et frit og skabende Liv.

Vi kan kun ønske, at de Kræfter, der opsamledes i disse Aar, maa blive sat ind til daadrig Gerning for Danmark i kommende Dage.

Paa et Tidspunkt under Besættelsen, hvor Forholdene havde tilspidset sig og Situationen var blevet alvorlig skærpet, skrev en jævn sønderjyds Haandværker et smukt og gribende Digt, hvori han gav Udtryk for sin sikre Tro paa, at *det* vilde lykkes for Danmark.

Vi hørte Signalet:

»Til Samling« den Dag,
da Stormen brød over os ind.

Vi fulgte. Og hør!

gennem Brændingens Brag
sang noget sig frem i vort Sind.

Lad Byrderne knuge,
vi bærer dem nok,

naar vi veed, mens vi samles og løfter i Flok,
de skal bæres for Danmark!

Det var denne Tro og dette Mod, der bar gennem de vanskelige Aar — ogsaa denne dybe, varme Kærlighed til Danmark, det Land, vi med Hjertets og Hjernens Ret kalder vort!

VALGET DEN 23. MARTS 1943

Af Redaktør Hans Bølling.

Den 8. Marts 1943 offentliggjordes det kongelige aabne Brev om, at der skulde afholdes Valg til Folketinget og Valgmandsvalg i 2., 3. og 5. Landstingskreds den 23. Marts, hvorefter selve Landstingsvalget skulde afholdes den 6. April.

Valget var nødvendigt i Henhold til Grundloven, da Folketingets og det halve Landstings Valgperiode var udløbet, men alligevel var det noget af en Overraskelse for Befolkningen, at Valget kom. Den almindelige Opfattelse havde været, at Tyskerne vilde forbyde det, saaledes som de tidligere havde hindret Afholdelsen af kommunale Valg, og da de i det hele taget søgte at undertrykke alle Ytringer for selvstændigt politisk Liv i Danmark.

Dr. Best var imidlertid i Vinteren og det tidlige Foraar 1943 inde i et Forsøg paa at drive en Slags Forstaaelsespolitik overfor Danmark — fulgte en Linie, hvor han var i skarpeste Modsætning til *General von Hanneken*, der vilde anvende den haarde Haand overfor det besatte Land. I Slutningen af Januar havde *Dr. Best* talt i Aarhus, og han var der gaaet saa vidt, at han havde udtalt, at »Tillidskrisen« mellem Danmark og Tyskland nu var overvundet, og at det gjaldt om at skabe personlige Forbindelser mellem de to Lande. *Dr. Best* havde ogsaa som *Tegn* paa denne Politik aflagt Besøg hos Kronprinsen, og han udtalte videre i Aarhus, at ligesom Tyskland vilde vise god Vilje indenfor Europa, maatte de europæiske Folk forstaa, at de var i samme Baad som Tyskland. Begge Folk var ansvarlige for Forberedelsen af en bedre Fremtid.

Noget overbevisende Indtryk gjorde *Dr. Bests* Ord ikke paa det danske Folk. Man kendte *General Hannekens* Indstilling, man kendte Tysklands brutale Regimente i alle andre besatte Lande, man vidste, at der paa Grund af Sabotagen og den stadig stærkere illegale danske Presse var en voksende Spænding mellem Danmark og Tyskland, ligesom man — med Rette — frygtede, at ethvert tysk Forsøg paa at vise Imødekommenhed overfor Danmark i Virkeligheden var et maskeret Forsøg paa yderligere at lænkebinde vort Land og opnaa Fordele for Tyskland.

Da Forhandlingerne mellem Tyskerne og de danske Autoriteter

om Afholdelsen af de foreskrevne Valg begyndte, viste det sig da ogsaa hurtigt, at vi ikke skulde have den tyske Indrømmelse gratis. Det tyske Mindretal i Sønderjylland var stærkt imod, at der afholdtes Valg og anmodede i Berlin om, at de danske Valg blev forhindret, medmindre Mindretallet opnaaede forskellige Indrømmelser. Man vilde enten have Mandatet for det tyske Mindretals Folketingsmand, *Jens Møller*, forlænget ved kongelig Forordning — samtidig med at det skulde staa Mindretallet frit at stemme paa de danske Nazisters Kandidater — eller man vilde have en anden privilegeret Stilling for *Jens Møller* som Mindretallets særlige Repræsentant, samtidig med at han skulde have en Stilling, der forsørgede ham. Til sidst forlangte Tyskerne, at der skulde oprettes et særligt slesvigske Kontor under Statsministeriet, og at alle Mindretallets Anliggender skulde høre under dette Kontor. Resultatet af de mange og lange Forhandlinger, som Offentligheden ikke hørte meget om, blev, at Tyskerne gik med til, at der afholdtes Valg i Danmark, mod at »Det slesvigske Kontor« blev oprettet, og *Jens Møller*, som saa udtraadte af Rigsdagen, fik en Stilling som kontrollerende Dyr læge ved Eksporten af levende Kreaturer fra Graasten.

Indrømmelserne til det tyske Mindretal synes dog ikke at være tilstrækkelig Forklaring paa, at den tyske Besættelsesmagt gik med til Afholdelse af Rigsdagsvalget, da disse Indrømmelser antagelig kunde være gennemtvunget med skarpe Midler, og da det tyske Mindretal allerede saa nogenlunde gjorde, hvad der passede det. Man maa formode, at Dr. Best enten har været saa naiv virkelig at tro, at der kunde skabes et bedre Forhold mellem Danmark og den tyske Besættelsesmagt, eller at det skulde lykkes de danske Nazister at vinde en saa stor Fremgang ved Valget, at det vilde virke i Berlin som en Reklame for Nationalsocialismens »voksende Indflydelse«. Langt sandsynligere er det dog, at Dr. Best og hans Raadgivere som et Led i deres Politik i Berlin har ønsket at genere de danske Nazister og lade Berlin se, hvor faa de var i Forhold til det øvrige danske Folk. Overfor Nazisterne i Danmark var Dr. Best nemlig anderledes skeptisk og køligt indstillet end sin Forgænger von *Renthe-Fink*, saaledes at det godt kan tænkes, at han undte dem en Lussing. Om der nogensinde kommer fuld Klarhed over Grundene til, at Tyskerne gav os Lov til at afholde Rigsdagsvalget, turde dog være tvivlsomt. Muligt er det jo, at forskellige af de

Tyskere, der var delagtige i Udviklingen, har handlet hver ud fra sit specielle Motiv, saaledes at baade Ønsker om et bedre Forhold, Ønsker om at provokere danske Demonstrationer, Krav om Indrømmelser til Mindretallet, Hensyn til de danske Nazister og Ønsket om at demaskere dem har spillet ind i een broget Forvirring. Sideløbende Motiver og forbløffende Uklarhed og Mangel paa Konsekvens var jo ikke noget usædvanligt i den tyske Politik. En Kendsgerning er det imidlertid, at Slutresultatet blev en tysk Indrømmelse af, at Danmark uden tysk Indgriben kunde afholde det i Grundloven foreskrevne Folketingsvalg og Valg af Halvdelen af Landstingets Medlemmer. Dog stillede Tyskerne den særlige Betingelse, at der ikke under Valgkampagnen maatte drives Ophidselseskampagne mod Tyskland eller fremkaldes Uroligheder gennem Agitationen. Endvidere krævedes paa Foranledning af de danske Nazisters særlige Venner i tyske Kredse, at der ikke under Kampagnen maatte rettes Angreb mod de danske Nazister. Til Trods for, at de danske Nazister pralede af, at de var blevet et umaadelig stærkt Parti og vilde faa en vældig Fremgang, hvis der afholdtes Valg, ja at de vilde blive i Stand til at overtage Styret i Danmark, var de klar over, at de maatte have tysk Beskyttelse, hvis de skulde gaa ud i en Valgkamp »paa lige Vilkaar« med andre Danske.

Afgørelsen, som muliggjorde Rigsdagsvalget, var man i vide danske Kredse noget betænkelig ved, da man ikke syntes om Indrømmelserne til det tyske Mindretal, men selve den Kendsgerning, at der skulde afholdes Valg og Udsendelsen af det aabne, kongelige Brev om Valgenes Afholdelse hilstes med levende Glæde. Thi ikke blot blev man derved i Stand til at overholde Grundlovens Bestemmelser. Man blev ogsaa — og det var det, der klang dybest i Befolkningens Sind — i Stand til at vise den tyske Besættelsesmagt, hvor det danske Folk stod; i enig Front omkring sin Forfatning og sine politiske Idealer, i sluttet Ring omkring den danske Kongemagt, og med en klar og stærk Frontlinie overfor alt, hvad der var tysk!

En Vanskelighed ved Valget var, at Statsministeren var indsat efter direkte tysk Tryk, og at Regeringen var stærkt upopulær i Befolkningen, selv om forskellige af Ministrene i Regeringen var højt agtede og respekterede baade for deres retlinede Personlighed og for deres faglige Dygtighed, saaledes at der for deres Ved-

kommende var Tale om populære Ministre i en upopulær Regering. Imidlertid besluttede Socialdemokrater, Konservative, Venstre, Radikale og Retsforbundet at gaa i Samarbejde ved Valget, saaledes at al Agitation indstilledes paa at gøre Valget til en Bekendelse til Danmark og Folkestyret. Den partipolitiske Agitation skulde ikke være udelukket. Det enkelte Parti kunde agitere for sine Tanker og Idealer og for at faa den stærkest mulige Tilslutning, men det partipolitiske skulde glide i Baggrunden for det fælles, og den traditionelle Kamp mellem Partierne skulde undgaas, idet man fandt det urigtigt at kæmpe indbyrdes, naar Fjenden stod i Landet.

Udenfor denne Aftale mellem de gamle Partier stod Bondepartiet og Nazisterne. De sidste hverken kunde eller vilde have noget at gøre med de samarbejdende Partier, som heller ikke vilde have noget at gøre med dem, og Bondepartiet opfattedes som et Appendiks til Nazisterne. Ogsaa Dansk Samling stod udenfor de klassiske Partiers sluttede Front, men af andre Grunde end Bondepartiet og Nazisterne. Dansk Samling var i sit Hjerte imod den henholdende Politik, som de andre Partier førte i Forholdet til Tyskland og uforsonlig overfor Regeringen Scavenius. Uanset Konsekvenserne ønskede Dansk Samling at gøre Valget til en Kamp mod Regeringen og Princippet Scavenius, medens de samarbejdende Partier vilde holde Spørgsmaalet om Regeringen helt udenfor og nøjes med at gøre Valget til en Demonstration for Folkestyret og Danmark. Det Brud med Tyskland, som alle erfarne Politikere vidste maatte komme før eller senere, overlod man saa til Udviklingen. Men man vilde ikke gøre selve Valget til et Forsøg paa Brud — med den Risiko, at Valget blev afblæst midt under den iøvrigt meget korte Kampagne.

De samarbejdendes Partiers Stilling blev udtrykt i en fælles Valgproklamation af følgende Ordlyd:

»Som foreskrevet i Grundloven er Valg udskrevet. Den 23. Marts har alle 25-aarige Kvinder og Mænd Lejlighed til at give deres Mening til Kende ved Folketingsvalget. I Halvdelen af Landet gaar samtidig alle 35-aarige Kvinder og Mænd til Valgmandsvalg.

Rigsdagens samarbejdende Partier, det konservative Folkeparti, det radikale Venstre, Socialdemokratiet, Venstre og Danmarks Retsforbund vil overfor Landets Vælgere fremhæve dette Valgs Betydning. Vore Partier ser forskelligt paa mange Spørgsmaal,

men vi staar enige paa det danske Folkestyres Grundlag, og i *Fællesskab opfordrer vi Uælgerne til at benytte den Borgerret, som Landets Grundlov giver dem. Enhver Borger bør ved at afgive sin Stemme bekræfte sin Samhørighed med Nationen og det danske Folkestyre.*«

Valgkampagnen i 1943 blev en enestaaende Oplevelse for de danske Vælgere, noget som aldrig glemmes, hvilke politiske Oplevelser vi end senere kom og kommer ud for.

Midt under en Verdenskrig, midt under en Besættelse, som var præget af Vilkaarlighed, fuld af Trusler og tydeligt stræbende mod ved Lejlighed at udslette dansk Ret til Fordel for tysk Styre, fik det danske Folk pludselig Lejlighed til at bekende sin Kærlighed til eget Land og dansk Frihed og Folkestyre. Nogle Steder afholdtes fælles Møder mellem de samarbejdende Partier, men det almindelige var, at hvert Parti afholdt sine egne Møder og blot indbød alle Vælgere til at komme til Stede.

Blev Agitationen da ikke mat under saadanne Forhold? Ingenlunde! Ingensinde i mange, mange Aar har Pressens ledende Artikler været præget af en stærkere fædrelandsk Følelse og en dybere og redeligere Bekendelse til Frihed og Folkestyre end i Martsdagene 1943. Man benyttede den givne Lejlighed til at faa Udtryk for Tanker og Følelser, som var blevet tilbageholdt saa længe. Og om Møderne er det med Rette blevet sagt, at de ofte mere havde Karakteren af nationale Gudstjenester end af politiske Møder. Faner paraderede, Orkestre spillede nationale Melodier, Talerne tog bevidst Sigte paa at hæve den nationale Stemning og at styrke den danske Enigheds Aand. Og hvis nogen havde ventet, at denne Enstonighed og givne Afkald paa den traditionelle Parti-strid skulde holde Vælgerne hjemme, oplevede de nu noget helt andet. Der er vist ingen Vælgermøder i vor politiske Historie, som har været stærkere besøgt end Møderne i Marts 1943. Paa Land og i By, paa Sjælland, paa Fyn, i Nørrejylland og i Sønderjylland, alle Steder var der en Tilstrømning, saa mange maatte gaa uden at kunne komme ind. Man mærkede, hvordan hele Folket brændte af Længsel efter at komme til at afgive sin Bekendelse til Danmark.

Blev Reglerne om at undlade Agitation mod Tyskland og de danske Nazister overholdt?

I Pressen blev de det saa nogenlunde, da en aabenlys Overtrædelse

af det tyske Forbud vilde have ført til øjeblikkelig tysk Indskriden. Paa Møderne blev Forbudene derimod direkte eller indirekte overtraadt Gang paa Gang. Selvfølgelig maatte man gaa frem med Forsigtighed, da man maatte regne med baade danske og tyske Spioner i Forsamlingen. Men den danske Evne til at »skrive mellem Linierne«, til at lægge en dobbelt Mening i Sætningerne og til at lade Ironien virke, blomstrede som ingensinde før, saaledes at Kampagnen i Marts 1943 ikke blot blev en ypperlig Optakt til Valgets nationale og forfatningsmæssige Bekendelse, men ogsaa *en sjælelig Forberedelse til det senere Brud med Tyskland*. Og ved selve deres Karakter, ved deres vældige nationale Udfoldelse blev Møderne en bragende Udfordring til Tyskland og til den danske Nationalsocialisme.

I de allersidste Dage før Valget maa de danske Nazister have faaet Betæneligheder og en stærk Følelse af, hvad der forestod dem ved Valget. Paa flere Maader søgte de at saa gensidig Mistanke mellem de samarbejdende Partier, og der blev udsendt Underhaandsmateriale, som opfordrede Vælgerne til at blive hjemme fra Valget, idet man gav det Udseende af, at ærlige danske Vælgere ikke kunde være bekendt at deltage i et Valg, som var udskrevet under tysk Herredømme, og i hvilket Kommunisterne var forhindret i at deltage. Vælgerne var imidlertid i Stand til med Lethed at gennemskue Svindelen, og Pressen gjorde ogsaa sit ved at tale om den stærke Interesse, der i Udlandet og især i Finland og Sverige var for Resultatet af Valgene i Danmark. Valget vilde, erklærede man, blive et Vidnesbyrd om, hvorvidt det danske Folk stadig var tro mod Grundloven og Friheden, eller om den tyske Besættelse havde evnet at ændre den danske Indstilling. Der var selvfølgelig Grænser for, hvor stærkt man kunde sige det, og hvor aabent man kunde gengive især svenske Udtalelser, men atter her gjorde Evnen til og Øvelsen i at lægge det hele i en halvkvædet Vise sig gældende. I alt Fald blev Forsøgene paa at skræmme Vælgerne bort fra Deltagelse i Valgene fuldstændig tromlet ned. Endnu i de allersidste Dage før Valget strømmede Vælgerne i Tusindtal til Valgmøderne og lagde stadig stærkere Kraft i deres Bekendelse igennem Ord og Sang. Og eet maa indrømmes: at da den tyske Besættelsesmagt havde sagt A til Valgene, sagde den ogsaa B. Fra officiel tysk Side gjordes der ikke Forsøg paa at gribe ind i den danske Valgkampagne, maaske fordi man

stolede paa danske nazistiske Forsikringer om, at Valget skulde blive en straalende Overraskelse for Tyskerne gennem de danske Nazisters Fremgang, og at det, selv om det næppe blev en afgjort nazistisk Sejr, dog vilde vise en vældig Fremgang for de danske Nazister, et Grundlag for senere og videre Vækst. Man var sikkert ogsaa paa tysk Side klar over, at Valget fulgtes med saa stor Opmærksomhed i Sverige og andre Steder i Udlandet, at ethvert tysk Forsøg paa at gribe direkte ind i Valget, straks vilde blive noteret og afsløre Svindelen i den tyske Tale om, at Valget skulde være et Eksempel paa, hvor frisindet og imødekommende tysk Styre var overfor »venskabelige Nationer« eller Propagandaminister Göbbels' Udtalelser om, at Tyskland lige saa gerne vilde samarbejde med »ærlige Demokratier« som med autoritære Stater. Situationen i Danmark havde udviklet sig med en spontan Styrke og en saa rivende Hast, at der hverken var Mulighed for at standse eller gaa tilbage.

Selve Valgdagen blev en straalende dansk Oplevelse. Vejret var smukt, Landet var klædt i Dannebrog, og allerede i Formiddagstimerne stod det i København klart, at Valget med Hensyn til Deltagelse vilde blive en enestaaende Begivenhed i vor politiske Historie. Ved 12-Tiden var man langt over, hvad man plejede at være og endnu større blev Overraskelsen i Eftermiddagstimerne. Der var en Trængsel i alle Valglokaler — og udenfor Valglokalerne og i Hjemmene fortsattes Agitationen for, at man skulde stemme til det sidste. Trods de allerede dengang vanskelige Trafikforhold gjordes ogsaa et mægtigt Arbejde for at faa alle Gamle og Svagelige til at stemme. Ikke mindst de gamle Vælgere viste et enestaaende Valghumør og lod høre mange Udtryk for, *hvad* det var, de stemte for. Endelig havde man indført en fijs Nyhed ved dette Valg: Vælgerne fik, naar de forlod Valglokalet, et lille Mærke med Paaskriften »*Har stemt*«. Efterhaanden saa man disse smaa Mærker i rødt og hvidt præge Gadebilledet stærkt. I Hovedstaden spurgte Folk ogsaa direkte i Sporvognene og paa Gaderne »Har Du stemt? Har Du stemt? Har Du stemt?« Det skulde til det sidste hamres ind i alle, at ingen maatte svinge.

Saa kom Aftenen og Natten, hvor Valgets stolte Resultat opgjordes. Stemmeprocenten havde for hele Landet været 90 %, og Valget var blevet en straalende Sejr for de samarbejdende Partier og dermed for Bekendelsen for Danmark, dansk Folkestyre og

vor Vilje til national Frihed. For Samarbejdets Bekendelse til Danmark var afgivet 1,898,339 Stemmer. For Dansk Samling, som stod i en Særstilling, men som krævede en skarp, dansk Politik overfor Besættelsesmagten, og som altsaa ogsaa var en aaben Bekendelse til Danmark og dansk Frihed, var afgivet 43,257 Stemmer. For de danske Nazister var derimod kun afgivet 43,267 Stemmer, og Bondepartiet var blevet halveret og havde kun faaet 24,701 Stemmer. Nazisterne var ganske vist gaaet godt 12,000 Stemmer frem, hvilket vel til dels skyldtes tyske Stemmer i Sønderjylland, men Resultatet var alligevel saa ynkeligt, at det maatte betegnes som en Dødsdom for Nazismen paa dansk Grund. Et Parti, som havde den tyske Besættelsesmagt i Ryggen, og som endnu kunde regne med Stemmer fra Taaber, Kværlanter og Chanceryttere og alligevel blev en Bagatel ude i den politiske Periferi, var slaet ud paa den mest afgørende Maade.

Stedet her er ikke til at uddrage politiske Slutninger af Valget. Der var ganske vist straks efter Valget saa nogenlunde Enighed om, at hvad Valget end kunde fortælle om den øjeblikkelige Stemning i Landet, skulde man ikke af et saa ekstraordinært Valg tage Varsler for den fremtidige politiske Udvikling. Her skal derfor kun Valgets Tal anføres. Socialdemokratiet fik 894,777 Stemmer og 66 Folketingsmænd, de Radikale 175,025 Stemmer og 13 Folketingsmænd. For de Konservative blev de tilsvarende Tal 421,069 Stemmer og 31, for Venstre 376,413 og 28 og for Retsforbundet 31,085 Stemmer og 1 Folketingsmand. Alle de samarbejdende Partier undtagen Retsforbundet var gaaet frem i Tal, Socialdemokraterne 165,000, de Radikale 13,191, de Konservative 119,484, Venstre 67,058, men de Radikale og Venstre havde et Mandattab paa henholdsvis 1 og 2 Folketingsmænd, medens Socialdemokraterne vandt 2 og de Konservative 5. Bondepartiet fik 2 Mandater, Nazisterne 3 og Dansk Samling 3. Ved Landstingsvalget fik Socialdemokraterne 291,480 Stemmer, Radikale 71,105, Konservative 147,767, Venstre 168,859, Retsforbundet 10,997. Dansk Samling fik 6383 og Bondepartiet 7882. Nazisterne fik 14,484. Retningslinierne var saa nogenlunde de samme som ved Folketingsvalget.

Resultatet af Valget blev hilst med den dybeste Glæde af den danske Befolkning. Man saa, at hvad man end partipolitisk kunde føle af Glæde eller af Skuffelse ved Valgets Resultat, var Valget

blevet det, som det skulde være: En overvældende stærk Bekendelse til Danmark og Folkestyret, et klart Nej til Nazismen og til Tyskland. Saaledes blev Valget da ogsaa opfattet og forstaaet baade i Sverige, i London og i Amerika.

Og saaledes blev det utvivlsomt opfattet i Tyskland. Man brugte det — omend i ret stilfærdig og let bitter Form — som en Reklame for tysk »Frisind«, men bag denne Tale groede en stærk og dyb Vrede over at have faaet et aabenlyst Nej fra det danske Folk. Det var efter dette Valg endnu mere sikkert end før, at et Brud mellem Tyskland og det officielle Danmark maatte komme. Valget fremskyndede dette Brud.

Men for den, der deltog i Valget 1943, og som var med i den korte, men straalende Valgkampagne, vil det danske Valg i det tidlige Foraar 1943 altid staa som en af deres politiske Livs smukkeste Oplevelser — minde om en Stund, hvor et helt Folk samlede sig til en Enhed for at sige Ja til Danmark og Nej til sine Undertrykkere og dem, som politisk svigtede Danmark.

KONGEN

KONG CHRISTIAN OG HANS FOLK

Af Forfatterinden Redaktør Susanne Palsbo.

Det skete to Dage efter den 9. April 1940.

København prøvede at gaa til sit Arbejde som sædvanligt, men hvor var det muligt? Man var endnu som lammet efter det Slag, der var faldet. Al Tale var dæmpet, alle Smil var borte. Den klare, lyse Aprildag syntes dødsens kold.

Og saa skete der pludselig noget uventet, noget næsten utroligt. I Løbet af Minutter var Rygtet ude over Byen: *Kongen rider!*

Foran den kongelige Rytter ilede Ordene som en Løbeild, og i de Gader, hvor Kongen drejede ind, vidste man allerede, at han kom, og stod og ventede paa ham.

Blege forgræmmede Ansigter vendtes imod ham, og der var Taarer i mange af de Øjne, hvis Blikke mødte hans. Og alligevel

var det, som om et Glimt af Haab pludselig tændtes i de frysende Hjerter.

Naar det første Skær af Dag kommer til Syne efter en mørk Nat, vender alt levende sig efter Lyset. Her skimtedes det allerførste Skær af det Lys, der skulde blive Folkets Samlingsmærke gennem 5 mørke Aar.

Kongen red sin Morgentur gennem sin By ganske som ellers. Dermed sagde han uden Ord mange Ting til sit Folk, og Folket forstod ham, som man forstaar, naar man er af samme Rod og holder af hinanden.

— Jeg er her, sagde Kongen. Jeg bliver her. Vi hører sammen, og med Vorherres Hjælp skal vi prøve at kæmpe os igennem den Tid, der nu kommer. Min Ridetur har altid været Indledningen til min Arbejdsdag — det er den ogsaa nu. Gør som jeg. Gaa til jeres Arbejde og prøv at holde Hovedet højt. Det bliver ikke let, men det gaar, for det *skal* gaa.

Det Løfte, Kongen og Folket gav hinanden paa denne Aprildag, holdt alle de 5 Aar igennem. Det var som et Haandtryk, hvis Greb aldrig løsnedes, et Smil, som nok kunde skælvte lidt eller engang imellem sløres af Taarer, men som aldrig slukkedes helt. Og Besættelsestiden igennem oplevede vi en Række Møder mellem Konge og Folk, som aldrig glemmes af en eneste af dem, der var med.

Den 26. September 1940, Kong Christians 70 Aars Fødselsdag. Morgenen oprandt, graa og regnfuld, men hele København var paa Benene, fra Dagen gryede.

Da Kongen til sædvanlig Tid red ud gennem Porten i Fredericia-gade, blev han modtaget med Jubel og en Regn af Blomster. En ung Pige slyngede en Blomsterguirlande om Hestens Hals, og saa begyndte Triumftøget gennem den flagsmykkede By, hvor Ridestierne og Gadernes Brosten var blevet et Blomstertæppe under »Rolf«s Hove.

Her opstod for første Gang den løbende Livvagt af Ungdom, der siden blev en fast Tradition ved Kongens Fødselsdagsridt. En Kreds af mandlige og kvindelige Studenter, unge Arbejdere, Kontorfolk og ganske enkelte Politibetjente tog hinanden i Hænderne og slog Kreds om Kongen og hans Hest. Og medens »Rolf« roligt og sikkert gik frem gennem Jubelraab og Blomsterbyger, fulgte denne Kreds med og banede Kongen Vej, syngende, jublen-

de, leende som alle de andre, men med Hænder, der holdt fast om hinanden, og med urokkelig Vilje til at løse den Opgave, de spontant havde paataget sig: At følge Kongen og sørge for, at han kom godt igennem.

Præcis Klokken 12 samme Formiddag var Amalienborg Slotsplads et uoverskueligt Hav af Mennesker. Solen var brudt igennem. Man vidste, at man vilde faa Kongen at se paa Residenspalæets Balkon, og man haabede, at han vilde tale.

Og Kongen talte. Slutningen af hans Tale var et Citat fra en Fædrelandssang, som ethvert dansk Barn kender, men Ordene fik i Kongens Mund netop da en dyb Betydning. »End er der en Gud foroven, der raader for Danmarks Sag«. Det var Kongens egen stærke Tro paa et naadigt Forsyn, der lagde ham netop disse Ord paa Læben, og de virkede stærkt og bevægende paa alle, der hørte dem.

Efter Talen blev Folk staaende paa Slotspladsen og forlangte atter og atter at faa Kongen at se. Under Talen havde baade Dronningen, Kronprinsparret med lille Prinsesse Margrethe og Prins Knud og Prinsesse Caroline-Mathilde med Prins Ingolf været paa Balkonen. Nu var den tom, men de store Midterdøre stod stadig aabne, og man kaldte paa Kongen og sang og raabte Hurra. Og Kongen kom igen — man oplevede det Billede af ham, som man paa det Tidspunkt allerede havde lært at kende i Redaktør Kai Holbechs straalende Kongefilm: Kongen som Farfar.

Ud i det lyse Solskin paa Balkonen traadte han, rank og smilende og med en lille, lyseblaa Bylt i hver Arm. Prinsesse Margrethe var paa det Tidspunkt 5 Maaneder gammel, født en Uge efter den sorte Besættelsesdag, Prins Ingolf var 2 Maaneder ældre, og de to søde, sunde Børn laa i Farfars Arme og kiggede med store, forbavsede Øjne udover Pladsen med Menneskehavet, medens den 5-aarige Prinsesse Elisabeth trippede foran Kongen, helt hen til Balkonens Rækværk og vinkede med en lille, ivrig Haand ...

Om Eftermiddagen kørte Kongeparret i aaben Bil gennem København ad en i Forvejen lagt Rute og var hele Vejen Genstand for en storslaet og gribende Hyldest. Bilen kørte blandt andet gennem Ryesgade, hvor Børnene fra alle Byens Kommuneskoler havde faaet anvist Plads langs Kørebanen, og ikke mindst her var Jublen endeløs. Tværs over Indkørslen til Gaden var der hængt et stort Skilt med Indskriften:

Naar Tiderne er tunge,
stol, Konge, paa de unge!

Aarene, der kom, beviste fuldtud, at de Ord havde talt sandt. Kongen kunde trygt stole paa sit Lands Ungdom. Da Tiden var moden, og Kampen imod Undertrykkerne kunde tages op, blev det ikke mindst Ungdommen, der uden Tanke for egen Risiko løste de Opgaver, den fik tildelt. Maaske var der blandt de Skolebørn, som den 26. September stod i Ryesgade og saa Kongen passere, mange, der fire eller fem Aar senere gjorde en *Indsats second to none* for Danmarks Frihed!

Men Dagens smukkeste og forunderligste Øjeblik oplevede man dog om Aftenen — ved Festforestillingen i Det kongelige Teater. Den kongelige Familie var ankommet med Kongen i Spidsen, den officielle Modtagelse og Hyldest var forbi, Lysene paa Tilskuerpladsen dæmpedes og slukkedes. Kapelmesteren havde allerede løftet sin Taktstok for at slaa an til Elverhøj-Ouverturen. I Dunkelheden lyste Akropolistæppets Draperier rødt — da rejste en Mand sig et Sted paa Balkonen og tog Ordet.

Festforestillingens officielle Arrangører var uden Tvivl forfærdede. Hvem var den Mand? Hvad havde han i Sinde at sige? Hvor kunde han have den Dristighed?

Og saa skete der det, at denne ukendte Mands Ord til Kongen blev det allersmukkeste, der blev sagt til ham paa denne de mange Talers Dag. Talen var kort, men den udtrykte præcis alt det, som den ganske almindelige, danske Borger følte Trang til at sige Kongen. Det blev en Tak for det lysende Eksempel, han havde givet sit Folk — en Tak for lang og god Kongegerning, en Tak, fordi han blev hos os, da vi trængte mest til ham. Og den ukendte Taler sluttede ikke med at foreslaa Teatrets Publikum igen at raabe Hurra. I Stedet sagde han: »— og jeg vil bede Dem alle om at forene Dem med mig i eet eneste stort Ønske: — Gud bevare Kongen«.

Et Sekund var der dødsstille i det store Rum. Saa gentog alle, som med een Mund, dæmpet og bevæget: — Gud bevare Kongen.

Et Øjeblik efter klang de første Toner af Ouverturen. Taleren paa Balkonen forlod stille sin Plads — og Teatret. Da Journalisterne i Mellemakten styrtede derop for at faa opklaret, hvem han var, var han borte, og endnu den Dag i Dag aner ingen hans

Navn. En ganske almindelig Mand havde talt, havde i et kort Minut hævet sig højt, højt op over Almindeligheden og var stille forsvundet tilbage til den.

Siden da har Det kongelige Teater indført den Sikkerhedsforanstaltning, at man altid lader Ouverturen ved Festforestillinger spille, medens der endnu er fuld Belysning i Salen. Man ønsker ikke at give andre »ukendte Talere« Lejlighed til improviseret at tage Ordet, og maaske er det klogt. Episoden paa 70 Aars-Fødselsdagen var noget enestaaende, og forsøges den efterlignet, er det sandsynligt, at det mislykkes eller kun lykkes halvt.

Efter Festforestillingen, da Kongen var kørt hjem til Amalienborg, samlede Folk igen paa Slotspladsen, og man skiltes ikke, før Kongen igen en sidste Gang havde vist sig paa sin Balkon, havde takket for en uforglemmelig Dag og sagt Godnat til sine Tusinder af glade Gratulanter. Saa først blev der Ro paa den smukke Plads, hvor den irrede Broncerytter knejser højt paa sin Sokkel mellem de gamle Palæer.

71-Aarsdagen formede sig næsten endnu festligere end 70-Aarsdagen, og den 15. Maj 1942 fejredes Kongens 30 Aars Regeringsjubilæum i straalende Foraarssol og med hele København i Feststemning og Jubel. Officielt var det meddelt, at Regeringsjubilæet ikke vilde blive markeret paa nogen særlig Maade, men at Kongeparret og den kongelige Familie vilde overvære Forestillingen om Aftenen i det kongelige Teater. Der var ikke berammet nogen Køretur gennem Byen, men alligevel blev Dagen en smuk og gribende Oplevelse.

Efter Morgen-Ridturen viste Kongen sig flere Gange paa sin Balkon og talte til sit Folk. Skolebørnene havde fri, og Dagen lang var Amalienborg Midtpunktet for hele Byens Interesse. Om Eftermiddagen kørte Kongeparret til Fredensborg og besaa sammen med Slotsgartneren de Skader, den strenge Vinter havde gjort paa Buske og Planter. Man følte det næsten som noget symbolsk, hvad der her skete. Var det ogsaa for hele Danmark et Foraar, der gryede efter Vinterens Barskhed?

Den 26. September 1942 blev den sidste store Kongefødselsdag, vi kom til at opleve under Besættelsen, og den fik sit ganske særlige Præg, fordi Kongen blot nogle Maaneder tidligere havde været meget alvorligt syg.

Det var den 21. Juni 1942, Kongen blev indlagt paa Diakonisse-

stiftelsen, og Lægerne konstaterede Galdesten. En Overgang saa det ud til, at en Operation vilde være uomgængeligt nødvendigt, men man tøvede, for en stor Operation er altid en alvorlig Sag i Kongens Alder. Man følte det næsten, som det var et Mirakel, der var sket, da den officielle Bulletin kunde meddele, at Galdestenen, der var Aarsag til Sygdommen, havde passeret, saa Operationen kunde undgaas.

I Juli Maaned var Kongen saa rask, at han kunde udskrives og sammen med Dronningen tage til Sorgenfri paa Rekreation, efter endnu en kort Tid følte Kongen sig saa stærk, at han kunde genoptage sine daglige Rideture i Sorgenfris Omegn, og paa Fødselsdagen den 26. September red Kongen igen gennem København, omgivet af sin unge, løbende Livvagt.

Hvad husker man ikke af Episoder fra disse Festdage? Studinen, som løb hele Vejen ved Siden af Kongens Hest og samlede alle de Buketter op, som under Riddet gled ned fra Hestens Hals — Studinen, som ved Rideturens Afslutning fik Lov til at smutte med ind i Porten og aflevere Blomsterne, og som til Tak fik et Kys paa Kinden af Kongen; endnu en Kongetale fra Residenspalæets Balkon, hvor Kongen citerede Salmens Ord: »Tunge Tider — langsomt skrider —«; Premièren paa den dejlige Ballet »Festpolonaise«, som slutter med hele den kongelige Ballet i dyb Reverens imod Kongelogen; Kongen, der paa Rideturen gennem Kastelsvej holder sin Hest an udfør Blindeinstituttet og tager imod en ung, blind Piges Buket, idet han med høj Stemme siger Tak og rører ved hendes oprakte Hænder; Kongen i Hundreder af forskellige Situationer, smilende eller grebet og alvorlig, talende roligt og myndigt eller tavst udførende en af de spontane Handlinger, der altid har faaet Folkets Hjerter til at banke imod ham.

Den 19. Oktober 1942, knap en Maaned efter 72 Aars-Fødselsdagen, styrtede Kongen med sin Hest. Et langt Sygeleje blev Følgen, og i lange Tider var Kongens Tilstand saa alvorlig, at Lægerne maaske havde opgivet Haabet, hvis de ikke havde kendt Kongens ukuelige Vilje til Livet. I hele den lange Tid, hvor Kongen laa syg, og hvor Lægernes Bulletiner skiftevis udtalte Haab og Frygt, sendte Kong Christians Folk alle deres gode Ønsker og alle deres brændende Bønner til hans Sygeleje. En Dag besluttede Lægerne at foretage en Blodtransfusion. En af de mange anonyme Blodgivere, paa hvis frivillige Medvirken hele Donor-Systemet

hviler i Danmark, blev tilkaldt, og det smukke og vidunderlige skete, at netop dette Blod, der flød fra Folkets Aarer over i Kongens, medførte den lykkelige Vending i Sygdommen, der snart — langsomt men sikkert — jog Faren paa Flugt.

Men naturligvis maatte Kongen efter det være forsigtig med at udsætte sig for altfor store Sindsbevægelser og Strabadser. Som Rekonvalescent levede han yderst stille og tilbagetrukkent og overlod alle Repræsentationspligter til Kronprinsen eller den elskelige, utrættelige Dronning Alexandrine — og saa kom endelig den 29. August 1943, som paa en saa dyster og dødsens alvorlig Maade satte en Stopper for alle Fortidens jublende Møder mellem Konge og Folk.

Vi ved, at Kongen i de Aar, der fulgte, af Tyskerne betragtedes som deres Fange, men vi ved ogsaa, at Kongens egen Vagt hele Tiden blev ved med at være dansk. Den 19. September 1944, da tyske Soldater besatte alle Danmarks Politistationer og arresterede og deporterede en stor Del af Politiet, var der kun een Politistyrke, der holdt Stand: Amalienborg-Vagten.

Da Rygtet gik over den forbitrede og fortvivlede By: Amalienborg holder stadig Stand! var der mange, der nægtede at tro det, fordi det syntes saa umuligt, at det kunde lade sig gøre. Og det *var* maaske ogsaa umuligt, men det skete ikke desto mindre, fordi Vagten paa Amalienborg bestod af Mænd, der havde svoret aldrig at vige, saa længe de var i Live og kunde kæmpe for deres Konge.

I Besættelsestidens værste Vinter, den sidste, da Vold og Terror som en Bølge skyllede over Landet og gjorde Livet i Hovedstaden til et Mareridt, blev baade Kongeparret og Kronprinsparret paa Amalienborg, og medens Schalburg-Folk og Hipo-Bander drev deres blodige Spil, dræbte fredelige Trafikanter i Gaderne og lagde en lang Række københavnske Bygninger i Ruiner, gik Livet i Hovedstaden alligevel sin Gang, og Arbejdet blev gjort, for »naar Kongen kan blive paa sin Post midt i det hele, saa kan vi ogsaa!«

Da den danske Udsendelse fra London den 4. Maj om Aftenen kunde meddele, at Tyskerne i Danmark havde kapituleret, var Gaderne i Løbet af Minutter et Hav af jublende, lykkelige Mennesker, der omfavnede hinanden, lo og græd. Og i samme Sekund, som man syntes, man havde faaet Vejret igen, lød Raabet: »Til Amalienborg!«

Men Kong Christian vilde endnu ikke tage imod sit befriede Folks Hyldest. Da Menneskemasserne naaede Indgangen til Slotspladsen, stod de spanske Ryttere stadig og spærrede Vejen, og bag dem stod Amalienborg-Vagten, smilende men urokkelig. Lidt senere sendte Kongen sine Adjudanter ned i Gaderne, der stødte op til Slotspladsen, og de bragte i Politiets Højttalere en Hilsen fra Kongen og bad Folk gaa hjem.

Kong Christian vilde vente med at fejre Befrielsen, til Situationen i Byen var blevet lidt mere afklaret. Man fester ikke i et Hus, hvor en større Rengøring forestaar!

Først den 9. Maj fejrede København Gensynet med sin Konge. I aaben Bil kørte Kongeparret fra Amalienborg til Christiansborg, hvor de overværede Rigsdagens højtidelige Aabning. Langs Køreturens korte Rute stod Københavnerne opstillet i Hundredetusindvis, og foran dem i dobbelte Geledder stod Frihedskæmperne, Kong Christians underjordiske Hær, som her for første Gang paraderede for deres øverste Herre.

Men Amalienborg Plads da? Hvornaar blev Slotspladsen, der i Besættelsens Aar saa mange Gange havde været Rammen om store Kongedage, igen aabnet for Københavnerne?

Det skete den 10. Juni, den Søndag Formiddag, da Kongens Vagtparade trak op første Gang efter Befrielsen og afløste Politivagten paa Amalienborg! Allerede i de tidlige Morgentimer erobredes Pladsen af glade og forventningsfulde Skarer, og da Vagtparaden til Tonerne af »Riberhusmarchen« svingede ind gennem Kolonnaden, var hver Kvadratcentimeter ledig Plads besat.

Oppe paa sin Balkon sad Kong Christian med Dronningen ved sin Side, og paa Kronprins Frederiks Balkon stod han selv og hans Familie. Festligt var det, da Kongevagten igen blev overtaget af Livvagten. Da Skildvagterne med Bjørneskindshuerne atter stod paa deres Pladser foran de røde Skilderhuse, syntes Københavnerne, at nu havde en vigtig Del af deres By faaet sit venlige Freds-Ansigt tilbage, og Kongen havde bidraget meget væsentligt dertil ved at sørge for, at Frederik den 5.s Statue netop til denne Dag som den første af alle Byens værdifulde Skulpturer dukkede frem af sit Bombeskjul.

Kort efter forlagde Kongeparret Residensen til Sorgenfri, og Hovedstadens gode Ønsker fulgte dem af Sted paa deres første virkelige Sommerferie siden Besættelsens Dag.

Kong Christian blev hos os, medens det betød alt for os moralsk at have ham midt iblandt os. Og det var godt for os at tænke paa, at ogsaa han i Fred og gylden Sommersol kunde nyde den Hvile, vi allesammen saa inderligt havde længtes efter.

CHRISTIAN — KONGE AF DANMARK

26. SEPTEMBER 1940

Af Pastor Knud Alsinger.

Christian, Konge af Danmark,
saa naaede du Støvets Aar.
Dagene gaar og kommer,
Vaaren den blev til Sommer
og Somren til Efteraar . . . .

Midt i en Stormtid staar Du
graanet ved Danmarks Ror
mandig og viljehærdet,
kongelig, uforfærdet
med hele Dit Folk om Bord.

Tung var den Ansvarsbyrde,
Du arved' med Kronens Guld.
Vi ved, Kong Christian, med Ære
Du bar og vil Kronen bære,
til selv du segner i Muld.

Hævet højt over Striden,
som splitted saa tit Dit Folk,
blev Du vort *Samlingsmærke*,
Danskhedens ranke, stærke,
kongeligt fødte Tolk!

Vi saa dig i Sorgens Stunder,
 naar Skyggerne faldt paa din Vej.
 Vi saa dig i Festens Stimmel
 ombrust af Skarernes Vrimmel
 under Danebrogs bølgende Leg.

Vi saa dig i Fædrenes Kirke,
 naar Taarnenes Malme de klang.
 Paa Ham, som er Slægternes Hyrde,
 Du kasted Dit Kongesinds Byrde
 og gik saa frimodigt Din Gang.

Og højt paa den snehvide Ganger
 vi saa dig hin straalende Dag,
 da Længslernes Tid var udrundet,
 og Sønderjylland genvundet
 højt hejsed' det røde Flag.

Vi ser Dig endnu, vor Konge,
 saa rank som i Manddommens Vaar:
 en Høvding, som aldrig kan svige
 sin Vagt for det Folk og det Rige,
 som stod gennem tusinde Aar.

Danmarks Frihed og Lykke
 var altid Dit Virkes Maal.
 Derfor, mens Hjerterne brænder,
 hilser vi Dig og tænder
 Takkens flammende Baal!

Hil Dig, Kong Christian af Danmark!
 Gud skænke Dig Troskabens Løn.
 I Dag vil vi glemme Sorgen
 og hylder paa Festens Morgen
 vort Fædrelands rankeste Søn!

ALEXANDRINE — DRONNING AF DANMARK

Af Kaj Munk.

De Stjerner paa Himlen — vi hylder det høje
og fornemme Skær.
Men Ilden i Arnen den er os dog mere
inderlig kær.

Vi styrer vel efter de Stjerner; de fører os
stoltelig frem.
Men det, vi gaar ud fra og vender tilbage til,
er: et Hjem.

Hvem stod vel de Vintre igennem, der isner til
Hjerternes Rod,
om ikke han vidste en Stue, der venter ham
lunende god.

Var Luften i Stuen i Danmark, selv ind under
Midvinter, mild,
saa Tak til den Dronning, der selv er den stille
og trofaste Ild.

Det hedder: fast ligger den Bolig, der grundes
paa Troskabens Syld.
Det hedder: hvis Manden er dygtig, har Konen
bestandig sin Skyld.

Og gror for vor Konge der Roser i Danmark
hvert eneste Sted,
dog har han ej udelt vort Hjerte, sin Viv maa
han dele det med.

Du kom fra det fremmede til os, det husker vist
slet ingen mer.
Dansk Kvinde, dansk Hustru og Moder, det just
i vor Dronning vi ser.

Det Ja, som du gav til Prins Danmark,
i Ungdommens leende Vaar,
det holdt du til ham, til os alle, de mange
de skiftende Aar.

— Til Herren i Himlen vi smiler og løfter
vor Tak i en Sang,
vor Tak for hans Gave til Danmark, saa ædel
en Julepresent.

Han give dig, Alexandrine, mest nu da vor
Vinter er haard,
at lune om os og vor Konge endnu i
mangfoldige Aar.

KULTURFRONTEN

RADIO

STATSRADIOFONIEN UNDER BESÆTTELSEN

Af Pressesekretær ved Statsradiofonien Chr. Bruno Christensen.

I fem Aar var den danske Radio lagt i Baand og Bast. Vi oplevede, at fremmede, mere og mere blodbesudlede Fingre begræmmede den frie, danske Radio, saa den mærkedes indtil Ukendelighed.

Alligevel kunde Radioraadets Formand, Folketingsmand *Julius Bomholt*, i en Tale seks Uger efter Befrielsen konstatere, at »Tyskernes Optræden i den danske Radio blev den største Propaganda-Fiasko i vor Historie. De opnaaede intet. *Intet.*«

Hvordan dette gik til, skrives der forhaabentlig inden alt for længe en Beretning om. Materialet er til Stede. Mest betydningsfuld er Direktør *F. E. Jensens* daglige Rapporter, men ogsaa andre vil kunne yde værdifulde Bidrag.

Hvad der berettes i denne korte Oversigt tilsigter udelukkende at give Læserne et foreløbigt Billede af Begivenhederne i Statsradiofonien under Besættelsen.

Den første Melding om Dagens store og sørgelige Begivenheder modtog Statsradiofonien fra Lyngby Radio Kl. 4,45. Telefonbeskeden lød kort og godt paa, at Tyskerne var gaaet over Grænsen, og at man snart kunde vente dem i København. Den vagthavende Assistent i Stærekassen *K. A. B. Mikkelsen* ringede til Overkontrolør *Callesen*, der allerede var blevet vækket af de første Overflyvninger. *Callesen* gav Besked paa, at Politiet skulde alarmeres, og kort efter ankom et Udrykningshold, som besatte Indgangene til Stærekassen.

Kl. 6,30 naaede Overassistent *Poul Petersen* efter en Del Besværligheder frem til Stærekassen. Tyskerne var endnu ikke kommet, saa Kl. 7 sendtes som sædvanlig Morgengymnastik, først for Mænd og saa for Kvinder. Derefter var der normal Sendepause fra Kl. 7,30

til Kl. 8,30. Poul Petersen ringede flere Gange til Kalundborg Station, og indtil Klokken var henad 8 svarede Stationen. Saa blev Forbindelsen afbrudt, og man var klar over, at Tyskerne ogsaa var dér.

Lidt før Kl. 8 blev Døren til Kontrolrummet knaldet op, og to tyske Soldater i feltmæssig Udrustning brasede ind, idet de raabte: »Deutsche Wehrmacht hier«. I nogle Sekunder var der fuldstændig Stilhed. Tyskerne var kendeligt nervøse og bange for, at der skulde blive aabnet Ild mod dem. De undersøgte omhyggeligt Lokalteterne og blev mærkbart lettede, da der ikke var nogen Fare paa Færde. Soldaterne spurgte efter Radiovognene, og da der blev svaret, at disse stod paa Amager, saa dem kunde de danske Teknikere ikke være ansvarlige for, sagde en Oberløjtnant meget irriteret: »Es gilt den Kopf«.

Kort efter kom flere civile Tyskere til Stede for at forhandle med Direktør *F. E. Jensen*.

Afdøde Speaker *C. F. Schiønning* fik paalagt den tunge Pligt at læse General Kaupischs Proklamation op for det danske Folk. Tyskerne havde placeret et Par Mænd med Revolvere i Speakerstudiet, men Schiønning erklærede sig ude af Stand til at læse op, hvis de skulde blive derinde, og de gik saa ud paa Gangen.

I Løbet af Dagen kom de første Forbud. De gjaldt Vejrmeldingerne og Udsendelserne paa Kortbølge til Danske i Udlandet. Hvad der iøvrigt vilde ske, kneb det med at faa Besked om. Man sporede hos de forskellige Tyskere, der dukkede op paa Radioen, en tydelig Usikkerhed og manglende Instruks. Om Tyskernes Opførsel maa man sige, at de bestræbte sig for at være høflige. Det var vel et Udslag af den almindelige tyske Glæde over, at den militære Besættelse var lykkedes. Den nazistiske »diplomatiske« Fiffighed kom til Udtryk derved, at de kviede sig ved Ordet *C e n s u r*. Det var jo Sandheden om, hvad de i Virkeligheden vilde, men det blev udtrykt paa den Maade, at Danskerne maatte sende alt, hvad de ønskede, blot det ikke stred mod Tysklands Interesser. Tyskerne vred og vendte sig for at faa det hele til at se ganske uskyldigt ud, og de blev skuffede og let fornærmede over, at man fra dansk Side viste Tvivl og Mistillid til tyske Forsikringer.

Igennem hele Besættelsestiden har Radoraadet, Direktøren og alle i Statsradiofonien ansatte fulgt den Linie, der var Kongens, Regeringens og Rigsdagens. Derfor maa en Beretning om den dan-

ske Radios Virke i disse Aar nødvendigvis falde i to skarpt afgrænsede Afsnit, Tiden før og efter den 29. August 1943.

Indtil denne Skæringsdato var Tyskerne nødt til at forhandle, hvis de havde Ønsker og Krav. Det betød, at der altid kunde vindes nogen Tid. Først skulde Sagen forelægges Direktøren, derefter i Programudvalget og Radoraadet, og hvis den var særlig betydningsfuld ogsaa i Ministeriet. Alle disse danske Instanser stod sammen som en ubrydelig Mur. Det var i den første Tid *Jørgen Jørgensen*, der var Undervisningsminister, og at han endnu inden 29. August maatte fortrække til Indenrigsministeriet, skyldtes utvivlsomt den Modstand, der blev ydet i Radioanliggender. Forøvrigt opnaaede Tyskerne ikke, hvad de vilde, ved at tvinge *Jørgen Jørgensen* bort, da hans Efterfølger, *Højberg Christensen*, fulgte samme Linie i det Omfang, det under de skærpede Vilkaar var muligt.

Overfor den samlede danske Front stod nogle højst usikre Tyskere. Enhver af dem vilde gerne gøre sig gældende ved at opnaa Resultater, men vidste ofte ikke, hvor langt han turde gaa. Saa snart man indenfor den danske Radio sagde, at her var et Spørgsmaal, man igennem det danske Ministerium vilde bringe helt frem til Berlin, saa kunde en Tysker befrygte en Desavouering, der skadede hans Karriere.

Ser man nu paa, hvilke Tyskere, det var, Radioen havde med at gøre, maa man først nævne Biskop *Erwin Baltzer*. Hvis det er rigtigt, at det var de tyske Skolelærere, der vandt Krigen i 1870, kan man med lige saa megen Ret sige, at det var denne nazistiske Landesbischhoff fra Lübeck, der tabte de indledende Kampe om den danske Radio. Han var ansat som Censor og kunde lidt Dansk, men forstod slet ikke dansk Mentalitet. Nu maa man ved Bedømmelsen af enhver Sag huske paa, hvad Tid den var til Drøftelse. I September 1940 kom »den gyldenblonde« i et Causeri ind paa Brødrationeringen i Danmark og talte spøgefuldt om, at nu skulde vi til at spise Brød af »Cellulose, Savsmuld, Krølhaar eller Brændenældeblade«. Ingen Dansker tog Anstød, enhver forstod, at det var Spøg, men Biskoppen var fortørnet.

Snart kom der en tysk Radioattaché, Dr. *Haverbeck*, der fremsatte Krav om direkte og indirekte Agitation for Nazismen. Gang paa Gang fik han Nej, og først da det blev umuligt mere at give blankt Afslag paa alle tyske Forslag, strakte man sig til saakaldte »Forstaaelsesforedrag«. Her stillede man som Betingelse fra dansk

Side, at det skulde være gode danske Mænd, der holdt Foredragene, og afdøde Borgmester *Kaper* paatog sig den utaknemmelige Opgave at holde det første, hvor han talte om Dansk og Tysk i Litteraturens Guldalder. Foredrag om det tredje Rige vilde man ikke have. Tyskerne pressede paa, og i Stedet for Foredrag ønskede man saa Reportager fra Tyskland. Aksel Dahlerup var højst utilfreds med at blive sendt af Sted, men da man i Radioen kendte hans stærke, nationale Sindelag, ønskede man, at det blev ham. I første Omgang var baade Tyskerne og Danskerne tilfredse med hans Udsendelser bl. a. fra en tysk »Brudeskole«, men mens Danskernes Tilfredshed holdt sig, fortog Tyskernes sig, da deres danske Haandlangere gjorde dem opmærksom paa, at Dahlerup i Virkeligheden paa fin og underfundig Vis havde gjort dem til Grin. Nu vilde Tyskerne have en anden Mand til Tyskland, men Radioens Ledelse sagde Nej — en saa vigtig Opgave skulde vor Reportagechef selv varetage — og dette Nej holdt.

Surt var det at være paa Radioen i denne Tid. De tyske Sejre pinte selv dem, der aldrig lod sig rokke i Forvisningen om, at nu kom Omslaget snart. Vanskeligt var det ogsaa, at Landets Udenrigsminister, Scavenius, syntes, at der egentlig var lidt rigeligt Vrøvl med den danske Radio. Kun den Trøst var der, at den danske Linie i Programmerne i det store og hele kunde holdes: at gøre Befolkningen fortrolig med de varige Værdier i dansk Kultur og Historie og efter bedste Evne uddybe og berige det Fællesskab, der forener alle Danske. Lytterne skældte ud over Tyskerne baade i Breve og Telefon, og da man aldrig kunde vide, om det var en Stikker, der talte i den anden Ende af Telefonen, krævede det Diplomati at føle sig frem, til man var sikker paa den, man snakkede med. Heldigvis hørte man efterhaanden mindre til vrede Lyttere baade i Post og Telefon — det var kommet dertil, at fornuftige Mennesker forstod den Kamp, der førtes i Radioen.

I »Fædrelandet« rettedes heftige Angreb paa Statsradiofonien, og Gang paa Gang gærede Jødespørgsmaalet. Censuren blev i Slutningen af 1941 meget aggressiv. Ofte var det Bagateller, som irriterede, bl. a. fordi de ikke var betydningsfulde nok til, at man kunde sætte haardt ind imod dem. Et Eksempel: Stiftsprovst Paul Brodersen fortalte i sin Tale ved Nationaltidendes Julekoncert: »En af den nyere Tids mest fremtrædende Statsmænd skal engang have sagt, at den Cigar, han hele sit Liv har nydt mest, var en, han ikke røg«.

Tyskerne havde ikke noget imod Historien. Den maatte godt blive staaende, hvis blot Lytterne straks ved Historiens Begyndelse fik at vide, at den fremtrædende Statsmand var *Bismarck*. Ellers kunde man jo risikere, at Lytterne troede, den cigarrygende Statsmand var *Churchill!*

Bismarck blev sat ind.

Engang i Maj 1942 gav Tyskernes daarlige Samvittighed sig som ofte før Udslag i Kravet om en Rettelse i Manuskriptet til et Foredrag af Redaktør, Baron *Schaffalitzky de Muckadell*. Der stod: »Der bestaar ganske vist en Ikke-Angrebspagt imellem Japan og Rusland, men de sidste Aars politiske Udvikling har vist, at den Hindring, saadanne Traktater danner, let kan overvindes.« — Ogsaa dette blev rettet. — Sætningen blev strøget.

Til de Rariteter, Statsradiofonien har i sit Arkiv, hører et Foredrag af den sørgeligt berygtede *Henning Dahlsgaard*. Det blev optaget paa Plader i Begyndelsen af September 1942 og indledes med Ordene: »Stalingrad er falden —«. Den 7. November ringede han og sagde, at Foredraget ikke var aktuelt mere, saa Pladerne kunde godt slibes af. — Det skete heldigvis ikke, saa Lytterne kan gøre sig Haab om at høre Uddrag heraf i en Radio-Kavalkade om Krigen.

Paa dette Tidspunkt blev Kaarene iøvrigt meget skærpede for Radioen. Tyskerne havde allerede tidligere, første Gang med Svend Carstensen, forlangt Folk fjernet med den Begrundelse, at de havde fremsat tyskfiendtlige og engelskvenlige Synspunkter. Direktøren havde forlangt en Dokumentation af de paastaaede Udtalelser, og det var blevet lovet ham. Nu erklærede den tyske Censor, *Schmitz*, en Overlærer, der personligt aldrig viste nogen større Sympati for Nazisterne, at fremtidig vilde man ikke motivere Krav om Fjernelse af Foredragsholdere og Kunstnere fra Programmet. Hvis Radioen ikke rettede sig herefter, vilde det faa de alvorligste Følger. Det var omtrent samtidig med, at Scavenius blev Statsminister efter tysk Forlangende, saa Protester hjalp ikke.

Skridt for Skridt blev Radioen tvunget ud i Defensiven. Vi fik paatvunget Udsendelser, som maatte oprøre enhver Dansker, og vi blev nægtet Godkendelse af Ting, som vi gerne vilde udsende. Men selv i denne Tid kunde det dog lykkes at gennemføre et Nej eller paa anden Maade slippe udenom en prekær Situation. I Marts 1943 forlangte Tyskerne en Udsendelse om de faldne paa Østfronten paa »Heltemindedagen«. Direktøren og Programudvalget gik samlet

imod det, og da Statsminister Scavenius havde læst Manuskriptet, fandt han det af en saadan Karakter, at han ikke vilde bringe Sagen for et Ministermøde, hvorpaa Radioens Nej blev afgørende. Man blev nødt til at tage et Foredrag af »Frikorps Danmark«s Chef, *K. B. Martinsen*, men Radioen tog det først, efter at der var foretaget et stort Antal meget væsentlige Rettelser. Et Foredrag af Nazi-Officeren Orla Arentoft, der var gaaet direkte i tysk Tjeneste, behandlede efter tysk Opfordring paa den Maade, at han blev optaget paa Magnetofon, men derefter henlagt og aldrig udsendt. Endnu lød ogsaa danske Toner i Radioen. Den 15. Maj talte Kongen, da han efter sin lange Sygdom igen overtog Regeringen, og Grundlovsdagen bragte »Ungdommens Medborgerfest«, en straalende Radio-Oplevelse i en trang Tid.

PRESENS RADIOAVIS

Af Chefredaktør Niels Grunnet.

Ved Middagstid den 19. September 1944 kom endelig det Øjeblik til at sige Nej til et fortsat Arbejde under tysk Styre, som Pressens Radioavis havde ønsket at sige hver eneste Dag efter den 29. August Aaret forud. Fra de første Dage i Maj 1940 havde vi staaet overfor de tyske Radiopropagandafolk og maattet føre et henholdende Forsvar, som man fra dansk politisk Side og fra Central-administrationens Side paalagde Pressens Radioavis at føre. Hver eneste Dag havde lagt nye Samvittigheds-Byrder til dem, der allerede tyngede. Spændingen mellem det tildelte Ansvar for, at Tyskerne skulde kunne finde Paaskud til endnu større Indgreb overfor Radio og Presse — og Ønsket om at frigøre sig for det andet Ansvar, Medansvaret for at være Tyskerne behjælpelige i deres Propaganda, var efterhaanden blevet uudholdeligt. Forsøget var flere Gange blevet gjort fra min Side paa at bringe Udviklingen til Afslutning; i August 1943 kom Tyskerne os i Forkøbet ved at meddele mig, som det allerede var sket overfor Direktør F. E. Jensen i Statsradiofonien, at ingen, der arbejdede i den danske Radio, kunde træde tilbage, men skulde fortsætte som hidtil og nu under den tyske Radiokommissærs direkte Ledelse. Forsøg paa at ignorere dette Paa-bud vilde blive straffet som Sabotage. Nu, den 19. September 1944,

kom det til at ligge anderledes, denne Gang var det Pressens Radioavis, der overrumplede Tyskerne. Vel var der Held med i Spillet, saa det uden Vanskelighed lykkedes for os at slippe bort. Det afgørende var for os, at vi nu fik sat det Punktum, som vi længe havde ønsket.

Indenfor Rammen af de samlede Begivenheder var Pressens Radioavis' Forsvinden naturligvis kun en Episode; men naar denne Redegørelse skal handle om vor Virksomhed under Besættelsen, er det rimeligt straks at faa slaet fast, hvordan det gik til, da Episoden indtraf.

Om Formiddagen erfarede det, at der fra tysk Side forberedtes Udsendelse af en Proklamation om Aktionen mod det danske Politi. Befolkningen skulde gives en Forklaring paa denne nye tyske Voldshandling, og det var jo blevet en Vane for Tyskerne, først og fremmest at lade saadanne Propaganda-Meddelelser oplæse i Radioen, hvad der efter tysk Opfattelse gav den største Chock- og Nytevirkning. Pressen kom for Tyskerne i anden Række. Den 19. September betød, som det endnu vil huskes af enhver, der oplevede de skelsættende Begivenheder i de Dage, ikke blot at det danske Politi blev sat fra Styret og ført ud af Landet, den betød tillige, at den tyske Rigsbefuldmægtigede, Dr. Best, blev sat fra Styret af SS, og den af ham udpegede Radiokommissær, Ernst Lohman, blev sat til Side af SS. Det var en Magtovertagelse, som fjernede de Hæmninger overfor en fuldstændig Nazificering af Radioen, som Radiokommissæren og nogle af hans Medhjælpere dog hidtil havde baaret paa. Lohman simpelthen forsvandt den berømte Tirsdag, og hans højre Haand, Dr. Schmitz, der var usikker og nervøs, skulde formidle Magtovertagelsen, indtil SS-Styrets Mænd kunde møde og udstede deres Befalinger. Den vagthavende Medarbejder i Redaktionen, Johs. G. Sørensen, som nogle Dage efter fik sit gennem lang Tid nærrede Ønske opfyldt om at kunne slippe ud af Landet og naa over til London, til B. B. C.s danske Udsendelser, havde, inden jeg mødte paa Kontoret, haft en indgaaende Samtale med Schmitz og faaet Vished for, at et Magtskifte var ved at fuldbyrdes. Den største Uklarhed raadede overalt i denne Formiddagstime. Forbindelse kunde ikke opnaas telefonisk eller paa anden Maade med danske ansvarlige Myndigheder. Vi maatte handle ud fra, hvad vi fandt var det rette i Situationen, og da jeg lidt senere naaede ind til Radiohuset og førte den afsluttende Samtale med Schmitz,

der meddelte mig, at han forgæves havde søgt om Tilladelse til at indhente Instrukser hos Dr. Best, idet Radiokommissæren var forsvundet (det meddeltes senere, at Lohman, som boede i Fredensborg, havde maattet vandre til Fods til København og først naaede frem senere paa Dagen), stod det klart for mig, at nu var det længselsfuldt ventede Øjeblik kommet. Det gjaldt om, at Pressens Radioavis nu fik sagt sit Stop og paa en saadan Maade, at Befolkningen straks forstod, hvad der var sket, at den danske Forhalingspolitik og vore Forsøg paa at redde dog, hvad reddes kunde af danske Interesser, var endt. Nu var der intet mere, der kunde forsvare et fortsat — for mange at se — kompromitterende Pligtarbejde.

Saa forvirret var denne Tysker ved at skulle forsøge paa at formidle en Overgang fra Best-Politikken til Pancke-Styret, at han først efter at Pressens Avis' Personale var forsvundet, helt begreb, at han faktisk havde erklæret sig for indforstaaet med, at vi gik under Jorden! Jeg har tabt ham af Syne siden denne sidste Samtale. Den tyske, militære Radiocensor, en gammel Ritmester og forhenværende Generalmusikdirektor, havde utvivlsomt, om han havde kunnet det, fulgt mit Eksempel. Han forsøgte paa at finde ud af, hvordan han skulde komme i Forbindelse med mig, og lod sige til forskellige i Radiohuset, at hvis nogen vidste, hvor jeg var at finde, skulde de sige til mig, at SS'erne, som nu havde taget Magten, gik og talte om, at jeg skulde straffes. Han føjede til, at jeg hellere maatte se at komme til Sverige. Otte Maaneder senere ringede Lohmans Førstedestfortræder, Radioreferent Mühlen, mig op, da jeg igen sad paa mit Kontor i Radiohuset. Mühlen havde været paa Tjenesterejse i Tyskland i September og havde derfor ingen personlig Andel i, hvad der skete den Dag. Nu var det ham, der holdt sig skjult, afventende den Skæbne, der ventede ham. Han ønskede at afgive en Forsikring! »Da jeg kom tilbage, efter at De var forsvundet, vidste jeg, at vi havde tabt Krigen, og jeg ønskede nu at sige Dem, at havde jeg været i Deres Sted, havde jeg gjort det samme som De.«

Jeg kan tage Radiokommissær Lohman med i dette Galleri af tyske Radiofolk, som i Efteraaret 1944 vidste, at de havde tabt alt. I en Samtale allerede den 7. September sagde Lohman til mig: »Nu har Tyskerne kun een Ven tilbage i Verden, nemlig Argentina, og hvorfor? Fordi Argentinerne hader Nord-Amerikanerne. Nu bygger vi med stor Iver Befæstningslinier i Jylland, til hvilken Nytte?

Ikke engang Vestvolden var stærk nok, og bagved er der ingenting. Her i Radiohuset er vort tyske Mandskab Kommunistere. Jeg kan se det paa deres Øjne, naar de heiler for mig. De gør det af Frygt; men de vil hellere hilse med Kommunisttegnet. *De* skal dog være tilfreds med, at det er Politisoldaterne, vi har i Huset og ikke danske Nazister. Martinsen er maaske Idealist eller var det engang. Han tror vel, han skal være General i en ny dansk Hær; men han som de andre danske Landsforrædere forstaar ingenting. De vil kæmpe mod Bolshevismen, siger de, Javel; men de skyder deres egne Landsmænd. Sommer er værre endnu, en ren Forbryder, intet andet!«

Nogle Dage forinden, den 1. September, havde Lohman ogsaa lettet sit Hjerte for mig og fortalt, at »da der i et illegalt Blad havde staaet et Referat af en Samtale mellem ham og mig om Pressens Radioavis — hvilket Referat han erkendte var korrekt — havde Gestapo spurgt ham og ment, at jeg jo maatte have Tilknytning til det illegale Blad, hvorfor jeg burde være arresteret. Lohman havde hertil erklæret, at Gestapo dog maatte være klar over, at der fra alle danske Institutioner blev afgivet Referat til disses højere Instanser, i mit Tilfælde til Udenrigsministeriet, og man jo vidste, at her blev Akterne læst af Folk, der refererede videre til illegale Kredse. Videre fortalte Lohman mig i Samtalen den 1. September, at da jeg fornylig havde indsendt mit Andragende om Udrejsetilladelse for at deltage i et Radiomøde i Stockholm, havde Dr. Best spurgt ham, om man saa ikke kunde vente, at jeg vilde fortsætte til London og derfra tage Del i Radiopropagandaen mod Tyskland. Som Svar herpaa havde Lohman erklæret, at jeg hidtil loyalt havde fulgt det danske Udenrigsministeriums Direktiver om at blive paa min Post. Saadan havde han svaret; men til mig direkte vilde han sige, at jeg burde benytte mig af den legale Udrejselejlighed til at komme bort og saa forblive i Sverige indtil videre. Dr. Best havde jo ikke længere nogen Magt over Tingene. Det var Bovensieben, som regerede, og for hvert nyt Tilfælde af Mord var Situationen blevet endnu mere haabløs for de tyske Kredse, der ønskede Roen og ordnede Forhold i Danmark opretholdt. Der var fra tysk Side blevet begaaet alle de Dumheder, det teoretisk var muligt at begaa i de forløbne Aar. Lohman var selv blevet opfordret til at rejse til Sverige, men havde ikke villet det. Han saa saadan paa det, at Partiet endnu repræsenterede den tyske Stat og det tyske Folk, og han vilde ikke være Landsforræder; men den Dag, saadan

give Offentligheden hurtig og paalidelig Besked om Begivenhederne, den Radioavis eksisterer ikke mere . . . .«

»Overfor Udenrigsministeriet har man klaget over mig og krævet nogle redaktionelle Indrømmelser.«

»Vedrørende den tyske Indflydelse er Forholdet dette, at Udlandsstoffet nu udarbejdes efter meget haardhændede Propagandaforskrifter, med klart udtalt Tilsidesættelse af Nyhedsbegrebet. Indlandsstoffet redigeres, med en Del Undtagelser, *uden* Forskrifter fra tysk Side, derimod med udenrigsministerielt Paabud om Unkladelse af at bringe visse hjemlige Nyheder, som Dagspressen kan bringe i et ret stort Omfang. En Række særlige danske Udsendelser er forbudt af Tyskerne, af militære Grunde. Det gælder Vejr-, Trafik-, Vej- og Ismeldinger og Skibsfartsmeldinger. Af politiske Aarsager er ogsaa Omtale forbudt af visse rent danske Begivenheder, for Eksempel Omtale af Demonstrationer, politiske Optrin o. s. v.«

»Der gøres ikke — eller rettere ikke *mere* — noget Forsøg paa at hverve politisk blandt Redaktionen Medlemmer.«

»Der er øvet Pression adskillige Gange — under vekslende Former — fordi Redaktionen holdt fast ved det Princip, som var blevet godkendt i det første Møde med Dr. Haverbeck i Udenrigsministeriet. Senere, da det blev Udenrigsministeriet ugørligt at hævde Opretholdelsen af dette Princip, havde Redaktionen intet Valg, men maatte bøje sig for de Krav, der blev stillet vedrørende Udlandsstoffet. Hvis man havde holdt sig stejlt afvisende, vilde Resultatet heraf sikkert være blevet, at Redaktionen havde mistet ogsaa Muligheden for at vælge og udforme det danske Stof i Radioavisen nogenlunde efter de hidtil gældende Principper.

Nogen Illusion om, at Pressens Radioavis skulde have kunnet opretholde sin tidligere Position hos Lytterne, nærer Redaktionen naturligvis ikke.«

Her følger saa i Notatet nogle Oplysninger om Dr. Haverbeck og hans Missionsvirksomhed.

Den 9. Maj 1940 mødte Radioattaché, Dr. Haverbeck, og udtalte, at man fra tysk Side havde bemærket den absolutte Korrekthed og Loyaltet overfor trufne Aftaler, som gennem Udenrigsministeriet var indgaaet siden den tyske Besættelse. (Haverbeck vilde jo være korrekt Diplomat). Han mente, at paa forskellige Omraader vilde det være muligt at føre Radioavisen tilbage til en mere

normal Form, end den havde haft i den forløbne Maaned. Og han tilbød sit Medarbejderskab hertil. »Naturligvis maatte Radioavisen fremdeles redigeres under Chefredaktørens Ansvar.«

17. og 20. Maj afleverede Haverbeck nogle tyske Meddelelser om indre danske Forhold, som han ønskede udsendt (Danmarks Protest i Anledning af Færøernes Besættelse, Regeringens Dementi af Meddelelsen om Indkaldelse af Hær og Flaade). Disse Meddelelser blev dog ikke udsendt i den tyske Form, men i den officielle danske Udformning.

8. Juni ønskede Haverbeck en særlig Udformning af en RB-Meddelelse. Radioavisen skulde sige, at det var den »en særlig Glæde at kunne meddele«, at et Skib med danske Arbejdere til Tyskland ikke, som rygtevis paastaet, var blevet torpederet.

Redaktionen afviste denne Indblanding og benyttede den af RB og Udenrigsministeriet formede Dementi-Meddelelse.

14. Juni indkaldtes Formanden for Pressens Radioavis' Bestyrelse, Chefredaktør H. Stein, M. L. og jeg til Møde i Udenrigsministeriet, hvor Haverbeck var mødt for, efter den tyske Befuldmægtigedes Ønske, at kræve »uhindret og direkte Kontakt med Radioavisens Redaktør, skriftligt eller mundtligt, for at kunne stille Stof til Raadighed for ham«.

I den nærmest følgende Tid derefter afleverede Dr. Haverbeck og hans Sekretær, Barüske, forskelligt tysk Nyhedsmateriale, der *stilledes til Raadighed* — det var Stof, man i Gesandtskabet ønskede »at stille til Redaktionen's Disposition«.

3. Juli ønskedes, at en Sag mod danske Nazister ikke blev omtalt eller kun fik en beskeden Omtale. Hertil svaredes, at Befolkningen nødvendigvis maatte have Underretning om, hvad der skete i den nævnte Sag, og at nye Momenter vilde blive meddelt. Barüske erklærede, at han ogsaa kun havde skullet overbringe den tyske Gesandts Ønske.

20. Juli fremsattes Ønske om en Transmission af en Hitler-Tale, der begyndte Kl. 19, saaledes at Radioavisens første Udsendelse vilde falde bort. Jeg sagde, at Lytterne vilde blive irriteret over at miste deres Radioavis, og iøvrigt vilde de være mere interesseret i et dansk Referat, end i selve Talen (!).

Transmissionen blev dog gennemtruffet; under Transmissionen blev Dr. Haverbecks Førstemedhjælper, Hr. Lohman, nervøs over

de mange Protestopringninger til Redaktionen og opfordrede mig til at afbryde Transmissionen for i Stedet at give et Resumé paa Dansk. Dette skete.

Da Dr. Haverbeck, som havde været bortrejst under Hitler-Talen, kom tilbage, fremførte jeg mine principielle Indvendinger mod det gennemtrumfede Transmissions-Arrangement, og Haverbeck, som var interesseret i at blive »vejledet med Hensyn til dansk Opfattelse«, erklærede at ville søge fremtidige Tilfælde undgaaet, for i Stedet at fremskaffe Hitler-Talen i Manuskript til Oversættelse og Udsendelse umiddelbart i Forbindelse med Talen.

Medio August: Der stilles nu daglig ca. 10 tyske Meddelelser til »Raadighed for Redaktionen«; heraf anvendes 2—3, undertiden ingen.

21. August: Dr. Haverbeck forklarer i en Samtale, at han er kommet i Vanskeligheder i Forholdet til sine Overordnede i Berlin, fordi han ikke havde sikret sig et mere intimt Indseende med de Meddelelser, Radioavisen udsendte, og at han nu maatte i hvert enkelt Tilfælde have Lejlighed til at tage Stilling til det udenlandske Nyhedsstof. Han understregede, at han haabede, at det gode og forstaaende Samarbejde ikke skulde blive afbrudt.

27. August: Der stilles som hidtil en Del udenlandsk Stof »til Disposition«. Nu og da gives der enkelte *Henstillinger* vedrørende det indenlandske Nyhedsstof.

4. September: Hitler skal tale ved et Vinterhjælpsstævne i Berlin. Hr. Lohman er enig i, at dette er uden Interesse for det danske Publikum, og han opnaar Gesandtskabets Sanktion af sit Standpunkt om, at *et Referat* af Talen maa være tilfredsstillende.

5. September: Fra Berlin annulleredes Aftalen med Gesandtskabet. Hitlers Tale krævedes udsendt Dagen efter, at den var holdt. Det skete.

9. September: Hr. Lohman kræver i Dr. Haverbecks Fravær, at Radioavisen ikke oftere benytter Udtrykket »Ifølge tysk Citat«. Han lovede samtidig — efter tidligere Henstilling, fremsat af mig — at fremskaffe et fyldigere og navnlig et mere *neutral* Uddrag af fremmede Blade. Til Gengæld maatte Radioavisen interessere sig stærkere, end Tilfældet havde været, for saadanne Meddelelser, som vilde blive betegnet med et W; det var Telegrammer eller Kommentarer, som Gesandtskabet vilde være særlig interesseret i at faa udsendt. — I Samtalen herom fastholdt jeg det for Aftalen om den

daglige Kontakt mellem Gesandtskabets Radio-Afdeling og Radioavisens Redaktør tilgrundliggende principielle Standpunkt, at det Stof, som Radioattachéen »stillede til Raadighed«, var Meddelelser, som Redaktionen maatte *staa frit* overfor at benytte eller lade ligge. Jeg kunde derfor ikke akceptere en Ændring i den hidtidige Ordning. Hertil erklærede Lohman, at jeg som hidtil skulde være frit stillet overfor Stoffet; men at det maatte være af Betydning for mig at vide, hvilke Meddelelser, Ministeren særligt kunde ønske udsendt.

16. *September* meddelte Dr. Haverbeck, at man i Berlin ikke havde villet akceptere hans og mine Synspunkter vedrørende direkte *Transmissioner* af Hitler-Taler, kontra *Referat* paa Dansk. Fremtidig maatte det være indiskutabelt, at saadanne Taler *skulde* udsendes.

19. *September* klager Legationsraad Hensel i Udenrigsministeriet over mig; det bebrejdes mig, at jeg har udeladt Afsnit af tilstillede W-Meddelelser, og at jeg havde forkortet et DNB-Telegram, der skildrede Londons Befolknings Flugt under tyske Luftbombardementer; ved Forkortelsen var Ordet »flugtagtig« blevet udeladt. Ogsaa andre Tilfælde af lignende Art blev nævnt.

I Realiteten var nu Aftalen af 14. Juni bortfaldet. Jeg for min Del har aldrig formelt godkendt dette, og har nu og da henvist til den.

16. *Oktober* lejede Gesandtskabet Kontor til *Hr. Barüske* i Vesterport ved Siden af Pressens Radioavis. Barüske mødte Aaret ud flere Gange dagligt for at aflevere W-Meldinger, Minuslister (Fortegnelse over Meddelelser paa RB, som ikke maatte bruges) samt overbragte Forslag til Reportager, Transmissioner o. s. v., som i stor Udstrækning maatte gennemføres.

2. *December* ønskedes udsendt en Korrespondance fra »Politiken«, hvori foretoges Sammenligninger mellem Tilstandene i England og Tyskland, dog var Korrespondancen udstreget, saaledes at Billedet blev meget stærkt fortegnet, og jeg nægtede at tage mod dette Referat med den Motivering, at eftersom »Politiken«s Læsere kendte Originalteksten, vilde et Uddrag som det foreslaede vække Forundring og meget kraftigt rokke ved Tilliden til Radioavisens efter Evne opretholdte Neutralitet. Afvisningen fremkaldte tydelig Misfornøjelse.

10. *December* klagedes paany til Udenrigsministeriet over mig, denne Gang var Klagen personligt betonet, og det hævdedes, at min Optræden var uheldig, at jeg var afvisende og viste Mangel paa

Vilje til Samarbejde. Ogsaa Fordelingen af det inden- og udenlandske Stof i Udsendelserne var man utilfreds med.

16. December meddelte Barüske, at det under en Diskussion mellem Værnemagten og Gesandtskabet var blevet krævet af Værnemagtens Repræsentant, at der maatte skaffes absolut Sikkerhed for, at intet Stof blev oplæst i Pressens Radioavis, forinden det var blevet gennemset, for at sikre, at der ikke fremkom militære Oplysninger til Skade for de militære tyske Interesser. I Gesandtskabet havde man nødig villet gaa med til, at der skulde indføjes et nyt Led i Samarbejdet med Radioavisen, og det var derfor blevet paalagt Barüske at træffe Aftale med mig om, at *han* ved Siden af sin hidtidige Virksomhed, *ogsaa* — som Garant for Værnemagten — fik Lejlighed til at gennemlæse alt Stof forinden Udsendelsen. Han, Barüske, skulde ikke dermed blande sig i Redaktionen, og jeg var berettiget til at opfatte en saadan Ordning som værende rent formel. Ønsket om dette Arrangement blev samtidig præsenteret i Udenrigsministeriet, og efter Samtaler med Formanden og Eskelund akcepterede jeg Aftalen i et Brev, hvori det blev understreget, at Radioavisen, samtidig med at gaa med til den af Militæret ønskede Sikkerhedsordning, lagde afgørende Vægt paa Tilsagnet om, at der ingen Ændringer indførtes i Forholdet vedrørende Redaktionens uafhængige Stilling med Hensyn til Redaktionen af Nyhedsstoffet.

Aaret gik derefter til Ende. Minuslisterne blev til Stadighed udeladt med det Resultat, at det for Udsendelse tilladte udenlandske Nyhedsstof undertiden indskrænkede sig til den tyske og den italienske Hærberetning. Antallet af W-Meldinger har ofte været meget betydeligt, til andre Tider dog ogsaa indskrænket sig til nogle faa Meddelelser. Klarest vil Betydningen af Minuslisterne ses deraf, at ved Aarsskiftet var alle Meldinger fra De Forenede Stater og Sydamerika, som havde Forbindelse med Krigen og politiske Forhold, direkte eller indirekte, forbudt; det vil sige, at intet maatte meddeles om Amerikas Hjælp til England, den amerikanske Oprustning o. s. v.

Endvidere kan fra Minuslisten nævnes, at Ildebrande, Ulykker, Eksplosioner, Fødevarerangel og Ministerkriser i de af Tyskland besatte Omraader ikke maa nævnes. Krigen mellem Siam og Indokina eksisterer ikke. De tyske Kaperskibes Virksomhed i Stillehavet maa ikke omtales, før officiel Meddelelse fremkommer. Luftbomberne mod Irland maa »vente«, de militære Begivenheder i Græ-

kenland og Afrika maa kun bringes efter den italienske Hærberetning. (Bardias Fald kunde derfor først offentliggøres to Dage efter, at det første Gang var omtalt i Bladene, og Grækernes Indtrængen i Albanien maatte ikke nævnes paa anden Maade end, at der skulde tales om Kampene paa den italiensk-græske Front).

Ogsaa nogle Notater fra det indenlandske Stofs Omraade.

Den Beslutning, Bestyrelsen traf om at Pressens Radioavis skulde ophøre med at bringe egentlige Rigsdagsreferater og ligeledes ophøre med at referere offentlige politiske Møder, har fremkaldt forskellige Protester.

Bondepartiets Rigsdagsgruppe og det Nationale Genrejsningsparti har skriftligt beklaget sig over, at forskellige af disse Partiers Ordføreres Taler ikke er blevet refereret. Nationalsocialisterne har protesteret i Anledning af, at Radioavisen intet Referat bragte af deres saakaldte Mindeappell i Forum. I dette Tilfælde laa Forholdene specielt saaledes, at det tyske Gesandtskab ikke ønskede omtalt Demonstrationer eller Optrin i Forbindelse med Mødet. Dette meddeltes Redaktør Bangsted, som Dagen efter i en Telefonsamtale ønskede en »officiel Forklaring« paa Radioavisens Tavshed.

Ved flere senere Lejligheder har Nationalsocialisterne tilsendt Radioavisen Forhaandsreferater af Partimøder og Gengivelse af Udtalelser fremsat af Fritz Clausen og Kaptajn Lærum. Disse Anmodninger er blevet skriftligt besvaret med Henvisning til, at der ingen Ændring er sket i Radioavisens Beslutning om ikke for Tiden at referere Udtalelser paa politiske Møder eller omtale politiske Demonstrationer og lignende.

Om Eftermiddagen den 17. November (Nationalsocialisternes Mindeappell i Forum) henvendte Barüske sig paa Redaktionen og henstillede, at Gesandtskabet blev underrettet, saafremt der i Løbet af Dagen paatænkte arrangeret Ekstraudsendelser med for Eksempel en officiel Erklæring fra Regeringen eller Statsministeren. Ligeledes maatte han have Underretning, hvis der kom »nogle fremmede Mennesker op paa Radioavisen, nogle Provokatører«, de skulde henvises til hans Kontor ved Siden af.

Under Hensyn til den ejendommelige Situation anmodede jeg Politiinspektør Dahl-Jensen om at faa et Par Politibetjente op paa Redaktionen. Det skete. Dagen forløb roligt. Der er siden mødt en Betjent forud for hver Udsendelse som Sikkerhedsvagt.

Da jeg i Vinteren 1944—45 blev anmodet om et Bidrag til et

Hefte, som det danske Flygtningeblad i Sverige »Danskeren«s Redaktør Svønn Seehusen udgav under Titlen »Danmark kæmper«, skrev jeg følgende om mine Erfaringer med Tyskerne: »Deres Lige i Dumhed findes ikke, derfor virkede ogsaa deres Radiopropaganda stærkere end de Allieredes — *antityske Propaganda!*« Denne Karakteristik var rigtig!

PRESSEN

PRESSENS FORHOLD UNDER BESÆTTELSEN

Af fhv. Chefredaktør, Borgmester H. P. Sørensen.

Da jeg den 9. April 1940 Klokken halvfem om Morgenen blev ringet op af en daværende Minister med Meddelelse om, at tyske Tropper var rykket over Grænsen og gaaet i Land i København, tog jeg straks ind paa mit Blad. Jeg havde kun tre Timer forud forladt det, næsten sikker paa, hvad der vilde ske den 9. April. Redaktionen havde talt telefonisk med Oslo, hvor man meddelte os, at tyske Flaadeenheder og Transportskibe var staaet ind i Oslofjorden og allerede var kommet i Kamp med norske Styrker. Man ventede Tyskerne i Oslo ved Daggry.

Alt dette vidste jeg, da jeg i Bilen ind til Redaktionen funderede over det skete. Endnu var der intet at mærke. Gaderne var næsten tomme, ingen Sporvogne var endnu naaet fra Remisserne ind til Centrum. Jeg forsøgte at delagtiggøre Chaufføren i min enestaaende Viden, men han saa paa mig, som var jeg Idiot. Endelig efter forskellige Forsikringer om Sandhed gik det op for ham, at jeg hverken var gal eller var en Gæst fra Lorry paa Vej hjem. Da vi standsede ved Redaktionen, forstod han den frygtelige Vished: *Danmark var besat*. Besat af Tyskland!

Som det gik Chaufføren, gik det de fleste. Man vilde ikke tro det. Endnu en lille Times Tid senere, da de første tyske Bombemaskiner jagede ind over Byens Tage, troede mange, at det var Forsvarsminister Alsing Andersens Flyvere, der forstyrrede deres Morgensøvn. Først da de grønne Sedler med General Kaupischs »Oprop« blev kastet ned fra Luften, og da Radioen bebudede en

vigtig Meddelelse, først da gik det op for Danskerne, at der var sket noget.

Jeg havde haft god Tid til at tænke mig om. Da vi paa Redaktionen talte med Oslo, var jeg klar over, at Norges Besættelse vilde føre Danmarks med sig.

Men hvorledes vilde det saa gaa med Pressen? Og specielt med »Social-Demokraten«, til hvilken tyske Nazister næppe vilde nære nogen overvældende Kærlighed? Vilde den samlede danske Presse blive forbudt eller ensrettet? Eller vilde i det mindste ikke »Social-Demokraten« blive det? Sandsynligvis jeg selv arresteret. Det var egentlig derfor, jeg var taget paa Bladet. Jeg vilde ikke ta's hjemme paa Sengen, Tyskerne skulde finde mig paa det Sted, hvor det var min Pligt at være.

Men jeg var ogsaa Formand for »Danske Dagblades Fællesrepræsentation«, og jeg bekymrede mig ikke mindre om den samlede danske Presse i disse alvorlige Øjeblikke. Hvad vilde der, naar denne gale Krig engang var forbi, være tilbage af den stolte danske Presse? Maaske Ruiner, maaske en nazistisk af Goebbels dirigeret ensrettet Presse. Hvad skulde man tro den Morgen?

Naar man nu, efter at 5 Aars Mareridt er forbi, tænker tilbage til Spekulationerne hin 9. April, maa det siges, at dansk Presse har klaret Vanskelighederne bedre, end nogen kunde vente, og at den trods Saar og Skrammer dog slap nogenlunde helskindet gennem Aarene.

Krigen var begyndt i September 1939, og belært af Erfaringerne fra første Verdenskrig havde Statsministeriet efter Forhandling med Pressens Redaktører udsendt et Cirkulære af 16. September 1939, hvori Pressen indskærpedes Danmarks Neutralitet, og man henstillede en nødvendig Hensyntagen til Forholdene, ligesom der blev givet Regler for Omtale af f. Eks. Skibes Bevægelser, saaledes at Pressen ikke kom til at befordre en for Landet farlig Spionage.

Saa kom 9. April. Allerede om Formiddagen meddelte Udenrigsministeriet, at Redaktørerne i København vilde blive kaldt til Møde — de første Uger regnede Tyskerne kun med Hovedstadspressen.

Mødet, der blev udskudt nogle Timer, afholdtes hen paa Eftermiddagen. Men der var iøvrigt intet sket for Pressens Vedkommende. Ingen var arresteret, ingen Blade lukket, og ved Mødet

meddelte Udenrigsministeriet os, at Tyskerne ønskede, at Pressen fortsatte som hidtil, naturligvis *med skyldig Hensyntagen til den nye Tingenes Tilstand*. Endelig meddelte man, at Udenrigsministeriet skulde være Mellemed mellem Tyskerne og Pressen, og den sidste understregede, at man ønskede, at alt, alle Henvendelser, alle Meddelelser, alle Forhandlinger skulde føres gennem Udenrigsministeriets Pressebureau (U. P.). Pressen ønskede ikke direkte Forhandlinger med Tyskerne.

Dette sidste kunde den naturligvis ikke altid undgaa, men iøvrigt formede Forholdene sig paa dette Omraade ret taaleligt. Tyskerne foretog deres Henvendelse gennem U. P., og hvis en eller anden lokal Presseofficer i den Henseende overtraadte Reglen, var Gesandtskabet i København altid parat til at misbillige.

De første Aviser var mere end rædsomme. Kun officielle Kundgørelser og officielle Taler af Per og Poul. Men efterhaanden fandt Pressen naturligvis med en vis Forsigtighed tilbage til en i ydre Form stærk Lighed med en normal Presse. Statsministeriet, under hvilket Pressens Forhold sorterer, begyndte straks i April Forhandlinger med Redaktørorganisationerne om Udstedelse af et nyt Cirkulære, hvori nye Regler for Pressens Virke blev fastlagt.

Den 6. Maj udstedtes det og indeholdt meget alvorlige Skærpselser for Pressens Virksomhed og stærke Indskrænkninger i dens Frihed. Krigstelegrammer maatte kun udsendes i Ritzaus Bureaus Skikkelse eller direkte godkendt af Pressebureauet. Alt, som kunde have Forbindelse med Krigsbegivenheder enten i Tekst, i Billeder eller i Annoncer, skulde godkendes af Udenrigsministeriet, herunder Skibsfart, Miner og lignende. Endelig bestemte Cirkulæret, at intet Stof maatte bringes paa Grundlag af Radiomeddelelser.

Til at paatale Overtrædelse af disse Bestemmelser nedsatte Pressen selv et Nævn paa 5 Medlemmer, hvortil Udenrigsministeriet kunde henvende sig med Klager. Nævnet kom til at bestaa af Redaktørerne *Stein*, København, *Winge*, Randers, *Quist*, Odense, *Bigum*, Holbæk, og *H. P. Sørensen*, København. Jeg fungerede som Formand, indtil jeg fratraadte »Social-Demokraten«, hvorefter *Stein* overtog Formandsposten, medens min Plads i Nævnet blev overtaget af Redaktør *Tabor*.

Pressenævnet fungerede til den 29. August 1943 og kom i den Tid til at virke som en ganske god Stødpude mellem Tyskerne og Pressen. I visse Tilfælde gik Tyskerne udenom, og den efterhaan-

den meget kendte *Dr. Meissner* greb direkte ind og forlangte Blade straffet, og Personer fjernet. Det første Tilfælde af den Art blev foretaget overfor »Demokraten«, Aarhus, hvor en ledende Artikel om Regeringsforandringer gav Anledning til, at Bladet blev forbudt i 3 Dage, og at den politiske Redaktør *Holger Eriksens* Navn blev fjernet fra Bladet.

Kort efter blev »Kristeligt Dagblad«s Redaktør *Gunnar Helweg Larsen* udsat for direkte tysk Aktion. Helweg Larsen havde en ualmindelig fremragende Evne til at drille Tyskerne, uden at de rigtig kunde ramme ham ved Klager. Erindres vil saaledes en Artikel om Bøgnonnelarverne.

Der var virkelig udsendt et Telegram om, at disse Nonnelarver var kommet til Danmark fra Tyskland. Og en Dag læste man i Bladet efter et Leksikon en Forklaring paa, hvorledes disse Larver var. De var grønne, de kom sydfra, de optraadte i Masse, de angreb og fortærede alt i Løbet af faa Dage o. s. v. — en virkelig fornøjelig Karakteristik, som selv Tyskerne ikke kunde undgaa at forstaa — deres Opfattelse af dansk Lune eller Underfundighed var jo aldrig stor, de forstod ikke som Danskerne at læse imellem Linierne. Hr. Meissner forlangte ved en senere Lejlighed af Bladets Bestyrelse, at Helweg Larsen skulde fratræde, og det skete.

Senere maatte bl. a. jeg selv fratræde efter en Konflikt om nogle Artikler af *Harald Bergstedt*, og ligeledes »Nationaltidende«s Redaktør *Aage Schoch*, hvem Tyskerne længe havde haft et godt Øje til, og Redaktør *Black*, »B. T.«. Noteres bør det ogsaa, at allerede den 10. April 1940 meddelte Tyskerne gennem Udenrigsministeriet, at de to udenrigspolitiske Skribenter, to af dansk Presses mest kendte Mænd, *Nic. Blædel* og *Franz v. Jessen*, ikke maatte skrive i Pressen. Det var Dagen efter Besættelsen, og deres Eksekution foregik i lydløs Stilhed.

Endda var de to ikke de første, der fik Tyskernes Kærlighed at føle. Om Formiddagen den 9. April arresteredes Redaktør *Knud Ree*, Esbjerg, og førtes til Tyskland, hvor han sad arresteret i 8 Dage, før han fik Lov til at vende tilbage uden videre Tiltale.

Men Nævnets Virksomhed var sikkert ikke uden en vis Betydning, og det fungerede, saa længe det eksisterede, som en Slags Lynafleder. Naturligvis var det ikke behageligt for de paagældende Organisationsformænd, der var Medlemmer af Nævnet, at sidde og dømme Kolleger i Forhold, som man ofte betragtede som

latterlige Klager, eller hvorom man lige saa tit var enige med dem. Men det lykkedes Nævnet ved en kollegial, hensynsfuld Behandling af Sagerne at undgaa større Kritik fra Redaktørernes Side, som ogsaa fandt det langt bedre at blive dømt af et af dem selv valgt Nævn, end at blive stillet for de almindelige Domstole eller maaske endda indklaget for en eller anden tysk Officer.

Det er ikke uinteressant at se lidt nærmere paa Karakteren af disse ialt 120 Sager, som rejstes mod danske Blade, og om hvilket Offentligheden aldrig har faaet noget at vide. De fleste Sager var Bagateller, som Regel ubevidste Overtrædelser af de Bestemmelser, Udenrigsministeriet havde udsendt om ikke at omtale drivende Miner, Skibulykker og Luftangreb eller ikke at have forelagt visse Artikler for Udenrigsministeriets Pressebureau i Henhold til de trufne Aftaler.

I de første fem Sager blev Bladene kun idømt Advarsler. Den første Bøde faldt i en Sag mod Redaktør *Poul Dreyer*, »Fyns Stiftstidende«. Bladet havde forud for 9. April skrevet en Anmeldelse af Louis Goldings Bog »Hr. Emanuel rejser til Berlin«. Anmeldelsen stod i Bly paa Sætteriet, og en Gang i Maj Maaned kom den pludselig i Bladet, uden at Redaktionssekretæren havde læst den igennem under de nye Forhold. Den viste sig at indeholde rædsomme Ting. Saaledes talte den om »en mystisk og dunkel jødisk Veninde af Führeren« og Anmelderen udtalte som sin Konklusion, at »selv om Bogen er hadefuld mod Tyskerne, er den dog hyggelig, saa man læser den med Glæde«. Det tyske Gesandtskab rasede, og selv om Artiklen var kommet paa Bladet ved en Fejltagelse, maatte Hr. Dreyer bøde med 1,000 Kr.

Ellers var Bøderne smaa, de fleste fra 50 til 300 Kr. Den største Bøde, Nævnet har dømt, fik »Politiken«. Aarsagen var en Kronik af *Andreas Vinding* om Paris. Den var fuld af herlige Underfundigheder. Blandt andet beretter han om, at Hitler (det var i 1940) jævnligt kommer til Paris og foretager med et Følge af Arkitekter og Ingeniører Ture rundt i Byen. »Forhaabentlig skal Paris ikke bygges om!« Redaktør *Hasager* gjorde opmærksom paa, at Artiklen havde passeret Censur i selve Ministeriet »für Volksaufklärung und Propaganda«, hvor man havde strøget en enkelt Sætning, men intet derudover. Tyskerne forstod slet ikke den danske ironiske Tone, men formentlig har en eller anden velvillig dansk Sjæl udpeget de famøse Steder for Hr. Meissner. »Forbry-

delsen« blev af Nævnet takseret til 2,500 Kr., dels paa Grund af Tyskernes alvorlige Reaktion over Omtalen af Hr. Hitler, dels vel ogsaa fordi Bødens Størrelse skulde staa i et vist Forhold til Bladets økonomiske Omstændigheder.

Mange Gange var Klagerne fuldstændig latterlige. Saaledes klagede Meissner en Gang over, at »Lolland-Falster Socialdemokrat« havde bragt et daarligt og uskønt Billede af Hitler. Det skal indrømmes, at Billedet, der var fra 1923, just ikke var flatterende for Europas Sejrherre i 1941. Men U. P. havde sandt at sige meget vanskeligt ved at finde Formen for en Klage og megen Ulyst til at indklage Bladet, men den tyske Presseattaché var utrættelig i dette saare alvorlige Spørgsmaal. Nævnet kunde desværre ikke bedømme Klagen mere alvorligt end til at give Bladet en Advarsel, hvilket jo hverken kostede noget eller betød Æresfortabelse.

Af en hel anden Art var en Klage, der en Dag indløb over en Artikel i »Give Avis«, et lille Annonceblad, udgivet af en lokal Bogtrykker. Artiklen, der endda blev optrykt i to Numre af Bladet, og endelig nogle Maaneder efter kom Tyskerne for Øje, talte ud af karsken Bælg. Den sagde bl. a. om Pressen i Almindelighed, at den udviser »en usædvanlig og krybende Holdning overfor Besættelsesmagten«, og om Befolkningen, at »den ter sig, som om Tyskerne allerede havde vundet Krigen«. Artiklen var iøvrigt en Hyldest til England, »den stolte Løve, som det ikke sømmede sig at sparke efter«. Hvis Overtrædelsen og Udtrykkene skulde være bedømt efter samme Maalestok som de andre Blade, skulde denne Artikel have kostet mange Tusinde Kroner. Bøden blev 250 Kr., som vistnok endda aldrig blev betalt. Bogtrykkeren flyttede hurtigt til andre Græsgange, og Nævnet gjorde intet for at efterspore ham.

Af Nævnets samtlige 120 Sager blev der i 64 Tilfælde idømt Bøder, 24 fik Advarsler og 14 blev frifundet. Resten blev afvist eller trukket tilbage. Ialt indkom der godt 22,000 Kr., som skal danne Grundstammen i en Fond, man tænker at skabe: *Den danske Presses Belønningsfond.*

Den Mand, som den tyske Ledelse gav til Opgave at »ordne« den danske Presse, var en ung Mand i Begyndelsen af Trediverne, Gustav Meissner. Dr., som han kaldte sig eller blev kaldt, var han slet ikke. Han var kommet til København en lille Maanedstid før Besættelsen og dukkede op til Stillingen som Presseattaché den 9.

April. Forud havde en vis Frilitz været tysk Presseattaché, en Udsending fra Propagandaministeriet. Med Besættelsen skulde det tyske Udenrigsministerium overtage Overvaagningen af den danske Presse, og Frilitz, der iøvrigt var velkendt paa de københavnske Redaktioner, gled over paa andet Arbejde. Han sad i de senere Aar under Besættelsen paa Dagmarhus i »Kulturabteilung«. En Gang i 1941 blev han udnævnt til Guvernør i den russiske By Rostov, men da den tyske Hær maatte rømme Byen Dagen efter, naaede han aldrig at se sit Gouvernement.

Meissner var født i Nordslesvig, talte Dansk med Akcent, og hans Familie var bosat i Bovrup, Fritz Clausens Domicil. Deraf kom formentlig i de første Aar Tyskernes store Interesse for det danske nazistiske Parti. I det ydre var Meissner en beleven Mand, høflig og pæn i sin Optræden som en Ekspedient i et Stormagasin. Men han var Nazist fra sin tidligste Ungdom, og naar han blev altfor stærkt sagt imod, kunde det hænde, at Fanatismen, der lurede i Øjenkrogene, ogsaa gav sig Udtryk gennem Munden, som Regel dog kun i en forblommet Trusel om, at Tyskerne særdeles vel vidste, hvad de danske Redaktører havde skrevet om Nazismen før 9. April, og disse Artikler kunde let blive aktuelle igen. Truslen var overflødig. Vi vidste alle, at Tyskerne, naar som helst de lystede, kunde grave de gamle Angreb paa Hitler og Nazismen op og sende en stor Part af os til tyske Fængsler eller Koncentrationslejre. Sagt af den pæne, unge Mand besvaredes de kun med et stille Smil. Det var jo netop saadanne Ting, Tyskerne vilde undgaa i Danmark.

Ubegavet var Meissner ikke, men han synede meget ungdommelig og var heller ikke aandelig udrustet med den Modenhed og indre Autoritet, som kunde gøre ham jævnbyrdig — end sige overlegen — med de meget ældre Redaktører, som han skulde forhandle med og passe paa. Men iblandt Tyskerne og i Gesandtskabet øvede han meget stor Indflydelse. Den tyske Gesandt, Minister *Renthe Fink*, var forholdsvis nylig blevet Medlem af Partiet og regnedes ikke for vaskeægte Nazist. Meissner stod partimæssigt langt over ham i Rang og forhandlede og fik Ordre fra Berlin ganske udenom Ministeren. Det var f. Eks. Meissner, der pressede paa for at faa Ministeriet Stauning erstattet af et mere tyskvenligt og helst af et Ministerium Fritz Clausen.

I Almindelighed forhandlede Meissner kun med Udenrigsmini-

steriets Pressebureau om Pressens Forhold i Overensstemmelse med Aftalerne. En Gang imellem indbød han Organisationens Ledere til en Kop The paa en Restauration. Ved et Par af disse Lejligheder holdt han Taler og bebrejdede Pressen dens manglende »positive Indstilling«. Bedst erindrer jeg fra min egen Tid Mødet paa d'Angleterre den 25. April 1941. I et Foredrag paa en halv Time betydede han de københavnske Chefredaktører og Provinsbureauernes Ledere, at de stadig fastholdt en negativ Linie i Forholdet til Tyskland. Han nævnte Behandlingen af Jugoslaviens Kapitulation og fremhævede særligt Pressens Stilling til U. S. A.s Besættelse af Grønland, i hvilket sidste Tilfælde Pressen ud fra en dansk Nationalfølelse burde have angrebet Amerika.

Og saa løftede den unge Mand Stemmen og sagde: »Mine Herre! Jeg har set mig tvungen til i de sidste Dage at indlede de skarpeste Forholdsregler mod en af Deres Kolleger og forlanger, at han træder tilbage fra sit redaktionelle Arbejde (Helweg Larsen). At jeg ikke gerne træffer en saadan Forholdsregel maa staa Dem klart efter den Holdning, jeg hidtil har vist.« Det var en utilsløret Trusel, og efter at have udpeget en Række Blade ved Navn, som ikke havde behaget Presseattachéen, sluttede han med direkte at opfordre Redaktørerne til »nu en Gang for alle« ikke at rette sig efter Stemninger fra London, men at lade alle Hæmninger falde og kaste sig i Armene »paa den nye Tid, der nu bryder ind over Europa«.

Hvis Meissner havde ventet, at dette bombastiske Foredrag skulde øve Indflydelse paa de 20 Pressefolk, der paahørte det, maa han være blevet endnu mere skuffet, end han var før. Efter Foredraget stod Københavns Redaktørforenings Formand, Hr. *Stein*, op og derefter en Række Redaktører paa Rad og polemiserede med ham. Han havde uden Tvivl ventet, at hans Foredrag enten vilde blive modtaget i Tavshed eller mødt med et nødvendigt Ja. Det var Ordre, han ønskede at udstede, og ikke at fremkalde en almindelig Diskussion. Svare paa Indlæggene fra de forskellige Sider kunde han derfor heller ikke. Det Foredrag, han mødte med i skrevet Stand (maaske sendt fra Berlin), kunde han oplæse, men Argumentering i fri Diskussion med Modstanderen magtede han ikke. Den Dag fik Meissner sit Knæk i Forholdet til dansk Presse.

Det skal siges, at var Meissner at ligne ved en pæn og høflig

Ekspedient, saa var hans Efterfølger *Jürgen Schröder* kun for en Gymnasieelev at regne — uden med dette Udtryk at ville fornærme Gymnasieeleverne. Da Dr. Best overtog Stillingen som Tysklands Befuldmægtigede, gled Meissner i Baggrunden og rejste nogle Maaneder senere til Berlin for at overtage en Plads i Ribbentrops Kontorer eller maaske kæmpe ved Fronten, og Schröder overtog hans Embede. Var Meissner af mindre Format, maa det siges, at hans Efterfølger var ganske uden. Tysk Nordslesviger med dansk Indfødsret, godlidende, men fuldstændig usikker, evnede han ikke at gøre nogen selvstændig Indsats paa noget Omraade. Han var Dr. Best's Sekretær.

Der er maaske Anledning til nogle Bemærkninger om Pressens Forhold til Udenrigsministeriet under Besættelsen.

De første Maaneder var *P. Munch* Leder af Udenrigsministeriet, og han følte det som sin Opgave at *hjælpe* Pressen gennem Vanskelighederne, og man mødte altid Velvilje og Forstaaelse, selv naar han i skaansomme Vendinger beklagede en eller anden Ting i en Avis. *Erik Scavenius* afslørede sig straks som hans diametrale Modsætning. Han debuterede overfor Pressen med at fortælle os om disse glimrende, smukke, flotte tyske Soldater, vi saa paa vore Gader, og som nu snart vilde beherske hele Europa, og han paa lagde os, at nu maatte Pressen vise sin Vilje til at forstaa den nye Tid.

Scavenius, som fra sin Virksomhed under den første Verdenskrig paa Forhaand mødtes med Velvilje, viste sig at være en Junker-type af den værste Preusser-Art. Forstaaelse af Pressens Vanskeligheder viste han aldrig. Demokratisk Indstilling ejede han overhovedet ikke. Naar han havde talt, havde disse Redaktører og Skriverkarle bare at rette sig derefter. Sin Kontorchef (Eskelund) hundsede han ganske skandaløst i vor Nærværelse. Og hvis en eller anden Redaktør opponerede lidt for kraftigt, var det ikke langt fra, at Scavenius viste ham ud. Ved et Møde havde han i en saadan Anledning rejst sig op, men da han aabenbart følte, at han havde forløbet sig, satte han sig stille ned igen.

Det værste, jeg har overværet af den Art, var et Møde hos Hr. Scavenius nogle Dage før Hitlers Fødselsdag, den 20. April 1941. De fem københavnske Chefredaktører var mødt. Den *danske* Udenrigsminister indledede med at sige, at nu var det jo om nogle Dage den tyske Førers Fødselsdag, og det vilde være meget betydnings-

fuldt, om den københavnske Presse vilde skrive redaktionelle og velvillige Artikler om Hitler og hans verdenshistoriske Mission. Det er mildt at sige, at Kravet vakte Forbitrelse hos Redaktørerne, og at alle modsatte sig Tanken. Da Redaktør *Hasager* paa fuldt loyal og behersket Maade udtrykte som sin Mening, at det kunde den danske Presse dog ikke gøre, busede det ud af den fhv. Formand for »Politiken«s Bestyrelse, at *Hasager* absolut ikke egnede sig til at være Redaktør af »Politiken«! Lidt senere, da Ministeren forstod, at der intet Udkomme var med de tilstedeværende, erklærede han, at det skulde ikke undre ham, om der blev adskillige Redaktørskifter i den kommende Tid, hvortil en af Deltagerne bemærkede, at hvis ikke andre, saa kunde Udenrigsministeren jo nok sørge derfor!

Saadan var Tonen ved Forhandlinger hos Hr. Scavenius. Hyggelig kan man ikke sige den var.

Med en saadan Chef for Udenrigsministeriet maatte Pressebureauets Stilling til Pressen naturligvis blive langt vanskeligere end under Udenrigsminister P. Munch. Det er da ogsaa en Kendsgerning, at Pressebureauet i de Aar var udsat for en stærk Kritik fra Pressens Side. Imidlertid er det min Opfattelse, at Kontorchef Eskelund, hvis personlige Indstilling overfor Nazismen var kendt længe før Krigen, var udsat for et dagligt Tryk fra Scavenius' Side, og at Scavenius var *den onde Aand* overfor Pressen.

DEN ILLEGALE PRESSE

Af Chefredaktør Børge Outze.

Der var flere illegale Blade i Danmark, end nogen anede. Frihedsraadets Bladudvalg regnede med ca. 150, men da man i Anledning af Udstillingen »Det kæmpende Danmark« i Frimurerlogen efter Befrielsen gjorde Status, kom man op paa 225.

Saa mange har der aldrig været paa een Gang — men saa mange saa altsaa Dagens Lys i det besatte Danmark. En Del af dem havde kun en meget kort Levetid og et begrænset Oplag, men de store Landsblade, som »dækkede« hele Danmark, fik Tykkerne aldrig Bugt med. Redaktioner blev revet op, Trykkerier

ødelagt, Forbindelser afbrudt — men Bladene kom alligevel, støt hver 14. Dag eller een Gang om Maaneden. Tilsidst var der ikke een Dag uden et illegalt Blad.

I Perioden fra Efteraaret 1941, da de første Blade skabtes, og til 29. August voksede Antallet af Blade Maaned for Maaned, indtil Modstandsbevægelsen i Foraaret 1943 stod med et Nyhedsbureau, en Række landsomfattende Blade, Begyndelsen til en regulær Provinspresse og enkelte Fagblade, bl. a. for Tjenestemænd. Begyndelsen til intim Kontakt med de legale, udenlandske Telegrambureauer var skabt, og der var gennem Nyhedsbureauet Føling mellem Bladene, selvom den samlende Ledelse, Frihedsraadet og dets Bladudvalg, endnu ikke eksisterede. Da Raadet dannedes, blev Frit Danmark, De frie Danske og Land og Folk direkte repræsenteret, og i Foraaret 1944 tilsluttedes de øvrige Blade gennem Bladudvalget.

Den illegale Presse i Danmark daterer sig fra 22. Juni 1941, den tysk-russiske Krigs Begyndelse. Indtil denne Dato gik alle journalistiske Bestræbelser ud paa at omgaa Censuren, at drille Tyskerne ved ironiske Bemærkninger eller ved tilstræbt Naivitet. Kristeligt Dagblads, Nationaltidendes og en Række Provinsblades Indsats paa dette Felt vil erindres. En lille Notits, en Tvetydighed i en Artikel vakte hele Landets Opmærksomhed, og den talte Avis sørgede for, at de taagede officielle Meldinger blev forstaaet rigtigt. At Radio var tilladt forsinkede ogsaa den illegale Presses Fremkomst. I Norge opstod den udfra Behovet for regulære Nyheder og bevarede sit Præg af Nyhedstjeneste, mens den danske illegale Presse i Begyndelsen var rent kommenterende og først langt senere, da alting strammedes, fik Nyhedspræg.

Naar den russiske Krig fik saa afgørende Betydning, var Grunden den, at den bragte Forbud mod flere Tusinde Danskeres daglige Avis, det kommunistiske Arbejderbladet. Kommunisternes Leder, Aksel Larsen, som gik under Jorden, blev en Pionér i den illegale Presse. Fra hans duplikerede Breve til Kommunisten i Danmark skriver sig det illegale Blad »Land og Folk«, som blev det største, tæt fulgt af det andet illegale Blad, han var med at starte, før man fangede ham: »Frit Danmark«. Udsendelsesdatoerne er ikke helt klarlagt, men det staar fast, at disse to Blade og »De frie Danske«, der startedes af mere konservative Kredse, saa Dagens

Lys i 1941, mens en Del andre, først og fremmest Studenternes Efterretningstjeneste og Hjemmefronten fulgte efter i 1942. »S. E.« blev til, fordi den akademiske Ungdom trængte til et Blad, da man strammede Censuren med Studenterbladene. Bladet blev imidlertid i højere Grad end de øvrige et Nyhedsblad uden mange Kommentarer. »Hjemmefronten« blev startet af den første Redaktør af »Frit Danmark«, Ole Kiilerich fra Nationaltidende, som lavede »F. D.« sammen med Christmas Møller, Aksel Larsen, Mogens Fog, Ole Chievitz o. a. — en Kreds af Kommuniste og Konservative, som havde fundet hinanden i fælles Ønsker om aktiv Modstand. Kiilerich skabte »Hjemmefronten« som en Art politisk Modvægt mod den kommunistiske Indflydelse paa »Frit Danmark«, og det blev først og fremmest K Us Blad — efter Kiilerichs Afrejse ledet af Sven Seehusen, der senere skabte Flygtningenes Blad i Sverige, »Danskere«.

Den illegale Presse lod sig endnu i 1942 let overskue. Til de allerede nævnte Blade kom et særligt nordisk præget, »Nordens Frihed«, skabt af Peter de Hemmer Gudme. Baade »Frit Danmark« og »S. E.« begyndte at oprette Provinsgrupper, der oprindeligt var tænkt som Distribueringsgrupper, men som senere blev ret selvstændige, saaledes at de udgav egne Blade.

De første illegale Blade havde en ganske umaadelig Betydning. Folk fik Øjnene op for, at den daglige Avis, hvis gradvise Forvandling man skulde være Fagmand for rigtigt at faa Øje paa, kun var et Surrogat, og at der mellem de rigtige indenlandske Nyheder stod positivt forkerte Ting. Radioen sørgede for, at den medfødte Skepsis overfor tyske Beretninger bevarede intakt, men først de illegale Blade fortalte Folk, at der i Landet skete meget, som blev omtalt forkert i Avisen. Den rent opinionsdannende Betydning maa heller ikke undervurderes. Ikke mindst »Frit Danmark« spillede her en meget stor Rolle.

De første illegale Redaktører var ikke altid Journalister. »De frie Danske« skabtes saaledes bl. a. af Annoncefolk fra Politiken, ligesom Civilingeniør Erling Foss havde med Bladet at gøre. Det journalistiske Islæt var en af »BT«s Journalister, Bent Demer. Nyhedsstoffet blev opsnappet paa danske Dagblades Redaktioner. Det spillede i dette Forhold en meget stor Rolle, at Ritzaus Bureau i lange Tider udsendte forbudte Meddelelser »fortroligt«. Ad Omveje

havtede disse forbudte Nyheder hos de illegale Blade, og Ritzaus Bureau var indtil Foraaret 1943 i Virkeligheden ogsaa Nyhedsbureau for den illegale Presse.

Paa Initiativ af Folk, som havde Tilknytning til Bladene »Nordens Frihed« og »Nordisk Front« — den bedst kendte var Peter de Hemmer Gudme —, fik den illegale Presse saa sit Nyhedsbureau, Nordisk Nyhedstjeneste, i Foraaret 1943. Begivenhederne var begyndt at tage Fart. Hidtil havde det været nok at samle Nyhederne sammen en Gang hver 14. Dag. Nu skete der, efter at Sabotagen 1942 var sat ind, saa meget, at man maatte samle »Stof« mindst een Gang om Ugen. Nordisk Nyhedstjeneste havde Karakteren af en Pulje. De forskellige illegale Blade kendte en Dækadresse og opgav selv en Dækadresse. De sendte saa de Nyheder ind, de fik, og modtog dem tilbage sammen med mange andre i bearbejdet og overskuelig Form paa dupligerede Ark. Desuden knyttedes til Nyhedstjenesten enkelte Journalister, hvis Arbejdsomraade medførte, at de i særlig Grad kunde følge med paa de forbudte Omraader. Blandt dem var den, som skriver disse Linier. Han havde hidtil leveret Nyheder til Frit Danmark og Studenterne, men blev nu Korrespondent, med Politiet og Det tyske Gesandtskab som særlige Arbejdsfelter.

Da Strejkerne satte ind i August 1943, blev ogsaa Nordisk Nyhedstjeneste, som betjente nogle og tredive Abonnenter, for langsomt et Apparat for de af de illegale Blade, som gerne vilde udsende Løbesedler. Desuden fik man Øjnene op for, at London Radio maatte betjenes hurtigere, og at det var af stor Værdi, hvad den svenske Radio sagde om Forholdene i Danmark.

Resultatet blev, at Korrespondenten til Nordisk Nyhedstjeneste (NN) gav sig til at skrive Døgnets Nyt ned hver Aften med saa mange Gennemslag, Skrivemaskinen kunde tage. De fordeltes saa pr. Post i Nattens Løb. Snart blev det nødvendigt at lade Stoffet afskrive flere Gange, og da hver Modtager ligeledes lod det afskrive, kunde Nyhederne ret hurtigt spredes Landet over. I Krisedagene indtil 29. August fungerede Bureauet flere Gange i Døgnet. »De store« illegale Blades Redaktioner lod simpelt hen Stoffet afhente paa Nationaltidendes Redaktion, hvor det blev til paa Grundlag af forbudte Nyheder fra Ritzau, indtelefoneret forbudt Stof fra Korrespondenterne, Informationer fra Rigsdagen o. s. v. Oprindeligt udsendes Nyhederne uden Betegnelse, senere stod der, uden at noget Navn var tilsigtet, *Information* paa hvert Ark, men først langt senere

begyndte man at nummerere de enkelte Udsendelser, og det blev gjort saa skødesløst, at man engang sprang 100 Numre tilbage. Information, der oplevede et Jubilæum i April 1945 med Nr. 450, udsendte i Virkeligheden 575 Numre under Krigen — cirka, for Nummereringen var som sagt ikke særligt præcis.

Stoffet samledes dengang helt enkelt sammen paa den Maade, at enhver Medarbejder paa Nationaltidende vidste, at alt forbudt Stof skulde lægges et bestemt Sted — saa gik det videre. Senere fik Bureauet egne Korrespondenter!

En Nyheds Vej til den illegale Presse var da den, at den ad den legale Presses Nyhedskanaler havnede hos »Information« eller Nordisk Nyhedstjeneste og derfra sendtes til det illegale Blads Redaktør. (I vidt Omfang havde Bladene ogsaa i 1943 deres egen Nyhedstjeneste, idet Samarbejdet først senere blev saa intimt, at bogstaveligt talt alt gik i Nyhedspuljen, saaledes at den, som udkom først, forsynede sig med det mest aktuelle.)

Man har sagt om de illegale Blade, at de i Begyndelsen var primitive. Det var de i og for sig ikke, teknisk set. »Frit Danmark« udkom trykt, »De frie Danske« var ikke længe om at finde paa at bruge Farver, »Land og Folk« fandt ogsaa et Trykkeri. De andre var duplikerede uden Dikkedarer. Af Sikkerhedshensyn fortsatte »De frie Danske« med at duplikere. Det gav mindre Oplag, men større Sikkerhed. Trykkerier lod sig efterspore.

Arbejdet med den illegale Presse var i Virkeligheden i Begyndelsen vanskeligere end senere — den bedste Tid var 1944 — fordi man maatte tage sig i Agt for dansk Politi, der med alle moderne Politimetoder forfulgte den illegale Presses Folk (samtidig med, at Enkelt personer i Politiet hjalp dem med Raad og Daad). Hvor mærkværdig Situationen var, illustreres bedst af den Kendsgerning, at mens Dele af Københavns Opdagelsespoliti ledte med Lys og Lygte efter Ole Kiilerich, paa hvis Hoved en Ducør paa 5000 Kr. var udsat, kørte andre Politifolk ham i Bil, mens han var efterlyst!

Det første Slag mod den frie Presse blev rettet af dansk Politi, som rullede »De frie Danske« op og nær havde knust »Frit Danmark«. Processerne havde imidlertid stor og gavnlige Betydning, fordi de implicerede Navne saa tydeligt viste Offentligheden, at Propagandaordene om »Bærme«, »lyssky Individer«, »Bolcheviker« o. s. v. var Propaganda i goebbelsk Betydning. Der gik et Sus over Landet, da Professor *Ole Chievitz* afsløredes som Medarbejder ved den ille-

gale Presse, og da det dokumenteredes, at *Christmas Møller* og *Aksel Larsen* havde samarbejdet i »Frit Danmark«, paa et Tidspunkt, da Samarbejde med Tyskerne var god Latin og »Forstaaelse« ustandseligt anbefaledes i Radioen af Folk som *Stauning* og *Buhl*.

Den første officielle Meddelelse om en illegal Presses Eksistens kom saa sent som i December 1942. Regeringen talte om »illegale kommunistiske Grupper i Danmark« (*Aksel Larsen* var blevet arresteret i November) og erklærede, at Formaalet med illegal Bladvirksomhed var at sætte vide Kredse af den danske Befolkning op imod Regeringen.

Det er ikke forkert, men det er glemt i Dag! Modstandsbevægelsen sloges til 29. August paa to Fronter, mod Scaveniuspolitiken og imod Tyskerne. Og Scaveniuspolitikere støttede Tyskerne i Bekæmpelsen af Modstandsbevægelsen, fremfor alt i Undertrykkelse af den frie Presse. I Meddelelsen 10. December 1942 omtaltes *Ole Chievitz*, hvis Navn ikke mindst efter Finlandskrigen havde Klang i Offentligheden. Regeringen stemplede hans Virksomhed som grov Overtrædelse af gældende Lov.

Man puttede ham i Fængsel. Han kom ud igen og var to Gange arresteret af Tyskerne, som lod ham gaa igen uden at opdage, at det var et Medlem af Frihedsraadet, de havde fat i. Da de blev klar over det, var han under Jorden.

I Forbindelse med Sagen mod »Frit Danmark« skete der for første Gang det, at Ikke-Kommunister gik under Jorden i Danmark. *Kiilerich* var underjordisk i December 42—Januar 43, indtil han kom af Sted til England via Sverige. *Mogens Fog* lod forkynde, at han var rejst til England, og Flyveblade derovrefra støttede Myndighederne i denne Tro. I Virkeligheden var han her i Landet til det sidste, som den illegale Kamps centrale Figur.

I Februar 1943 meddelte Regeringen, at Biblioteksdirektør *Døssing* og Landsretssagfører *Rud Prytz* var blevet arresteret i Frit Danmark-Sagen. Endnu to gode Navne var sat i Forbindelse med illegal Presse! Man udlovede Belønninger paa 5000 Kr. for *Fog* og *Kiilerich*. Ingen tjente Judaspengene.

I Januar-Februar behandlede Byretten en tilsvarende Sag mod »De frie Danske«, en Sag om illegal Bladvirksomhed, kombineret med Arbejde for Faldskærmsagenter. Denne Sag vakte kolossal Opsigt. Mange hørte her for første Gang, at der var dansk fødte, engelske Agenter i Danmark (skønt det første Spring med Faldskærm

havde fundet Sted længe før). Meddelelsen fra Regeringen kom i Slutningen af Februar. Den satte Christmas Møller i Forbindelse med Faldskærmsagenterne, og citerede iøvrigt en Række Domme over De frie Danskes Folk, varierende fra 6 Maaneder op til 10 Aar! Blandt de dømte var Reservelæge *Esther Ammundsen*, og, hvilket vakte megen Opsigt, en Politibetjent, *Johannes Lindvang*, som fik 1 Aars Fængsel. Desuden var Journalist *Bent Demer* mellem de dømte. Ialt dømtes 27. Navnelisten omfattede Folk af alle Samfundsklasser og gjorde det for første Gang klart for mange, at Modstandsbevægelsen aldeles ikke alene omfattede Kommuniste.

Trods de danske Myndigheders ihærdige Bestræbelser for at knuse den illegale danske Presse, voksede den fortsat, og dens Forbindelse med England var med til at skabe Danmark en lidt bedre Position i en Situation, hvor de danske Søfolks Holdning hidtil havde været vort eneste Aktiv. Det er moderne nu at tale om, at Politikernes Legalitet laa som en skærmende Kappe over det illegale Danmark. Men enhver, som kender til den illegale Presses Barndom, ved, at man forfulgte den af et godt Hjerte, og at der blev gjort virkelig effektivt Politiarbejde imod dens Folk, saavel som mod de første Sabotører.

Senere, da Tyskerne blev alene om Arbejdet, var det i Virkeligheden lettere at føre Forfølgerne bag Lyset.

Postvæsenet viste derimod fra første Færd en Forstaaelse, som alene muliggjorde Bladenes Distribution. Naar Bilen med Sækkene fra »De frie Danske« svingede ind i Gaarden i Købmagergades Posthus, var Postvæsenets Embedsmænd selvsagt fuldtud klare over, hvad der foregik!

Den illegale Presse i Danmark var indtil den 29. August i alt væsentligt et kommenterende Supplement til den legale Presse, som endnu havde Muligheden for at orientere sine Læsere baade ved det, den skrev, og det, den lod være at skrive.

I Tiden som fulgte, blev den illegale Presse Danmarks Stemme overfor Udlandet. Hvor den hidtil havde sagt: Det er ikke sandt! Det er ikke sandt!, hver Gang det officielle Danmark lod høre fra sig, blev den nu ene om at fortælle, hvad der skete i Danmark. I stedsse stigende Tempo kom Nyhederne fra det lukkede Land, indtil den Dag kom, da Nyhederne fra Danmark stod paa Forsiden af alle Verdens Aviser, da Ordet Stikker gik ind i det engelske Sprog, og da hele Verden vidste, at Sabotører hed Olsen eller Jensen.

Det er den illegale danske Nyhedstjenestes Fortjeneste, at den forstod at lade det kuriøse eller det humoristiske komme med i Nyhederne, saaledes at de ved en ren journalistisk Vurdering af Tingene var sikre paa at blive trykt i Udlandets Presse. Det tjener den ligeledes til Ære, at den forstod, at det er en Nyhed, hvad der er sket i et besat Land samme Formiddag, mens det ikke interesserer et Menneske, hvad der skete for 14 Dage siden — selvom ingen maatte have hørt det før. Rutefolkene, de Mænd, som sejlede Nyhederne ud af Danmark (kun sjældent brugte man Radio til Pressenyheder), satte undertiden Livet ind for at faa Nyhederne friske over, men denne tilsyneladende Sensationstrang i den illegale Nyhedstjeneste var aldeles afgørende for danske Nyheders Placering i Udlandet. Saadan er Verden nu engang, og vil man ikke rose de illegale Pressefolk for andet, saa bør man rose dem for, at de forstod det og løb Risikoen.

UNIVERSITETET

STUDENTERNE OG DEN TYSKE KULTURPROPAGANDA

Af Erhvervsvejleder cand. mag. Robert Watt Boolsen.

Naar man tager den Hurtighed i Betragtning, hvormed Tyskerne plejede at handle ved Gennemførelsen af Reformer eller Aktioner, saa kom de egentlig forbavsende sent med deres Propagandaforsøg overfor Universitetet, idet der gik fulde 4 Maaneder efter Besættelsens Begyndelse, før de vovede sig frem med deres første Skrivelse. Der blev i August 1940 rettet en Henvendelse til Universitetet, i hvilken man foreslog dette, at en Del tyske Videnskabsmænd skulde afholde en Række Forelæsninger paa Københavns Universitet — til Gengæld vilde man invitere en Række danske Videnskabsmænd til Tyskland. Universitetet drøftede Henvendelsen i Konsistorium, i Fakulteterne, i Undervisningsministeriet og atter i Fakulteterne og Konsistorium for endelig i Februar 1941 at give et henholdende Svar. Men mens dette stod paa, begyndte Propagandистерne at interessere sig for selve Studenterne: Studenterraadet ved Universitetet, som jeg var Formand

for 1940—42, fik sin første officielle Henvendelse. Dette skete i November; sikkert et Udslag af utaalmelig Venten paa Universitetets Svar. Tyskerne sendte en Bog »Zwiesgespräch zwischen den Völkern-Deutschland und der Norden«; i Følgeskrivelsen hed det »als kleine Aufmerksamkeit«. Jeg har Opmærksomheden staaende paa Reolen; den er afdæmpet i sin Propaganda, men jeg tror alligevel, at enkelte af dens skandinaviske Artikelforfattere idag ærgrer sig lidt over at have været med i den.

Hvad der ellers kom af Tryksager — og det var meget — var der ingen Følgeskrivelser med; men det skulde blive anderledes.

En ny — tilsyneladende neutral — Organisation viste sig: Tysk akademisk Udvekslingstjeneste. Dens Leder var en Dr. Benemann, en velbegavet, charmerende Mand i 30'erne, der foruden at være Dr. i Historie og Jura var Svæveflyver og Diplomat. Han havde opholdt sig en Del i Danmark før Krigen, kunde efter Sigende lidt Dansk, og han fortalte mig, at han forstod den danske Psyke, hvad ingenlunde alle Tyskere gjorde, men givet var det i hvert Fald, at Tyskerne havde Forudsætninger for at forstaa denne Psyke bedre end Englænderne, der kun vidste at anbringe deres Hæl paa de Folk, de kom i Berøring med. Naar jeg alligevel vil paastaa, at han var velbegavet, saa var det fordi han tænkte systematisk, men ligesom visse sindssyge ud fra et helt galt Grundlag, som man med en Fællesbetegnelse kan kalde: tysk.

Benemann sendte paa denne Udvekslingstjenestes Vegne nogle Opslag om et socialpolitisk Kursus, der skulde afholdes i Berlin i Februar 1941. Deltagerne vilde kunne opnaa Legater til Bestridelsen af Rejseudgifter og Ophold.

Endnu holdt Studenterraadet sig i Baggrunden; saalænge det ikke var nødvendigt at indlede Forhandlinger med Udvekslingstjenesten, var det bedst at vise streng Passivitet.

I Februar 1941 blev der i Stockholm afholdt en Studenterkongres. Initiativet var svensk; man vilde undersøge Mulighederne for Studieudveksling indenfor de skandinaviske Lande, og om Eksaminer taget ved et andet Lands Universitet kunde anerkendes ved ens eget Lands. Det var underholdende at deltage i Kongressen, interessant at høre Indlæggene i Debatten, og der var gjort et stort Forarbejde — ikke mindst fra Studenterraadets Side —, men Kongressens eneste positive Resultat blev Aftalen om at afholde en »Nordisk Studenter- og Universitetsdag«, der blev fastsat til den 27. Marts. Dette positive

Resultat var af højst problematisk Værdi og navnlig vandt det ikke ved at blive gentaget de følgende 2 Aar i Marts Maaned.

Tyskerne fik nemlig ved det danske Nazi-Foretagende »National Studenteraktion«s Hjælp den Idé at gøre Forberedelser til Afholdelsen af en »Tysk-nordisk Studenterdag« — en værdig Pendant til den nordiske Studenterdag. Dette kom mig ganske tilfældigt for Øre, og jeg henvendte mig derfor omgaaende paa Dagmarhus hos Dr. Benemann. Ved denne første Samtale kom vi nu til hovedsagelig at drøfte Studenternes Holdning overfor Tyskerne. Dr. Benemann var utilfreds med den manglende Vilje til Samarbejde. Hertil svarede jeg, at man fra tysk Side ikke havde forsøgt nogen personlig Kontakt med Raadet, og før en saadan var afslaaet, kunde han ikke med Rette tale om manglende Vilje til Samarbejde. Dr. Benemann vidste dog fra de tyske Stipendiater, at Raadet ikke var pro-tysk, og navnlig var min Programtale ved Raadsvalgene i Efteraaret antitysk, fordi jeg kun havde udtalt mig for et nordisk Samarbejde. Iøvrigt var Dr. Benemann meget betænkelig ved, at de Studenter, der havde meldt sig til det socialpolitiske Kursus i Berlin, tilsyneladende kun havde gjort det for at opnaa de Legater, der var forbundet med Søgningen. Det tydede ikke paa nogen virkelig socialpolitisk Interesse. Jeg spurgte, om det havde nogen Interesse for Dr. Benemann, om man fra Raadets Side var ham behjælpelig med Undersøgelsen af Ansørgernes faglige Kvalifikationer (naturligvis med den Bagtanke at mærke sig, hvem Ansørgerne var). Dette interesserede dog ikke Doktoren; Tyskerne skulde nok selv afgøre, hvem de kunde anvende. Kort før jeg gik, kom han ind paa den tysk-nordiske Studenterdag, som var fastsat til Dagene omkring den 5. Juni (med vanlig tysk Taktfuldhed). Jeg turde ikke paa det Tidspunkt tage en Diskussion om Betimeligheden af Afholdelsen af en saadan Dag og blev blot enig med mig selv om at opsøge ham nogle Dage senere, naar jeg havde faaet lagt en Angrebsplan. Nu var jeg i hvert Fald orienteret om Personen.

Det var ikke svært at finde Argumenter imod Afholdelsen af en tysk-nordisk Studenterdag, men Vanskeligheden bestod i at finde nogen, som Tyskerne vilde bøje sig for.

Benemann havde været uforsigtig nok til at omtale Hitlers Løfte om, at Krigen vilde være slut samtidig med den tyske Foraars-offensivs Indsætten. Her var et Argument: lad os vente de Par Uger, til Krigen er forbi — saa ordner alting sig jo. Benemann syntes dog i Samtale Nr. 2, at den kulturelle Front ikke behøvede at vente paa

den krigsmæssige. Saa gik jeg over til at beklage mig over, at man fra officiel tysk Side viste den ukorrekte Optraeden at forhandle med vort illoyale Mindretal ved Universitetet »National Studenteraktion« om Spørgsmaalet, hvis rette Forum var Studenternes officielle Repræsentation: Studenterraadet. Det vilde han godt indrømme, men »National Studenteraktion« havde selv henvendt sig direkte i Berlin med udarbejdede Planer for denne Universitetsdag, og i Berlin hilste man et saadant rent dansk Initiativ velkommen. Forøvrigt var man ogsaa i Berlin klar over Studenterraadets antityske Holdning. Paa mit Spørgsmaal om, hvorledes denne tysk-nordiske Studenterdags Program skulde være, oplyste han, at man havde indkaldt ledende skandinaviske Personligheder som Foredragsholdere: Sven Hedin, Knut Hamsun, Popp-Madsen m. fl. Jeg kunde ikke lade være med at trække paa Smilebaandet ad denne Parade af Skandinaviens officielle Nazister, og jeg spurgte, om han virkelig troede, at danske Studenter vilde høre paa blot een af dem. Det vilde de, mente han, hvis Raadet vilde stille sig bag Forslaget og ved en positiv Indsats i det tysk-danske Forhold aabne danske Studenters Øjne for den tyske Kulturs Skatte. Her var der en virkelig enestaaende Chance for at gøre en Indsats i det folkelige, kulturelle Arbejde Danmark og Tyskland imellem, og han vilde love mig, at jeg aldrig vilde komme til at fortryde et virkeligt Arbejde paa denne Basis.

For at faa en Ende paa Diskussionen sagde jeg, at Raadet ikke paa nogen Maade kunde arbejde sammen med »National Studenteraktion«, at den tysk-nordiske Studenterdag kunde give Anledning til Uroligheder, som altsaa var provokeret af Tyskerne, at det var min Overbevisning (og mit Haab), at ingen danske Studenter vilde vise sig ved de foreslaaede Forelæsninger, og at der stod 12.000 Studenter bag mig, naar jeg kraftigt henstillede til ham at afblæse denne tysk-nordiske Studenterdags Afholdelse.

Nej, Studenterdagen skulde afholdes. Den kunde umuligt afblæses nu; en Komite paa over 50 Mennesker, deriblandt Renthe-Fink, sad og arbejdede med Planerne; det var ganske sikkert for sent at foretage sig noget nu — alene Hensynet til Foredragsholderne, som man havde Aftale med, forbød dette. Dog vilde han fremføre mine Synspunkter overfor Renthe-Fink. Jeg tilbød at gøre det selv, men det vilde Benemann ordne alene.

Da jeg forlod Dagmarhus den Dag (jeg har ikke været der siden), var jeg sikker paa, at jeg havde Overtaget i denne lille Kamp, og

ganske rigtigt, et Par Dage senere blev jeg ringet op: Minister Renthe-Fink beklagede dybt Studenternes officielle Repræsentants negative Indstilling, men vilde af H. t. Opretholdelsen af venskabelige Forbindelser ikke provokere eventuelle Uroligheder.

Samtidig med Udvekslingstjenestens Aktivitet begyndte man fra selve Tyskland at bombardere Raadet med Skrivelser indeholdende store Planer om Samarbejde mellem de danske og tyske Studenterorganisationer. Der meldte sig en Reichsstudentenführer og en Gauditto, som dog viste sig at være identiske; Raadet fik »Leipziger illustrierte Zeitung« forærende i ½ Aar, men glemte at sige Tak. Gaustudentenführung sendte et Program for »venskabelige Forbindelser«, som med tysk Systematik var opstillet i 8 Punkter: 1) Studieudveksling, 2) Praktikantudveksling, 3) Sportsstævner, 4) kulturelle Stævner (Film, Teater m. m.), 5) Foredragsrejser, 6) kortere Besøg (1 Uge — 1 Maaned), 7) Leistungsaustausch(?) og 8) Fagrejser. Gaustudenteføreren vilde komme en nærmere angivet Dag i den følgende Maaned og opfordrede Raadet til at have gennemarbejdet Forslaget, saaledes at alle Arrangementer hurtigt kunde føres ud i Livet.

Vi blev lidt hede om Ørerne i Raadets Præsidium; som Situationen var, kunde vi ikke uden videre sige nej; heldigvis kom Universitetet os til Hjælp, og vi kunde skriftligt meddele Studenterføreren, at Universitetet i Øjeblikket behandlede en officiel Henvendelse fra tysk Side, og før den var færdigbehandlet, kunde man ikke tage Stilling til hans »iøvrigt saa interessante Forslag«. Han kom dog aldrig hertil »paa Grund af et Dødsfald i Familien« — og dem var der jo en Del af.

Med Aabningen af »Det tyske videnskabelige Institut« i Øster Alle paabegyndtes en ny Offensiv. Kort Tid før var der udnævnt en ny Udvekslingsleder til Afløsning for Benemann. Det var en Artillerist og Dr. i Forsikringsvidenskab ved Navn Zschumpelt, der var næsten skaldet af at gaa med Staalhjelm. Han opstillede sine Forsætter i 2 Punkter: 1) gensidig Forstaaelse og Respekt og 2) blot en lille Smule Fremgang i Udvekslingen. Han var en lille naiv Mand, der holdt meget af Smaakager og som havde 2 Brødre i Luftvaabnet, der var i Færd med at gøre det af med de sidste russiske Reserver.

Til Aabningshøjtideligheden for det tyske Institut kom der en lang Række Invitationer, som man sagde ja til, fordi Kongen havde

lovet at være til Stede. Kongen sendte dog Afbud et Par Timer før selve Højtideligheden, og det morede alle Deltagere undtagen Tyskerne. Man sagde, at Hans Majestæt havde faaet »engelsk« Syge. Til den efterfølgende Frokost paa d'Angleterre havde saa vidt vides alle sagt nej — den blev i hvert Fald ikke til noget.

Nu blev al tysk Kulturpropaganda samlet i Øster Alle: Studierejser, Legater, Blade, Tidsskrifter o. s. v. kunde faas derude. Deres store Bibliotek stod aabent for alle interesserede; f. Eks. hævdede de at have Danmarks største Samling af Litteratur om Grønland — det smagte jo altid af Fugl. Tyske Professorer holdt Foredrag hver Uge. Præsidiemedlemmerne fik personligt Kort til hvert enkelt af disse »Kulturforanstaltninger«, sagde pænt Tak hver Gang, men udeblev. For at Læseren skal forstaa, i hvilken Aand denne Korrespondance blev ført, skal jeg omtale, at hvert Brev mindst een Gang indeholdt Ordet »freundlich« eller »freundschaftlich«, og det selv da vi kom til en Stipendiesag, i hvilken Tyskerne forlangte Arierattester fremlagt. Her kom det for første Gang til et alvorligere Sammenstød.

I 1935 var der ved Aktivitet fra dansk og tysk Side blevet oprettet et Studielegat, der fungerede som Udvekslingslegat. 2 danske Stipendiater byttede med 2 tyske. Forbindelsen var hidtil blevet opretholdt, men i Sommeren 1941 meldte der sig kun 2 Ansøgere: 1 Mand og 1 Kvinde. Den mandlige Ansøger fik sine Papirer bragt i Orden i en Fart og kunde rejse, men den kvindelige forlangte man tilsyneladende ganske umotiveret Arierattest af. Der var intet jødisk ved hende, og hendes Navn var et ganske almindeligt dansk Navn. Jeg meddelte Dr. Zschumpelt, at Studenterraadet fandt det mærkeligt, at man pludselig stillede Krav om en Arierattest; her i Landet tog vi Hensyn til faglige og ikke racemæssige Kvalifikationer. Dr. Z. meddelte tilbage, at han havde faaet oplyst, at den ene af Ansøgerindens Bedsteforældre havde et jødisk Navn og efter al Sandsynlighed var Jøde, men det var jo blot en Bagatel, som kunde ordnes ved Fremskaffelsen af Ansøgerindens Bedstefars og Bedstemors Daabsattester.

Det var blevet en principiel Sag, og jeg tog ud til Institutet i Øster Alle for at faa fuldstændig Klaring paa hele Spørgsmaalet. Dr. Z. førte mig til Lederen Dr. Domes, som i 1936 af Studenterne krævedes fjernet fra Aarhus Universitet, hvor han var Lektor, paa Grund af Nazi-Propaganda. Domes vilde slet ikke drøfte denne

»Bagatel«; det var han sikker paa, at vi kunde ordne i al Venskabelighed; Afgørelsen skulde ganske ligge i Studenterraadets Formands Haand, naturligvis! Een Ting vilde han blot gøre opmærksom paa, og det var den, at man maaske i tyske Kredse vilde opfatte det som en Provokation, hvis Ansøgerinden blev sendt til Tyskland, og han turde hell'er ikke garantere for den Behandling, hun kunde blive udsat for, men Afgørelsen laa skam i sidste Ende i min Haand!

Næh, Dr. Domes vilde tale om helt andre Ting: hvorfor var de danske Studenter saa uvillige overfor tysk Paavirkning? Jeg svarede, at han vel ikke kunde fortænke os i at se med ublide Øjne paa en Besættelsesmagt. — Nej, det har De maaske Ret i, men saadan var det jo ogsaa før Krigen! Han sagde dette sidste, mens han lo hjerteligt (helt dum var han ikke), og jeg greb til den Udvej at le endnu hjerteligere og højere.

Dermed var det Punkt forladt.

Mens der altsaa her fra Landet kun kom een Stipendiat til Tyskland (og det blev den sidste), kom der i Løbet af Efteraaret 2 hertil. Den meget spørgende Dr. Zschumpelt, som ikke kunde begribe, at vi ikke straks sendte ham en anden Ansøger til Erstatning for den »Mischling«, som først havde søgt, fik til Svar, at man til næste Aar vilde sende 3 i Stedet for 2 Stipendiater.

Af de 2 tyske Stipendiater var den ene en meget germansk Dame, der maalte henved 2 Meter; da hun henvendte sig med Introduktionsskrivelse, sørgede jeg for at staa 2 Trin højere end hun paa Konsistorialtrappen. Hun studerede ligesom sin mandlige Kollega »Auslandswissenschaft«; han var forøvrigt i sproglig Henseende et rent Unikum; i Følge sine Papirer talte han ud over sit Modersmaal Engelsk, Spansk, Dansk, Norsk, Svensk og Finsk! Forklaringen var meget nærliggende. Raadet havde i Forstaaelse med Universitetet kort Tid i Forvejen afvist en medicinsk studerende, der havde forberedt sig paa et Studieophold i Spanien, men ikke havde faaet det bevilget, og nu vilde han til Danmark, hvor han mente at kunne klare sig med Tysk. Ved at sende den næste Mand med ovennævnte sproglige Kvalifikationer var en Afvisning udelukket. Naturligvis skulde den nye Mand, der hed Hans Neumeyer, studere Auslands-wissenschaft paa sin egen Maade — og det var ikke ved Universitetet; der kom han kun for at spise. I Løbet af et Par Maaneder havde han fortrængt Dr. Zschumpelt fra det videnskabelige Institut;

han blev Udvekslingsleder, understøttet af Udvekslingslegatet, som tilmed paa det Tidspunkt forhøjedes.

Neumeyer var ikke naiv som Zschumpelt og heller ikke Diplomat som Benemann; han var først og fremmest stor Parteigenosse.

I hans korte Regeringstid oplevede Studenterne en af de morsomste, eller rettere den morsomste Studenterpresseaffære, som Okkupationen bragte, og den førte indirekte til, at der blev skaffet rene Linjer i Forholdet tysk Kulturpropaganda contra danske Studenterorganisationer.

Et Foretagende i Berlin, der kaldte sig »Internationales Büro für studentischen Kulturaustausch«, sendte i Februar 1942 en Skrivelse til samtlige Studenterblade. Heri stod, at Bureauet i lang Tid havde læst vedkommende Blad, men desværre fik det lidt uregelmæssigt, hvorfor det bad om at maatte faa Bladet tilsendt i Fremtiden. Til Gengæld vilde de saa sende Bladet »Europäische akademische Correspondenz«, som de haabede indeholdt Artikler af en saadan Interesse, at man her i Landet vilde lade dem aftrykke — og dette maatte man gøre ganske gratis. Iøvrigt haabede man i Fremtiden paa et snævert Samarbejde. Brevene begyndte med: Kære Kammerat N. N. og var underskrevet »Paul«.

Reaktionen gav sig forskelligt Udtryk i Studenterbladene. Nogle svarede, at man under Forhold, som vitterlig var ufrie, ikke ønskede nogen Udveksling af Artikler, andre ignorerede Skrivelsen, et enkelt Blad aftrykte den med følgende Overskrift: »Man soll sich nicht verblüffen lassen« og bragte iøvrigt ingen Kommentarer. Bladet »Stud. jur.«s Redaktør Cai Clausen skrev under Overskriften »Stud. jur bliver internationalt« følgende Svar, som citeres i sin Helhed, baade fordi det er et Stykke glimrende Journalistik, og fordi det udløste en ganske uventet Reaktion hos Modtageren (aftrykt i Martsnummeret):

Kære Kammerat Paul!

Vi har modtaget Deres Skrivelse af 9. Februar 1942 samt et Expl. af »Europäische akademische Correspondenz« og kan meddele Dem, at det altid skal være os en Fornøjelse at optrykke denne Korrespondance, for saa vidt det senere skulde vise sig, at den maatte have Interesse for danske, juridiske Studenter. Til Gengæld haaber vi, at De i Overensstemmelse med Bureauets internationale Karakter vil aftrykke en Del af »stud. jur.«s Artikler, i Særdeleshed

de ledende Artikler i Bladet siden 9/4 1940. Ogsaa vi betragter det som en Selvfølge, at Anvendelsen af vort Materiale kan ske ganske omkostningsfrit.

Det er vor Opfattelse, at man i Øjeblikket savner et Bindeled mellem de europæiske Studenter, og vi hilser derfor Deres Bureau velkommen som en enestaaende Chance til at faa vore Anskuelser ud til et større Forum end vi med vore egne, for Tiden begrænsede Midler formaar. I Særdeleshed glæder det os at se en Meddelelse i Deres Blad om *norske* Studenterforhold, idet vi her er ude af Kontakt med vore norske Studenterkammerater, efter at man overfor os har tilkendegivet, at »stud. jur« ikke ønskes indført i Norge.

Det glæder os oprigtigt, at De hermed giver os en Mulighed for *gensidig* Kulturudveksling, idet vi her hos os havde faaet det Indtryk, at det ikke saa meget drejede sig om *Kulturudveksling* som om *ensidig* Paavirkning. Vi konstaterer med Tilfredshed vor Fejltagelse. Som europæiske Akademikere takker vi Dem for Deres Henvendelse, som vi kun kan betragte som en Anerkendelse af det kulturelle Arbejde, vi udfører.

Med akademisk Hilsen

Cai Clausen

p. t. ansvarshavende Redaktør for »stud. jur«.

Alle godtede sig og ventede et forfærdeligt Skrald sydfra.

Men April-Nummeret af »stud. jur« indeholdt en endnu større Overraskelse: Kammerat Paul havde svaret! Og hans Svar vil vise, i hvor høj Grad dansk Vid og tysk Mentalitet er inkommensurable Størrelser:

(Efter en Indledning, i hvilken der takkes for venligt Svar og for Interessen for at understøtte Bureauets europæiske Arbejde), skriver Paul:

Vi ved, at det for Tiden ikke er saa let at opretholde Forbindelsen netop mellem de nordiske Landes Studenter, dog tror vi, at vi ogsaa i denne Sag kan yde vort Bidrag. Som Leder af vor Presseafdeling glæder Deres Medarbejderskab mig specielt, da jeg selv er Jurist og ogsaa af den Grund interesserer mig for Deres Problemer. Det vilde berede mig personligt en Glæde, hvis De vilde henvende Dem til mig i alle faglige Spørgsmaal, især er jeg gerne parat til,

saavidt det har Deres Interesse, at sende Dem Artikler af førende europæiske Jurister om svævende Spørgsmaal i vort Fag.

I Haab om, at vort Samarbejde fremefter maa udvikle sig frugtbart, forbliver vi med akademisk Hilsen

Paul.

Under Brevet skrev Cai Clausen: Dette Brev har vi endnu ikke besvaret, men Redaktionen er i Øjeblikket travlt optaget af at udforme nogle interessante juridiske Spørgsmaal, som vi kunde ønske nærmere belyst.

Kammerat Clausen lod sig dog ikke nøje med dette. I samme Nr. offentliggjorde han et Brev, skrevet af en Nazi-Jurist, der angreb Clausens Forsøg paa Provokation gennem sit uforskammede Svar til Paul. Clausen svarede, at det var »en hjertegribende Naivitet«, der talte ud af Indsenderens Ord — det var meningsløst at tale om Provokation, og han vilde i denne Forbindelse blot hen-vise til Kammerat Pauls Svar.

At det efterhaanden gik op for Tyskerne, at de var fuldstændig til Grin, fik jeg bekræftet nogen Tid senere ved en Henvendelse til Hans Neumeyer. Der var sket det, at et tidligere Medlem af Studenterraadet, en ung Pige, som i Sverrig havde giftet sig med en landflygtig norsk Læge, sammen med sin Mand var blevet taget op af en tysk Undervandsbaad, da de paa Vej til England i et Flygtningeskib fra Göteborg var blevet torpederet af Tyskerne. Paa Grund af de »venskabelige Forbindelser« mellem Raadet og det tyske Institut, skulde Raadet søge at udvirke, at den nu i Tyskland indespærrede Studine fik Forbindelse med sin Familie og eventuelt ogsaa opnaaede visse Lempelser under Fangenskabets. Neumeyer afskar enhver Diskussion med en Henvi-sning til »Bladaffæren«; et sandt og ærligt tysk Initiativ var her blevet gjort til Grin af den danske Studenterverden; paa den Maade kunde ingen venskabelige Forbindelser bestaa. Som en særlig Elskværdighed oplyste han, at den norske Læge sikkert vilde blive overgivet til den norske Regering paa Grund af det tyske og det norske Folks Venskabsbaand og af denne blive dømt — sandsynligvis til Døden for Landsforræderi — men Pigen vilde blot faa Fængselsstraf. Iøvrigt saa han ingen-somhelst Grund til at gøre Studenterraadet Tjenester. Jeg kvitterede med at udtale min Glæde over, at der var opnaaet rene Linjer.

Et Par Maaneder senere — det var i Begyndelsen af Efteraars-semesteret i 1942 — blev jeg kaldt over til Rektor, Professor Bloch,

og præsenteret for 2 Skrivelser fra det tyske Gesandtskab; de indeholdt Angreb paa Prof. Fabricius, Studenterraadet og Studenterne for »Chikanerier og uvenlig Behandling« af de 2 tyske Stipendiater. Prof. Fabricius beskyldtes for at have nægtet den 2 Meter høje Germanerpige Adgang til en Forelæsningsrække, Studenterraadet blev anklaget for at lade Opslag paamalet nazifjendtlige Ytringer blive siddende paa sine Opslagstavler (dette gav Stødet til, at der kom Glas for), og endelig blev det hævdet, at Studenterne demonstrativt rejste sig og gik, hvor Germanerne viste sig til Forelæsninger.

Undervisningsministeriet udbad sig en Udtalelse i Sagen.

Den kom. Prof. Fabricius kunde pure afvise Anklagen, Studenterraadet kunde anføre, at det var en Sædvane, at Studenterne gav deres Mishag til Kende paa Opslag af enhver Art, og naar der reklameredes for Studieophold etc. i Tyskland, kunde der let smutte et Par Hagekors imellem. Hvad den demonstrative Opførsel angik, kunde Raadsmedlemmerne, der fulgte samme Forelæsninger som den kvindelige Stipendiat bevidne, at Demonstrationer ikke havde fundet Sted; den mandlige Stipendiat (Neumeyer) saas som omtalt kun paa Frokoststuen, hvilket man heller ikke undlod at meddele det høje Ministerium.

Sagen løb ud i Sandet; Tyskerne blev kørt trætte i Argumenteren og passiv Modstand; snart gad de heller ikke sende Indbydelser ud til det tyske Instituts kulturelle Foranstaltninger. Kort Tid før jeg gik af som Formand, fik Raadet Meddelelse om, at Instituttet havde faaet en ny Udvekslingsleder.

Det var den eneste Gang, han gjorde sig bemærket.

UNIVERSITETET UNDER BESÆTTELSEN

Af Professor Dr. theol. Flemming Hvidberg.

Indenfor Universitetets Lærerstab som Helhed saa man i Løbet af Trediverne med voksende Ængstelse og Sorg paa den politiske Udvikling i Tyskland, ikke mindst paa Grund af de Konsekvenser, denne nødvendigvis maatte faa for den frie, videnskabelige Forskning. Maaske var der ganske enkelte, som nærede et vist »Salon«-Sværmeri for den nye tyske Ideologi og »Førerens« Geni. Men

disse var kun Undtagelser, og en egentlig positiv Indstilling over for de nazistiske Ideer fandtes kun hos en enkelt juridisk Lektor — næppe hos noget Medlem af noget Fakultet. For langt det overvejende Antal af Universitetets Lærere stod det fast, at Videnskab, Kunst, Litteratur, Gudstro er Omraader inden for Folkets Liv, der kræver absolut Frihed og ikke kan nøjes med at være blot Reflekser af Statens Vilje. Den videnskabelige Forskning har kun eet Maal: Sandheden, og i Bestræbelsen for at naa dette Maal har intet og ingen Ret til at gøre Indskrænkninger — heller ikke Staten.

Det viste sig da ogsaa, at Samvær med tyske Videnskabsmænd blev vanskeligere og vanskeligere for danske Universitetsfolk. Man havde ofte en Følelse af, at tyske Gæster under Samtalerne, som ikke kunde undgaa at komme ind paa Emner af politisk Art, sad og forsvarede Ting, som de ikke i deres Hjerte billigede. Naar derimod danske Videnskabsmænd kom i Forbindelse med engelske Kolleger under Studieophold i England eller paa Kongresser o. lign., var det tydeligt, at Englænderne mødte dem med Glæde og Taknemmelighed over deres Syn paa »Føderen« og det tredie Rige. Engelske Videnskabsmænd følte aabenbart længe før Krigens Udbrud Danskerne som Forbundsfæller.

Ved Midten af Trediverne havde Københavns Universitet faaet sin nye Forfatning, hvorved Universitetets øverste Myndighed gled fra Lærerforsamlingen over til Rektor, der valgtes paa to Aar ad Gangen med Mulighed for Genvalg. Aarsagerne til dette Skifte skal der her ikke gøres Rede for, men det havde i alt Fald til Følge, at Universitetets Ledelse blev fastere og kunde handle med større Hurtighed.

Som Universitetets første Rektor under den nye Ordning valgtes i 1936 Professor, Dr. med. C. E. Bloch, og da han genvalgtes 2 Gange, gik han først af i 1942.

Usikkerhed og Harme var de Stemninger, der greb Lærere og Studenter den 9. April og Ugerne derefter. Man mærkede hos de Studerende en ikke ringe Ængstelse for, at det nu ikke skulde blive muligt for dem at gennemføre det Studium, som mange af dem allerede havde kostet saa meget paa, og som betød hele deres Fremtid. Universitetets Professorer og Ledelse paa sin Side var fast besluttet paa at føre Undervisningen og den videnskabelige Forskning videre saa uforstyrret som muligt, og under alle Om-

stændigheder i alle Forhold at fastholde en klar dansk Kurs. Maalet var nu at bevare Universitetets aandelige Frihed. Den skulde der værnes om med den yderste Sejghed.

Allerede i Sommeren 1940 hørtes de kendte Toner fra ledende nazistisk Hold i Tyskland om, at de smaa Lande maatte vide at føje sig ind i det tyske »Storrøm«, taknemmelige over at faa Lov at komme med ind under det tyske Førerskab. Naturligvis kunde der ikke blive Tale om nogen politisk og økonomisk Selvstændighed. Og Meningen var ogsaa, at disse smaa Lande skulde være taknemmelige over »verdanskueligt« at bringes paa Linie med Stortyskland, selvom det for Danmarks Vedkommende blev sagt mindre tydeligt end for andre Landes Vedkommende.

Der blev da ogsaa fra Sommeren 1940 fra tysk Side sat ind med store Anstrengelser for at faa et intimt Samarbejde i Gang med Københavns Universitet. Der blev ihærdigt forsøgt med alle Lokkemidler. Men fra Universitetets Side blev alle disse Forsøg mødt med en kold Skulder. Perioden 1940—42 er for Universitetets Vedkommende karakteriseret ved en passiv Modstand mod en paa-gaaende tysk Propaganda.

I Sommeren 1940 skete der Henvendelse fra tysk Side til Universitetet med Anmodning om, at dette vilde fremsætte Ønsker om Indkaldelse af tyske Professorer til at holde Forelæsninger paa Universitetet, ligesom man gerne saa, at danske Videnskabsmænd meldte sig til at holde Forelæsninger ved tyske Universiteter. Konsistorium modtog Anmodningen med et Smil. Sagen blev syltet et halvt Aar, og derefter blev der afgivet et undvigende Svar. Paa lignende Maade forholdt Studenterraadet sig over for vidtgaaende nordtyske Planer om Studenterudveksling.

I Maj 1941 blev det tyske Institut i København oprettet. Det var Meningen, at dette skulde tjene til Fremme af de dansk-tyske Kulturforbindelser. Rektor Bloch fik forhindret, at Indvielsen af Instituttet kom til at foregaa i Universitetets Festsal, saaledes som man fra tysk Side havde tænkt sig det. Paa det nævnte tyske Institut skulde der naturligvis stadig foregaa noget, og det regnede med Indbydelse til Forelæsninger og andre Foranstaltninger paa Instituttet. Men Studenter og Universitetslærere forholdt sig saare tilbageholdende og passive, og Instituttet kom til mindre og mindre at spille den tilsigtede Rolle.

I Studenternes Fagblade blev der skrevet ikke saa lidt »mellem

Linierne«, og der blev fra tysk Side rejst Krav om Afstraffelse af Redaktørerne og Indførelse af Censur. Dette forhindrede imidlertid Rektor Bloch ved sin kloge Holdning.

Da Danmark i Efteraaret 1941 tiltraadte Antikominternpagten, reagerede Studenterne voldsomt, og det kom til ret betydelige Studenterdemonstrationer, som optog Sindene stærkt. Fra tysk Side blev der truet skarpt med militær Indgriben, og heroverfor følte Universitetets Leder sig forpligtet til — for Studenternes egen Skyld — at mane til Ro og søge at hindre Studenternes Deltagelse i yderligere Demonstrationer. Studenternes Sindelagsmanifestation havde imidlertid utvivlsomt haft Betydning over for Omverdenen som et Vidnesbyrd om det danske Folks virkelige Stilling i denne Sag.

Midt under den tyske Kulturpropagandas Pres fejrede Universitetet i 1941 sin Mindefest for Jydske Lov. Professor Poul Jørgensens enkle, vægtige Tale og Rektor Blochs gribende Ord til Kongen gjorde denne Fest til en Oplevelse og til en Bestyrkelse i vor nordiske Retsopfattelse. Inden Festens Afholdelse havde man fra tysk Side forlangt, at Talerne forud for en Transmission skulde afgives til Radiocensur. Men Rektor Bloch erklærede heroverfor med Bestemthed, at Universitetet ikke var under Censur og ikke kan være det. Transmissionen kom saa i Stand *uden* Censur.

I Efteraaret 1942 skiftede Universitetet Rektor. Professor Bloch traadte tilbage og kunde paa Grund af Alder ikke genvælges. Efter grundige Overvejelser under Hensyntagen til den vanskelige Situation valgte Lærerforsamlingen Teologen Professor Dr. Jens Nørregaard.

Efter at Valget og den officielle Del af Lærerforsamlingens Møde var forbi, samlede man til den lille traditionelle Fest i Studenternes Spisestue. Ved denne Lejlighed holdt Professor Brøndal, der var dødssyg, en Tale, der gjorde et dybt Indtryk paa de tilstedeværende og senere har faaet en ikke ringe Betydning baade direkte og indirekte i vide Kredse. Vi skal derfor anføre en Del af denne Tale her. Professor Brøndal opstillede det Spørgsmaal, hvorfor man netop valgte en Teolog og angav for sit Vedkommende følgende Begrundelse:

»Da Mørket for Alvor begyndte at sænke sig over vort stakels Europa (det var i det skæbnetunge Aar 1933), holdtes der

en Række Møder: ikke for at grunde et nyt Europa, men for at forsvare det gamle. Ved en af disse Lejligheder prøvede en Repræsentant for Norden at definere de aandelige Værdier, som udgør vor Kulturarv. Han fandt tre afgørende Momenter: den frie Tanke, som vi skylder Grækerne, Videnskabens Grundlæggere; Ideen om en fast Retsorden, som vi frem for alle skylder Romerne; og Respekten for den Enkelte, for Individets Evighedsværdi, som vi skylder Bibelen, baade den jødiske og den kristne. Han fremhævede sammenfattende, at netop den intime Forening af disse tre Momenter turde være det sikreste Kriterium paa Europas Kultur.

Disse Tanker mødte ikke Modsigelse i de Kredse, hvor de blev fremsat; ikke i Madrid, hvor man forhandlede under Ledelse af Madame Curie, og ikke i Paris, hvor vi stiftede et europæisk Selskab med Paul Valéry som Præsident.

Siden er meget forandret: Folkeforbundet er ikke mere, og om det europæiske Selskab ved man intet. Men disse Tanker vil ikke dø. Erfaringer fra flere Lande tyder paa, at netop Teologer formaar at yde den Modstand, som nu er nødvendig, og ingen vil bedre end vor nye Rektor kunne tage dem op. Han repræsenterer den humanitas militans, som gaar fra Augustin over Erasmus til Nathan Söderblom. Professor Nørregaard er, som vi hørte, den store Ekspert i Augustin. Som Kirkehistoriker er han mere end nogen fortrolig med Erasmus, med hans milde og utrættelige Forsøg paa at mægle mellem Aander og Folk. Og han har med Iver og Held taget Del i den økumeniske Bevægelse, hvis Leder Söderblom var.

Det var dette, jeg vilde sige til Begrundelse for, at vi netop i denne Situation vælger en Teolog.«

Fra Slutningen af 1942 begyndte »Frontforkortningerne« i Øst og dermed ogsaa Forkortningerne paa »Kulturfronten«. Kulturpropagandaen hørte efterhaanden op.

Men samtidig mærkede man, at Jernhælen begyndte at træde til.

Den 9. December blev Professor Chievitz fængslet. Professor Mogens Fog blev eftersøgt, men var gaaet under Jorden, hvorfra han udsendte sit aabne Brev, der vakte Opsigt Landet over. Ogsaa Studenter blev fængslet og idømt Frihedsstraffe.

Et af de store Kollegier og senere Universitetets Bygninger lige op til Studiegaarden kom i Fare for at blive taget af Besættelsesmyndighederne, men det lykkedes at afværge det.

Det blev dog Efteraaret 1943, der blev Universitetets dramatiske Periode.

KIRKEN

KIRKEN OG MODSTANDSKAMPEN

Af Professor Dr. theol. Regin Prenter.

I samme Udstrækning som den anden Verdenskrig var en ideologisk Kamp, en Kamp mod den nazistiske Verdensanskuelse, maatte ogsaa den kristne Kirke være med i Striden.

Imellem Nazismen og Kristendommen, imellem den totale Stat og Kirken, bestaar en uforligelig Modsætning. Nazismen var ikke blot en politisk Theori blandt andre politiske Theorier, saadan som Demokratiet tillader dem at brydes med hinanden. Havde Nazismen blot været en saadan politisk Theori i demokratisk Forstand, vilde det ikke være kommet til saa alvorlige Konflikter mellem Nazismen og Kirken som dem, Tysklands og Norges Kirkehistorie fra de senere Aar frembyder de klareste Eksempler paa. Det, at en politisk Theori i et demokratisk Samfund indeholder en Kritik af Kristendommen og Kirken, er ikke tilstrækkelig Anledning til en Kirkekamp. Imellem et kristendomsfjendtligt, politisk Parti og Kirken vil der selvfølgelig godt kunne opstaa en Kamp. Men denne Kamp vil i et demokratisk Samfund blive ført med Demokratiets Vaaben, den vil finde Sted som en fri Meningsudveksling.

Men Nazismen var mere end en saadan politisk Theori. Den var en Livsanskuelse, en Religion. Nazismens Samfundsform er den totale Stat. I Ideen om den totale Stat ligger indesluttet Kravet om, at Staten skal beherske sine Borgeres Tilværelse paa alle Omraader, ogsaa det Omraade af Menneskelivet, vi plejer at kalde det aandelige Liv, og som efter vor demokratiske Opfattelse udelukkende kan trives i Frihed uden nogensomhelst Tvang fra Statens Side. Hvad et Menneske vil tro om Livets Mening og Maal, hvor-

ledes han vil tilbede Gud, og hvilke Idealer han vil indrette sit personlige Liv efter, er efter demokratisk Opfattelse et Menneskes personlige Ansvar. Paa dette Omraade kan Staten ikke paalægge nogen Borger Tvang.

I den totale Stat er det modsat. Der vil Staten først og fremmest bestemme over, hvad Borgerne skal tro og mene om Livets Maal. I den totale Stat hersker en autoriseret Livsanskuelse. Den totale Stat har sin egen Mythe, sin egen Tro, som den vil paatvinge sine Borgere, gennem en haardhændet, ensrettet Propaganda og gennem en fuldstændig Statsmonopolisering af al Børne- og Ungdomsopdragelse.

Den nazistiske, totale Stats »Mythe« var Læren om den nordiske Races Guddommelighed og den jødiske Races Djævlevæsen. Denne Mythe er i sin inderste Grund Kristendommen modsat. Den betegner en Guddommelliggørelse af det stærke Menneske, som er den kristne Menneskeforstaaelses diametrale Modsætning.

Derfor maatte der være Strid mellem den kristne Kirke og den nazistiske Stat. Kirkekonflikterne i de nazistiske Stater var et voldsomt Sammenstød mellem Kristendom og Antikristendom, mellem Troen paa det fortabte Menneskes Frelse i Jesus Kristus og Troen paa det guddommelige Heltemenneskes »Frelse« ved egne vældige Bedrifter.

Inden for den tyske, evangeliske Kirke i Aarene før den anden Verdenskrig blev denne Konflikt akut i det, vi plejer at kalde den tyske Kirkestrid. Dønningerne af denne Kamp var naaet til den danske Kirke allerede inden Krigen. Men den 9. April 1940, da den nazistiske Stats Militærmagt fratog Danmark dets Suverænitet og overtog den øverste Kontrol med det, der blev tilbage af det frie Danmarks demokratiske Institutioner, rykkede denne Kamp os tæt ind paa Livet. Efter den 9. April 1940 var den totale Stat for den danske Kirke ikke blot en theoretisk Mulighed, men den var faktisk Virkelighed i Besættelsesmagts Skikkelse. Og selv om Besættelsesmagten til at begynde med indrømmede det danske Samfund en vis Selvstændighed, specielt paa det aandelige og kulturelle Omraade, kunde Konflikten bryde ud naarsomhelst. Thi i samme Øjeblik, Kirken forkyndte det første Bud: Du maa ikke have andre Guder end mig! med aktuelt Sigte imod vor egen Tids Hedenskab med dets Menneskeforgudelse, vilde Kirken ud fra et nazistisk Synspunkt blive politisk farlig.

Det blev da ogsaa paa Forkyndelsens Omraade, den danske Kirkes første Modstandkamp mod Nazismen blev ført. Der er fra adskillige danske Prædikestole, ikke mindst i Krigens første Aar, blevet ført megen djærv Tale mod den nazistiske Nyhedenskab. Desværre lader dette sig bagefter vanskeligt dokumentere. De fleste Prædikener bliver ikke trykt. Og litterære Nedslag af den danske Kirkes Forkyndelse i Kampen mod Nazismen er det af gode Grunde vanskeligt at fremvise. *Kaj Munk* udgav i 1943 illegalt tre Prædikener. Af kirkelig Litteratur, som i disse Aar udkom legalt, og som rummer en kraftig Brod mod Nazismen, kunde som Eksempler nævnes Tønderpræsten *Hans Magles Bog* »Men der staar ogsaa skrevet« og nærværende Forfatters »Ordets Herredømme«. Eller man kan tænke paa Provst *Halfdan Høgsbros* Udlægning af Johannes Aab. 12 og 13 i »Det tredje Standpunkt« og paa Pastor *Chr. Bartholdys* Pjecer »Bange for Døden« og »Lav os en Gud«.

Men de faa litterære Nedslag er ingen virkelig Maalestok for, hvorledes der i disse Aar er blevet forkyndt fra danske Prædikestole. Selvfølgelig har der været mange Præster, som ogsaa i disse Aar har forkyndt rent »religiøst«, saadan at der ikke blev Lejlighed til at tage Stilling til Tidens Begivenheder. Og endvidere var det jo ogsaa saadan, at de Præster, som forstod, at Evangeliet altid maa forkyndes direkte ind i vor konkrete Situation, ingenlunde følte sig forpligtet til hver eneste Søndag at holde »aktuelle« Prædikener eller komme med mere eller mindre godt indpakkede Hip til Besættelsesmagten. Prædikestolen skulde nødvendigvis misbruges til politisk Propaganda, heller ikke til national Agitation.

Det var i Virkeligheden helt rigtigt, naar det i Besættelsens første Aar i kirkelige Kredse ofte blev fremhævet, at Kirkens Opgave nu som altid var den ene at forkynde *Evangeliet*. Og det kunde siges endnu skarpere saadan, at det er Præstens Opgave den bestemte Søndag at udlægge *Dagens Tekst*, intet andet, intet mere. Og dette gode, evangeliske Forkyndelsesprincip tillod ikke Præsten at boltre sig i aktuelle Betragtninger, saa galt han vilde. Det holdt ham tværtimod fast ved det Budskab om det fortabte Menneskes Frelse fra Synd og Død, som ikke lod sig forandre selv af de mest omvæltende, verdenshistoriske Begivenheder. Men — det hændte, at det netop var dette Budskab, at det netop var Søndagens Tekst, som selv kastede sit skarpe Lys ind over Tidens Hændelser. Og da havde Prædikanten ikke Lov til at tie.

Naar det kan siges, at den danske Kirkes Modstandskamp begyndte fra Landets mange Prædikestole, maa det samtidig understreges, at der ikke var Tale om en Kirkekamp som i Tyskland eller Norge, at der heller ikke var Tale om en »kirkelig Modstandsbevægelse«, som benyttede Prædikestolen som illegalt Propagandamiddel hver eneste Søndag. Det vilde være helt falsk at fremstille Sagen saadan. De fleste Søndage har Prædikenen maaske lydt »som sædvanligt«. Og dog — ingen vaagen Præst kunde i disse Aar undslippe de Søndage, da Teksten tvang ham til at forkynde saaledes, at der blev talt mod Antisemitisme, mod Førerfordogelse, mod Uret og Vold, mod Løgnpropaganda. Og det lærtes i disse Aar af mangfoldige Præster paa en helt ny Maade, at der er en Sammenhæng mellem Folkelighed og Kristendom, saadan at der ogsaa i Kirken maa tales om Folket som Guds Gave og Forpligtelse.

At man fra nazistisk Side ogsaa tydeligt nok fornemmede, at Kirkens Forkyndelse rummede farligt Sprængstof, viste sig, som den svenske Biskop *Gustaf Aulén* meget rigtigt paapeger i sin Bog »Kyrkan och Nationalsocialismen«, deri, at de danske nazistiske Aviser og Tidsskrifter stadig indeholdt Angreb paa Kirken og paa Præsterne, fordi de »modvirkede den nye Tids Ideer« eller »gik Jødernes Ærinde«. Og at den samme Fornemmelse forplantede sig ogsaa til Besættelsesmagten, viste sig i det Tryk, som fra tysk Side gennem det danske Udenrigsministerium rettedes mod den danske Kirkes Forkyndelsesfrihed. Det tydeligste Eksempel paa dette Tryk foreligger i en Skrivelse, som fra Udenrigsministeriet gennem Kirkeministeriet og Biskopperne — Københavns Biskop, Dr. theol. *Fuglsang Damgaard* nægtede dog at videresende den — i Foraaret 1943 udsendtes til alle Præster, og hvori det paalagdes Præsterne ikke at omtale den norske Kirkekamp. Denne Skrivelse fremkaldte adskillige Protester fra Præster, som i Skrivelser til Kirkeministeriet simpelthen nægtede at efterkomme Henstillingen. Den bekendteste af disse Protester kom fra *Kaj Munk*, som skrev: »Det er paa mit Præsteløfte, jeg støtter mig. Jeg føler mig paa det nærmeste bundet til mine norske Trosbrødre, baade fordi de er Nordmænd, og fordi de er Trosbrødre. De kæmper en Kamp for de samme Idealer, som ogsaa jeg har lovet at kæmpe for. Hvis jeg af Frygt for Mennesker skulde sætte mig ned som en passiv Tilskuer, vilde jeg føle mig som en Forbryder mod min kristne Tro,

mit danske (det vil sige nordiske) Sind og mit Præsteløfte. Det er bedre at skade Danmark i Forholdet til Tyskland end i Forholdet til den Herre Jesus.«

Et andet Eksempel paa samme tyske Tryk udgør de Advarsler, som Udenrigsministeren, *Erik Scavenius*, lod udgaa til forskellige Præster i Anledning af Artikler i deres Kirkeblade, som formentlig skulde virke »skadeligt for Danmarks gode Forhold til Tyskland«. Blandt de Emner, som ikke maatte omtales i Kirkebladene, var f. Eks. Jødespørgsmaalet.

Det blev dog ved Advarslerne og Henstillingerne. Nogen Kirkekamp eller nogen Indskriden mod enkelte Præster fulgte ikke, naar Præsterne nægtede at tage Udenrigsministeriets Henstillinger til Følge. Det synes, som om man fra tysk Side ikke har villet have en Gentagelse af Kirkekampen i Norge hernede i Danmark. Man nøjedes med at true. Og hvis man inden for Kirken ikke lod sig true, foretog man sig intet mere. Men der er næppe Tvivl om, at Kaj Munks modige Holdning i Skrift og Tale var medvirkende til at gøre ham saa forhadet i nazistiske og tyske Kredse, at han til sidst maatte bøde for det med sit Liv.

I Tiden op til 29. August 1943 kan det ovenfor tegnede Billede af Forholdet mellem den danske Kirke og Besættelsesmagten stort set siges at stemme. Der var et udtalt Modsætningsforhold mellem Besættelsesmagtens Ideologi og den danske Kirkes Forkyndelse. Men denne Modsætning brød ikke ud i aaben Konflikt. Kirken optraadte ikke samlet over for Besættelsesmagten. Modsætningen blev kun tydelig i den enkelte Præsts Forkyndelse paa Prædikestolen eller i Kirkebladet, og fra Besættelsesmagtens Side indskrænkede man sig til Henstillinger til det danske Udenrigsministerium.

HYLDEST TIL DEN NORSKE KIRKE

Af Forstander Provst Halfdan Høgsbro.

Hvad vil blive erindret fra disse aar? Hvad vil leve videre i ens erindring som en varig værdi, naar minderne om natlige bombeangreb og skræmte børn og dyrtid og restriktioner efterhaanden kommer paa afstand?

Der er for mig ikke tvivl om svaret. To ting.

Det ene er knyttet til 9. April, smerten over den svaghed og tvetydighed, der afslørede den dag, over bruddet paa en tusind-aarig frihed, over medskylden i Norges besættelse, men ogsaa efterhaanden glæden over den nationale samling og viljen til at hævde sig og naa igennem.

Det andet er den norske kirke. Ophævelsen af neutralitetsbegrebet og kirkens inddragning i kampen er nye træk i forhold til den forrige verdenskrig. Begge dele er udtryk for, at denne krig har en anden karakter end de sidste 300 aars krige. Neutralitet eksisterer ikke, hverken paa de nationale eller religiøse fronter. Krigen er i sandhed total; den stiller ikke blot totale krav til alle samfundslivets resourser; den er fremforalt en krig om sindene; hvem vil vise sig som den stærkeste til at forme menneskers overbevisning; den, der har deres overbevisning, har deres energi og alt. Derfor

tale, hjemmenes ret til at opdrage deres børn. Det gamle ord fra bjergprædikenen: »Søg først Guds rige og hans retfærdighed, saa skal alle disse ting gives eder i tilgift«, er blevet bekræftet; det bekræftes altid i historiens store øjeblikke, hvor der er mænd og kvinder, der opfylder forudsætningen.

Skrevet 27. august 1943.

ANTIKOMINTERNPAGTEN

DE POLITISKE BEGIVENHEDER OMKRING ANTIKOMINTERNPAGTEN

Af Redaktør Hans Bølling.

Da Tyskland i Juni 1941 begyndte Krigen mod Sovjetrusland, maatte man uvilkaarligt regne med, at Besættelsesmagtens Repræsentanter i Danmark vilde anstrenge sig stærkt for at skaffe Udtryk for, at Danmark paa den ene eller anden Maade sympatiserede med Tyskland i Krigen paa Østfronten, ja vilde støtte Tyskland enten materielt eller moralsk i denne Kamp. Frygten herfor viste sig begrundet. Allerede den 22. Juni, selve Dagen for Østkrigens Begyndelse, kom der et tysk Krav om Arrestation af en lang Række danske Kommuniste, derefter kom det tyske Krav om en antikommunistisk Lovgivning, Opløsning af det kommunistiske Parti og Forbud mod kommunistiske Organisationer. For næsten alle Kravene ansaa Regeringen det for nødvendigt at bøje sig, dels af almene politiske Opportunitetshensyn, dels udfra den Betragtning, at danske Forholdsregler mod Kommunisterne vilde være at foretrække for en direkte tysk Indskriden og Deportation til Tyskland.

Alligevel udvikledes Situationen hurtigt paa en Maade, som kunde faa farlige udenrigspolitiske Konsekvenser, men som man ikke desmindre i Regeringen og Rigsdagen fandt det nødvendigt at accepteree. Den diplomatiske Forbindelse med Sovjetrusland blev afbrudt, og der udstedtes en Regeringserklæring, hvori det hed, at Tyskland nu havde vendt sine Vaaben mod en Magt, som gennem en Aarrække »har betydet en Trusel mod de nordiske Staters Velfærd og Trivsel«, og at der var en fælles europæisk Interesse i dette Opgør. Videre hed det, at Udviklingen ikke kunde være ligegyldig for Danmark, selv om Danmark ikke var Deltager i det krigeriske Opgør, og at Erkendelsen heraf havde fundet Udtryk i Tilbagekaldelsen af det danske Gesandtskab i Moskva.

En saadan Optræden fra dansk Side var ubestridelig farlig og fremkaldte hos mange Spørgsmaalet, om man ikke allerede nu

skulde sige Nej til de tyske Krav og tage det aabne og officielle Brud med Besættelsesmagten. Paa den anden Side haabede man, at de danske Indrømmelser for de flestes Vedkommende af de Allierede vilde blive opfattet som aftvungne Formaliteter, ligesom den danske Befolkning i stigende Grad gav Udtryk for, at den var Modstander af Indrømmelsespolitikken. Især det efter tysk Krav oprettede Frikorps Danmark gav Befolkningen Anledning til at vise, at den var forbitret Modstander ikke blot af dette berygtede Korps, men af hele den officielle Kurs. Dette havde man da ogsaa et stærkt Indtryk af paa tysk Side i Berlin og i København. Man var, trods det at Danmark havde maattet skubbe baade Grundloven og andre Love til Side, meget utilfreds med Danmarks Holdning, og de tyske Repræsentanter i Danmark ønskede at opnaa Resultater, som paa en helt anden Maade kunde glæde Hitler og gøres frugtbare i tysk Propaganda overfor Udlandet. I November fik man det at føle, idet den tyske Gesandt i Danmark *von Renthe-Fink* henvendte sig til Danmarks Udenrigsminister *Scavenius* med en Anmodning om, at Danmark vilde tiltræde Antikominternpagten.

Man kunde overfor dette Krav hævde, at Imødekommenhed overfor det kun vilde være Akceptering af en tom Gestus. Med Hensyn til de praktiske Følger for det dansk-tyske Forhold og Krigen paa Østfronten vilde Betragtningen selvfølgelig være rigtig. Danmark vilde fortsætte sin hidtidige Kurs og hverken gøre mere eller mindre end hidtil. Udenrigsministeren hævdede da ogsaa i Følge forskellige Kilder, at Undertegnelse af Antikominternpagten kun var Konsekvensen af den hidtil førte Politik i Forholdet Tyskland—Rusland — en Betragtning, hvis formelle Rigtighed man næppe kan indvende noget mod.

Overfor de mod Tyskland kæmpende allierede Magter og især overfor Sovjetrusland kunde en Undertegnelse af denne Pagt imidlertid betyde andet og mere. Fra sin Begyndelse havde Tiltrædelse af Antikominternpagten ikke blot været Udtryk for, at man gik ind i Kampen mod Kommunismen, men ogsaa for, at man principielt sluttede sig til Gruppen af hel- eller halvfascistiske Stater. Tiltrædelse af Antikominternpagten vilde efter almen Opfattelse ikke kun være Tiltrædelse af en Defensiv mod Kommunismen, men en positiv Stillingtagen paa de autoritære Staters Side. Saaledes kunde det i alt Fald meget let blive opfattet i Udlandet, og

Udenrigsminister Scavenius' Standpunkt blev mødt med et Nej i Regeringen.

Dette Nej maa den tyske Gesandt meget hurtigt have erfaret. For allerede Dagen efter, at han havde fremsat sit første Krav, henvendte han sig paany til Udenrigsministeren og meddelte, at Forholdet mellem Danmark og Tyskland vilde blive yderligere skærpet, og at han maatte gaa af som Gesandt i Danmark, hvis Danmark ikke tiltraadte Antikominternpagten.

Nu vilde Renthe-Finks personlige Afgang som Gesandt i Danmark ikke have betydet synderlig meget, da han aldrig havde været Danmark nogen god eller venligsindet Mand. Men selvfølgelig laa der mere i hans Trusel end Udsigten til et Gesandtskifte, nemlig Muligheden for, at Tyskland kunde forvandle Danmark til et Omraade, som man ikke forhandlede med gennem et Gesandtskab, men som Tyskland styrede egenraadigt gennem Militær og Politi. Alligevel kunde der heller ikke, efter at Renthe-Fink havde fremsat sin Trusel, opnaas Tilslutning til Antikominternpagten, hverken i Regeringen eller i Rigsdagens Samarbejdsudvalg. Den 22. November, altsaa to Dage efter den tyske Gesandts første Henvendelse, besluttede Regeringen da ogsaa at meddele den tyske Gesandt, at Danmark maatte svare Nej til den tyske Opfordring, thi selv om Danmark kunde godkende Principperne i Antikominternpagten, kunde Landet ikke være Deltager i Pagten sammen med krigsførende Stater. — Man haabede paa denne Maade at kunne undgaa selve Pagten ved at give en tom, formel Indrømmelse til dens Principper. Men fra tysk Side vilde man ikke med hertil. Det var en offentlig Tiltrædelse af Pagten, altsaa et Propagandanummer til Nazitysklands politiske Offensiv, man vilde have, og ikke et tvetydigt Udtryk for, at Danmark paa een Gang tiltraadte Pagten og afviste den. Dette gav den tyske Gesandt og andre tyske Personligheder da ogsaa Udtryk for forskellige Steder, og Renthe-Fink meddelte, at han ikke kunde modtage et Afslag paa at undertegne selve Antikominternpagten.

I et efter dette følgende dansk Samraad brødes Anskuelserne skarpt mod hinanden. Statsministeren og Udenrigsministeren hævdede, at efter den forudgaaende Udvikling var der ikke andet at gøre end akceptere det tyske Krav, men at man maatte kunne opnaa et klart Udtryk for, at Danmark i alt Fald ikke var krigsførende Deltager i Pagten og derfor heller ikke ud fra Pagten kunde drages

ind i en Krig med Sovjetrusland — en Tanke, som den tyske Gesandt havde akcepteret. Men ogsaa Tanken om at tiltræde Pagten med det nævnte Forbehold havde endnu et Flertal imod sig i Ministeriet, og Kongen bad Statsministeren henvende sig til Rigsdagen, saaledes at man kunde faa et klart Udtryk for, hvad denne Repræsentation for Folket ønskede.

Der var nu ved at indtræde dansk Ministerkrise, idet Statsministeren mente, at Stillingen vilde blive haabløs, og at han ikke kunde tage Ansvaret for stadig at lede Regeringen, hvis man lod det komme til Brud med Tyskland paa dette Spørgsmaal. At Stillingen virkelig havde udviklet sig paa kriseagtig Maade, saa man da ogsaa af, at den tyske Gesandt nu henvendte sig til Statsminister *Stauning* paa en Maade, der kun kunde opfattes som *et tysk Ultimatum*. Et Afslag, meddelte han, vilde uvægerlig blive opfattet ikke blot som et Afslag til Tyskland, men som en Tilslutning til Kommunismen og til de med Sovjetrusland allierede Magter — hvilket atter medførte, at Tyskland maatte anlægge en helt ny og skarp Kurs overfor Danmark. Som en Understregning af, hvad der vilde komme, meddelte Gesandten, at de tyske Tropper i Danmark stod i Alarmberedskab og kunde gaa til Handling omgaaende.

Det var nu ganske klart, at Danmark stod overfor et Enten—Eller. Man stod overfor Valget mellem Forhandling og Tiltrædelse og derefter Fortsættelse af det hidtidige Forhold mellem Danmark og Besættelsesmagten, eller overfor aabent Fjendskab mellem Danmark og Tyskland, hvilket omgaaende vilde medføre de alvorligste Konsekvenser. Stillet overfor disse Udsigter besluttede de politiske Partier i Samarbejde at give efter og udtale sig for Tiltrædelse af Pagten dog med det Forbehold, som var blevet udtrykt i Statsraadmødet, og som den tyske Gesandt havde givet Udtryk for at man i Berlin vilde akceptere. Let var det dog ikke for Partierne at tage denne Beslutning. Særlig i det konservative Parti var Meningerne stærkt delte, og Handelsminister *Halfdan Hendriksen* erklærede, at han vilde udtræde af Regeringen, hvis Tiltrædelse af Pagten blev en Kendsgerning. Ogsaa forskellige andre konservative Politikere talte skarpt og advarende imod Vedtagelse, men tilsidst bøjede man sig for Flertallet, og ogsaa Handelsministeren gik efter udtrykkelig Opfordring fra Partiet med til at fortsætte som Handelsminister.

Da Partierne havde taget deres Stilling, saaledes at der var Ud-

tryk for at Rigsdagen tiltraadte Antikominternpagten, traf et Statsraad Beslutningen om, at Danmark skulde tiltræde Antikominternpagten med det Forbehold, som var blevet nævnt i det forrige Statsraad, og som man mente at have faaet tysk Tilslutning til gennem den tyske Gesandt. I den officielle Meddelelse om Danmarks Tiltrædelse hed det om dette Punkt, at Pagten gaar ud paa, »at de kontraherende Stater gensidig vil underrette hinanden om den kommunistiske internationale Virksomhed, raadføre sig med hinanden om de nødvendige Afværgeforanstaltninger til Modvirken af saadan Virksomhed samt gennemføre disse Foranstaltninger i snævert Samarbejde. Derudover indeholder Pagten ingen politiske eller militære Forpligtelser. Heller ikke berører den Danmarks Stilling som ikke-krigsførende Magt«.

Den 24. November, som var en Mandag, fløj Udenrigsministeren til Berlin for paa Danmarks Vegne at underskrive Antikominternpagten. En af Grundene til, at man fra tysk Side havde haft saa stort Hastværk med at faa Danmark med til Underskrivelsen, var, at man i Berlin havde sammenkaldt Repræsentanter for de oprindelige Tiltrædere og for de nye til en særlig Fornyelseshøjtidelighed, som i Ord og Billeder skulde udbasuneres for hele Verden.

I det tyske Udenrigsministerium vidste man imidlertid, at Hitler ikke taalte noget Skaar eller nogen Hinken i sine propagandistiske Paradeforestillinger, hvorfor Wilhelmstrasse nægtede at anerkende det danske Forbehold ved Tiltrædelsen af Pagten. Det kom til bevægede Drøftelser, men den danske Udenrigsminister Scavenius stod fast paa, at han kun havde Bemyndigelse til at underskrive, naar det nævnte Forbehold kom med, og at han ikke vilde underskrive men forlade Berlin, hvis det tyske Udenrigsministerium ikke indtog samme Holdning som Gesandten i København og altsaa godkendte Forbeholdet. For at undgaa, at Danmark sprang fra i sidste Øjeblik og saaledes for hele Verden afslørede, at det var Tvang og Trusler og ikke fri Vilje, som bevirkede Danmarks Tiltræden — hvad man dog forøvrigt nok var klar over i Forvejen i de allierede Lande — gik den tyske Udenrigsminister med til at acceptere det danske Forbehold. Man sørgede dog fra tysk Side for, at selv om Forbeholdet ikke kunde holdes skjult overfor den danske Offentlighed, blev det holdt hemmeligt overfor den tyske Offentlighed og overfor de andre mindre Medunderskrivere af Antikominternpagten. Om von Rippentrop, der altid frygtede Hitlers

Unaade, ogsaa har holdt det skjult for Føreren, staar endnu hen i det uvisse, men i saa Tilfælde har von Ribbentrops Modstandere sikkert bagefter givet Hitler Underretning og vakt eller vel snarere øget hans Irritation mod Danmark.

Om de Forhandlinger, der gik forud for Undertegnelsen af Antikominternpagten og om den stærke Modstand mod Tiltrædelse først i Statsraadet, saa i Regeringsmøder og i Partimøderne, kunde der ikke under de i Danmark herskende Kaar gives Offentligheden aaben og officiel Underretning. Alligevel var som næsten altid under Besættelsen Pressen og vide Kredse af Offentligheden godt underrettet. Meddelelserne om de forskellige Faser i Udviklingen bredte sig med Lynets Hast fra Mand til Mand, og det var i store Kredse ikke blot et stærkt Haab men ogsaa en fast Tro, at det officielle Brud med Tyskland vilde komme nu, saaledes at vi gled ind i »norske Tilstande« og dermed kunde træde ind i Rækken af allierede Nationer, omend endnu ikke officielt saa dog reelt. Derfor vakte Meddelelsen om, at Danmark havde undertegnet Antikominternpagten da ogsaa voldsom Vrede i Offentligheden, og baade i København og i en Række Provinsbyer kom det til stærke Demonstrationer mod Pagten. I København var det Studenterne, der stod i Spidsen for Demonstrationerne, der begyndte foran Amalienborg, hvor man vilde hylde Kongen, og kulminerede foran Udenrigsministeriet paa Christiansborg, hvor man vilde demonstrere sin Vrede overfor Udenrigsminister Scavenius.

Det danske Folk følte med Rette Danmarks tvungne Tiltrædelse af Antikominternpagten som en bitter Ydmygelse, men der er ingen Tvivl om, at hele denne Sags Udvikling af Tyskerne følte som et Nederlag og en Udfordring. De havde i nogen Grad haabet, at Tysklands Krig mod Sovjetrusland vilde vende Stemningen i de europæiske Lande og ikke mindst i de nordiske, dels fordi de kendte den Sympati, der havde været for Finland under Vinterkrigen med Rusland, dels fordi de troede, at deres mangeaarige Propaganda mod Kommunismen havde gjort sin Virkning. De mere naive af deres Repræsentanter havde, maaske under Paavirkning af de danske Nazister, som gerne vilde tækkes dem, lullet sig i den Tro, at efter at Krigen med Rusland var begyndt og i Starten fik et tilsyneladende gunstigt Forløb for Tyskerne, vilde det gaa let med Tilslutningen til Antikominternpagten, Oprettelsen af et dansk Korps, som kunde kæmpe paa Østfronten, og endelig med at rejse

en tyskvenlig Folkestemning i Danmark. I Stedet for kom netop Forhandlingerne om Antikominternpagten og de i Forbindelse dermed anvendte Trusler til at vise baade Tyskere og Danskere, hvor bitter Stemningen mellem de to Nationer var, og at den stadig blev bitrere. Flertallet af Danskerne gjorde, hvad de kunde, for at modarbejde og misrekommandere Pagten og for at forsinke dens Antagelse, og tilsidst mundede Meddelelsen om Underskrivelsen i Berlin ud i en Række antityske Demonstrationer.

I Stedet for at gøre Forholdet venligere, gjorde Kravet om Antikominternpagten Forholdet fjendtligere. Heller ikke ude i Verden gjorde Begivenhederne det Indtryk, Tyskerne havde haabet. De Allierede kunde hurtigt underrettes om de faktiske Forhold i Forbindelse med Udviklingen, og Meddelelserne om den fjendtlige og demonstrative Maade, hvorpaa den danske Befolkning modtog den tyske Udfordring, gjorde ogsaa deres Virkning.

Tyskerne saa her som saa ofte, at deres Foranstaltninger og Indgreb virkede stik mod Hensigten. Det var ligegyldigt, om de forsøgte med det Gode eller med det Onde, med Trusler eller med Bondefangertricks. Resultatet blev en stadig dybere Kløft mellem dem og den danske Befolkning. De mente at kunne ramme Kommunisterne i Danmark gennem de antikommunistiske Love — Resultatet blev en voksende dansk Sympati for Kommunisterne. Tyskerne mente at kunne imponere Danskerne med en Tilstrømning af unge Danske til Frikorpset og Fronten i Øst — Resultatet blev ynkeligt, baade hvad angaar Korpsets Mandsstyrke og dennes moralske Kvalitet. Endelig skulde Danmarks Tiltræden af Antikominternpagten vise Verden voksende Samhørighed mellem Tyskland og Danmark — Resultatet blev Synet af en lille Magt, som med Vold slæbtes til Højtideligheden i Berlin, men hele Tiden strittede imod efter Evne og derved viste sin dybe Uvilje mod den Pagt, vort Land blev truet til at undertegne.

STUDENTERDEMONSTRATIONEN

Af Pastor Flemming Møller.

Det er ikke saa sjældent, at der drøftes Storpolitik blandt Studenter, men i Dagene inden den 25. November 1941 var en saadan Discussion særlig almindelig og ivrig. Det tyske Diplomati var sat i

Gang for at støtte Sommerens militære Sejre i Rusland med politiske, og i dette diplomatiske Spil syntes Danmark ogsaa at skulle være med — selvfølgelig som en viljeløs Brik i det tyske Spil.

Man drøftede, hvad Interesse Tyskland dog kunde have af en saadan tvungen og formel Deltagelse i deres Udenrigspolitik, som en dansk Deltagelse maatte blive; der var jo mange, for hvem det endnu ikke var gaaet op, at Tyskland ikke regnede i vore mere gammeldags og reelle Kategorier, men kun i Propaganda. Men ivrigere drøftedes dog, hvad vor Regering vilde svare paa en saadan eventuel aabenlys Krænkelser af 9. April-Tilsagnet om, at vi i det politiske maatte beholde vor Frihed, og endelig var nogle optaget af det faktiske foreliggende Spørgsmaal: Betimeligheden af en Samling af Kræfterne til Kamp mod Kommunismen. Det var dog forholdsvis lidt, man hørte om dette sidste, dels understregede vi, der saa nationalt dansk paa Sagen, at det ikke var dennes Indhold, men dens formelle Side, der havde Interesse, og dels understregede vore Modstandere, Tilhængerne af Forhandlings- og Balancepolitikken, selv stærkt, at hvis vi tiltraadte en Antikominternpagt, vilde det kun blive en rent formel Tiltræden, reelt vilde der ikke blive foretaget noget ud over, hvad der var sket ved Kommunistloven om Sommeren.

Paa Regensen, hvor jeg boede, fik man et godt Indblik i, hvordan Stemningen var blandt Studenter i Almindelighed. Et Faatal tænkte kun paa Bøger og Examen og lod tre og fem være lige i det politiske. Af de interesserede saa de fleste med Ængstelse og Modvilje paa Muligheden af, at Regeringen vilde føje Tyskerne, men hvad skulde man gøre, ja, indbyrdes kunde man nok fordømme det, men andet end denne passive Modstand var jo under de foreliggende Forhold ikke mulig. Jeg tror, det var Flertallet, der saa saadan paa det, men det var godt nok ikke helt let at blive klar over. Selvfølgelig var det forsvindende faa, der direkte ønskede at støtte Tyskerne, og de var udstødt af det almindelige Lag, saa deres Mening maatte de indskrænke sig til at give til Kende ved deres skumle Miner og luskede Færden. Men det, der kunde sætte een i Tvivl om Flertallets Mening, var Stemningen, naar nogle, saakaldt provokerende, satte Røre i Discussionen. Disse, som de fleste Steder var i Mindretal, krævede en mere aktiv Modstand; for det første skulde Regeringen sige Nej, og dernæst skulde vi alle kæmpe aktivt paa den Maade, som var almindelig i Norge, naar vi fik de saakaldte norske Tilstande, som maatte blive Følgen af et Nej.

Denne Indstilling gik Flertallet af Studenter imod — i hvert Fald, hvor der discuteredes; det er muligt, at mange gik stille med deres Nej til al Forhandling, men skulde man tage efter, hvad man hørte, saa havde det intellectuelle, beregnende Overvægten paa den Maade, at det hævdedes, at man godt kunde sige et formelt Ja til det, man var Modstander af, hvis der ikke krævedes mere aktiv Indsats, og man foretrak ogsaa at støtte Fjenden en Smule, hvis man derved kunde redde sig selv fra Ødelæggelse.

Studenter staar altid i Fare for at blive virkelighedsfjerne enten ved at fornægte Hjertets Ret, saa Hjernen bliver eneste Rettesnor, eller ved at se bort fra de materielle Forhold, der nu engang hører med til at være Borger i et Samfund. Saadan var det ogsaa den Gang, hvor den førstnævnte Fare dog var den største.

Og saa sker det, at der Tirsdag Morgen overalt, hvor Studenterne færdes, er opslaaet Sedler med Opfordring til at samles paa Amalienborg Slotsplads Kl. 14 som Protest mod Regeringens Tilslutning til Antikominternpagten. Mandagen har bragt sørgelig Sikkerhed i Spørgsmaalet om Danmarks Tiltrædelse af Pagten, det er blevet modtaget med Beklagelse af de fleste, men tillige med et resigneret: Det kunde jo ikke nytte at gøre andet.

Men nogle faa harmedes, og uden at overveje, hvordan de vilde protestere, slog de Sedler op om, at nu skulde der protesteres, nu skulde der gøres noget, Hjertet krævede det og handlede uden at skaffe sig nogen Sikkerhed for, at det kunde lade sig gøre. Men saa mange var alligevel baarne af den samme Aand, at den — efter at have fundet dem der kunde tage Initiativet — ogsaa fandt dem, der kunde føre Sagen videre, snart var der en, der sagde eller gjorde det, der skulde siges eller gøres, og snart var det en anden, det var ikke planlagt eller organiseret, men det gik af sig selv, som det skulde gaa, for alle havde vi eet i Sinde.

Kl. 14 samledes et Hundrede Mennesker paa Slotspladsen (i Løbet af 10 Minutter blev de dog til henved 300); det var dem, for hvem det betød noget at faa protesteret, og som ikke paa Forhaand opgav det tilsyneladende haabløse og unyttige, foruden en Del nysgerrige naturligvis; ja, ret haabløst maatte det se ud, naar man tænker paa Forbudet mod al Demonstration, og Politiets nervøse Vaagen over, at ethvert Tilløb til sligt blev forpurret. Men den Dag indtog Politiet en mærkelig vakkende Holdning; der var nok mange af dem, der følte som Studenterne, saa de ikke kunde be-

kvemme sig til at gribe ind for Alvor; saaledes havde de spærret en Indgang til Slotspladsen, medens en anden var aaben, saaledes skred de ind mod Demonstrationen overfor Kongen, men først da den væsentligste Del var forbi, og saaledes fortsatte de Dagen igen med Skinangreb i Demonstrationerne uden virkelig at gaa radikalt til Værks.

Men tilbage til Kl. 14. Hvem skulde samle Studenterne, der var spredt over det halve af Slotspladsen? og hvordan skulde de give deres Følelser til Kende? — Een begyndte at klappe i Hænderne og vinke de andre sammen om sig, — og de kom; en anden (som i Parentes bemærket daarligt kan synge rent, naar han synger alene) gav sig til at synge: Ja, vi elsker dette Landet —, højt og klart, og straks stemte de andre i med; den lille syngeglade Flok voksede hurtigt, og da vi havde sunget første og sidste Vers, traadte een frem foran de andre for at give Udtryk for det, alle følte:

»Som Repræsentanter for den Ungdom, der skal bære Fremtidens Danmark, udtrykker vi vor Sorg over, at den danske Regering har sluttet sig til Antikominternpagten.

Deres Majestæt skal vide, at vi hellere vil dele Kaar med det norske Folk end uden Modstand lade Danmark bruge til Formaal, der staar i dybeste Modstrid med vor Vilje til at leve i et frit, folkestyret Danmark.

Det er vort Haab, at den Tillid, som i saa store Kredse af vort Folk næres til Deres Majestæt, maa blive retfærdiggjort ved en ubetinget Afvisning af alle Forsøg paa at tilsidesætte det Løfte, som er os givet, om Anerkendelse af vor Ret til selv at styre vore indre Forhold.«

At dette var et gyldigt Udtryk for alles Følelser viste sig ved det stærke Bifald, der hvert Øjeblik blev tilkendegivet.

Det var stilet til Kongen, fordi det var den almindelige Fornemmelse, at han var den eneste, der maaske kunde hindre den siddende Regering i fortsat at købe os en nogenlunde materiel Uskadthed paa Bekostning af Ære, Sandhed og Ret. Det var at vente, at Kongen vilde reagere paa vor Forsamling ved at træde ud paa Balkonen, som han ofte har gjort det i tidligere Tid. Vi kunde da gentage vor Henvendelse og overrække ham et skrevet Eksemplar deraf og faa hans Svar, saa vilde vi vel umiddelbart have følt vor Sag i gode Hænder og roligt være gaaet hjem hver til sit. Men

Kongen viste sig ikke; i Stedet for greb Politiet ind, tvang den Student, der talte paa alles Vegne, til at følge sig og splittede de øvrige. En saa uretfærdig Behandling af Studenter, der roligt henvender sig til deres Konge, satte imidlertid Sindene i Oprør, nu var der ikke mere Tale om en rolig Henvendelse for at give Udtryk for vor Vilje til Offer for vor Ære, men der steg et Krav fra Tusinder, som sluttede sig til den Kerne af Studenter, der havde begyndt, — et kategorisk Krav om Afsættelse af den Regering eller i hvert Fald af den Mand, der som Regeringens Repræsentant havde krænket Retten og solgt vor Ære gennem lang Tid, men nu igen saa op-rørende ved at give vore Fjender Tilsagn om Danmarks Tiltrædelse af Antikominternpagten. Eftermiddagen og Aftenen igennem fyldte Tog af demonstrerende Mennesker Københavns Gader, først gik man til Christiansborg, men siden drog man rundt i hele det indre København syngende nationale Sange eller paa anden Maade givende Udtryk for sine nationale Følelser og sin Misbilligelse af Regeringens Politik. De fleste Steder var det vel stadig Akademikerne, der førte an, men de fandt stærk Tilslutning fra alle Slags Folk, og af Demonstrationstogenes Tusinder var de kun et Mindretal, men de havde haft Lykke til at give Udtryk for noget, der laa gemt i mange, og det mørkelagte og i mange Maader af Krigen og Skændselen trykkede København nød den Lejlighed, det havde haft til atter at være sig selv og give sine sande Følelser Udtryk.

HVORLÆNGE —

Af Kaj Munk.

Danmarks Udenrigsminister har i Berlin undertegnet noget, der kaldes Anti-et eller andet, som jeg ikke ved hvad betyder.

Jeg ved bare, at jeg er ved at brække mig.

Atter en 9ende April.

Vort Slægtled faar ikke Lov at nøjes med at opleve een 9ende April 1940 — men en hel Serie.

Ad mattai? synger Salmisten i det gamle Testamente.

Herre, hvorlænge?

Hvorlænge skal det vare, før vort Folk vaagner og ved og vil?
 før vi bliver kristne og tror paa, at Lidelse med Ære er bedre end
 hvilken som helst Fordel, vundet ved at sælge sig?

Ned med Scavenius! ingen Samling om denne Samlingsregering
 længere, saalænge Scavenius er dens Diktator!

Hvorlænge?

Ja, det er Ordet. Det er Ordet, der melder sig, naar man lytter
 til sin Radio, det er Ordet, der undslipper En, naar man løfter sine
 Øjne fra Avisen.

Det kommer som et haabløst Suk.

Nej, det gør ikke. Vel gør det ej.

Hvorlænge — et prægtigt Ord, et Trøstens Ord. Den, der spørger
 saadan, ved altsaa, at den Tilstand, der skaber bare Spørgsmaal,
 hører op.

Stingende til Hjerte gaar mig
 mine Fjenders Sejersraab.
 Hver en Tidende, som naar mig,
 røver mig igen et Haab.
 Kneblet og med bundne Hænder
 ser jeg nye Sværme Fjender
 sig om mig og mine trænge.
 Herre, sig, hvorlænge —?

Kald for Søvnløshed mit Leje,
 kald for Mad og Drik min Graad.
 Spærret alle mine Veje!
 ingen Mulighed for Daad!
 Fordums Ven sin Frihed køber
 æreløs som Overløber.
 Selv mit Rygtes Lygte brænder
 nu i Bødlens Hænder.

Nej, hvorfor saa modløs klage?
 Hjælpen er jo alt paa Vej.
 Thi jeg har jo eet tilbage,
 og det ene — det er dig.
 Herre, du er den, der hører
 Bønnen, som imod dit Øre
 kæmper sig fra Dødens Dale
 op til Livets Sale.

Brændende jeg dig vil dyrke,
om jeg før var sløv og mat.
Kom da til mig, vær min Styrke
i min Magtesløsheds Nat.
Giv du mig Udholdenheden,
der i Striden tror paa Freden
og som midt i Nederlaget
alt ser Sejren daget.

Kun hvad der til dig er viet,
er jo værd at bygge paa.
Mindst af alt har Tyranniet
indre Kraft til at bestaa.
Tro mig, Ven, det ved det selver!
se, med Vold paa Vold det kælder,
røbende den Angst, der hamrer
i dets Hjertekamre.

Dufter det med — et af Myrter,
ser du Glimt af Brudelin?
Kæmpen paa sin Lerfod styrter
hæslig selv i sin Ruin.
Og til Fest fra Kirketaarne
ringer det for to højbaarne:
Bryllup midt i glade Lejre
Fred og Frihed fejrer.

Vedersø Præstegaard den 27. 11. 1941.

KOMMUNISTERNE I HORSERØD

Af Forfatteren Hans Kirk.

Ved Daggry Søndag den 22. Juni 1941 begyndte Arrestationerne af de danske Kommunistere. De blev foretaget af Opdagelsespolitiet og Betjente fra det politiske Politi, som i nogle Tilfælde var ledsaget af Gestapo. Vi blev kørt til Politigaarden og derfra i Løbet af Eftermiddagen til Vestre Fængsel. Her blev vi anbragt 3 Mand i hver Celle, og selv Gymnastiksalen var taget i Brug. Samtidig blev der

foretaget Arrestationer i Provinsen. Ialt blev der vistnok de første Dage taget 4—500 Kommuniste. De fleste blev dog løsladt igen, og kun ca. 100 blev sendt til Horserød.

Behandlingen i Provinsens Arrester var meget forskellig, nogle Steder var den meget grov, andre Steder syntes man at have Forstaaelsen af, at vi ikke var Forbrydere. I Vestre Fængsel blev vi i det store og hele behandlet som kriminelle Fanger. Tonen var til at begynde med jævnt brutal, Kosten den sædvanlige Fangekost, og vore Protester mod den grundlovsstridige Indespærring blev besvaret med et Skuldertræk eller et ironisk Smil. Paa det Tidspunkt saa det jo ud til, at Tyskland skulde vinde Krigen, og den danske Grundlov blev formodentlig i Fængselsdirektoratet betragtet som et historisk Kuriosum.

I August var Kommunistloven vedtaget, og alle arresterede Kommuniste blev ført til Horserød. Her mødte Byretsdommer Arthur Andersen for at behandle vore Sager. Det var jo kun en Formssag, og Byretsdommer Andersen ordnede med Lethed de smaa Formaliteter, der gjorde danske Borgere til Gidsler for Tyskerne. Sagerne blev behandlet paa Transportbaand. Alle Interneringskendelserne blev appelleret, men prompte stadfæstet af Højesteret, hvis Præsident jo i Forvejen havde sagt god for Kommunistlovens grundlovmæssige Holdbarhed.

Horserødlejren bestod i August 1941 af tre Beboelsesbarakker. Senere blev Lejren betydeligt udvidet. Barakkerne var forfaldne, det regnede gennem Taget, Væggen var fuld af Revner. Vi boede tre Mand i hvert Kammer. Om Natten blev Dørene til Kamrene laaset, og Betjente med Politihunde holdt Vagt udenfor paa Gangen. Lejren var omgivet af et højt Pigtraadshegn, og baade udenfor Hegnet og inde i Lejren var der posteret sværtbevæbnede Betjente med Staalhjelme. Mønstret for Interneringslejren var tydeligt nok det tyske Koncentrationslejrssystem, tilpasset efter »dansk Egenart«, som det jo dengang hed i Kollaborationisternes Sprog. Men af indrepolitiske Grunde ønskede man at give Offentligheden Indtryk af, at Kommunisterne i Virkeligheden havde det udmærket. Thune Jacobsen lod sig kort efter vor Overførsel til Lejren interviewe og udtalte, at vi nærmest blev behandlet som fangne Officerer. For at uønskede Oplysninger om Lejren ikke skulde slippe ud, indførtes der en skarp Brevcensur, hvor det var forbudt at omtale Lejrens Forhold, og Samtaler under Besøg blev nøje kontrolleret. Det lykkedes

derfor til en vis Grad at skabe en Myte om, at Horserød var en Slags kommunistisk Sommerferielejr.

Til Leder af Lejren havde man fundet en Mand, der ikke nærrede Betænkeligheder ved at følge Thune Jacobsens Retningslinier. Inspektør Bentzen havde været Leder af Emigrantlejren i Horserød. Han led af et udtalt Mindreværdskompleks, og hans Hovenhed overfor de internerede Kommuniste, der var afhængige af hans Forgodtbefindende, stod i modsat Forhold til hans servile Villighed overfor alle tyske Krav. Det havde ikke manglet paa Advarsler mod at gøre ham til Leder af Lejren, blandt andre havde nu afdøde Pastor Poulsen, den tidligere radikale Kirkeminister, prøvet at overbevise Thune Jacobsen om, at Bentzen var ude af Stand til at bestride Stillingen. Og senere blev der, ogsaa fra politisk Side, Gang paa Gang henstillet, at Bentzen blev fjernet.

Inspektør Bentzen holdt straks ved vor Ankomst til Horserød en Tale, hvori han meddelte, at der vilde blive indført Arbejdspligt som i de tyske Koncentrationslejre. Vi nægtede at underkaste os Arbejdspligten, og den blev derfor ikke indført. Han krævede, at der blev holdt Appel tre Gange om Dagen -- som i de tyske Koncentrationslejre. Det lykkedes os at faa disse ganske overflødige Appeller afskaffet. Han tolererede, at der mellem Fængselsbetjentene fandtes Folk, som var Medlemmer af det danske Nazistparti, og at de foretog Fotograferinger af de internerede — skønt det hidtil var ganske uhørt, at Fanger i danske Straffeanstalter fotograferedes. Nazibetjentene blev først fjernet, da vi protesterede overfor Thune Jacobsen personligt. Hans Tone overfor os var groft uopdragen og bureaukratisk, og hans Optræden overfor vore Paarørende ikke bedre. At det lidt efter lidt lykkedes at gøre Forholdene i Lejren nogenlunde taalelige, skyldtes vor sejge Modstand mod Bentzen og navnlig Presset udefra. Bentzen havde altid sit sidste Argument parat:

— De glemmer vel ikke, hvor De er?

Det var der ingen Fare for, at vi skulde glemme. Vi var klar over, at vi sad som Gidsler, og vi vidste, at Thune Jacobsen, Tetens og Bentzen vilde udlevere os til Tyskerne den Dag, det blev forlangt. Naar vi gjorde os de største Anstrengelser for at faa Bentzen fjernet, var det først og fremmest, fordi vi vidste, at med ham som Lejrinspektør vilde vi i givet Tilfælde ikke have nogen Chance for at redde os fra Tyskerne.

I Juni 1942 blev der foretaget et Flugtforsøg. Et Arbejdshold under Ledelse af den senere Sabotageleder Eigil Larsen havde gravet en Tunnel under Hegnet. Det var et fint Stykke Ingeniørarbejde. Man kom ned i Gangen fra en Lem i Gulvet i Eigil Larsens Værelse, og Tunnellen, der var omhyggeligt afstivet og elektrisk oplyst, mundede ud et Stykke inde i Skoven. Det første Hold flygtede en sen Eftermiddag — bl. a. Folketingsmand Martin Nielsen og Borgerrepræsentant Johs. Hansen. Men uheldigvis saa en af Vagtposterne et Glimt af dem inde i Skoven og slog Alarm. Flygtningene paa nær een blev fanget og straks kørt til Vestre Fængsel for at afsone svære Disciplinærstraffe.

Samme Nat flygtede Eigil Larsen, der jo ikke havde noget godt i Vente, hvis Gangen blev fundet. Det lykkedes ham at naa til København. Næste Morgen blev hans Flugt opdaget, og vi blev alle sammen lukket inde i Barakkerne. Langt om længe fandt Politiet, som var blevet tilkaldt, den underjordiske Gang. Man besluttede at prøve at afværge den tyske Vrede ved en kraftig Foranstaltning, og samtlige Internerede blev samme Aften befordret til Vestre Fængsel.

Jeg ved ikke, hvad Tyskerne sagde, men de havde i hvert Fald ikke nogen Grund til at klage over, at vi ikke blev brutalt nok behandlet. Politiets Udrykningskommando blev tilkaldt og stillede med Karabiner, Revolvere, Knipler og Hunde. Vi fik kort og godt at vide, at hvis vi ikke fulgte godvilligt med, blev vi slaaet ned. I Vestre blev vi kommanderet ned i Cellerne og kropsvisiteret, og i omtrent et halvt Aar blev vi holdt tilbage i Fængslet som Repræsalie for Flugtforsøget.

Imedens blev der foretaget yderligere Sikring af Lejren, saa Flugt blev umulig. Da det halve Aar var gaaet, blev de fleste af de internerede ført tilbage til Lejren. En halv Snes Mand, som Bentzen ansaa for særlig farlige, blev dog holdt tilbage i Vestre Fængsel. Der gik nogle Maaneder, saa forlangte Tyskerne et Par Kommuniste i Lejren udleveret. Thune Jacobsen, som havde givet sit Ord paa, at han ikke vilde udlevere nogen af Gidslerne, var villig til at lystre og heller ikke Tetens eller Bentzen havde noget at indvende. Det havde imidlertid de internerede. De nægtede at udlevere de paa-gældende Kammerater, og Politiet blev igen tilkaldt. Man besluttede at gøre passiv Modstand, og hver eneste Mand maatte slæbes til Bilerne. Saa gik Turen igen til Vestre Fængsel.

Imidlertid var der efter tysk Ordre foretaget nye Arrestationer,

navnlig af Folk, der havde kæmpet for Demokratiet i Spanien. Spaniskæmperne blev nu ført til Horserød, hvor det i Løbet af kort Tid lykkedes Bentzen at fremprovokere en Sultestrejke. Efter Sigende ønskede han ogsaa at køre dette Hold af Internerede ind til Fængslet, men Fængselsdirektoratet satte sig imod det, da der simpelthen ikke var Plads i Cellerne.

Tyskerne havde lidt deres Nederlag ved Stalingrad. Det var Krigens Vendepunkt, og man syntes at indse det i Justitsministeriet. Det er i det hele taget et Faktum, at Behandlingen af os fra Myn-dighedernes Side var ganske afhængig af, hvordan Stillingen var paa Østfronten. Det sidste halve Aar før 29. August var det meget nær ved, at vi blev nogenlunde godt behandlet.

Den umiddelbare Følge af Nederlaget ved Stalingrad var, at Justitsministeriet endelig lod Bentzen falde. Han blev flyttet fra Horserød ind paa en Kontorstol i Fængselsdirektoratet. Lejren blev overdraget til Inspektør Cai Jensen, Vestre Fængsel, og Viceinspektør Gjerstrup, der havde den daglige Ledelse. Og da Bentzen var borte, var der intet i Vejen for, at de farlige »Urostiftere«, som Bentzen ikke havde ovovet at have i sin Nærhed, kunde føres tilbage til Lejren. Antallet af Internerede var nu steget til ca. 250, hvoraf 7 var Kvinder.

Saa kom den 29. August 1943.

Den 28. August indløb der foruroligende Meddelelser fra København, og om Eftermiddagen blev de kommunistiske Fanger, som af forskellige Grunde havde været paa Vestre Fængsel, kørt til Horserød. Ved Afgangen fra Vestre Fængsel havde Inspektør Cai Jensen meddelt dem, at de skulde være udenfor Bygrænsen inden Kl. 16, da der var Fare for, at Tyskerne vilde tage Fængslet.

Dagen igennem forhandlede der nu med Viceinspektør Gjerstrup, som vi nærrede Tillid til. Han lovede, at hvis Tyskerne tog Magten, skulde der blive givet os Lejlighed til Flugt, saadan at vi fik et Par Timers Forspring. Fra Betjentene havde vi Tilsagn om, at de ikke vilde prøve at hindre Flugten. Om Natten anbragte vi Vagter i Barakkerne, som skulde vække alle, naar Signalet til Flugt blev givet fra Gjerstrup.

Man kan spørge: foretog Justitsministeren og Fængselsdirektør Tetens sig nu ikke noget? Det vil vel blive opklaret under den Undersøgelse af disse Herrers Forhold under Besættelsen, som anstændigvis maa komme. I en »Redegørelse«, som Thune Jacobsen har offentlig-

liggjort i »Ekstrabladet«, har han foreløbig oplyst, at han havde givet Ordre til, at der under et eventuelt Flugtforsøg ikke maatte skydes paa os, men at han iøvrigt ikke rørte en Finger for at sætte os i Frihed. Og dog maatte Thune Jacobsen vide, hvilken Skæbne, der ventede os, hvis vi faldt i Tyskernes Hænder. Vi havde i hvert Fald ved flere Lejligheder gjort opmærksom paa det.

Af Grunde, som vel ogsaa vil blive opklaret under en Undersøgelse, gik Planerne fuldstændig i Fisk. Vi blev vækket, da Tyskerne besatte Lejren. I Forvirringen lykkedes det ca. 90 at flygte, medens 143 Mænd og 7 Kvinder blev taget af Tyskerne og kort efter ført til Tilintetgørelseslejren Stutthof. 19 mistede Livet dernede.

Det var en bælgmørk Nat, og Regnen øsede ned. Vi stablede Borde op og smed Madrasser og Tæpper over Hegnets Pigtraad. Saa sprang vi over og løb ind i Skoven. Bag os bragede Skudene. Men Tyskerne havde ikke Mandskab nok til at forfølge os, og vi naaede i Sikkerhed.

KRIGEN

KRIGEN PAA HAVET

I FART UNDER KRIGEN

Af Kaptajn Raahauge.

Den 30. Januar 1940 afsejlede S.S. »Tyr« fra Esbjerg til Grimsby med en Ladning Flæsk og Smør. Ifølge en Overenskomst imellem den danske og tyske Regering skulde Smørbaadene have Lov til at sejle uhindret til England, naar der blev givet Garantier for, at der ingen Kontrabande fandtes i Lasterne, og at Skibene ved Siden af det maledede Dannebrog paa Skibssiderne ogsaa havde paamalet et hvidt Malteserkors paa sort Bund.

Vi skulde følges sammen med S.S. »Alexandra« for om muligt i paakommende Tilfælde at være til Hjælp for hinanden.

Vi skulde følge følgende Rute: Fra Esbjerg op igennem Slugen i Horns Rev, derefter langs Jyllands og Norges Vestkyst til ud for Skudenæs, hvorfra vi skulde sætte Kursen over paa Orkneyøerne og derfra ned paa den skotske Kyst, hvorefter Englands Østkyst skulde følges inden for det engelske Minefelt.

Da vi havde passeret Horns Rev, blev vi overhalet af en tysk Forpostbaad, som undersøgte vore Papirer og vor Last, hvorefter han lod os passere med et ironisk Ønske om en lykkelig Rejse.

Vejret var til at begynde med fint, men i Løbet af Dagen blæste det op til en N. O. Snestorm, der holdt sig i flere Dage.

Da vi efter to Dages Sejlads i en Klaring fik Landkending af Orkneyøerne, og da det var umuligt i den svære Sø og haarde S. O. Storm at holde paa Kap Ratty, drejede vi Skibene til for Natten. Kort efter at vi havde drejet til, kom de to danske Dampere S. S. »England« og S. S. »Fredensborg« tæt agten om os, men blev hurtigt borte for os i Snestormen. De to Skibe naaede aldrig Havn, idet de blev torpederet samme Nat, og Besætningerne omkom i den svære Sø og det haarde Vejr.

Den næste Dag holdt vi ned langs Skotlands Kyst og om Morge-

nen den 3. Februar Kl. 9 passeredes Longstones Fyr. Kl. 9,20 blev vi overfløjet af to tyske Heinckel Flyvemaskiner, der fyrede paa os med deres Maskinkanoner. Vi var nu klar over, hvad der ventede os til Trods for alle Overenskomster og paamaalede Neutralitetsmærker samt Malteserkors. Jeg lod straks Frivagten kalde paa Dækket og lod II. Styrmand, der var Telegrafist, afgive S. O. S. Signaler, samtidig med at han meddelte vor Position, og at vi blev angrebet af to tyske Bombeflyvemaskiner.

Efter at de heftigt havde beskudt os under to Overflyvninger, kom den ene Maskine ind over os Agten fra. Jeg havde da alt nogle Minutter i Forvejen paa Grund af en indre Tilskyndelse slaaet Stop paa Maskintelegrafien, og det viste sig, at vi paa denne Maade blev reddet, thi da Maskinen i lav Højde fløj over Skibet, lod den en Bombe falde, som faldt i Vandet ca. 10 m foran »Tyr«s Forstavning og som rystede Skibet voldsomt. Kort efter kom den atter Agten fra; jeg havde imidlertid slaaet »Fuld Kraft« paa Telegrafien efter det første Angreb, saa »Tyr« skød nu ret god Fart. Flyveren har imidlertid antaget, at vi ikke gjorde mere Fart end ved det første Angreb, hvorfor han lod Bomben falde for tidligt, saa den faldt ca. 10 m Agten for os, og der rejste sig en vældig Vandsøjle, som krængede Skibet helt over ved den voldsomme Eksplosion, og Skibet blev slaaet læk. Den næste Gang, han kom, kom han ikke flyvende langs med os, men kom ind over os Agten for tværs. Da jeg saa det, raabte jeg til Herren, om han vilde styre mit Skib, thi jeg forstod nu, at det var Tyskerens Mening, at nu skulde vi rammes, og jeg lod Rattet løbe frit. Det løb over Bagbord, hvorfor jeg lagde det haardt Bagbord, og »Tyr« drejede nu rundt og sejlede i en Rundbue. Bomben faldt netop i denne tomme Bue, saa atter var vi ved Guds Almagt blevet fri for en Fuldtreffær, thi havde vi sejlet lige ud, var vi blevet ramt Midtskibs.

Der blev endnu kastet 7 Bomber efter os, foruden at Flyverne hele Tiden fyrede efter os med deres Maskingeværer, men det var som Gud havde sat en tæt Englevagt om os, for Bomberne faldt længere og længere fra os, og deres Maskingeværild ramte ingen af mit stakkels Mandskab, der maatte springe fra den ene Side af Dækket til den anden for at søge Dækning bag ved Ventilær, Lugekarme o. s. v. for den morderiske Maskingeværild, hvad der ikke var helt let, da det blæste haardt, og der stod svær Sø, saa Skibet slingrede slemt.

Efter en god halv Times Tid kom saa endelig tre engelske Jagermaskiner og tog Kampen op med de tyske Bombemaskiner, hvoraf den ene ret hurtigt blev skudt ned og forsvandt i Havet, medens den anden i stærkt havareret Tilstand forsvandt i S. O. Retning.

Det havde været en frygtelig Time for os, og da vi atter kunde sejle vor Kurs videre, overlod jeg Tjenesten paa Broen til Styrmanden, for jeg følte, at jeg maatte i Stilhed for rigtigt at kunne takke min Gud for hans underfulde Hjælp og Redning. Men da jeg kom ned i mit Kammer, slog Fristeren ned i mig med den Tanke: Hvordan vil du faa dine Folk til at se paa denne vidunderlige Redning for os alle; tror du, de vil vide af, at det var en almægtig Gud, som havde sat sin Englevagt om Skibet. Nej, jeg begyndte at tvivle paa det. Men da faldt mit Blik paa min Bibel, der laa paa mit Skrivebord; jeg slog den op og slog tilfældigvis op paa Davids 124. Salme, og den sagde mig mere end noget andet, hvad jeg skulde overfor mine Folk, thi den fortalte mig Ord for Ord, hvordan det netop var gaet os, og jeg vidste nu, hvad jeg skulde sige til mine Folk, thi som der staar i det 6. Vers: »Lovet være Herren, som ikke gav os til Rov for deres Tænder.« Ja, *det* var det store, der var sket for S. S. »Tyr«s Besætning, Herren gav os ikke til Rov for det brutale tyske Angreb.

Sidst i Februar 1943 ankom vi til Stettin med S. S. »Delaware« med en Ladning Kul fra Emden. Efter endt Udlosning var det Meningen, at vi skulde afgaa Ballast til Luleå i Sverrig. Men kort før Udlosning fik jeg fra Rederiet Ordre om at gaa ballastet til Rotterdam for at hente en Ladning Kul hjem til Danmark. Da det ved Lov var forbudt at omtale Skibenes Bevægelse, sagde jeg intet til nogen om den nye Ordre, dette blev paa en Maade Aarsag til, at tre unge franske Krigsfanger desværre ikke fik Held til at flygte bort fra Tyskland.

Kort før Afsejlingsdagen blev Skibet grundigt undersøgt af Gestapo og tysk Militær, men Bunkerkulrummene formaaede de ikke rigtig at undersøge, da de Dagen forud var blevet fyldt helt op, saa de mente ikke, der kunde opholde sig nogle Mennesker der.

Vi afsejlede midt paa Formiddagen fra Stettin, og om Aftenen ved 11-Tiden var vi naaet halvvejs imellem Arkona og Gedser, da en af Matroserne, som gik hen over Dækket over Bunkerne, hørte en svag Banken nede fra Bunkerne. Han var jo straks klar over, at det var Blindpassagerer, saa han løb op paa Broen, meldte det til

Vi maatte jo tage det af Stangen, da det ikke saa nemt kunde transporteres med under de Forhold en tysk Krigsfange rejser. Jeg tog en stor Konvolut og lagde Flaget i den. Bankassistenten, der tog imod den, gemte den i sin Brystlomme, holdt Haanden uden paa den og sagde: »Merci, Merci, Vive le Danemark,« og Taarerne stod dem alle tre i Øjnene, og hos mig ogsaa, thi her følte jeg, at vi Danskere til Trods for, at vi elsker vort Flag og vort Land, næppe har lært at være taknemmelige nok for at være Danske og leve under Danebrog. Fra disse Franskmands Øjne lyste Glæden over at være under Danebrog blot en eneste Dag.

Vi ankrede kort efter op inde under Frederiksorts Kanoner, og den tyske Marinevagtbåad kom langs Siden, hvorefter det væltede om Bord med Gestaposoldater og Officerer, de grinede uhyggeligt til hinanden, da de erfarede, at vi havde 3 Franskmand fra Stettin om Bord, og de havde alt modtaget Ordre om at undersøge alle Skibe grundigt, der kom fra Stettin, da deres Flugt var opdaget. De blev straks af en Underofficer hentet henne fra Agterlugen, hvor de sad sammen med nogle af vore Fyrbødere. Dette blev den tyske Løjtnant meget fortørnet over, at jeg saaledes havde ladet dem gaa frit omkring, og kom med en hel Del Vrøvl om, at det burde jeg ikke have tilladt; jeg svarede ham: »Min Herre, jeg er dansk Skibsfører, og det er Aarhundreder siden, at en dansk Skibsfører har optraadt, som De ønsker, og hvor skulde de arme Mennesker vel løbe hen, springe over Bord og svømme en Snes Kilometer i iskoldt Vand kunde de ikke.« »Nej,« raabte han, »men de er Fanger og skulde behandles som saadanne, men I Danskere har ingen Fangekultur.« »Nej,« svarede jeg, »ikke efter Deres Mening, Løjtnant, men i Danmark holdes ingen i Fangenskab, uden de har forbrudt sig, og saa længe vort Flag vajer der agter ude, er dette Dæk et Stykke af Danmark.« Han skulede ondt efter mig, og da Franskmandene var afhørt, kommanderede han Fangerne lukket inde i Sygelukafet med en Soldat med opplantet Bajonet foran Døren og ude paa Dækket en anden Soldat foran Køjet ind til Kammeret. Jeg saa paa vort smeldende Danebrog, der maatte vaje over disse Mænds Haan og Terror, som det ogsaa maatte derhjemme i Danmark, hvor det forbryderiske tyske Folk forbrød sig Gang efter Gang. Da vi kort efter fortøjede inde i Holtenu Sluse, holdt Politibilen der, og raat blev vore franske Venner puffet langs Dækket, vi Danskere fik ikke Lov til at sige Farvel til dem og endnu mindre til at give dem Haanden.

Men da de alle tre stod nede foran Politibilen, saa de op paa os med et straalende Blik, og Bankassistenten lagde Haanden paa Brystet og alle tre sagde de saa »Vive le Danemark,« men straks derpaa blev de brutalt skubbet ind i Vognen, og Døren smækkedes i.

Ja, Danmark fik Lov at leve, ligesom det frie Frankrig. Maatte vi Danske nu ogsaa blive ved med at være vort Land, Konge og Flag værdige.

NOGLE JÆVNE ORD OM DEN DANSKE SØMANDSSTAND I KRIGSTID

Af Skibsreder A. P. Møller.

I Krigstid — uanset om Landet er i egentlig Krig eller ej — stilles der ganske særligt store Krav til Sømandsstanden. Saalcdes har det været i forne Krigstider, saaledes var det under Storkrigen 1914—18, og det har været Tilfældet under den Verdenskrig, som hersker nu. Førrige Krig kostede 702 danske, 2539 norske og 794 svenske Søfolk Livet. Hvor høje de tilsvarende Tal er for denne Krig, kan endnu ikke siges, men der har været Tal fremme som ca. 1300 danske, 3200 norske og 1250 svenske Sømænd.

Danske Rederier kan maaske med Rette finde, at Fædrelandet i normale Tider viser sin Handelsflaade for ringe Interesse, medens det samme Fædreland noget haardhændet melder sig, saa snart Landet er i Betryk, med Krav om, at Skibe, der ellers maa søge Føden og Beskæftigelsen ude i Verden, skal sejle paa Danmark for at hjemføre Varer til Landets Behov. Saaledes var det under førrige Krig, og saaledes har det været under denne Krig, og Rederinæringen har maaske nu og da følt sig noget mistrøstig derover. Dette kan være begrundet, men det maa dog staa klart, at de, der i Krigstid gør den største Indsats, er de *Søfarende*, der sejler med Skibene; thi de sætter selve Livet som Indsats. De gør det paa en ejendommeligt rolig og bramfri Vis og har vist som oftest ikke selv Følelsen af, at der er noget stort deri. At sejle paa Søen er nu engang deres Livsgerning, og de sejler i Reglen uden at gøre sig alt for mange Bekymringer om, hvad der kan ske. For denne deres Indsats bør Fædrelandet imidlertid vide dem stor Tak, og der kunde maaske nok være Grund

til at give denne Tak et fyldigere, haandgribeligt Udtryk, end man hidtil har set.

I mit daglige Arbejde har jeg set mange Eksempler paa, hvor naturligt Sømænd tager paa Faremomenter. En Samtale som følgende er typisk:

»God Dag, Kaptajn .... velkommen hjem! Har De oplevet noget?«

»Næ—e, ikke saadan noget særligt, — ikke mere end det sædvanlige.«

»Naa, hvad kalder De saa det sædvanlige?«

»Ja, vi havde jo et Bombeangreb, 2 Skibe i Konvojen blev torpederet. Men selv har vi ikke oplevet noget.«

Mange af vore Søfolk er under de farefulde Sejladsforhold efterhaanden blevet Fatalister. Som et pudsigt Eksempel paa en saadan Fatalisme husker jeg en yngre Styrmand, der ved at høre om flere danske Skibes Krigsforlis, hvorved nogle af hans Kolleger var gaaet bort, kastede et Blik i sin venstre Haand, uddybede Livslinien og udbød: »Den er alt for lang til, at det ka' være nu, saa hva'«.«

Samtaler og Episoder af denne Art har været almindelige under denne Krig. Fra forrige Krig erindrer jeg et Tilfælde, hvor et af mit Rederis Skibe sejlede i britisk Konvoj. Et fremmed Skib lige foran blev torpederet og laa med Hækken i Vejret i Færd med at synke. Rorgænger og vagthavende Officer paa »Mærsk«-Baaden tabte vist et Øjeblik Kontenancen, men Kaptajnen kom springende ud fra sin Kahyt og raabte paa sit Fynske:

»Styrbord med Roret, din To'sk, ka' du'tte se, vi render li'e ind i han?«

Saadant er dagligdags paa Søen i Krigstid. Derudover forekommer der Tilfælde, hvor en enkelt Mand eller enkelte Mænd gør en særlig Indsats, overfor hvilken man bagefter uvilkaarligt udbryder: »Men det var jo en Heltegerning!« I saadanne Tilfælde, hvor resolut og heltemodig Handling er blevet udøvet, har det været mig en Glæde at kunne give et særligt Tegn paa Paaskønnelse. Jeg er imidlertid klar over, at det kun er enkelte af disse Hændelser, der kommer til min Kundskab. Andre Sømænd udfører i Stilhed maaske Ting, der nøjere betragtet er lige saa paaskønnelsesværdigt; men det kommer ikke frem, thi Sømanden tager det blot som et Led i sin daglige Dont. Saaledes bør det vist ogsaa være!

Under denne Krig har jo kun en ret ringe Del af Danmarks

Handelsflaade sejlet under dansk Flag. Landets Forsyning, særlig med Brændsel, har været helt afhængig af, at disse Skibe sejlede, og de har gjort det trods Minefare, Bombeangreb, Hurtigbaadsangreb m. m. Den Indsats, der har været gjort, har i hvert Fald de, der har med Søfart at gøre, kunnet se og vurdere.

Men ude omkring i Verden er der af danske Sømænd, baade i rekvitionerede danske Skibe og i andre Skibe, præsteret en Indsats, som vi ikke har kunnet se eller følge, men som utvivlsomt har været stor, og hvis Betydning for Danmark vi endnu slet ikke kan bedømme. Ogsaa disse Mænd skylder Fædrelandet Tak. At der ogsaa blandt denne Del af den danske Sømandsstand er udført Præstationer, der bærer Vidnesbyrd om stort personligt Mod og dygtigt Sømandsskab, er naturligt. Saaledes har mit Rederi haft et usædvanligt heroisk Tilfælde, hvor et af Rederiets store 13.000 Tons Tankskibe, der var rekvitioneret af Britterne og sejlede under britisk Flag, i det østlige Middelhav i brændende Tilstand efter et Bombeangreb blev ført sikkert i Havn af to Mænd, den ene en dansk Maskinmester, der passede Maskinen, den anden en engelsk Løjtnant, der styrede med Reserve-Rorgrejerne. Senere gik Skibet forøvrigt tabt ved et nyt Angreb. Jeg paaskønnede naturligvis denne Daad ved Maskinmesterens Hjemkomst til Danmark under Krigen, og jeg hører ad Omveje, at der ogsaa er vist ham Anerkendelse fra britisk Side, hvortil han er undsluppet for paany at gaa i britisk Tjeneste.

Hil den danske Sømand! baade ham, der gik bort, og ham, som bevarede Livet og Helbredet til Gavn for Fædrelandet fremefter.

Skrevet i December 1943.

EN HYMNE TIL DEN DANSKE FISKER

Af Pastor Waage Beck.

Danmarks Fiskere er en stor og broget Flok, hvis Kaar er alt andet end blide. Selv under de fredeligste Forhold er det en stadig Kamp med Natur-Kræfterne for det daglige Brød, og hvert Aar er der nogle, som »blev derude«.

Selvsagt bliver en Krigstid endnu vanskeligere, men noget af det

lyse og opmuntrende ved denne grimme Tid er netop at se, hvorledes den danske Fisker — paa faa Undtagelser nær — har evnet at holde Ryggen rank og sejle den rette Kurs.

Den danske Fiskers fra Arilds Tid arvede Arbejdsmaade med mindre Baade og højst 5 Mandes Besætning i Modsætning til Udlandets Fabriksmetoder med store Trawlere og med deres Snese af »Bossere« og »Runners« til Besætning stiller nemlig de største Krav til den enkelte Mand om Bord, lige fra Skipper (som jo tiest fører *sin egen Kutter!*) til Kokkedrengen, som allerede drømmer om den Kutter, han om 5—7 Aar selv skal sejle.

Det kan nok give Konkurrence, men som Regel kun af den sunde Slags, og det giver i alle Tilfælde et vældigt Sammenhold og fremmer den personlige Dygtighed.

Straks i Forsommeren 1940 blev Vesterhavsfiskerne med de store havgaaende Kuttere stillet paa en alvorlig Prøve, idet Værnemagten forlangte Kutterne udlaant — mod store Penge selvfølgelig — til Tjeneste i norske Farvande. »Fiskeriet er haabløst med alle de Miner og ondskafulde Piloter over Fiskepladserne,« ræsonnerede man — skal vi tage denne sikre Indtægt i Stedet for? — Nej! Vi vil ikke hjælpe Tyskerne mod vore norske Brødre! kom det eenstemmigt fra de store Fiskehavne i Esbjerg, Skagen, Tyborøn og Frederikshavn. En enkelt Stympet lod sig skræmme eller lokke af de store Herrer, men de havde det heller ikke bedre end godt bagefter.

Økonomisk set blev Krigstiden jo en vældig Opgangstid for Fiskerne: Fantasipriserne (takket være det vældige »Marked« i Syd) gav nogle svimlende Aarsfortjenester; at nogle Fiskere mistede Selvbesindelsen er velkendt, men den Type var heldigvis i afgjort Mindretal. Det store Flertal derimod forstod at faa noget ud af Pengene: Gæld blev udbetalt, nye Kuttere bygget, bedre Fiskeredskaber, nyt Hus og nye Møbler o. s. v. o. s. v. At der ogsaa blev købt et Klaver og et Bogskab med Indhold, som aldrig blev udnyttet ret — ja det kan man jo smile ad, men det er da ikke noget at forarges over. Og saa maa man jo huske, at alle disse Penge kun kunde tjenes ved Slid og med Livet som Indsats.

Utallige er de Skærmydsler, som i disse Aar er udspillet i vore forskellige Fiskerihavne. Udadtil har vore Fiskere maattet finde sig i meget: Spærretiden for Havnene, Kontrol af Kutterne, Aflevering af Radiosendere o. s. v. o. s. v., men samtidig har de jo ogsaa Gang paa Gang spillet Tyskerne alvorlige Puds: Hvor mange Numre er

der ikke blevet lavet ved at »forhyre« helt uvedkommende Personer paa en Kutter og saa sætte dem af paa et »tilfældigt forbipasserende« Fartøj i rum Sø eller direkte i svensk Havn. Person- og Posttrafikkens Historie mellem Danmark og Sverige i disse Aar er ingen kedelig Læsning, og her var det netop den danske Fisker, som modigt og dygtigt satte baade Kutter og Liv paa Spil for at tjene sit Folk og Land i en farlig Tid.

Beundringsværdig er ogsaa den Ro og Selvfølgelighed, hvormed den danske Fisker i disse Aar har passet sit daglige Arbejde, utallige er de Tilfælde, hvor en Mine pludselig viser sig i Vaaddet, mens man er ved at hale det ind, og lige saa tit har man sejlet klods op ad disse uhyggelige Indretninger, uden at lade sig skræmme i Land.

Hvor mange Liv og hvor mange Baade, der er gaaet til, og hvorvidt det var tyske eller engelske Miner, skal ikke gøres op i disse Linier, men uden at kny endsiges beklage sig har den danske Fisker passet sin farefulde Dont Dag ud og Dag ind. Det er lettere at jage Maagerne bort fra Vesterhavet end de danske Fiskere, har man sagt, og dette Ord er endnu ikke blevet modbevist; jo for Resten: Den 6. Juni 1944 blev Vesterhavet praktisk talt blæst rent for danske Kuttere, og denne Stilstand holdt sig i 14 Dage — til Tyskernes store Ærgrelse; og saa var det endda uden Ordre, men kun en venskabelig Henstilling — ganske vist fra General Eisenhower's Hovedkvarter.

Der var rigtigt nok et Par Kuttere, som fortsatte Fiskeriet i de Dage, men de fik en meget kølig Modtagelse, da de kom i Havn, og Fiskehandlerne nægtede blankt at købe deres Fangster.

Utallige er de Sammenstød, som hele Tiden har fundet Sted i vore Havne: Drillerier, Skænderier og hele Braavallaslag mellem Soldater og Fiskere gaar der mange Historier om; Tilsidesættelser af tyske Forordninger for Sejladsen eller rettere Afspærring af visse Omraader, og naar en Skipper saa bliver opdaget paa forbudt Omraade og vel hjemkommet i Havn bliver anklaget for at have passeret de og de Længdegrader og Breddegrader med sin Kutter, svarer han, gravalvorligt, at han nok har set Opslaget med de mange Længde- og Breddegrader, men for at forstaa disse, maatte han jo være »en hel Navigator«; at han uden Besvær sejler sin Baad mellem Gøteborg og Grimsby uden Lods, snakker han intet om. Nej! der skal meget til for at faa en Vesterhavsfisker ud af Kurs, men det kan altsaa lade sig gøre.

En Skagens Kutter langt ude paa Vesterhavet blev en Augustdag i 1944 overfløjet af flere engelske Flyvere, og man var ved at blive betænkelige ved Flyvernes Nærgaaenhed, da man jo ikke vidste, hvad de kunde have i Sinde; der blev kastet noget ud fra en af Flyverne, og da Fiskerne fik fat i det, viste det sig at være en Opfordring fra Flyverne til at sejle en nærmere angivet Kurs og Distance, hvor de vilde finde nogle forulykkede Flyvere i en Gummibaad. Efter en kort Raadslagning enedes Besætningen om at afbryde Fiskeriet og opsøge de nødstedte Flyvere. Den opgivne Kurs passede og kort efter fandt man 4 forkomne Flyvere, som i Timevis havde plasket rundt i det oprørte Hav uden Chance for at blive reddet. At sejle til dansk Havn med Flyverne var ensbetydende med tysk Fangenskab for disse og Ubehageligheder for Fiskerne og derfor satte man resolut Kursen: Stik Vest! uden Hensyn til, at man selv i nogle Maaneder skulde savne Kone, Børn og anden Slægt derhjemme.

Som en lille Ting, der dog er et Fingerpeg, kan ogsaa nævnes, at den største Begravelse, som undertegnede har oplevet paa Skagen Kirkegaard, var den, som den ukendte canadiske Flyver, Lloyd Bannister Mollard, fik i September 1944; paa Grund af forskellige praktiske Vanskeligheder blev det først om Aftenen Kl. 19 bestemt, at Begravelsen skulde finde Sted næste Dag Kl. 15, men til den aftalte Tid (ingen Døds-Announce!!) var Kapellet pakket til med Mennesker og lige saa mange stod udenfor — for at vise, paa hvilken Side deres Følelser var.

Det var en Esbjerg-Kutter, som en Dag i 44 laa paa Fiskeri langt ude i Vesterhavet. Efter Skik og Brug var Besætningen ved Morgengry samlet i Kahytten til Morgenkaffe med efterfølgende Morgenandagt under Skipperens Ledelse, idet han læste et Stykke i Bibelen, og man bad derefter en Bøn i Fællesskab. Hele Andagten blev afbrudt ved en voldsom Eksplosion, som sprængte Kutteren og sendte hele Mandskabet i Havet. Nogle Minutter senere fandt de atter sammen paa et Stykke Vraggoods — selve Kutteren gik straks til Bunds — og her sagde nu en af de unge Fiskere, som vel at mærke aldrig havde vist sig som en bekendende Kristen: »Skal vi ikke fortsætte vor Morgenandagt,« hvilket Skipperen ogsaa gjorde, og den unge Fisker foreslog selv derefter en Fællessang. Selv udaandede han i Løbet af Dagen, men Skipperen blev reddet efter mange Timers Ophold i Vandet.

KRIGEN I LUFTEN

LØRDAG DEN 11. JULI 1942 I TØNDER

Af Pastor Hans Magle.

Lørdag den 11. juli 1942 fik vi i *Tønder* paa en haard og brutal pludselig maade at mærke, at vort fædreland var blevet hvirvlet med ind i det store opgør mellem stormagterne. I løbet af faa minutter var ved nogle 250 kg bomber et stort privathus med 3 lejligheder en dyngne murbrokker, flere andre beboelseshuse gjort fuldstændig ubeboelige, medens mange andre huse og indbo i lejligheder var saa ødelagte, at det vil vare længe, før sporene er helt udslettede. Samtidig blev et godstog paa linjen Tønder—Skærbæk ogsaa ramt af en bombe og lokomotivet fuldstændig ødelagt. Men det værste var, at 6 mennesker derved blev dræbt, flere mer eller mindre haardt saarede og mange lettere saaret. De dræbte var alle Danske, som vi kendte og holdt af og vil savne bittert.

Jeg stod sammen med en gæst i min stue, og vi skulde lige til at sætte os til aftenbordet. Min familie var rejst paa ferie, og vi to mænd var præstegaardens eneste beboere. Det var ca. kl. 7 aften. Pludselig drønedede en flyvemaskine (eller to?) hen over byens tage. Den fløj usædvanlig lavt, og vi — der ellers ikke tager nogen notits af overflyvninger, fordi de er saa hyppige — traadte derfor udenfor hovedøren for at se, hvad det kunde være. I samme øjeblik faldt den første bombe i retning af banegaarden (*Tønder H.*), og hovedøren knaldede i ved det stærke lufttryk. Vi fik lige netop tid til at se paa hverandre, da de følgende bomber faldt i saa hurtig rækkefølge, at det for mig i hvert fald lød som een eksplosion, og mens huset rystede og vi stirrede over mod hovedbanegaarden, saa vi en sky af kalkstøv rejse sig højt i luften i den retning, banegaarden laa. Vi var naturligvis klare over, at noget alvorligt var sket, men hvad vidste vi ikke og fik heller ikke straks lejlighed til at faa at vide, thi nu lød luftværnssirenerne den ene efter den anden. Ingen af os ønskede at gaa i kælderen. Der var heller ikke mere nogen maskine i luften. Alt var stille. Men faa øjeblikke efter begyndte de forskellige motorkøretøjer at suse gennem gaderne: politivogne, militærkøretøjer, lastbiler med læger og sygeplejersker

i hvide kitler og — lidt senere — de samme vogne kørende i modsat retning med »noget« liggende paa vognene, tildækket med hvide lagner. Saa var vi klare over, at andet end materielle værdier var gaaet tabt. Fra kirketaarnet, hvor der er fast vagt under luftalarm, kunde vi se, at nogle huse ved hovedbanegaarden var mer eller mindre ødelagt. Men nu var der bare den tanke: Hvem er blevet saaret eller dræbt? Hvorfor skal præsten spærres inde her, mens der maaske er mennesker, som har brug for hans hjælp, eller ting, som han kan hjælpe med? Pressen — siger man — har adgang til at færdes ude i en saadan situation, men præsten ikke. Hvor meningsløst! En menighed — siger apostlen — har det saadan, at »naar et lem lider, lider de alle«, og saa skal menighedens præst sidde indespærret, mens nogle af dem, han er præst for, maaske raaber om hjælp, maaske trænger til et bæger koldt vand, et opmuntrende ord, en stues fred, eller — — — maaske nogen strider den sidste strid. (N. B. Den aften overholdt præsten loven. Næste gang bryder han den og bliver ved med at bryde den, indtil den bliver ændret — hvad den forhaabentlig bliver!)

Endelig lød' afblæsnngen. Paa sygehuset blev det hele opklaret. Blandt de dræbte var en af mine bedste konfirmander. Inge Jensen sad altid paa en af de forreste rækker og saa paa præsten med et ualmindeligt levende og vaagent ansigtsudtryk. Hun hørte til de børn, der var en virkelig opmuntring for en lærer (præst). Og saa var der lærer Poul Larsens glade, gode hustru, stabsofficiant Jørgensens datter, og den lille Birgit. Og der var Inges fader, den stoute dyrlæge, der som faa havde forstaaet at vinde tillid hos alle Vester-egnens bønder. Og ude paa linjen var en dansk lokomotivfører dræbt paa sin post, mens den unge raske fyrbøderaspirant, som vi alle havde kendt som læredreng og ung svend her i byen, i haardt kvæstet tilstand blev kørt til Ribe sygehus, hvor han døde et par dage efter. Seks Danske dræbt under en krigshandling, som ikke kom os ved! Og saa var der alle de saarede og deres og de dræbtes paarørende. Dyrlæge Jensens hustru havde set alle sine kære — alle! — blive gravet frem af ruinerne, de to døde, sønnen Bent haardt kvæstet, den gamle moder fra København og husets unge pige lettere kvæstede. Men altsaa — alle! Hun alene tilbage, og hjemmet ødelagt. Og der var lærer Poul Larsen, selv meget haardt kvæstet, alt havde han mistet: hustru, datter, det endnu ufødte

barn og hjemmet. Her begræd de en datter, her en ung søn, her en ægtefælle o. s. v. Man kan ikke undre sig over, at de følgende dage blev travle dage. Der var tusinde ting at tage vare fra morgen til aften. »Naar et lem lider, lider de alle.« Og vi hører jo sammen — som søskende i den samme danske familie, som lemmer paa det samme legeme, hvis hovede er Kristus.

Man kan heller ikke undre sig over, at der blev grædt i denne by i de dage. Derimod kan man maaske undre sig over, at nogen kunde sige: Gott sei Dank, dass kein Deutscher getötet ist! Til gengæld kan man glæde sig over, at den, der i et kaffeselskab hørte disse tankeløse ord, svarede med et kraftigt »Pfui«, skød kaffekoppen fra sig, rejste sig og gik. Den, som skriver dette, har det paa første haand.

Tankeløst var det ogsaa, naar disse bomber over Tønder blev brugt til forsøg paa anti-engelsk propaganda: »Saadan er altsaa jeres venner, Englænderne!« »Det har I Danske godt af. Det har I for jeres spionage!« Det er kun andenhaands citater, men der er ingen grund til at tvivle om rigtigheden. Saa dybt er den hvide race altsaa sunket, at medmennesker kan tillade sig saadanne gemenheder — i tankeløshed. For det maa det være. Var det ikke det, forsvandt den sidste rest af agtelse og kun had blev tilbage.

Men de Danske — de, der var haardest ramt — hvordan bar deres byrder i de dage? Ja, det er det store lyspunkt i det alt sammen, og jeg er stolt af mine Sønderjyder — — — N. B. selv om de er 100 % Københavnerne som dyrlæge Jensens svigermoder! Der var taarer, og det vilde have været umenneskeligt andet. Men der var ingen klage, ingen klynken, ingen jamren over deres skæbne, ingen vaklen i deres sind, ingen ændring i deres holdning. Krig er krig, og den nuværende er en »total-krig«, den personificerede brutalitet, hvor alle er med — enten man bærer uniform eller ej — fra barnet til oldingen, barnet under moderens hjerte og den gamle, der grunder over aartusindernes problem: hvorfor jeg gamle menneske skal leve og mine børnebørn dø? Ingen af os kan svare herpaa. Det hører til livets gaader. Men midt i det gaadefulde er noget, der er klart og urokkeligt:

Dette er stadig Danmark, mine fædres land, værd at leve for og værd at dø for. Og dersom den tyske Nazisme ikke havde været det, den er, die reine Nichtigkeit (Hermann Rauschning), og ikke

havde ladet haant om alle aftaler og edelige løfter og højtidelige underskrifter og ikke havde svoret til Mars i stedet for til Kristus — — — saa var disse bomber aldrig faldet over Tønder. Denne overbevisning kan ingen engelsk bombe over Tønder røkke ved.

Skrevet i Juli 1942.

LUFTKAMPEN OVER NORDALS NATTEN MELLEM DEN 18. OG 19. AUGUST 1942

Af Pastor Kai Lænkholm.

Henimod Slutningen af det tredie Krigsjaar oplevede Nordals — og forøvrigt ogsaa andre Dele af denne skønne og frugtbare Ø — en lille Timestid nogle frygtelige Krigsbegivenheder, som vist aldrig glemmes af os, der hører hjemme paa Nordals.

Mellem Kl. 23 og 24 blev vi opmærksomme paa, at den saa ofte forekommende Flyverlarm fra ikke-tyske Maskiner lød stærkere end ellers. Ligeledes var Lyskuglernes Antal ret stort, til sidst syntes Luftrummet over os at være fuldstændig indkredset af en Ring af lysende Legemer, der lod til at holde sig omtrent paa samme Plet hele Tiden. Lyset var saa stærkt, at vore Legemer kastede fuldkommen sorte Skygger paa den klart oplyste Jord. Det var et meget smukt Syn, men i os dæmrede en Uhyggefølelse ved Tanken om, hvad dette kunde være Forspillet til. Lyskasterne tegnede deres Striber hen over Himmelbuen, og Antiluftskytsets Fyrværkeri begyndte, dog ikke nær i den Grad, som vi undertiden har set det over Flensborg eller ved Storangreb paa Kiel.

Lidt før Midnat var jeg gaaet over paa Nordborg Kirkegaard og stod ved Sydsiden af Kirken. Man kunde tydeligt skønne, at Maskinerne fløj snart i den ene Retning, snart i den anden, og pludselig — Klokkeren maa vel have været lidt over 12 Nat — lød i nogle Sekunder — 5, 7, 10, jeg ved det ikke — en uhyggelig Fløjtetone. Min Tanke var: Nu blev der skudt en Flyvemaskine ned! Saa et stort Brag, efterfulgt af 3—4 stærke Detonationer; vi, der stod paa Kirkegaarden, havde følt Fløjtetonen saa stærkt, at vi egentlig ventede, at noget vilde ramme os, men vi nøjedes dog med at blive trykket tilbage mod Kirkemuren. Fløjtetonen, Luft-

trykket og Bragene tog vor Lyst til at være ude i det frie, men inden vi naaede Præstegaarden — c. 40 m borte — kom den næste Fløjtelyd efterfulgt af 5—6 stærke Brag. I Præstegaarden var alle kommet op, Detonationerne bevirkede, at Døre og Vinduer klaprede, ja, Huset selv rystede. De stærkt forskrækkede Børn blev nogenlunde beroligede, og vi kom i største Fart ned i vor lille, men solide Kælder med gammeldags hvælvede, svære Hvælvinger.

I Kælderen opholdt vi os i c. 3 Kvarter. I den Tid hørte vi endnu 3 à 4 Gange denne uhyggelige Fløjtetone med de paafølgende Detonationer. Ved Halvettiden hørte vi den første tyske Jagermaskine komme susende, siden kom flere — over vort Hus dog vist kun 3 à 4 —, og vi var ikke mere i Tvivl om, at der fandt en Luftkamp Sted over vore Hoveder. Henimod Kl. 1 stilnede Kampen af, Motorlarm var der stadig, men kun fra tyske Maskiner, og Detonationerne var ophørt.

Da det syntes os sandsynligt, at der maatte være sket alvorlige Ting ikke langt fra os, gik vi over paa Kirkegaarden for at prøve, om vi kunde blive nogenlunde klar derover. Et Par stærke Ildskær mente vi efterhaanden at kunne identificere som stammende fra Sognet her. Jeg cyklede da af Sted og erfarede i Nærheden af Brandstedet i Dyvig, at adskillige Sprængbomber og Brandbomber var faldet over Holm Kommune, som udgør en Del af Nordborg Sogn. Flere Gaarde havde faaet Fuldræffere i deres Udbygninger, nogle Heste, Køer og Svin var dræbt, men som ved et Under var intet Menneske kommet alvorligt til Skade, kun havde to Mænd faaet Saar, de maatte under Lægebehandling.

Den største materielle Skade var sket i Centrum af Landsbyen Holm. Det Omraade af Landsbyen, som var ramt, blev paa Politiets Paabud evakueret samme Nat af Hensyn til mulige Blindgængere. Næste Formiddag ved 9-Tiden blev der givet Tilladelse til, at Beboerne atter maatte vende tilbage til deres Hjem. Men hvilke Hjem! Dørene var knuste, Vinduer, baade Træværket og Ruderne, slynget ind i Værelserne, Væggene havde slaaet store Revner, Loftet hang adskillige Steder, saa det hvert Øjeblik kunde falde ned, og adskillige Møbler var slaaet i Stykker; naar saa desuden Værelserne var oversaaet med Kalkpuds, med Jord og Sten fra Bombekraterne, og Bjælker og Murstumper fra de bortsprængte Bygninger havde slaaet Tagene i Stykker paa 6—7 Ejendomme, kan man forstaa, at det hele frembød et meget sørgeligt Skue, men ogsaa forstaa, at den

Følelse, som straks om Natten kom frem i Sindene hos de Mennesker, hvis Hjem det gik ud over, blev stadig stærkere: Taknemmelighedsfølelsen over, at intet Menneskeliv var gaaet tabt.

Vel var de materielle Tab store, men dette, at Mennesker, som — da de hørte Bombernes uhyggelige Fløjten — havde sagt hinanden Farvel, stadig havde hinanden, det var trods alt hin Nats stærkeste Oplevelse.

Den Beskærmelse, som dette vidner om, fremhæves stærkt gennem flere Enkeltræk. Jeg nævner nogle. Førstelæreren i Holm Skole havde, da Flyverkampen foregik lige over Holm By, søgt Ly sammen med sin Kone og Barn i en lille Kælder; da Bomberne var faldet, og der atter var blevet noget mere roligt, gik han op i Soveværelset for at hente den lille Drengs Seng; det viste sig da, at et Bombestykke havde slaaet Hul i Soveværelsets Væg og slynget en Mursten hen i Barnets Seng, den laa paa Hovedpuden! — Andenlæreren maatte flygte ud af sit Soveværelse, idet Maskingeværkugler gennemhullede dets Væg; da der lidt efter blev kaldt paa ham af Slægtninge, der boede paa den anden Side af Landevejen, løb han over til dem, mens Maskingeværkuglerne peb ham om Ørerne. — I Holm Mølles Soveværelse laa Møllerparret og sov; de blev vækket af den stærke Motorlarm, havde lige faaet en Smule Tøj paa og var kommet ud i en Mellemgang, da Bomben faldt i deres Udhus og sendte et Vindue (bag Hovedgærdet af Sengen) og en Mængde Sten og Jord ind i Sengen. — Paa Troelsgaard havde Gaardejerparret og en »Høst-Studine« søgt Ly i Husets Midtergang; da Bombefældningen var forbi, viste det sig, at det Sykke Mur, de havde staaet bag, var det eneste, der var forblevet nogenlunde uskadt. — I Dyvig var Manden i det ene Husmandssted uden for Huset, da han hørte Bombefløjtet; han skyndte sig ind, lige før Bomben faldt i hans Udhus; Døren kom efter ham, og han slyngedes omkuld; inde i Soveværelset gemte hans Kone sig ved den forfærdelige Fløjtelyd under Dynen i sin Seng; en Bombesplint for gennem Væggen ind i hendes Dyne og standsede midt i den.

Saadan formede Tilværelsen sig for en Del Mennesker paa Nordals i en lille Timestid hin frygtelige Nat. I alt faldt der vist c. 60 Tons Bomber over Als den Nat, deraf de 40 over Nordals. (For en Fuldstændigheds Skyld kan nævnes, at i Nabosognet, Oksbøl, haglede det med Brandbomber ned over 2 Gaarde, som nedbrændte til Grunden; deriblandt var den gamle, kønne Mjelsgaard). Ikke

saa underligt, at Mennesker kom til at føle sig smaa og under en naadig Beskærmelse, der taltes ikke meget om »de slemme Tyskere« eller »de slemme Englændere«; heller ikke ret meget om de materielle Tab, men der taltes om, at trods al Ulykke, trods Krigens mægtige og uhyggelige Kræfter, var der alligevel én, som midt i alt dette kunde vise sin endnu større Magt, én, som hørte, naar smaa Mennesker anraabte ham om Beskærmelse. Dette bliver det mest varige Minde fra Natten mellem 18. og 19. August her paa Nordals.

Skrevet i September 1942.

19. MAJ 1943 I FLENSBORG
Af Fru Rektor Kristiane Fischer.

En straalende Solskinsdag, som vi sjælden har oplevet det i det Herrens Aar 1943! Man griber sig i at aande friere end længe og synes, at vi dog egentlig har Grund til at sige Tak for vor Skæbne, skønt Krigen ogsaa har hentet sine Ofre i vore Rækker baade ved Fronten og i Hjemstavnen. Henimod Middag lyder Sirenernes Flyvervarsling. Dagen er saa skøn, at vi ikke kan tro, der er Alvor paa Færde. Vi fortsætter Dagens vante Syssel. Ikke en Lyd af en Flyvemaskines Brummen.

Min Mand kommer hjem fra Duborgskolen. Han har staaet i Porten med en af Lærerinderne, Fru Redaktør Jessen, da Flyvervarslingen kom. De drøfter et kort Øjeblik, om de skal søge ned i Beskyttelsesrummet. Men hun vil hellere hjem. Hun er urolig for sin lille Pige. Det bliver hendes Død. Saa gaar de fornøjelig samtalende hjem hver til sit.

Vi sætter os til Middagsbordet. Da hører vi de engelske Maskiner komme. Det har vi gjort saa ofte uden at bekymre os om det. Det er jo dog dem, der skal bringe os Frelsen og Freden. Men i Dag er det anderledes end ellers. Maskinerne begynder at kredse. Vi gribes af en Uhyggefølelse, noget vi slet ikke kan forklare og ikke kender. Det suser i Luften. Vi griber hver efter en Taske og iler ned ad Trappen. Det drøner hen over os, og lige før vi naar Beskyttelsesrummet, blir det kulsort om os, der lyder nogle tordenlignende Brag, og Murbrokker og Kalkstøv ryger os om Benene.

Vi tror vort eget Hjem er ramt, men lidt efter opdager vi, det er Nabohuset, der har faaet en Fuldræffer. Min Mand iler til Hjælp og henter et gammelt Ægtepar og to smaa Børn ud af Ruindyngerne. Efter nogen Tids Søgen finder han Moderen i det sammenstyrtede Hus paa 1. Sal mellem nogle Gulvbrædder, der har dannet et Værn omkring hende. Ud over nogle blodige Skrammer fejler hun intet. Saa blir der stille i Luften. Vi vover os op ad Trapperne, vader gennem Glasdynger og ser, at Mure og Lofter, skønt slem medtaget, stadig staar. Alle Vinduer derimod er splintrede. Det ser slem ud. Endnu tror vi, at det kun er vor Gade, der er ramt. Saa begynder Ulykkesbudskaberne at komme. Min Mand vil hen og se, hvordan Fru Redaktør Jessen og den lille Pige har det. Der siges, at en Fuldræffer er gaaet ned i Huset der. Ligbleg kommer han hjem, Ambulancen har lige kørt hende hen paa Hospitalet. Hun har villet hente noget oppe i Lejligheden, da Bomben eksploderede, og hun slyngedes ud af Vinduet og ned paa Stenbroen. Hendes Liv staar ikke til at redde. Det kloge, fine Menneske, vi alle holdt af, er bleven et af Krigens dyre Ofre.

Saa tager vi fat paa at rydde op. Der er hverken Lys, Gas eller Vand. Da vi gaar ud paa Balkonen, ser vi det brænder paa Kaseren og flere Steder ude paa Skibsværftet, der ligger mod Nord. Det er bleven ramt med en saadan Præcision, at en af Flensborgs højeste Embedsmænd skal have udtalt, at det militært set var et Mesterstykke.

Saa tager Rygterne fat. Vi viser dem fra os, og sender saa Pigen hjem, for at hun kan fortælle sin Moder, hvorledes hun er kommen fra det. Da hun naar ned i Aabenraagade, faar hun at vide, at vor danske Børnehaves Børn er bleven ramt i et af de Beskyttelsesrum, som gjaldt for Byens allersikreste. Time efter Time staar de ulykkelige Mødre og Paarørende og venter paa, at de døde skal graves frem. Blandt dem er hendes lille Søster, en yndig 5 Aars Pige. Børnene er dræbt af Lufttrykket, de sidder med et Smil om Læben paa deres Bænk. Kun Fødderne er naaet af Vandet fra et sprunget Vandrør. De er fra Børnehaven ført over til Beskyttelsesrummet af Wanda, den purunge Medhjælper og hendes Moder. Begge fandt de Døden sammen med Børnene. En af de reddede har fortalt, hvorledes Wanda, da det første Drøn af Nedslaget paa Værftsomraadet lød, ganske rolig havde bredt sine Arme ud og sagt: »I behøver slet ikke at være bange. Der sker Jer intet ondt.« Og

Moderen sad død med et af de mindste Børn i Armen — to af Hverdagens og Krigens tavse Helte! Alt det vidste vi intet om derhjemme. Vi sled i det og hentede Vand ved en Brønd. Hvor Vand dog savnes, naar det ikke er der! Fra Tid til anden lød Alarm, og da kunde vi finde Vej ned i Kælderen. Med Højttaler kørte en Bil gennem Gaderne, da Sirenerne ikke mere funktionerede, eller der bekendtgjordes, hvor Vandvognen vilde holde. Saa stod vi i lang Kø med vore Spande.

Henimod Aften begyndte det Hus, Redaktør Jessens og to af vore danske Lærere boede i, at brænde. Det blev et mægtigt Baal, og alt, hvad der faa Timer forinden havde været hjemlig Fred og Lykke, var sunken i Grus og Aske. Da vi hørte, at Fru Jessen var død, blev vore Hjerter sorgtunge.

Faa Skridt derfra var et andet Hus styrtet sammen. To af mine elskelige gamle Venner, Ægteparret Møller, hørte ogsaa med til Dagens Ofre. Og der havde jeg den Sorg, at de sidenhen paa Børnenes Ønske ikke jordedes i den danske Grav men i den tyske. Da det blev mørkt, kom vi hjem med vore Spande Vand. Saa trætte vi end var, eller netop fordi vi var saa trætte, lød det som bidende Ironi, hvad vor Husvært havde sat foran sit ene Vindue, et paa Træ indbrændt Bibelvers:

    Lover Herren og glem ikke alle hans Velgerninger.

Straks næste Morgen fik vi Vished for vore bange Anelser, at de smaa Børn fra Ingrid Børnehaven og de to Ledere var dræbte. Vi satte os stille hen, foldede vore Hænder og græd. Det koster noget at være med i den store Krig, ikke mindst naar man er Mindretal. Vi har maattet betale vor blodige Pris.

Vi gik om Eftermiddagen ad lange Omveje gennem Dynger af Glas og Murbrokker ud til de Hjem, hvor Døden havde været Gæst. Vi havde ventet bitre Klager mod Englænderne, at *de* skulde tilføje os saa dyb en Sorg, men ikke i et eneste Hjem gjaldt Anklagen dem. Aldrig vil jeg glemme disse smaa danske Hjem: i de fleste et Dannebrogssflag paa Halv, nok en grænseløs Smerte, men samtidig et Haab om, at disse smaa ikke maatte være død forgæves. I den dybeste Sorg tændtes Haabet paa Folkestammens Ret og Fremtid, saa dyrebar købt.

Faa Dage efter blev vore danske Døde jordfæstet paa Fredshøjen. Alle Kister, dækket af et Væld af Blomster og Kranse, stod opstillet paa den store Plads, kantet af høje Grantræer. En skyfri,

blaa Himmel hvævede sig over den sidste Station paa deres Livsvandring. Spejdere bar deres smaa Landsmænd det sidste Stykke Vej til Graven. Vor 16 aarige Dreng bar Flaget. Et Aar efter hørte ogsaa han til den store Skare af unge, der sover Dødens Søvn. De betalte den højeste Pris. Ham forundtes den Lykke at dø i Danmark og svøbes i det elskede Flag, hvor

det røde er Kærligheden,
og Korset er Lidelsens Vej.
Til begge er Plads i vort Hjerte,
naar bare vi tro er mod dig.

FRA EN BRITISK FLYVERBEGRAVELSE I ODENSE

Af Redaktionssekretær Knud Madsen.

Den 15. December 1941 blev de første faldne britiske Soldater jordede paa den ny Kirkegaard i Odense i Nærheden af Gravene for de faldne danske Helte fra den 9. April. Det var fire canadiske Flyvere, som var styrtet ned med deres Maskine ved Sanderum den 11. December. Garnisonen i Odense modtog ingen Indbydelse til at sende Repræsentanter til Begravelsen, og alle Forsøg fra Kommandanten, Oberst *R. Mikkelsen*, paa gennem sin Forbindelsesofficer at faa Oplysning om, hvornaar Begravelsen skulde finde Sted, var frugtesløse. Paa anden Maade lykkedes det dog Oberst Mikkelsen at faa Besked om Tidspunktet for Begravelsen. Han gav Forbindelsesofficeren, Kaptajn Nielsen, Ordre til at følge med til Begravelsen, samtidig med at han sendte Løbesedler ud til Garnisonens Befalingsmænd med Meddelelse om den. Løbesedlerne gav ikke Befaling til at møde, men kun Oplysning om Tidspunktet for Begravelsen. Faa Minutter før Højtideligheden skulde begynde, ankom Oberst Mikkelsen til Kirkegaarden sammen med Garnisonens tidligere Chef, Oberst Allerup, og fandt Porten laaset og bevogtet af Politi. Endvidere var der 2—300 Odenseborgere, som havde ønsket at deltage i Højtideligheden og vise de faldne den sidste Ære. Paa en Henvendelse fra Oberst Mikkelsen svarede en Betjent, at Begravelsen var udsat en Time, og at Folk kunde faa Adgang til Kirkegaarden indtil en halv Time før Begravelsen. Saa skulde Kirkegaarden rømmes. Betjenten kunde ikke svare paa

et Spørgsmaal om, hvorvidt Forbudet mod at overvære Begravelsen ogsaa gjaldt Oberst Mikkelsen som Garnisonskommandant. En ældre Betjent, som Obersten senere traf paa Kirkegaarden, sagde, at selvfølgelig kunde den danske Garnisonskommandant overvære Højtideligheden. Derefter tog han Plads i Begravelseskirken sammen med de Odenseborgere, der var mødt, og som roligt tog Plads i Nærheden af de fire Kister, der var dækket med britiske Flag.

Nu kom en Kirkegaardsbetjent og anmodede paa Tyskernes Vegne Følget om at forlade Kirken. Ingen rørte sig. Lidt efter kom den ledende Politimand og anmodede de mødte om straks at forlade Kirken. Dette havde til Følge, at 8—10 gik deres Vej, Resten blev siddende. Fra Forsamlingen lød forskellige Udbrud: »Det er Guds Hus!« »Det er en dansk Kirke!« Det hele var ved at antage en højst pinlig Karakter. Saa rejste Oberst Mikkelsen sig og anmodede den britiske Konsul, Th. Muus, som han betragtede som nærmeste Paarørende, om Tilladelse til at sige et Par Ord. Da Konsulen gav sit Tilsagn, gik Obersten hen ved Siden af Politimanden, der stod ved Kisterne, og sagde til Forsamlingen:

»Jeg opfordrer Dem til at efterkomme Politiets Anmodning; men først vil jeg sige et Par Ord: Jeg forstaaer godt, at der hos saa mange danske Borgere har været en Trang til at vise disse unge Canadiere den sidste Ære, disse unge Soldater, der er faldet saa langt fra deres Hjem, i Kamp for de smaa Nationers Sag og dermed ogsaa for vor. Men før vi gaar, vil vi bede et dansk Fadervor ved deres Kister.«

Efter at Oberst Mikkelsen havde bedt Bønnen, tømtes Kirken stille. En højst usædvanlig, men paa sin Vis gribende Højtidelighed. Ogsaa den britiske Konsul forlod Kirken; forinden slog Konsulinden Korsets Tegn over Kisterne.

Den gamle østrigske Oberst, der da var Kommandant for Tyskerne i Odense, havde faaet Besked om Episoden og var hastigt kommet til for at ordne Situationen; men Oberst Mikkelsen var paa det Tidspunkt taget fra Kirkegaarden, og den gamle Oberst bøjede sig, da en tysk Kaptajn henviste til, at der var handlet i Overensstemmelse med Instruksen.

— Det er ikke for meget sagt, at Oberst Mikkelsens menneskeligt smukke Handlemaade vakte den største Sympati i Odense. Episoden førte til, at Tyskerne forsøgte at fælde ham ved at indgive en alvorlig Klage, formuleret i ikke færre end syv Punkter; men General-

løjtnant *Gørtz* og hans Stabschef, General *Rolsted*, i Forening afværgede Anslaget. Da Stabschefen hos den tyske Overgeneral indfandt sig hos General *Rolsted* og sagde, at man var klar over, at der forelaa en Misforstaaelse, og at man lod Sagen falde, svarede Generalen:

»Vi betragter ikke dette som en Naadesakt, men som en Retfærdighedshandling.«

Hvortil der blev svaret:

»Ja wohl!«

I Anklagepunkterne mod Oberst *Mikkelsen* stod bl. a., at han paa Grund af Episoden havde forspildt Agtelsen blandt Odense Bys Borgere, og at han havde vist, at han ikke var tyskvenlig! Hvorledes Indstillingen i Byen var overfor Obersten, gav sig bl. a. Udslag i en stor Mængde Blomsterhilsener i Dagene efter Begravelsen.

Løvrigt gav Sagen Anledning til, at der blev indført faste Retningslinjer for Fremgangsmaaden ved fremtidige Begravelser af Tyskernes Fjender, saa man kunde undgaa det højst beklagelige, at der mødte danske Officerer af højere Rang end de tyske, og at danske Befalingsmænd mødte i »übergrosse Anzahl«.

DE ENGELSKE FLYVERE

Af Pastor C. C. Kallenbach-Pedersen.

»Der er Flyvere i Luften. Det er Englændere. Man kan høre det paa Lyden.« Saadan lød det saa mangen Gang mellem os, min Kone og mig, derude i vort lille Hjem paa Sdr. Chausse, og der gik en stille Glæde gennem os, ja ogsaa Sorg for den Smerte, som de maa-ske skulde tilføje uskyldige, men mest Glæde, saadan som de allerfleste her i Danmark! Noget i Lighed med, hvad de norske Fiskere paa Lofoten maa have følt den Nat, da der pludselig lød Skud fra Havet, og de kort efter om Bord paa engelske Skibe kunde støvne mod England for at tage Del i Kampen for deres Land. Ak, lav Hævn brændte bag efter deres fattige Hytter. Den Fædrelandskærlighed, som Tyskerne priser saa højt hos sig selv, straffer de hos andre og — hos deres Paarørende!

Engelske Flyvere! Aa, de skulde vide, hvor vi har lyttet efter dem lige fra da Polen blev overfaldet, indtil Turen kom til Danmark og

Norge og hver Dag siden. De fortæller os jo, at endnu er der nogen, der kæmper, saa vi kan komme ud af det Kværlertag, hvori vi nu er, at Sandhed kan søges og stadfæstes og faa Mund og Mæle.

Flyvere! Det er en forfærdelig Gerning, de er udsendt at øve. Ligemeget om engelske eller tyske. Forfærdeligt, naar der kæmpes for at lukke Menneskers Mund, saa de ikke maa bruge de Ord, som Gud har givet dem som den kosteligste Gave. Men altid forfærdeligt maa det være, ogsaa om der kæmpes for en god Sag. Jeg tænker, de føler det ogsaa, de ædle af dem, og gid de maa være det alle!

Men tapre Mænd maa det være. Modige. Der sejler de i Verdensrummet højt i Mørket under Stjernerne, og pludselig kan en Kugle eller et Uheld styrte dem til Jorden.

Paa Aabenraa Kirkegaard ligger der allerede 70 af disse tapre Mænd. Engelske Flyvere.

Det var i Foraaret 1942, at jeg var med til den første engelske Flyverbegravelse. Der var da allerede begravet enkelte. Det foregik i Regelen i Stilhed ganske tidligt om Morgenen og uden Bekendtgørelse. Da jeg en Eftermiddag fik at vide, at der næste Dag skulde være Begravelse — jeg tror, det var Kl. ca. 7 om Morgenen — gik jeg ud til flere og talte med dem om, at vi burde give Møde. Jeg havde hørt, at der i Assens havde været ca. 500 af Byens Beboere med, og de havde bagefter sunget »Altid frejdig« ved Graven. Jeg syntes, at vi kunde gøre det samme. — Jeg var den Morgen oppe Klokken 4, for der var en lang Vej ind til Kirkegaarden, og jeg vilde have en Krans med. — Da vi kom til Kirkegaarden, var der imidlertid stillet Vagtposter ved Indgangene, som forbød os at betræde Kirkegaarden. Vi gik da om paa en Mark, som laa lige bag det Sted paa Kirkegaarden, hvor »Englændergravene« fandtes, og derfra fulgte vi saa i Stilhed Jordfæstelsen. Det kan kun siges, at den forløb smukt og værdigt. Militærpræsten gav de faldne den Ære, der tilkom dem, og ligesaa Militæret. Den tyske »Ortskommandant« — der havde faaet det Ry her i Byen, at han nødig vil tilføje nogen noget ondt — nedlagde en Krans i de tyske og Borgmesteren og Politimesteren Kranse i danske Farver. Til sidst skød en Deling 3 Salver over Graven.

Da det hele var forbi, gik vor lille Flok — ca. 100 — ind paa Kirkegaarden, lagde Kranse og sang »Altid frejdig«. For at undgaa Misforstaaelser blev der derudover ikke sagt et Ord. Jeg tænkte især paa Verset:

Aldrig ræd for Mærkets Magt
 Stjernerne de lyse
 med et Fadervor i Pagt
 skal du aldrig gyse.

og ønskede for de enkelte, der havde fløjet deroppe under Stjernerne, at de maatte have været »i Pagt med Fadervor« og tænkte paa deres kære derhjemme i England eller andetsteds. —

Hvorfor vi ikke maatte komme paa Kirkegaarden? Jeg veed' det ikke. Der havde saamænd ikke været nogen Fare derved. Tværtimod. Det havde været en Ære for den tyske Hær, om den havde forstaaet vore Sympatier for de faldne Englændere. —

Men det er vel Sagen, at der ikke maa vises Engelskvenlighed her i Danmark. — De af de saarede engelske Flyvere, der er indlagt paa Sygehuset her i Aabenraa, er fra dansk Side blevet overøst med Blomster, Chokolade, Cigarer o. s. v., men det har Tyskerne ikke kunnet taale. De har søgt at hindre, at det skete.

Det er siden gaaet saaledes, at der kom Bud til os, naar der var engelsk Begravelse, eller vi opspurgte det selv. Penge blev samlet ind og overgivet til Overretssagfører Bock, som har sørget for, at Kirkegaardsgartneren holder Gravene i smuk Stand.

Der har været flere Begravelse derude, og hver Gang er der mødt adskillige danske, men i Sommer blev Marken, hvorpaa vi stod, indlemmet i Kirkegaarden, saa vi kan ikke mere følge Begravelserne udefra. Men Gravene ligger saa smukt derude. Det tyske Militær har sat Trækors paa dem, og vi har ladet Jorden dække med Gran for Vinteren og Gravene pyntet med Kranse.

Nytaarsmorgen (1943) gik jeg alene derud med en Krans. Gravene var dækket med Sne, men under den skimtedes Grankviste og Kranse. Der var saa smukt og stille derude. Jeg tænkte paa, hvad der staar i Sangen:

»Alle vore Blomster skal dække deres Grave«.

Ja, ved Vinter, Vaar, Sommer og Efteraar »og det hele lange Aar«, indtil Dagen kommer, og vi kan byde deres Kære velkommen i et frit Danmark.

Lad mig tilføje, at for et Par Dage siden var der igen Begravelse derude. Jeg bestilte en Krans, som jeg vilde lægge paa Graven efter Begravelsen. Til min Forbavselse var der ikke Vagt ved Kirkegaard-

den, da jeg kom derud — Klokken 8 om Morgenen — saa jeg kunde gaa lige ind og overvære Begravelsen.

Skrevet 24. Januar 1943.

Efterskrift:

Indtil Kapitulationen var der begravet ca. 132 Englændere paa Aabenraa Kirkegaard. Efter 5. Maj 1945 er yderligere 4 blevet begravet (nedfaldne og døde af Sygdom).

Nogle Dage efter Kapitulationen nedlagde Aabenraa Byraad Kranse, og jeg talte ved en Højtidelighed derude samme Dag.

DEN PASSIVE MODSTAND

BREV TIL EN DAME I JONSTRUP

Af Kaj Munk.

Vedersø Præstegaard, 1. 7. 1940.

Hotelejer Hansen i Ulfborg fører Krig med Tyskerne ved Hjælp af 3 Gloser, som er hans hele Forraad af Tysk: 1) heraus, 2) rationiert, 3) nicht hier.

Den gamle elskværdige tyske Kaptajn, som var den første i Ulfborg, sagde sukkende til Ulfborgs Borgere (ifølge Boghandleren): »Hansen ist nicht deutschwenlich.«

Hansen har kun Afholdsbevilling. De tyske Soldater købte Bajere — 4 Kasser — hos Købmanden og vilde drikke dem i Hotellets Sal. Hansen mødte op »nicht hier!« Soldaterne grinede af ham. »Heraus, Politi!« sagde Hansen og sendte Bud efter Politimesteren i Ringkøbing, der kom og holdt med Tyskerne, skønt der staar i Loven, at Hansen skal sørge for, at der ikke drikkes Spiritus paa hans Matrikelnummer.

Foran Hotellets Dør, hvor den tyske Vagt staar og passer paa Ortskommandanten indenfor, hejste Tyskerne Hagekorset. »Nicht hier«, sagde Hansen, gik ud og halede Flaget ned. De forlangte (og

gav ham en Frist), at han skulde gaa ud og hejse det igen. Hansen tænkte sig om og sagde disse guddommelige Ord: »Jeg tror, jeg vil prøve mig frem«, hvorpaa han gik ud og fjernede Flagstangen. Men saa tog Tyskerne Affære. En Afdeling Underofficerer marcherede med Piber og Trommer gennem Gaderne og gjorde Holdt foran Hotellet. Al Færdsel standsede ad begge Amtsveje i alle fire Retninger, og under drønende Appel hejstes en ny Flagstang og Hagekorset kom op, hvorefter det betydedes Hansen, at rørte han det — saa! Hvad gjorde Hansen? Rejste den gamle Stang ved Siden af, købte et uhyre Dannebrog, langt større end det tyske Flag, hejste det, saa det blafrede hen over Hagekorset og sagde til Skildvagten: »Nu kan du jo gaa og passe paa det ogsaa!« Der gik et Par Dage, saa opgav Tyskerne Ævret og pillede Hagekortset ned!

En tysk Soldat stod og pressede Bukser. Hansen hen og afbrød Strømmen, »rationert! Nicht hier! — Skræderen bor henne om Hjørnet! Heraus!«

Ja det er Danmarks eneste Styrke, at »Hansen ist nicht deutsch-wenlich«.

HUMOREN SOM VAABEN I MODSTANDSBEVÆGELSEN

Af Redaktør Poul Sabroe (»Den Gyldenblonde«).

Tyskerne vidste nøjagtigt, da de rykkede ind i Danmark, hvad vi raadede over af Flyvemaskiner, Kanoner og Maskingeværer, men de kendte ikke vort hemmelige Vaaben: det danske Smil. De anede ikke, hvilken lammende, ofte dræbende Virkning, det kunde have.

Vi havde næppe kunnet udholde fem Aars Besættelse, hvis vi ikke som Englænderne havde haft Evnen til at se Tingene fra den lyse Side. Netop i den første Tid efter Besættelsen hjalp Humoren os i Kampen mod de nazistiske Ideer og mod den tyske Propaganda. Tyskernes Forsøg paa at ensrette os prellede af paa vor sunde, satiriske Sans. De imponerede os ikke med deres drabelige Fremtræden, deres Eksercits og deres højre Arm i Vejret. Danskerne smilede ad dem. De tog ikke »det nye Europa« for mere end, hvad det var, en Sæbeboble. Stilfærdigt og underfundigt digtede »Blæksprutten« paa en af sine Neuruppin-Sider i 1940:

*Neuropa, det kan ikke lyde finere,
saa bli'r vi vel alle Neuruppinere.*

Den tyske »Blitz-Krieg« forvandlede i Danmark til en Vits-Krig. Anekdoter, Vittigheder, djærve Replikker og muntre Rim fødtes paa Læberne hos københavnske Svajere, lune Fynboere og tørre Jyder og gik Landet rundt, ind gennem begge Ører og ud gennem Munden. De skød op af Asfalten i Folkestrejkenes Dage og holdt en hel Befolkning i Kamphumør, disse lyse Glimt i en mørk Tid. Sandheden serveredes i en munter Skal, og vi hørte i de Aar Sandheden saa sjældent, at alene den nu og da opfattedes som en Vittighed.

Det hele Folk havde et aabent Blik for Nazismens latterlige Sider, men det vil næppe fornærme nogen, at vi fremhæver en københavnsk Afværgesejr, der gennemførtes alene ved Smilet. Københavnernes friske Humør tog faktisk Livet af Fritz Clausen og hans danske Nazistparti. Det er et af de mest opmuntrende Kapitler i Besættelsens Historie. Den tykmavede Fører havde i November 1940 planlagt Erobringen af København ved en Parademarch gennem Byen efter tysk Mønster. Efter et »Folkemøde« i Forum skulde Nazisterne marchere i Procession til Statuen af »Landsoldaten« ved Raadhuspladsen, hvor de vilde nedlægge en Krans til Minde om de Faldne den 9. April.

Denne uhørte Provokation kunde Københavnerne ikke finde sig i. De mødte op langs Ruten og modtog Fritz Clausens Livgarde med en overgiven hjertelig Latter og med mange smaa Smil. Enkelte Provokatører langs Ruten »heilede«, men de blev lempeligt ført bort til Ørstedsparken og andre afsides Steder, hvor de fik en Omgang tørre Klø og derefter blev løsladt under haanende Tilraab, det hele dog i al Uskyldighed.

Paa Raadhuspladsen stod Tusinder og afventede Skuespillet ved »Landsoldaten«s Statue. En kæk Student entrede Statuens Sokkel, og under Jubel trak han en Melsæk over Hovedet paa den lille Hornblæser, som Landsoldaten løftede paa sine kraftige Skuldre. Studenten raabte udover Mængden: »Han skal i hvert Fald ikke se noget.« Da bragede Klapsalverne over Pladsen, og Højtideligheden var ødelagt for Nazisterne. Fritz Clausen, der havde spist Frokost paa »Frascati«, ankom i ynkelig Høvdingskikkelse for at modtage sine Undergivne, mens han af hele Flokken blev leet ud.

De Tyskere, der havde overværet Demonstrationen, var klar over,

at »der Fritz« var blevet uhjælpelig til Grin, og at hans Bevægelse var blevet afvist af Hovedstadens fuldkomment enige Befolkning. Politiet forholdt sig passivt. Man kan ikke arrestere Folk, blot fordi de smiler. Studenten, der havde dækket Hornblæseren til med Mel-sækken, slap i Byretten med en Advarsel.

De, der før havde talt om »det københavnske Grin« i nedsættende Betydning, maatte efter denne Manifestation ændre Opfattelse. Latteren, der skyllede ned over Fritz Clausen, var et Udtryk for en Uimponerthed og en kritisk Sans, der aldeles ikke var i Strid med Kongens Opfordring til værdig Holdning.

Danskerne lo ad Fritz Clausen, de lo ogsaa siden ad Krenchel og Axel Høyer. De lo ad Tyskerne, der troede at denne Form for Propaganda kunde gøre Indtryk paa en Befolkning, der havde lært at tænke selv. De lo ad Goebbels Artikler og ad Hærberetningerne. Tilsidst maatte de tyske Censorer i København stryge Udtrykket »planmæssigt« i Telegrammerne fra Berlin, fordi de danske Læsere reagerede anderledes end de tyske. Danskerne lo ogsaa ad de tyske Ugerevyer i Biograferne. Naar Hitler og Mussolini sammen saas paa Lærredet, udløste deres komiske Tirader en befriende Latter hos Tilskuerne. Biograferne søgte at dæmpe disse Publikumsytringer ved henover Billederne af de to Førere at bringe en Tekst med Henstilling til Publikum om at forholde sig roligt under Filmrevyen.

I flere københavnske Forstadsbiografer udgik Ugerevyerne med Tyskernes Tilladelse, fordi Tilskuerne var for temperamentsfulde. Naar Hitler viste sig paa Lærredet, kunde man høre en ærke-københavnsk Røst raabe over Salen: »Hvem er han?« En Episode er næsten blevet klassisk. Da Ugerevyen havde bragt Billeder fra et tysk Flyvetogt til England, meddelte den ledsagende Stemme: »De angribende tyske Flyvemaskiner vendte tilbage paa een nær.« Nede fra Mørket hørtes pludselig en Tilskuerstemme:

— Du skal se, den vender nok tilbage til næste Forestilling.

Ugerevyerne afslørede en forbløffende Naivitet hos Tyskerne. Efter at de havde begyndt Tilbagetoget i Rusland, viste de i København Ugerevyer, hvor en enkelt tysk Tank gjorde det af med en Snes russiske, eller de bragte Billeder fra Invasionen i Frankrig, hvor det kun lykkedes faa Englændere at komme levende i Land. Filmen vistes paa et Tidspunkt, da Invasionen var lykkedes! Tilskuerne lo overbærende, og tilsidst maatte Tyskerne helt stryge Ugerevyerne.

Tyskerne magtede ikke at overbevise de skeptiske Danskere ved nogen Art af Propaganda. For at sprede Uro i Befolkningen nedkastede de fra Luften Flyveblade, som Folk skulde tro stammede fra engelske Flyvemaskiner. De lod ogsaa Sirenerne blæse Luftalarm, men glemte at afbryde Radioen, som altid blev afbrudt, naar der var rigtige Englændere. Flyvebladene bragte Billeder af Roosevelt, Churchill, Stalin og Kong Christian, og de bebudede snarlig Invasion ved Hjælp af Negertrupper. Flyvebladene blev samlet i Bunker af ivrige Københavnerne, der sendte dem til Dagmarhus med Udskriften »Tak for Laan!«

I hele Landet blev Tyskerne i Besættelsestiden Ofre for det danske Lune. I Odense arrangerede en Farvehandler en Udstilling, hvis Midtpunkt var en kæmpemæssig Malerkost, og paa Vinduet havde han ladet male: *»Maleren har begyndt Foraarsoffensiven, men vi har gode russiske Børster endnu.«*

Han havde russiske Børster, men han slap ikke for Straf. I Glostrup irriterede en Bagersvend Tyskerne ved Indskrifter paa de Rugbød, som de tyske Soldater fik. De anmeldte ham en Dag, da flere af Brødene var mærket: Montgomery.

Boghandlerne var særlig opfindsomme. I et Boghandlervindue i Provinsen saa man ved Siden af Hitlers »Mein Kampf« Faladas Bog »Lille Mand, hvad nu«. Boghandleren kunde undskylde sig med, at han kun maatte udstille tyske Bøger. En Boghandler med humoristisk Sans udstillede i 1942 en Række engelske Bøger og anbragte foran et Skilt med Indskriften: Tænk paa Fremtiden — lær Engelsk! Tyskerne fik Politiet til at skride ind, og han udstillede næste Uge udelukkende tyske Bøger. Indskriften paa Skiltet var da ændret til: Lær Tysk, mens Tid er!

Alle disse smaa Naalestik hjalp til at holde Optimismen oppe hos Danskerne. De tog Kampen med Tyskerne med Humør. Det fortsatte, da Sabotagen begyndte. En Morgen lyste denne festlige Fanfare i store Bogstaver paa et Plankeværk paa Nørrebro:

*De ringer og kalder,
vi kommer og knalder.*

Sabotørerne.

I de Dage opnaaede en lille munter Sang Popularitet over det ganske Land. Den lød i al sin Enkelthed:

*Mer' og mer' Sabotage,
det er det, der skal til.
Mer' og mere Ravage,
det er det, der skal til.
Tyskerne, dem vil vi mase.
Det er det, der skal til.
Jeg lægger min Bombe,
præcis hvor jeg vil.
Det er det, der skal til.*

Saa overvældende i Antal er de Anekdoter, der løb rundt i Landet i Besættelsestiden, at selv tykke Bøger ikke vil kunne rumme dem alle. Mange erindrer den om Sporvognskonduktøren, der ved et Stoppested paa Tagensvej raabte ind i Vognen: Titan! Alle Sabotører stige ud.

Da et Par gamle Damer stod af, tilføjede han: De er godt forklædt i Aften.

Den Mod-Sabotage, Schalburgfolkene udførte, blev hurtigt stemplet som »Schalburgtage« eller »Krenchelse«. Offentligheden var aldrig i Tvivl om, hvem der havde været paa Spil. I Krigens sidste Ende var det Hipo, hvilke Bogstaver hurtigt blev udlagt som: Holder ikke Pinsen over.

En Dag i Besættelsens første Tid kom en Afdeling paa ca. 30 Tyskere gaaende gennem København, og foran dem gik en dansk Politibetjent. Et Cykelbud raabte i Forbifarten til Betjenten: Har Du fanget dem allesammen helt alene?

En Revyskuespiller gjorde ved Optræden i Foreninger Lykke med denne Replik: Vi har hørt saa meget om, hvad vi skal gøre, naar der kommer fjendtlige Flyvere, men vi har aldrig faaet at vide, hvad vi skal gøre, naar der kommer engelske Flyvere.

Den underjordiske Humor var et vigtigt Led i Modstandsbevægelsen. Det hændte, at den stak Hovedet op over Jorden og dukkede frem mellem Linierne i de legale Blade. Ganske vist blev Aviserne — som det blev sagt — trykt paa Hold-Bøtte-Papir, men det lykkedes at indsmugle smaa Giftigheder. I en Periode, da Tyskerne udsendte særlig mange Dementier, indrettede et Provinsblad en Rubrik, der hed: »Det daglige Dementi.« I Politikens »At tænke sig«-Rubrik digtede Piet Hein:

*Jeg undværer gerne Ærter og Flæsk,
hvis en, som jeg under det, faar nogle Tæsk.*

Et jydsk Blad forsynede en Dag Hærberetningen med de sidste planmæssige Nyheder fra Afrika med denne Overskrift: *Det er endnu ikke lykkedes Englænderne at standse Rommels Tilbagetog.*

Hvert lille Glimt af Sabotage i Aviserne glædede Læserne. Glimtene viste, hvor Bladene og deres Medarbejdere stod. En af de første Bladmænd, der blev ramt af tyske Restriktioner, var iøvrigt en af »Ekstrabladet«s populære Sælgere, der paa sin Tur gennem Strøget med friske Aviser raabte: »Fire Sider Løgn, fire Sider Annoncer«. Det var selvfølgelig en lidt grov Protest mod det tyske Tvangsstof, men et djærvt Udslag af Københavnerhumøret. Den aabenmundede Avissælger blev forvist til en af Forstæderne, men dukkede efter Befrielsen atter op paa Strøget. Ytringsfriheden var genindført.

Den 29. August 1943, en af Besættelsens sorte Dage, indbragtes til Alsghades Skole foruden de mange politiske Arrestanter to Skraldemænd, som havde staaet paa Bagperronen af en Sporvogn, hvor den ene havde sagt: Saadan nogle Tyveknægte! En dansk Stikker havde hørt det og mente, at Udtalelsen kun kunde gælde Tyskerne! Da Skraldemændene i Skolens Gymnastiksal mødtes med de internerede Politikere, Professorer og Presse-mænd, erklærede de med Eftertryk, at de nok en Dag skulde tage sig af Stikkeren. Han skal, bedyrede de, komme ned at høre Regnormene hviske!

Jeg havde den Ære at befinde mig i det celebre Selskab af internerede. Fra Alsghade blev vi ført til Horserød, hvor jeg i fire Uger afspaserede nogle Vittigheder, jeg ikke skulde have sagt. Det hentsatte allerede i 1941 *Renthe Fink* i voldsom Ophidselse, at jeg en Aften i Studenterforeningen med Henblik paa, at de tyske Soldater dengang alle havde Søm under Støvlerne, bemærkede: Det er godt i mørke Aftener, at Kattene har Bjælder paa, saa de smaa Mus kan tage sig i Agt.

Det var det samme, mente den tyske Gesandt, som at sige, at Tyskerne var spedalske.

Ved en Lejlighed sagde jeg, at der er Folk saa drevne i Løgn, at man ikke engang kan tro det modsatte af, hvad de siger. Tyskerne paastod, at jeg havde tænkt paa Goebbels.

Saa omhyggeligt førte Tyskerne Bog over, hvad der blev sagt

i Landet, at de ogsaa havde noteret paa mit Generalieblad, hvad jeg i 1938 havde sagt i Radioen. Tyskerne var jo da ikke kommet herop, og den danske Censor ved Radioen lod roligt denne Anekdoter passere: Tyskerne med Dr. Schacht i Spidsen var kommet til London for at faa et Laan.

— Tjah, sagde Englænderne, kan De stille nogen Sikkerhed?

Schacht svarede: Under Jorden har vi vore Kul, over Jorden har vi vor Fører.

— All right, sagde Englænderne, kan De bytte om paa de to Ting, skal De faa Laanet.

Det lod sig gøre ogsaa efter, at Tyskerne var kommet herop, at indsmugle Underfundigheder i Radioen. Aviserne fortalte, at man var begyndt at bruge Aviser som Indlæg i Veste. De lunede omkring Livet. Jeg nævnte det i Radioen og tilføjede, at man ogsaa maatte kunne bruge Aviser til at tætte Buksebagen. Denne fornuftige Brug af Papiret vilde formentlig gavne *Fædrelandet*.

De tyske Censorer blev dobbelt vrede, naar de først opdagede Uartighederne efter, at de var gaaet ind i Æteren. Jeg fortalte en Dag i Radioen, at Victoria og jeg med megen Spænding havde afventet Resultatet af Fodboldkampen mellem Jyder og Københavnerne. Vi stillede ind til København-Kalundborg, og Radioavisen meddelte, at Københavnerne havde vundet med 5 Maal mod 0. Tror du paa den? spurgte jeg Victoria. — Jeg ved ikke rigtig, svarede hun. Jeg synes vi skal stille ind til jydsk Radio i Aften for at høre, hvad de siger.

Da Tyskerne blev klar over, at Lytterne havde opfattet Pointen, skældte de Danskerne i Radiohuset ud, fordi de ikke havde gjort opmærksom paa den Haan, den lille Historie indeholdt mod Tyskerne.

Eterhaanden hørte de danske Lyttere oftere London end København. Børnene var næppe kommet i Skole, før de kunde deres B.B.C. Folk købte dyre Radioapparater for at de kunde tage Amerika og England. Da et Radio-Firma averterede med en »følsom Modtager«, sikrede jeg mig en. Den var saa følsom, sagde jeg i et Causeri, at naar den tog Krenchel, saa rødmede den.

Da Tyskerne efter Deportationen af de danske Betjente overtog Radioavisen, drev de danske Frihedskæmpere Gæk med dem. I den første Tid bragte den nye Speaker en Række ejendommelige Efterlysninger af forsvundne Personer. Men en Dag gik det op for Nazi-

Speakeren, at Modstandsbevægelsens Folk havde taget ham ved Næsen, og han meddelte, at nogle havde misbrugt Radioen ved at udsende falske Meddelelser. Derfor vilde Efterlysninger blive bandlyst. Frihedskæmperne fandt paa nye Udveje. De udsendte Meddelelser om aflyste Møder. Man fik saaledes at høre, at Foreningen »Nordsjællands Bivener« og »Den sjællandske Baptist-Sammenslutning af 1899« havde aflyst sine Aarsmøder. Det var i Virkeligheden hemmelige Koder, som man fik Tyskerne til at sende.

Der var sundt dansk Humør i Kampagnen mod Tyskerne. Det satte Liv i Biografgængerne, naar Sabotører afbrød Forestillingen og fremviste allierede Film eller Karikaturer af Hitler. Det var ogsaa et morsomt Paafund, da et Par illegale Mekanikere installerede en Højttaler paa Taget af Pipers Ejendom lige overfor Dagmarhus, lod den mane til Kamp mod Tyskerne og slutte af med »Tipperary«. Tonerne lød kraftigt over hele Raadhuspladsen, og Tyskerne var ude af sig selv. De anede ikke, hvor Lyden kom fra, og Højttaleren blev ikke standset, før den havde talt ud.

Saadanne opmuntrende Episoder mildnede Aarene under det tyske Tryk. Det danske Folk lod ikke sit Humør kue. Folkeviddet blomstrede som ingen Sinde. Mod Krigens Slutning var der ikke særlig mange tyske Flyvemaskiner tilbage i København, og naar der var blæst Luftalarm, hørte eller saa man aldrig en tysk Maskine. Derimod lød efter Aflæsningen den irriterende Brummen fra en enkelt Maskine, som man syntes at kende. Den blev døbt »Anders And« eller »Enken fra Kastруп«.

Det var under Krigen, som om Ordene i Sangen om vort Modersmaal blev til Virkelighed: »Men just som de tænkte, hun laa i Baand og Bast, da lo hun saa hjerteligt, at alle Lænker brast.« Vi kunde heldigvis le ad Tyskerne, mens de var her, men det taler Danskerne til Ære, at da vore Undertrykkere forlod os og i lange Rækker, trætte, modløse og slagne marcherede ad Landevejen hjem til Tyskland, iagttog Tilskuerne isnende Tavshed. Smilet var borte, et glædeligt Tegn paa, at det er et Vaaben, vi ikke bruger overfor besejrede, men stadigvæk vil tage frem over Folk, der tager sig selv altfor højtidelige.

DEN AKTIVE MODSTAND

CHURCHILL-CLUBBEN

Af Pastor Edvard Pedersen.

Den 8. Maj 1942 blev der af det danske Sikkerhedspoliti i Aalborg til stor Bestyrtelse for alle anholdt 8 Drengene i Alderen fra 14 til 17 Aar. Og samtidig blev der i Brønderslev anholdt 3 unge Mænd, deriblandt en Ingeniør. Drengene var, paa een nær, Elever paa Aalborg Katedralskole. De var sigtet for at have drevet Sabotage i stor Stil efter den Tids Forhold, for at have tilegnet sig Vaaben fra Værnemagten samt for at have drevet Propaganda mod Tyskerne ved Hjælp af Flyveskrifter med ildnende Opraab, der var omdelt i Massevis i Byen. Og det viste sig altsammen at være rigtigt.

De havde dannet en veritabel Sabotagegruppe, der kaldte sig for Churchill-Clubben. Denne Gruppes Dannelse og Medlemmernes Anholdelse virkede skelsættende i Sabotagens Historie i vort Land. Diskussionen om Sabotagens Berettigelse tog Fart.

Nogen gøs over »Aalborgdrengenes« Letsindighed, og de haabede inderligt, at der ikke maatte forekomme for meget af den Slags; thi det kunde jo kun ophidse Tyskerne og vanskeliggøre hele Landets Stilling. Nogle stemplede ligefrem Drengene som Forbrydere eller i hvert Fald »moralsk defekte«, og de glædede sig over, at de var blevet taget ved Vingebenet i Tide.

Andre mente noget ganske andet, og de blev flere og flere, indtil praktisk talt hele det danske Folk stod som en fast Blok i en Modstandsbevægelse. De sagde, at Aalborgdrene var nogle raske Gutter. Disse Drengene skred til Aktion og gjorde det, som de selv havde en brændende Lyst til at gøre. De slog bare løs, uden at skæve til højre og venstre og havde den rette Opfattelse af Kongens Ord om »korrekt og værdig Optræden« overfor de fremmede.

Kaj Munk skrev et Brev til det Hjem, der var haardest ramt, idet det havde to Sønner blandt de anholdte: »Det er de Folk, som i deres Ungdom gaar i Fængsel for det rette, der siden gør den Indsats, der for Alvor slaar til og viser Vej.«

Efter Maj 1942 kom Sabotagen mere og mere i Sving. Og da ældre, ansvarlige Folk tog fat, viste det sig, at de brugte nøjagtigt

samme Metoder som Churchill-Drengene i Aalborg. De organiserede Grupper, og de samlede Vaaben. Nu fik de dem bare fra Luften. De drev Sabotage, men nu med Sprængstoffer, der var leveret fra England. Og de drev Propaganda gennem den illegale Presse, der antog et mægtigt Omfang.

Drengene var opildnet til aktiv Indsats gennem de Oplysninger, de havde modtaget om Modstandsbevægelsen i Norge og den forfærdende Terror, Tyskerne øvede overfor Nordmændene. Da de i Retten fik foreholdt, at deres Fremfærd kunde hidføre norske Tilstande i Danmark, udtalte de alle som een: »Det er saadanne Tilstande, vi ønsker. Samarbejde med Fjenden er en Løgn. Vi vil have rene Linier. Vil I ældre ikke foretage jer noget, maa vi tage fat.«

Det begyndte op mod Jul i 1941. En halv Snes Dreng fra 4. Mellem og 1. Gymnasieklasse var samlede i Præstefløjnen paa Stifthsospitalet (Klosteret) for at planlægge Indkøb af Julegaver til de af Skolens Lærere, som de skulde have Afslutningsdagen. Da en Del af dem efter endt Debat var cyklet hjem, sad de resterende og diskuterede løst og fast ved en Pibe Tobak. Samtalen kom til at dreje sig om de smaa Notitser i Bladene: »14 Nordmænd dømt til Døden. Dom fældet over 21 Nordmænd. Dødsdom fuldbyrdet over 7 Nordmænd« o. s. v. o. s. v. Medens de drøftede dette, blev de mere og mere harmfulde over det Misforhold, der bestod mellem Broderlandets Ofre for Nationalfølelsen og Danskernes. Der blev brugt voldsomme Ord baade mod Tyskerne og Danskerne. En citerede Sofokles: »Jeg har ej den Frænde kær, hvis Kærlighed kun er Ord.« De var enige i, at det Folk, der kun ønsker Mad og Ro, fortjener ikke at leve.

De var enige i det negative, men ogsaa i det positive. De vilde gøre, hvad de evnede for at hidføre norske Forhold. »Sofacyklen skulde punkteres.«

Præstesønnerne, der lige var flyttet fra Odense til Aalborg, fortalte om en *Royal-Air-Force-Club*, de havde været med til at danne i Odense. Den blev Mønsteret, og man dannede straks en Klub til at søge fremkaldt norske Forhold og norsk Kamp mod Tyskerne i Danmark.

Klubben blev kaldt *Churchill-Clubben*, og der blev i de nærmeste Dage udarbejdet Vedtægter. Desværre brændte jeg i de Timer, da det hele ved Anholdelsen stod paa Højkant, disse Statutter, som jeg dog tidligere havde læst, sammen med andre sikkert lige saa mor-

somme »Aktstykker«. Jeg sad paa et Hotel sammen med min Kone ved en Bryllupsmiddag, da Anholdelsen skete. Jeg blev ringet op under Middagen. Det var Pigen, som med Forfærdelse i Stemmen forklarede i stammende Vendinger, at tre Politibetjente havde været der. De var gaaet igennem hele Huset uden at spørge om Forlov, og de havde taget Jens med sig. I Løbet af et Øjeblik var min Kone og jeg hos Sikkerhedspolitiet. Der var det hele i vildt Oprør. Nogle Drengene sad i en Kreds, foroverbøjede med sammenbidte Udtryk. Politimesteren sad med Taarer i Øjnene. En Vaabensamling stod henne i en Krog. Der blev afgivet Melding. Der udstedtes Ordre. Man fornemmede et forrygende Tempo.

»Disse pæne unge Mennesker! Allesammen fra gode Hiem,« sukede Politimester Bach.

Jeg kom hurtigt derfra; thi jeg var klar over, at nu stod den paa Husundersøgelse. Jeg for ind paa Jens's Værelse og rev Skrivebordskufferne op. De fire var ulaasede. I den første laa en Revolver. Da jeg altid har holdt af Skydevaaben, tog jeg den op og kærtegnede Aftrækkeren, medens Hanen bevægede sig langsomt tilbage. Jeg fik dog den Ide at se efter, om den var ladet. Der sad seks Skud i Tromlen. Jeg stak den i Lommen, rev de tre andre Skuffer op og ragede alt beskrevet Papir sammen og puttede det i Kakkellovnen og stak Ild paa det. I Hast fik jeg fat paa en Smed til at dirke den femte Skuffe op; men den indeholdt kun en Frimærkesamling.

Desværre gik saaledes Churchill-Clubbens Vedtægter op i Luer.

Dog kan det oplyses, at der var fire Afdelinger, hver med sin Leder.

Der skulde være en Propagandaafdeling, som skulde beskæftige sig med Udsendelse af ildnende Opraab. Som Tegn valgte de Hagekorset med Pile. Med blaa Maling blev Trappegang efter Trappegang overmalet med dette Tegn. Paa Plankeværker og Forretninger, der handlede med Tyskere, og paa tyske Biler kom Penselen i Sving. Løbesedler blev trykte med Hagekorset med Pile ovenover og Teksten nedenunder. En Tekst lød saadan under Mærket: »Varslet om Oprørsflammen! Som Lynet skal det brede sig i de okkuperede Lande og varsle Død over de fire Forbrydere: Hitler, Himmler, Göering og Göbbels.« Der havde været stor Diskussion om, hvorvidt Himmler skulde være med to m'er og Göering med öe.

Fra femte Sal til femte Sal travede Medlemmerne med Sedlerne.

Den anden Afdeling var en »teknisk Afdeling«. Af den ventede

Klubbens Medlemmer sig meget; thi den skulde skaffe Brand- og Sprængstoffer. De forsøgte Fremstilling af Brandpulvere og Nitroglycerin uden synderligt Held. Omsider fik de fremstillet en Sejlgarnsbombe, som blev anbragt under Kølerhætten paa en tysk Bil. Lunten hvislede, og de af Klubbens Medlemmer, som var med, for i Ly i en Port og aabnede Munden for Braget. »Fut,« sagde den, og de luskede slukørede tilbage til Bilen, hvorefter de med Brækjern og andet Værktøj gik mere effektivt til Værks i Motoren.

Den tredie Afdeling, den økonomiske, bestod af een Mand, der skulde skaffe Dækning for Udgifterne ved at opkræve det maanedlige Kontingent af 50 Øre hos hver af Klubbens Medlemmer.

Men alle disse Afdelingers Medlemmer samledes snart i en fjerde og sidste Afdeling: Sabotageafdelingen.

Denne begyndte i det smaa med at klippe Ledninger over og rive Tyskernes Skilte ned; men efterhaanden som Drengene havde vænnet sig til en mærkelig Kilren i Mellemgulvet og ikke længere saa en Opdager i hver Person, der nærmede sig deres Operationsfelter, helligede de sig to Ting: at sabotere og skaffe Vaaben, som naturligvis kun kunde fremskaffes ved Ran fra Tyskerne. Man vilde tilvejebringe Vaaben, saa man kunde bevæbne Klubbens nu efterhaanden næsten 20 Medlemmer.

Saa gik det løs.

En tysk Bil standser, og Chaufføren springer ud og staar og river i et Startsving. Straks løb en Dreng hen og tog et Bælte med en Bajonet, som hang inde i Førerhuset, og forsvandt skyndsomt.

Vinduet til en tysk Barak staar aabent, og en Tysker sidder med Ryggen til og pudser Vinduet ved Siden af. Straks springer en Dreng over Pigtraadshegnet og tager en Karabin fra en Sengestolpe indenfor Vinduet.

En Del tyske Soldater holder Hvil foran et Pakhus ved Banegaarden. Drengene gaar hen og sludrer med dem og faar Lov til at se i deres Kikkerter og sigte med deres Geværer. »Vort derhjemme i Depotet er meget bedre,« griner en af Drengene, og de andre slaar en skraldende Latter op, og Tyskerne ler uforstaaende med. Denne Fraterniseren fører til, at de faar et af Tyskernes Geværer stukket til Side, og da disse bliver hurtigt afkommanderet, naar de ikke at finde det. Paa Motorcykler drøner de forbi Drengene, smiler og vinker til dem. En af Drengene staar og mumler: »De maa da for Søren mangle et Gevær.«

De gik hjem til Hovedkvarteret i Klosteret med den nye Erhvervelse og berettede for Klubkammeraterne om det passede.

Det gik bedre og bedre for hver Dag. Hver Eftermiddag efter Skoletid gik de paa Rundtur til alle Restauranter i den indre By, og Gud naade den arme Tysker, der havde hængt sin Revolver fra sig i Garderoben.

Klubben fik efterhaanden samlet en Del Vaaben og Ammunition i Munkegangen i Klosteret. Der var Revolvere og Karabiner samt et Par Røgbomber og et Par Kasser Mortergranater m. m.

Og samtidig med, at Churchill-Clubben samlede Vaaben, øvede den Hærværk mod tyske Biler paa Budolfi Plads, brændte en Traktor af i Nørresundby og sprættede Sæderne op paa et Par tyske Lastbiler og satte Tændstikker til. Lejlighedsvis smadrede de Ruderne til D. N. S. A. P.s Kontorer, og de søgte at brænde Fuchs's Baugeschäft i Nørresundby af.

De fik efterhaanden en Masse Ting paa Samvittigheden. En Aften, da de gik hjem efter at have skamferet en tysk Bil, diskuterede de iøvrigt, hvor meget de kunde takseres til, hvis de blev taget. »Jeg skyder paa 15 Aar,« sagde en med en gratis Haandbevægelse, medens de andre frimodigt lo Skæbnen op i Ansigtet.

Men saa kom den store Dag, da Churchill-Clubben fik en Maskinpistol og 200 Skud i Hænde. Fremskaffelsen af den var et forvovent Foretagende.

Derom vil jeg lade et af Klubbens Medlemmer selv berette:

»En tysk Officer i en Barak ved Jernbanebroen, der fører over Limfjordsbroen, havde bedt sin Adjudant (Oppasser?) om at rense og smøre hans Maskinpistol, før han rejste til Tyskland.

Adjudanten rejste et Par Dage efter. Men en Dag, Officeren saa efter sin Maskinpistol, kunde han mærkværdigvis ikke opdrive den nogen Steder. Han telegraferede til sin Adjudant i Tyskland og forespurgte, hvor i Alverden han havde gjort af hans Maskinpistol. — Den havde Adjudanten da sat paa Kassen under Vinduet. — »Jamen —«

Og saa følger Forklaringen, Herr Officer!

Et Par af Churchill-Klubbens Drenge var tilfældigt kommen forbi Vinduet og havde opdaget den. De standsede, saa paa det aabentstaaende Vindue og derefter betænkelige paa den tyske Luftværnsstilling paa en Høj ca. 20 m fra Barakken. Cyklerne blev vendt, og Drengene kørte tilbage og hentede en trehjulet Cykle samt Assi-

stance, hvorefter de i sluttet Trop kørte tilbage til Barakken. — Sagen var hurtigt ordnet. I et Øjeblik, hvor Tyskerne vendte Ryggen til, hoppede en af dem op i Vinduet og langede Maskinpistolen ud til en anden, der skjulte den i sin Frakke og kørte hen mod Trehjuleren, der længere nede havde sat sig i Bevægelse bort fra Stedet. Drengen, der hang i Vindueskarmen, vejede et Par Patronasker i Haanden, stak den tungeste ind paa Maven, gled ned og fulgte de andre.

Cyklisten med Maskinpistolen havde næsten indhentet den trehjulede Budcykle paa en Sidevej, der løb ca. 100 m fra Luftværnsstillingen. De naar op paa Siden af hinanden; men netop da Maskinpistolen skal kastes paa Ladet, tårner Cyklerne ind i hinanden, og Pistolen glider ud af Hænderne paa ham, der holdt den, slaar et Smut over Ladet, falder ned paa Vejen og ligger synlig for Tyskerne paa Udkigsposten. Rædselsslagen ser Trediemanden, der kommer bagefter, de tyske Vagtposter paa Stillingen betragte Sammenstødet i deres Kikkerter. Men han naar frem, tager næsten i Farten Geværet fra Vejen og kører bort, uden at Tyskerne bemærkede det, saa hurtigt han kan, med de andre bagefter sig. Først da de er naaet til Spejderhytten i Gammel Hasseris, falder de til Ro ovenpaa den uheldige Tildragelse, og de undersøger Geværet og tæller Patronerne.

Efterhaanden gaar det op for dem, at de mangler Magasinerne, uden hvilke en Maskinpistol er værdiløs. De har naturligvis ligget i den letteste af Patronaskerne.

Et stort Møde i Klosteret næste Dag gav det Resultat, at det var for risikabelt at hente Magasinerne nu Dagen efter. Men Drengene kunde ikke dy sig. De kørte ned til Barakken og entrede Vinduet igen. De gik rundt derinde, fandt Magasinerne og skulde til at trække sig tilbage, da den ene udbryder: »Krautkassen!« og begges Øjne fæstes paa Indskriften paa en stor Kasse i det ene Hjørne af Værelset. De springer ud af Vinduet for at hente et Brækjern til at aabne Kassen med, saa de kunde faa hele Kassens Indhold af Ammunition i Klubbens Hænder. Da de kom tilbage tøvede de lidt foran Vinduet. En tom Kaffekop, der havde staaet paa Bordet, da de forlod Værelset sidst, var fjernet! Der havde været nogen inde i Værelset i Mellemtiden. — Men Tyskerne overfor vendte Ryggen til, og de kravlede ind. I flere Minutter brækkede de løs paa Kassen, men forgæves. Der lød Skridt i Værelset ved Siden af, og de maatte gaa igen.

Man var ikke gaaet Glip af noget. Senere i Retten viste det sig, at det »Krautkassen«, der stod paa Kassen, ikke betød, at der var Krudt i Kassen, men at Manden, der ejede den, hed »Krautkasten«!

Kriminalbetjenten, der sad og tog Rapport over Sagen, lænede sig tilbage i Stolen og slog sig paa Laarene. »I er sku skøre,« lo han. »Næste Forhold!«.

Efter Erhvervelsen af Maskinpistolen med tilhørende Ammunition og Magasiner begyndte de at sætte sig ind i Vaabnenes Indretning og lægge Planer om at bruge dem, men først maatte de jo da prøve dem.

Øvelsesskydningen foregik paa Loftet i Præstefløj, hvor der var en dejlig lang Skydebane. Der smældede Maskinpistolsalver — i Kirketiden. Altid i Kirketiden! Med en Riffel havde de skudt nogle Skud fra et Kvistvindue i en Villa i Nørresundby. De havde prøvet Skydefærdigheden paa en tysk Vagtpost, der gik nede ved Havnekajen. De kunde ikke ramme ham! Og heldigvis ramte de heller ingen ovre i Aalborg.

Der røg ogsaa uoverlagte Skud, hvorom Væggene i Klosteret endnu bærer Vidnesbyrd. En Aften, da Drengene stod i Klosteret, klar til Udrykning, med ladte Revolvere i Lommerne, bragede et Skud i Lommen paa en af dem. Kuglen slog mod Væggen i Entreen ved Siden af Spejlet og fortsatte op ad Loftstrappen, hvor den fjernede en Stribe Kalkpuds af Væggen. Gutten maa leve under en heldig Stjerne; thi han ramte ingen af de mange, der var i Entreen, og selv slap han med at faa sin Frakke gennemskudt, og da han senere hen under Flugt for Gestapo sprang ned i en Cementgaard fra 3. Sal, slap han med et brækket Ben.

Et andet ufrivilligt Skud faldt en Aften, to af Drengene sad sammen paa et af Overværelserne og sludrede og eksperimenterede med en gammel Tromlerevolver, som de knap havde tillagt Skydeevne, men som de alligevel havde faaet Ammunition til. Det var den, jeg fandt i Skrivebordsskuffen efter Anholdelsen. De sad begge ved Skrivebordet, Skudet gik uforvarende af, og Kuglen gik ind i Væggen bag Skrivebordet og sprang pibende tilbage mellem Hovederne paa dem.

Et mere overlagt, men lige saa uheldigt Skud faldt en Aften, da to af Klubbens Medlemmer havde begivet sig til Flyvepladsen mod Vest. De fik ikke noget ud af Turen og cyklede ærgerlige tilbage. For dog at udrette noget fyrede en af dem sin Revolver af mod en

tysk Barak. Næste Morgen cyklede de ud for at se, om han havde ramt Vinduet. De konstaterede, at Barakken tilhørte — det danske Politi!

De fleste af Drengene havde efterhaanden frivilligt eller ufrivilligt prøvet at skyde, og man vedtog derfor at gøre en Indsats. En tidlig Søndag Morgen startede et Par af dem paa Cykle med Maskinpistolen paa Bagagebæreren og med Revolvere i Lommerne med Kurs mod Binderup, en Landsby i Nærheden af Nibe. Fire Tyskere i en øde Observationspost dér skulde skydes ned. Planen var lagt i Detailler, men mislykkedes. I Churchill-Clubbens Annaler betegnes dette Besøg i Nibe som »Nibeoffensiven«. I sin Arrigskab over de indtrufne Forhindringer cyklede den yngste af Selskabet tilbage til Aalborg samme Aften for at finde noget at arbejde med.

Han kom aabenbart tilpas; thi de andre Drengene i Klubben var i Færd med at starte til Banegaardsterrainet for at brænde nogle Jernbanevogne med tyske Flyvemaskineplaner og Dæk til Flyvemaskiners Landingshjul.

Medens det foregik, laa en af dem paa Maven under en Jernbanevogn og pegede paa den tyske Vagtpost med en Revolver. Antændingen af Vognen lykkedes, og der blev et mægtigt Baal, som de senere stod i Tilskuerskaren og betragtede med stor Fornøjelse. Navnlig morede det dem at se Brandmændene træde paa Slangerne for at stoppe Vandet.

Et Par Aftener efter gik der endnu et Par Banevogne op i Luer. Men derefter fandt Klubbens Medlemmer det raadeligt at trække sig planmæssigt tilbage fra ethvert Foretagende paa dette Gebet — indtil videre.

Planerne rettede sig i Stedet for mod Flyvepladsen. I Klosteret, der var Hovedkvarter, fordi Arsenalet var der, og fordi der var saa ugenert i de to Loftsværelser, diskuterede de Sagen saa højroset, at de metertykke Mure gav Genlyd deraf. Og Præstefolkene, der i det væsentlige var uvidende om, hvad der foregik, glædede sig over, at de unge havde mere Interesse af at diskutere den aktuelle Situation for Landet end af at gaa paa Bispensgade i Fritiden og konversere det andet Køn og vise sig frem.

Det hidtil største Foretagende skulde udføres paa Flyvepladsen. En Flyvemaskine i en Hangar skulde gaa op i Luer. Det var vedtaget, og Tidspunktet var fastsat. Planen omfattede hele Klubben. Fuld Udrykning!

Forinden blev der taget en Revolver hos »Holle«. Og saa var det sket, som man siger. Før den Tid havde to af Klubbens Folk været til Afhøring hos Politiet angaaende Maskinpistolen; men de havde klaret Frisag.

Skolen var underordnet noget højere. Der gik flere af dem med Revolver i Baglommen, uden at Kammeraterne vidste det. De havde altsaa den for illegalt Arbejde uvurderlige Evne at kunne tie stille.

Hos Politiet arbejdedes der for at fange Klubben. Tyskerne havde nemlig truet med at overtage Politiet i Aalborg, som sikkert vidste, hvor de skyldige var at finde, efter hvad de mente. Alligevel tilkaldtes et Par af Himmelstrups Korps til Assistance, den sidste Udvej!

To af dem blev taget, da de med Dokumentmappe under Armen forlod Katedralskolen Fredagen den 8. Maj. Der er kostelige Details forbundet dermed. Og i Løbet af Eftermiddagen og Aftenen blev Resten sat fast.

Churchill-Clubben havde imidlertid foruden Royal-Air-Force-Clubben i Odense en Filial i Brønderslev, hvor der arbejdedes efter samme Linier som i Aalborg. Brønderslevfolkene, som havde faaet fat i et Par Kasser Højeksplosiver, der var ranet fra en tysk Jernbanevogn, lod disse indlemme i Samlingen i Klosteret i Aalborg. I Aviserne var der skrevet om den store Fare ved at besidde disse, og »de uansvarlige«, som havde tilegnet sig dem, opfordredes til straks, hvis de vilde undgaa at udsætte deres eget og andres Liv for Fare, at aflevere dem. Denne Opfordring efterkom Churchill-Clubben dog ikke. Højeksplosiverne var nemlig Perlerne i Samlingen. De kunde bruges til at sprænge tyske Militærtog i Luften med, mente de. De blev sendt fra Brønderslev til Aalborg — som almindelige Banepakker. Disse Højeksplosiver blev Aarsagen til, at Brønderslevfolkene kom til at dele Skæbne med Latinskole-Drengene i Aalborg. De blev naturligvis under Forhørene spurgt om, hvorfra de havde disse farlige Tingester. De fortalte den ene Løgnehistorie efter den anden om, hvor snedigt de havde baaret sig ad med at faa dem i Hænde. Men da de var saa mange til at snakke med om Sagen, stod Brønderslevfolkene ikke til at redde. Sandheden kom frem, og de blev anholdt.

Hvor mærkeligt det lyder, var Churchill-Clubbens Virksomhed ikke dermed endt.

»Hov! Hvad har De dèr?« sagde en Fængselsbetjent en Dag under et Familiebesøg. »Dansk Familieblad,« smilede Fangen og

trak Bladet op af Inderlommen og foreviste det. Men en Fil, der laa inde i Bladet, fulgte ikke med op af Lommen.

Nu blev der filet til den store Medaille, indtil Tremmerne var skaaret over. Og saa skete Skandalen. Efter Sengetid trak de to Fanger i den Celle, hvor Tremmerne var oversavet, i det pæne Tøj, hvori de præsenterede sig for Forældre og Søskende under Besøgene, og forlod Cellen gennem Vinduet. Ud- og Indstigningen var en Tur med mange Forhindringer, men den foregik ikke desto mindre hele 19 Gange. De tillod sig at gaa Aftentur paa det mørklagte Vesterbro. Deres Frimodighed fejrede sin største Triumf, naar de besøgte Biograferne. Ofte var de hos Forældrene, hvor de sad og sang nationale Sange til langt hen paa de smaa Timer; men først og fremmest: De saboterede! De startede tyske Biler uden Startnøgle, kørte dem ned til Havnekajen og sprang ud i god Tid og lod dem fortsætte ud i Fjorden, hvor de forsvandt, og mange andre Ting bedrev de.

Naar de var trætte og søvnige, vendte de tilbage til Arresten og kravlede ind ad Cellevinduet og satte Tremmerne paa Plads og klinede Revnerne efter med Brød, som de havde givet den rigtige Farve ved at blande det med Tusch.

I Tillid til Politiets Good Will, hvis det først paa Natten blev opdaget, at Cellen var tom, og Fuglene var fløjet, havde de efterladt en Seddel, hvorpaa stod saadan noget som: »Vi er bare gaaet en Tur. Vi kommer igen. Meld ikke til Politigaarden, at vi er borte! Vi er at træffe paa Telefon Nr. . . . . .«.

Der blev dog aldrig ringet efter dem. Men en Aften under Luftallarm blev der gjort Ende paa deres Udflugter. De var under Allarmen faret ind i en Gadedør. Da en Btjent opdagede, at der stod nogen i Gadedøren, indfandt han sig og spurgte efter deres Navne. De opgav falske Navne. »Jeg hedder Peter Danielsen,« sagde den ene. »Jeg hedder Jens Eriksen,« sagde den anden; men da de begge manglede Legitimationskort, var de naturligvis leverede.

Under normale Forhold skulde det være umuligt for Fanger at gaa ud om Natten, da de nemlig skal aflevere Bukserne ved Sengetid. Det gjorde Churchill-Clubbens Medlemmer gladelig. De afleverede de gamle Bukser, hvis Bagdel de sad og sled paa Dagen lang. De skulde jo alligevel i det nye Tøj, naar de skulde ud om Natten. Og det havde de jo inde i Cellen.

Nu blev der sat Punktum for Klubbens Virksomhed. De blev alle ført til sikrere Steder. De havde udtalt Haabet om at være paa fri

Fod den Dag, da »Tyskerne skulde smides ud«. Det lykkedes ogsaa for dem alle, — selv for dem, der idømtes 15 og 18 Aars Tugthus, hvoraf de afsonede en Del i Tyskland.

Beretning om, hvad de bedrev efter igen at være kommet paa fri Fod, hører imidlertid ikke herhen.

Endnu skal det dog nævnes, at Drengene var meget trykkede over, at deres Krig mod Tyskerne havde ført med sig, at Rektor Galster var blevet tvunget til at tage Orlov.

Han bar dog sin Skæbne med løftet Pande, uagtet det blev forbudt ham at opholde sig i Aalborg. Det morede iøvrigt Rektor svært, naar hans gode Venner i København, hvor han tog Ophold og heligede sig Studier, kaldte ham for »Gøngenhøvdingen«.

Rektor tænkte mere paa sine Elever end paa sig selv. Til nogle af Forældrene udtalte han, at han ofrede sig gerne, hvis det, at Tyskerne fik hans Hoved paa et Fad, kunde mildne det for Drengene.

Paa den Tid, da Churchill-Clubben blev sat fast, var Tyskerne iøvrigt meget irritable som Følge af, at Christmas Møller netop samme Dag, som de blev anholdt, var stukket til Sverige.

Der var meget ringe Sandsynlighed for, at det danske Politi fik Lov til at beholde Sagen. Men der blev sat alt ind derpaa fra de danske Politimyndigheders Side, og det lykkedes. De lagde ikke Skjul paa deres Sympati for Drengene, der blev behandlet saa hensynsfuldt, som det overhovedet var muligt under de givne Forhold, baade da de sad i Varetægtsarresten i Aalborg og senere, da de blev anbragt i Nyborg Statsfængsel, hvor de, der sad længst, maatte tilbringe to Aar.

Hvad der styrkede dem under Fængselsopholdet, var den Sympati, de hørte om fra saa mange Sider, og saa den gode Samvittighed!! De havde intet at angre. Da Dommen var faldet ved Københavns Byret, der var sat i Aalborg, gik deres lokale Forsvarer rundt til dem og kiggede dem ind i Ansigterne med et tvedydigt Smil og sagde: »Nu fortryder I vel! Nu fortryder I vel! — I gør Fa'en, gør I.«

Og det var netop det de gjorde.

De vandrede i Fængsel med Bevidstheden om at have tjent deres Konge og deres Land, som de forstod det bedst.

EN SABOTAGEORGANISATIONS TILBLIVELSE

Af Læge Helge Kjems.

Spiren til den aktive Modstand i København begyndte i Slutningen af 1941, i kommunistiske Kredse, specielt blandt tidligere Spaniensfrivillige. I Begyndelsen sonderede man Terrænet, samlede Mandskab og Oplysninger om forskellige Ting, blandt andet om, hvor der var Sprængstoffer, hvilke Steder der blev udført tyske Arbejder, og hvorledes man skulde angribe disse. I Begyndelsen gik man meget forsigtigt frem væsentlig paa Grund af den Modstand, der var fra politiske Kredse samt paa Grund af den Modvilje mod individuel Terror, der herskede blandt kommunistiske Arbejdere og som man ogsaa havde maattet bekæmpe hos sig selv. Det var saaledes uhyre vanskeligt at skaffe Folk til Sabotagearbejde.

Man blev dog mere og mere klar over den politiske Nødvendighed af at yde aktiv Modstand. Imidlertid havde Støberiarbejder Harald Nielsen faaet samlet en lille Flok paa 6 Mand væsentlig Spaniensfrivillige. Disse 7 Mænd gik i denne Periode og eksperimenterede med forskellige Sprængstoffer, særlig prøvede de paa at fremstille Termitblandinger til Brug ved Ildspaaættelser. Endvidere blev der arbejdet med Fremstilling af forskellige Former for Helvedesmaskiner. Man udnyttede her Erfaringer fra den spanske Borgerkrig og tænkte allerede dengang paa Jernbanesabotage. Forsøgene blev foretaget i private Lejligheder. Endvidere arbejdede man med at bygge Organisationen op, skaffede Brevsteder, Depoter o. s. v. mest hos Smaahandlende. Det maa bemærkes, at Gruppen var ubevæbnet, idet det var umuligt at skaffe Vaaben til Trods for ihærdige Forsøg herpaa.

Nogen virkelig aktiv Modstand begyndte imidlertid ikke før 1942. I Juni 1942 var det lykkedes Eigil Larsen at slippe ud af Horserødlejren gennem en underjordisk Tunnel, som han sammen med et Par Kammerater havde gravet, her overtog han Ledelsen, og der blev oprettet en speciel S-Kommando til Organisation af Sabotage imod den tyske Værnemagt. Man begyndte med nogle rene Forsøg paa Sabotage paa Tømmerpladser, der leverede Tømmer til tyske Barakker.

Den første virkelige Sabotagehandling fandt Sted i Cannings

Automobilværksted i Griffenfeldtsgade 32, den 5. August 1942, hvor der til Stadighed stod snesevis af tyske Biler og som saa godt som udelukkende arbejdede for Tyskerne. Virksomheden havde længe været en Torn i Øjet paa Beboerne i Kvarteret. Efter et større Forarbejde, som bestod dels i at skaffe Oplysninger om Virksomheden, dels i at skaffe Besked om Adgangsmulighederne, gjorde man Forsøget. Det var lykkedes at komme i Forbindelse med en enkelt Arbejder, der erklærede sig villig til at lade Døren staa aaben om Aftenen, men trods denne Hjælp mislykkedes Sabotagen de første 2 Gange. Man havde benyttet de hjemmelavede Termitbomber, men disse viste sig uegnede, da der var noget galt med Lunterne. 3. Gang sprængte man Hovedindgangen ved Haandkraft, hvorefter man hældte en af Firmaets Tønder Olie ud over Trappen og antændte med en Tændstik og en »Politik«, Det var effektivt. Virksomheden brændte ned til Grunden, og der blev voldt stor Skade paa tysk Materiel. Dermed var den første store virkelige Sabotagehandling fuldbyrdet.

I Kvarteret var der stor Begejstring for, hvad der var sket, men fra Myndighederne var Svaret Loven om Sabotagevagt paa alle større Virksomheder.

Gruppen tog Konsekvenserne af de Fejl, der var begaaet med Hensyn til Sprængstofferne og søgte Forbindelse med en Tekniker, en Civilingeniør, som bistod den med Produktion af Sprængstoffer. Resultatet af Samarbejdet var, at der ligefrem blev lavet en »Kogebog« med Opskrifter paa de gængse Spræng- og Brandstoffer samt den tekniske Fremgangsmaade ved Paasættelse af Brande og Udførelse af Jernbanesabotage. Specielt fik man lavet en ny Type Termitbomber, men de havde den Skavank, at Stofferne ikke var presset haardt nok sammen, hvorfor de delte sig, saaledes at det letteste Stof flød øverst. Den maatte derfor rystes 5—6 Minutter lige inden Brugen, men til Gengæld var den saa i Stand til at bringe Temperaturen op paa ca. 3000 Grader og kunde brænde igennem en Kakkelovn.

Trods stor Paapasselighed lykkedes det en Stikker at skaffe sig Viden om Gruppens Tilholdssteder, saaledes at 3 af Medlemmerne i Efteraaret 1942 blev arresteret. Af disse blev en dømt til Døden, men senere benaadet til livsvarigt Tugthus, hvilken Straf de 2 andre ogsaa blev idømt. Disse Straffe blev afsonet i Tyskland. Med Hensyn til de øvrige Pioneres Skæbne kan oplyses, at en i Vinteren

1944 blev haardt saaret og ført til Sverige, medens en anden blev dræbt under en Ildkamp paa Tuborgvej den 26.12.1943.

Gruppen var dermed delvis sprængt, hvorfor Ledelsen tog fat paa at rekonstruere den og faa fat paa nye Folk, hvilket nu var betydeligt lettere paa Grund af den voksende Forstaaelse i Befolkningen overfor Sabotage. Efter Rekonstruktionen var man i December 1942 naaet til at have 6 Grupper à 6 Mand stadig ubevæbnede. Disciplinen i Grupperne var meget streng, man forlangte ubetinget, at ingen dansk Statsborger maatte forulempes, og ingen danske Værdier ødelægges.

Paa Grund af Sabotagevagtordningen maatte man se sig om efter mere effektive Midler, da Aktionstiden nu var begrænset. Man var endvidere saa smaat begyndt med Jernbanesabotage og havde herunder paa Grund af Mangel paa Sprængstoffer maattet bruge den Metode at løsne Skinnerne og fjerne dem med Haandkraft og bære dem ind i Skoven, hvorved flere tyske Militærtog var blevet afspoeret.

Da man havde regnet ud, at der maatte være Sprængstof, specielt Aerolit i Faxe Kalkbrud, blev en Ekspedition udrustet og sendt til Faxe, hvor de i Kalkbruddet opbrød et Arbejdsskur og medtog 80 kg Aerolit. Paa Hjemvejen blev de imidlertid standset af en Politipatrulje, der interesserede sig for, hvad de havde i Taskerne. Det lykkedes dem dog ved Hjælp af en gammel, ubrugelig Tromlepistol uden Ammunition at afvæbne Betjentene, saaledes at Gruppen herved kom i Besiddelse af sine første Vaaben. De afvæbnede Betjente havde lovet ikke at alarmere, da de havde hørt, hvad det drejede sig om, hvorfor de fik Lov til at gaa, men desværre brød de deres Løfte og satte sig straks i Forbindelse med Københavns Politi, der foranstaltede en større Politiafspærring. Herved blev 5 Ekspeditionsmedlemmer anholdt, og kun 3 slap igennem med 40 kg Aerolit i Behold efter at have kørt saa store Omveje, at de først naaede hjem efter et Par Døgn's Forløb. Disse 40 kg Sprængstof blev brugt til Sprængning af Servicestationerne Heiber og Adler paa Lyngbyvej samt til nogle Smaasprængninger paa Kystbanen.

Da man ikke regnede med at kunne skaffe flere Sprængstoffer fra Faxe Kalkbrud, maatte man se sig om efter andre Kilder, og Lederen af Gruppen fandt derefter frem til en Maskinarbejder fra Hærens Ammunitionsarsenal, som han kendte fra gammel Tid, og traf Aftale med ham om at fremskaffe Sprængstof. Det lykke-

des denne i mindre Portioner ad Gangen at smugle Trotyl og Fæng-hætter ud af Arsenalet. Senere blev Udsmuglingen sat i System, og han fik et Par Hjælpere, og paa den Maade fik Grupperne deres Behov for Sprængstoffer dækket for det første Aar, indtil Vaaben- og Sprængstofsendingerne fra England begyndte at komme regelmæssigt. Herved var der skaffet Mulighed for den første store Sabotagebølge, der gik over Landet.

Grupperne øgedes i Antal, de havde indtil da væsentlig bestaaet af Kommuniste, men da der nu paa Grund af Sabotagens Popularitet var blevet Mulighed for at udvide Hvervningen til videre Kredse, gjorde man dette og fik mange unge Arbejdere og Studenter ind med andre politiske Synspunkter, og for hvem den nationale Kamp ogsaa stod i Forgrunden.

I Begyndelsen af 1943 lykkedes det at skaffe den første større Samling Vaaben til Gruppen, idet 3 af Gruppens Medlemmer med Lederen i Spidsen tog til Holbæk Kaserne, brød ind og stjal 26 Militærpistoler. Disse Vaaben blev benyttet til Angreb paa tyske Militærdepoter, hvorved det lykkedes at skaffe saa mange Vaaben, at alle Mand blev forsynet med Pistoler og Maskinpistoler.

At det Pionerarbejde, der er blevet omtalt i denne Artikel, ikke var ufarligt, fremgaar af, at der blandt de syv første Medlemmer af Organisationen blev en dræbt, en haardtsaaret, to dødsdømt men benaadet, to idømt livsvarigt Tugthus, en anbragt i Koncentrationslejr.

Saaledes opstod Bopa, den største, den bedst udrustede og mest effektive Sabotageorganisation i Danmark. Dens Navn vil gaa over i Historien som den vigtigste Faktor indenfor den aktive Modstand imod Tyskerne i Danmark.

CHRISTIAN MICHAEL ROTTBØLL

Af Ministersekretær Børge Eriksen.

En Træl kan trives, medens Dagen lider,
en fri Mand kender man paa hans Død.

Disse Ord randt mig i Hu, da jeg en vaad og blæsende Efteraarsdag i 1942 stod ved Rottbølls friske Grav ved Børglum Kloster og sagde ham det sidste Farvel.

Hans Kære havde jordet ham i Børglum Domkirkes Abside i Valdemarernes hellige Jord og i den Egn af Danmark, som han elskede mere end nogen anden.

Børglum, med alt, hvad Navnet rummer af historisk Poesi og med de vide Synskredse over det flade, forblæste Land, var hans Barn-domshjem. Herfra havde han sin Kærlighed til Danmark, og her formedes i ham det ukuelige Frimandssind, der lyste i hans stærke Øjne, det Frimandssind, som førte ham ud i hans uegennyttige Kamp imod Landets Fjender, ud i den Kamp for Frihed, Sandhed og Ret, som skulde koste hans Liv.

Christian Michael Rottbøll fødtes den 8. Juni 1917 paa Børglum. Han blev Student i 1935 og rejste derefter til England for at sætte sig ind i engelske Forhold og for at lære Sproget. Hjemkommen herfra aftjente han sin Værnepligt ved Livgarden i København og gennemgik derefter et Delingsførerkursus paa Ollerup Gymnastikhøjskole. Han rejste siden til Sydamerika og var i Argentina, da Krigen brød ud i Europa. Han begav sig straks paa Hjemrejsen, men inden han naaede hjem til Danmark, var den finsk-russiske Krig brudt ud. Rottbøll meldte sig ved sin Hjemkomst som Frivillig til den finske Vinterkrig, og han opholdt sig i Finland til denne Krigs Afslutning, hvorefter han vendte tilbage til Danmark.

Efter den 9. April 1940 begyndte han sammen med Soldaterkammerater at bekriige den Fjende, der havde besat vort Land, og han forsøgte paa forskellig Maade at komme til England, for derovre fra at være med til at bekæmpe Tyskerne. Hans første Forsøg paa at komme til England mislykkedes. Han forsøgte at komme med Baad fra Vestkysten, og da det ikke lykkedes, forsøgte han sammen med andre at flyve derover i en lille privat Flyvemaskine, som han sammen med andre fik rigget til. Der blev desværre ikke Plads til Rottbøll, saa han maatte staa alene tilbage og se Maskinen forsvinde med Kurs mod Frihedens forjættede Ø.

Da den finsk-russiske Krig brød ud i Sommeren 1941, fik han endelig sin Chance. Han meldte sig som Frivillig til den finske Hær og opnaaede derved Indrejsetilladelse til Sverige. Ankomsten til Stockholm stod han imidlertid af Toget og henvendte sig paa det engelske Gesandtskab med sit Ønske om at komme til London. Endelig lykkedes det, og han kom med en Maskine fra Bromma Flyveplads til London, hvor han blev optaget i Kongens Æresregiment »The Buffs«, og der fik han sin Uddannelse som Faldskærmsmand.

Der var paa det Tidspunkt opnaaet en spinkel Kontakt mellem England og den danske Modstandsbevægelse, saaledes at der kunde organiseres en Modtagelse for Rottbøll og hans Fæller, da de ankom til Danmark i April Maaned 1942. Før det lykkedes Maskinen at sætte Rottbøll og hans Mænd ned havde de allerede 2 Gange før været over Danmark for at blive kastet ned, men Motorskade havde begge Gange tvunget Maskinen til at vende om. Tredie Gang gik det, og de blev kastet ned ved Jyderup. Rottbølls første Berøring med dansk Jord kunde ikke siges at være heldig, idet han kvæstede det ene Ben. Trods Smerterne var han dog saa klar, at han kunde naa at kravle ind under en Busk og gemme sig der, inden han besvimed. Da han kom til sig selv, var Solen staaet op, og hans Fæller og Modstandsfolkene var forsvundne. Det lykkedes ham dog at komme i Besiddelse af en Cykle, og paa den kørte han til Holbæk, hvorfra han med Toget rejste til København.

Her begyndte han straks sit Arbejde, som skulde være at organisere den begyndende Modstand. Det var et meget svært Arbejde, han havde paataget sig, til Tider kunde man næsten synes, at det var for svært, for det Danmark, han faldt ned i fra Skyerne den Aprilmorgen i 1942, var slet ikke belavet paa den Slags Modstand. Krigens haarde Virkelighed havde holdt sig borte fra Danmark i saa mange Aar, og vi havde glemt, at det til Tider kan være nødvendigt at skyde andre Mennesker og ødelægge Værdier, som er os kære. Vi var blevet fremmede overfor Krigens Midler, og det tog Tid, før vi blev fortrolige med dem. Saa meget mere betydelig var Rottbølls Indsats, og saa meget mere maa vi skønne paa hans Arbejde i vor Frihedskamps første spæde Tid.

Hans Opgave var som sagt at organisere Modstanden mod Fjenden. Han skulde søge Kontakt med danske Kredse, der vilde være med i den direkte Kamp, han skulde sørge for Logi til sig og sine Folk og etablere Radioforbindelse med London. Endelig skulde han finde Folk, der kunde uddannes i Brug af Vaaben og Sprængstof, og som atter kunde instruere andre. Alt dette maatte gøres under stadig Frygt for det danske Politi og de danske Myndigheder, der paa det Tidspunkt ikke var vaagnet til Erkendelse af Kampens Nødvendighed, selv om enkelte Politifolk allerede dengang var med.

I Begyndelsen af Juli Maaned 1942 var Rottbøll naaet saa vidt med sit Organisationsarbejde, at man nødvendigvis maatte have nogle

flere Hjælpere fra London, ligesom han ogsaa skulde bruge Sprængstoffer og Radioapparater. Der blev derfor planlagt en Modtagelse af disse Ting, og Stedet, hvor Nedkastningen skulde finde Sted, blev efter en Konference med illegale Personer bestemt til at være Kronprinsens Jagtdistrikt i Trend. Rottbøll rejste selv til Jylland, hvor han som Hjælper havde Christian U. Hansen og Erik Nymann, der boede i Telt ude ved selve Pladsen, hvor Nedkastningerne skulde finde Sted. Han fik dengang ogsaa stor Hjælp af Dyr læge Sonne, Farsø, der kørte Sprængstofferne bort fra Modtagelsesstedet i sin Bil. Desværre skete der under Modtagelsen et Uheld, idet en af de nedkastede Skærme ikke kunde findes. Skærmen fandtes Dagen efter af en Kontrolassistent, som overgav den til Sognefogden, der atter afleverede den til Politimesteren i Nibe. Dette resulterede i, at det danske Politi foretog en stor Udrykning for at finde de Personer, der formentlig var kommet ned. Folkene naaede dog at slippe væk og tage Ophold paa en Højskole, hvor der netop i de Dage var Svømmeopvisning, og der lykkedes det dem at skjule sig blandt de mange Tilskuere.

Rottbølls Hjælpere, Christian U. Hansen og Erik Nymann, er begge senere faldet i Frihedskampen.

Dette var den første Modtagelse, Rottbøll organiserede, og en af de allerførste overhovedet. Modtagelsesarbejdet blev senere udbygget og udviklet og fik efterhaanden meget store Former, saaledes at man ved Krigens Afslutning havde 280 Modtagelsespladser til Raadighed. Hele dette mægtige Arbejde kan man sige, at Rottbøll var med til lægge Grunden for. I det hele taget var han utrættelig i sit Arbejde paa at udbygge Organisationen, og det var betegnende for ham, at han, da hans Radiotelegrafist »lille Dres« ved Politiets Storm paa den Lejlighed i Vanløse, hvor han sad og sendte, maatte tage Gift, var fast og urokelig i sin Beslutning om at blive i Landet og fortsætte Arbejdet paa Trods af, at man maatte skønne, at Politiet ved denne Lejlighed havde faaet meget gode Spor at arbejde efter.

Paa Kongens Fødselsdag den 26. September 1942 mødte han sin Skæbne i den Lejlighed paa Østerbro, hvor han holdt til den sidste Tid. Her blev han overrumplet af det danske Politi, som trængte ind til ham og dræbte ham med en Kugle gennem Hovedet og 11 Skud gennem Kroppen.

Rottbøll, der elskede sit Land som faa, og som gjorde det store

banebrydende Arbejde i den første meget vanskelige Tid, maatte dø for sine Landsmænds Kugler. Lad os tænke paa det en Gang imellem i Befrielsens Overmod.

Horisonten hang sløret af drivende Regn, og den døende Sommer fældede sine vaade, gule Blade paa Rottbølls Grav, da jeg besøgte den i 1942, men ligesom Bladene afløstes af nye Blade, da Vaaren igen grønnede Landet, saaledes stod der ogsaa nye Mænd rede efter Rottbølls Død til at føre det Arbejde videre, som han kæmpede og døde for. Det Arbejde, der resulterede i de store Sabotager og i de 45,000 bevæbnede Mænd den 5. Maj 1945.

Derfor vil han aldrig blive glemt.

RETSHAANDHÆVELSEN

HOS STATSADVOKATEN FOR SÆRLIGE ANLIGGENDER

Af Poliadvokat Bjerregaard.

Umiddelbart efter Besættelsen den 9. April 1940 blev der fra tysk Side fremsat Forslag om Udpegelse af en Forbindelsestjenestemand til Sikring af Samarbejdet mellem dansk Politi og de tyske militære Myndigheder i Bestræbelserne for at modvirke Spionage, Sabotage og nedbrydende Virksomhed, og der blev fra tysk Side lagt særlig Vægt paa, at alle Sager af denne Art blev henlagt under en enkelt Embedsmand. Den 15. April 1940 blev derefter alle Straffesager, hvori der fremsattes Sigtelser af den nævnte Art, henlagt under en enkelt Statsadvokat, der siden Juli 1941 blev benævnt »Statsadvokaten for særlige Anliggender«.

I Betragtning af, at Afdelingen udelukkende behandlede Straffesager mod Personer, der paa en eller anden Maade havde forset sig mod Tyskerne, kan det ikke undre, at Afdelingens Personale blev betragtet med Mistro i vide Kredse af Befolkningen, som værende Personer, der var Tyskernes Haandlangere og ikke gode Danske.

Den 1.7.1941 blev jeg forflyttet til Tjeneste i Afdelingen meget mod mit Ønske, idet ogsaa jeg saa med skeptiske Øjne paa Arbejdet der, og under alle Omstændigheder ikke ønskede at have med politiske Sager at gøre. Men hvad nyttede Protest, naar man er Tjenestemand. Nogen skulde jo være med til Arbejdet, og jeg blev forflyttet.

Jeg havde dog ikke været mange Dage i Afdelingen, før jeg blev klar over, at det var uden Grund, man nærrede Mistro til Afdelingen. Alle i Afdelingen var nemlig enige om i videst mulige Omfang at sabotere Sagerne, saaledes at Tyskerne fik Kendskab til saa lidt som muligt og saa faa Danske som muligt blev straffet. Dette vil formentlig ogsaa tydelig fremgaa af de spredte Træk, jeg i det følgende skal fremdrage fra Afdelingens brogede Virksomhed.

Et af de første kedelige Job, jeg fik, var i Oktober 1941 at rejse til Esbjerg, for der som dansk Repræsentant at være til Stede ved en tysk Krigsretssag mod 8 danske Statsborgere, der havde huset eller paa anden Maade hjulpet en tysk Desertør. Tyskerne havde været utilfreds med de hidtil af danske Domstole afsagte Domme i tilsvarende Sager og vilde nu statuere et Eksempel til Skræk og Advarsel, samt for at vise de danske Myndigheder, hvor høje Straffe man krævede fra tysk Side. Det var dog en stor Trøst at vide, at det i Forvejen fra tysk Side var meddelt, at Straffene ikke vilde komme til Afsoning, da Dommen som nævnt blot skulde offentliggøres som Advarsel til ligesindede. Krigsretssagen foregik i Gymnastiksalen paa en Skole i Esbjerg den 9.10.1941. Retten blev beklædt af en tysk Krigsretsdommer som Leder og en Officer og en Underofficer som Bisiddere. Som Anklager fungerede en tysk Officer, der var uddannet Jurist og rutineret i Straffesager, medens der som Forsvarer fungerede en Underofficer, der i hvert Fald ikke var rutineret i Straffesager og forøvrigt ikke var Jurist. Dansk Forsvarer kunde ikke tilstedes Adgang. Selve Afhøringen foregik ved Hjælp af Tolk, — en tysk Soldat fra Sønderjylland, som baade de danske og tyske Parter havde vanskeligt ved at forstaa. De Tiltalte, der for Størstedelen var Landmænd, tilstod aabent, hvad de havde gjort og udtalte til deres Forsvar kun, at de havde handlet af Medlidenhed, og at de som Danske ikke mente, at de kunde dømmes ved en tysk Krigsret. Saavel Anklager som Forsvarer var dog enige om, at Sagen ifølge Folkerettens almindelige Regler kunde paadømmes ved tysk Krigsret, samt at det var en alvorlig Forseelse, der krævede en eksemplarisk Straf. Dommen lød paa 1 Aars Fængsel for de syvs Vedkommende, medens den ottende blev idømt 6 Maaneders Fængsel. Det blev samtidig meddelt, at de dømte ikke kunde paaanke Sagen til højere Instans, men at det var muligt, at den tyske General, hvis han var utilfreds med Dommen, indbragte Sagen for en ny Krigsret. Af en eller anden mærkelig Grund maa Tyskerne senere have fortrudt Sagen, for ikke blot kom Straffene ikke til Afsoning, men Dommen blev heller aldrig offentliggjort til Skræk og Advarsel.

I Begyndelsen af 1942 mødte jeg yderligere 2 Gange som dansk Repræsentant i tyske Krigsretter i København, den ene Gang i Marinekrigsretten paa Hotel Phønix, den anden Gang i Luftvaabnets Krigsret ude paa Strandvejen. I begge disse Sager var

tyske Soldater tiltalt for at have myrdet danske Statsborgere. Der blev ført adskillige danske og enkelte tyske Vidner, og der er ikke Tvivl om, at Soldaterne ved en dansk Domstol vilde være blevet dømt for Manddrab. — Men det gik anderledes hos Tyskerne. Saavel Anklager om Forsvarer var enige om, at samtlige danske Vidner var tysk fjendtlig indstillet, og at deres Forklaringer som Følge heraf var om ikke direkte løgnagtige, saa dog stærkt præget heraf. De tyske Vidner var derimod upartiske og derfor absolut troværdige, og det uagtet de selv havde været med i Episoderne og selvfølgelig forsøgte at dække deres Kammerat. Endvidere blev det anført, at tyske Soldater paa Grund af den danske Befolknings Modvilje mod Tyskerne tit maatte føle sig truet. Resultatet blev, at den ene Tysker blev frifundet, da han havde »handlet i Nød-værge«, medens den anden for uberettiget Brug af Vaaben blev idømt en mindre Fængselsstraf.

Det var forøvrigt et Hovedtræk i de tyske Krigsretters Indstilling til alle Sager, at tyske Soldater altid talte Sandhed, og at Danskerne var utroværdige.

I Marts 1942 blev der fra Sverrig udleveret en ung Dansker, der forklarede, at han nogle Dage forinden ved Klampenborg var gaaet ud paa Isen for at gaa over Isen til Skodsborg (det var Isvinter det Aar). Imidlertid var han paa Grund af Taage gaaet vild og endte i Stedet i Landskrona. Hans Forklaring lød i høj Grad usandsynlig, og der kunde ikke være Tvivl om, at han havde villet flygte til Sverrig, hvorfra han dog i Overensstemmelse med den da gældende Praksis blev udleveret, da han ikke havde noget politisk Motiv til at flygte. Straffen for ulovlig Udrejse af Landet var dengang Fængsel i mindst 1 Aar, og Tyskerne kendte Sagen. Da vi fandt Straffen urimelig streng i dette Tilfælde, rejste jeg til Landskrona og fik de svenske Politifolk til at forklare til Rapport, at den unge Mand straks han kom til Sverrig havde erklæret, at det var en Fejltagelse, idet han var gaaet vild paa Isen og kun ønskede at komme tilbage til Danmark, hvilket forøvrigt ogsaa fremgik af den officielle svenske Rapport, som jeg fik udleveret derovre, uagtet Sandheden var, at han straks havde bedt om at blive interneret i Sverrig. Ved Hjemkomsten blev han løsladt, og den tyske Krigsret fik tilsendt en Genpart af Rapporten fra Sverrig med Bemærkning, at Sagen var sluttet, da den unge Mand givet ikke havde haft til Hensigt at flygte.

Det var den første direkte usandfærdige Rapport, jeg har udfærdiget, men det blev ikke den sidste, og blandt de Rapporter, der blev lavet i Afdelingen i Tidens Løb, var den langt fra noget enestaaende. Mere almindeligt var det dog i Rapporten at glemme en hel Del vigtige Oplysninger uden direkte at gøre den usandfærdig, og mange danske Borgere kan takke det danske Politis Glemsomhed i denne Retning for, at de ikke er blevet straffet.

De hyppigst forekommende Sager var de almindelige »Demonstrationssager« (en Spytklad eller fornærmelig Tilraab efter en tysk Soldat eller en Feltmadras), og det var utroligt saa lidt der skulde til for at fornærme en Repræsentant for Herrefolket. Naar en Dansker gik en sen Aften ned ad Gaden og fløjtede Marseillaisen eller Tipperary, der dog begge er ret almindelige, og der tilfældig kom en Tysker i Nærheden, saa var det en Demonstration, der, hvis Tyskeren indberettede det til sin Afdeling, maatte straffes med Hæfte i 10—30 Dage. En af de mest latterlige Sager af denne Art, jeg kan huske, var følgende: En Foxterrier, der af Ejermanen blev ført i Snor, for frem og gøede ad en tysk Officer eller Underofficer, der tilfældigt gik forbi. Da den ikke havde gøet ad andre forbipasserende, var det en Demonstration, idet Hunden jo maatte være dresseret til specielt at gø, naar tyske Soldater gik forbi. Den tyske Krigsret anmodede om, at Straffesag maatte blive indledet, men Sagen blev dog ikke til noget, idet det viste sig, at Hunden ogsaa gøede ad Postbude og andre uniformerede Personer — som om en Hund overhovedet behøver at have en speciel Grund til pludselig at gø. I en anden Sag krævede Krigsretten ogsaa Straffesag gennemført, fordi en Person havde det engelske Flag paamalet sin Cykle. Det viste sig at være et engelsk Flag, der som Fabrikationsmærke var malet paa Cyklen; det findes jo paa Masser af Cykler her i Landet, og det lykkedes at faa Sagen sluttet mod, at »Flaget« blev malet over!

Det var en meget ubehagelig Bestilling at møde som Anklager i disse ofte fuldkommen latterlige Sager, som ingen dansk Myn-dighed under normale Forhold kunde drømme om at gøre noget ved, og jeg er ikke i Tvivl om, at det netop var disse Sager, der i høj Grad bidrog til at give Befolkningen det Indtryk, at Afdel-ingen kun gik Tyskernes Ærinde. Hertil maa dog siges, at Demonstrationssagerne kun blev gennemført efter tysk Krav i hver enkelt Sag, og at Afdelingen ved at sylte Sagerne, saa de efterhaanden

ikke længere havde aktuel Interesse eller ikke kunde gennemføres; f. Eks. fordi den tyske Soldat, der skulde føres som Vidne, ikke længere kunde findes, opnaaede, at over Halvdelen af disse Sager aldrig blev til noget — og det til Trods for, at de tyske Krigsretter netop i disse ubetydelige Sager udviste en forbavsende Ihærdighed. Det skete saaledes Gang paa Gang, naar den »fornærmede« tyske Soldat i Mellemtiden var forflyttet til Fronterne, og hans Vidneudsagn var afgørende for Sagens Gennemførelse, at Krigsretterne eftersendte Sagen for at finde ham og faa ham afhørt som Vidne ved en tysk Krigsret, f. Eks. ved Leningradfronten, og at Sagen derefter, naar Vidneforklaringerne efter et halvt eller helt Aars Forløb naaede til København, blev krævet fremmet til Dom.

I Sommeren og Efteraaret 1942 havde Tyskerne efterhaanden faaet saa meget Mistillid til det danske Politis Afhøringer og Evne til Opklaring af de særlige Sager, at de selv begyndte at foretage Anholdelser og Afhøringer af danske Statsborgere. I Tiden indtil 29. August 1943 var der dog altid dansk Politi med ved Anholdelserne. Det var ikke uden Betænkelighed, at det danske Politi medvirkede ved saadanne Anholdelser til tysk Fængsel, men man opnaaede dog herigennem at faa Kontrol med, hvem Tyskerne anholdt, og haabede ogsaa herigennem at bevare Muligheden for paa et senere Tidspunkt at faa disse Sager overladt til videre Undersøgelse, hvilket da ogsaa skete i de fleste Tilfælde. Hovedreglen var faktisk, at naar Tyskerne var færdige med Afhøringerne og mente, at Sagen nu var fuldt opklaret, blev de anholdte overført til de danske Myndigheder til Paadømmelse; Reglen var dog ikke uden Undtagelse, og Udviklingen gik mere og mere i Retning af, at Tyskerne selv behandlede og paadømte Sagerne.

Det var naturligvis ikke muligt i alle disse Tilfælde paa Forhaand at advare dem, der skulde anholdes — saa vilde Spillet jo snart være bragt til Ophør —; men det hændte dog ikke helt sjældent, at de Folk, der skulde anholdes, ikke var at finde — hvordan det saa kunde gaa til!

Af mere kendte Sager vil Sagen mod Vilhelm la Cour blive omtalt andetsteds, medens jeg her kort skal omtale Sagen mod Professor Chiewitz med flere; Sagen »De frie Danske« og den saakaldte »Faldskærmssag«.

Den 9.12.1942 blev Professor Chiewitz, Minister Døssing og

Landsretssagfører Prytz og andre anholdt og indsat i tysk Arrest sigtet for Udgivelsen af det illegale Blad »Frit Danmark«. Professor Mogens Fog skulde ogsaa have været anholdt, men var blevet advaret og gaaet under Jorden. Sagen vakte straks uhyre Opsigt ogsaa i Udlandet, bl. a. havde Professor Chiewitz jo kort forinden indlagt sig store Fortjenester under de finske Krige, og der blev fra de danske Myndigheders Side gjort alt for hurtigst muligt at faa Sagen overført til dansk Jurisdiktion. Den 16.12.1942 blev Chiewitz overført til dansk Arrest og den 23.1.1943 blev Døssing og Prytz ligeledes overført. Det danske Politis Arbejde med selve Sagens Opklaring indskrænkede sig i det væsentlige til Oversættelse af de tyske Forhørsakter; i hvert Fald blev der ikke opklaret mere, end der fremgik af disse. Naar Sagen først blev paadømt den 9.4.1943, skyldes det hovedsagelig taktiske Grunde, idet man regnede med, at Tyskerne efterhaanden som Tiden gik, vilde »køle af«, og samtidig fik man fra dansk Side Tid til at føle sig for hos Tyskerne ang. den Betydning, de tillagde Sagen. Det fremgik af Sagen, at Chiewitz vistnok gennem Christmas Møller var kommet i Forbindelse med de Kredse, der udgav »Frit Danmark«, og han havde herunder haft Møder med Professor Mogens Fog og Aksel Larsen. Senere havde der været enkelte Møder hos Chiewitz, hvori bl. a. Døssing og Prytz havde deltaget, og hvor man havde diskuteret Bladet. Prytz havde endvidere skrevet enkelte Artikler og Chiewitz skaffet nogle Penge til Bladet. Ved Byrettens Dom af 9.4.1943 blev Chiewitz idømt Hæfte i 8 Maaneder (÷ 121 Dage for udstaaet Varetægtsarrest), Prytz 6 Maaneder (÷ 121 Dage), og Døssing 4 Maaneder (der betragtedes som udstaaet med Varetægtsarresten).

Sagen mod »De frie Danske« begyndte den 5.9.1942, da 6 Personer blev anholdt og indsat i tysk Fængsel. Heraf var de 3 direkte Fejltagelser, der blev løsladt et Par Dage efter, og den fjerde, der gik under Navnet Viktor Hansen, men i Virkeligheden hed Hanø, viste sig at være Tyskernes Stikker i Sagen og blev omgaaende løsladt. (Tyskerne har senere indrømmet, at Hanø var Storstikker, og det fremgik af Sagen, at han havde haft Forbindelse med Inderkredsen i »De frie Danske«). Tilsyneladende fik Tyskerne ikke ret meget ud af de 2 resterende anholdte, for der skete i lang Tid ikke noget i Sagen. Tyskerne fandt dog frem til et Kælderlokale i Koldinggade, hvor der havde været et illegalt

Trykkeri, som man imidlertid havde naaet at flytte. Flytningen var dog tilsyneladende sket i Hast, idet Tyskerne fandt noget Materiale, herunder nogle Adresser, og der blev paa Grundlag heraf iværksat Aflytning af flere Telefoner. Denne Aflytning førte vistnok ikke til noget. Den 6.10.1942 anholdt Tyskerne imidlertid, antagelig efter Oplysninger givet af ovennævnte Hanø, 2 af Hovedmændene i »De frie Danske«, og derefter blev Sagen rullet op. Der blev foretaget en Række Anholdelser, ialt ca. 25, hvoraf adskillige dog blev løsladt igen efter kortere Tids Forløb. I Løbet af December Maaned lykkedes det at faa de anholdte paa nær een udleveret til Domfældelse ved dansk Domstol. Den 27.1.1943 blev der herefter rejst Tiltale ved Københavns Byret mod ialt 22 Personer, hvoraf de 9 sad fængslet. 11 Personer blev tiltalt for at have fremstillet eller paa anden Maade bistaet ved Udbredelsen af Bladet »De frie Danske«, medens de øvrige 11 blev tiltalt for at have medvirket ved illegal Udrejse, for at have ydet Bistand til Faldskærmsagenter m. v. Det fremgik af Sagen, at Bladet »De frie Danske« begyndte at udkomme i Slutningen af 1941, og at det udkom 1 Gang om Maaneden. Oplaget var første Gang 215 Eksemplarer, men allerede ved Blad Nr. 11 var det steget til 5000 Eksemplarer. Den 11.2.1943 afsagde Byretten Dom i Sagen, hvorved 3 blev frifundet, medens 18 blev idømt Fængselsstraffe fra 60 Dage og op til 8 Aar. For en enkelt blev Sagen udsat og senere sluttet.

Den 5.9.1942 begyndte den saakaldte »Faldskærmsag« — en Sag, der vakte uhyre Opsigt, ikke blot fordi det var den første Sag, hvor man direkte naaede frem til de engelske Faldskærmsagenter Kreds, men ogsaa fordi den medførte, at en dansk Politimand og 2 Faldskærmsagenter mistede Livet. De tyske Myndigheder havde længe været paa Jagt efter illegale Radiosendere, og gentagne Gange var dansk Politiet sat i Aktion i denne Anledning. Den 5.9.1942 fik Politiet paany Anmodning fra Tyskerne om at foretage en Aktion, denne Gang paa Vinkelager i København. I en Lejlighed, hvor en Radiosender viste sig at være installeret, blev en Faldskærmsagent anholdt efter en Ildkamp, hvorunder en dansk Politimand mistede Livet. Den anholdte tog imidlertid Gift og var død, inden han naaede at blive afhørt. Han blev senere identificeret som Hovmester Johannesen. Lejlighedens Indehaver blev anholdt og i Løbet af kort Tid blev der foretaget yderligere en Række Anholdelser af Personer, der paa den ene eller anden

Maade havde ydet Bistand til Faldskærmsagenter. Under den politimæssige Efterforskning blev en Faldskærmsagent Christian Michael Rottbøl, der gik under Navnet »Ras« og som nærmere omtales andetsteds, dræbt.

Under Sagens Behandling ved de danske Myndigheder blev der fra tysk Side stillet Krav om Sagens Overgang til Behandling ved tysk Krigsret, men det lykkedes dog for de danske Myndigheder at beholde Sagen til Paadømmelse ved dansk Domstol, og de under Sagen arresterede Personer var ikke paa noget Tidspunkt afgivet til tysk Fængsel eller Forhør.

Den 28.12.1942 blev der udfærdiget Anklageskrift mod ialt 11 Personer, for en stor Del Studenter, der dels havde huset Faldskærmsagenter, dels havde stillet Lejlighed til Raadighed for illegal Radiosending. 2 af de Tiltalte havde bygget en Radiosender til en Faldskærmsagent, der ved Nedkastningen havde mistet sin Sender. En enkelt af de Tiltalte havde endvidere deltaget i Udgivelsen af det illegale Blad »De frie Danske«. Ved Københavns Byrets Dom af 18.1.1941 blev 10 af de Tiltalte idømt Fængselsstraffe fra 1 Aar og 3 Mdr. til 10 Aar. Ved en senere Dom blev den sidste af de Tiltalte frifundet.

Tyskernes Interesse i denne Sag gav sig bl. a. Udtryk deri, at en Repræsentant for Tyskerne overværede hele Domsforhandlingen i Sagen — noget der ikke tidligere var sket; i hvert Fald ikke i større Sager, jeg havde ført ved Byretten.

At være Anklager i disse større Sager var som Regel ikke nær saa ubehageligt som i mange af de mindre Sager; thi i større Sager vidste de Tiltalte nemlig som oftest, at vi, der var i den særlige Afdeling, havde samme Indstilling overfor Tyskerne som de selv, ligesom de fuldt ud var klar over de ofte meget store Krav, Tyskerne stillede til Straffens Størrelse, samt Risikoen for at Tyskerne selv overtog og paadømte Sagerne.

I Afdelingen havde vi dog ogsaa engang imellem virkelig muntre Oplevelser, og jeg vil slutte med at gengive en saadan. Omkring Nytaar 1942 meddelte Tyskerne, at der gik en Person paa Vesterbro med kommunistisk Propaganda. Han blev anholdt og fundet i Besiddelse af nogle kommunistiske Skrifter, men nægtede at oplyse noget om, hvorfra han havde dem, eller hvad de skulde bruges til. Først efter nogle Dages Forløb besluttede han sig til at tale og oplyste nu, at han var Stikker for Tyskerne, og at han

havde Paalæg om under ingen Omstændigheder at fortælle dette til nogen, hvad han dog nu følte sig nødt til for at blive løsladt. Den Dag, han blev anholdt, havde han netop sammen med andre Stikkere af Tyskerne faaet udleveret nogle illegale Skrifter, saa de kunde se, hvad det var, de skulde opsnuse hos gode Danskere. Hans Forklaring viste sig at være rigtig, og han kunde takke en af sine »Stikker-Kollegaer« for sin Anholdelse, idet Kollegaen, der var i Pengetrang, havde stukket ham til Tyskerne for at faa Dusør udbetalt. (Der var Dusør pr. Offer). Desværre maatte vi dengang løslade Manden, ligesom vi ikke maatte røre den »gode Kollega«, der havde stukket ham.

SAGEN MOD DR. VILH. LA COUR

Af Redaktør Ernst Fr. Hansen.

Optakten til den Sag mod Dr. Vilh. la Cour, der resulterede i hans Afskedigelse fra sit Embede, maa søges i hans jyske Foredragsrejse umiddelbart før Arrestationen. Han havde fra 23. September til 12. December 1941 maattet afsone en Hæftestraf for den i Februar Maaned udgivne Pjece »*Ord til os i Dag*«. Under Afsoningen havde han udarbejdet en ny Pjece »*Med Lov skal Land bygges*«, og inden den udsendtes, talte han om dette og andre tidligere luftede Emner paa Møder Landet over. Efter en kort Tids Hvile, som benyttedes til Udarbejdelsen af endnu en Pjece »*Fagre nye Ordning*«, som desværre forblev ufuldendt, rejste han den 19. Januar atter ud. Det var Tanken at holde ni Møder i Jylland, men Rejsen blev brat afbrudt. Gestapo havde en Aften været paa Besøg i Hjemmet i Birkerød efter hvad en Telefonopringning til Jelling fortalte. Turen gik saa tilbage igen til Hovedstaden for at sondere Terrænet, og videre fulgte et Forhør for den tyske Krigsret og Anholdelse af det danske Politi.

Dr. la Cour havde paa dette Tidspunkt Orlov fra sin Lektorvirksomhed til historisk videnskabelige Studier. Denne Orlov smagte ikke Tyskerne, der i meget udpræget Grad havde haft Opmærksomheden henvendt paa Dr. la Cours Foredragsvirksomhed.

Under Forhøret hos den tyske Krigsretsraad *Dr. Johannsen* erklærede denne, at det navnlig drejede sig om en Sag rejst paa Grundlag

af Ytringer, som la Cour paastodes at have fremsat paa et Møde i Damhuskroen den 4. Februar. Med megen Vægt blev det foreholdt Vidnerne, at de kunde idømmes indtil 5 Aars Tugthus, hvis de ikke talte Sandhed. Statsadvokat *Kjalke*, der hørte om Sagen og erfarede, at den hverken drejede sig om Sabotage eller Spionage men om Anklager begrundet ved et Foredrag, blev straks interesseret. Han var klar over, at her var Tale om slet og ret et alvorligt tysk Overgreb!

Til noget saadant havde Tyskerne ikke den fjerneste Hjemmel. Kunde det faa Lov at gaa upaataalt hen, kunde de jo efterhaanden tillade sig adskilligt.

Han sørgede for, at der omgaaende blev optaget Politirapport over det passerede, og da denne var i Orden, henvendte han sig til Dr. Johannsen for at spørge, hvad Mening var. Han mødte kun pure Afvisning og en Bemærkning om at en Samtale først kunde finde Sted senere.

Der skete Henvendelse til General Lüdtke med Protest mod det skete. Han kendte ikke det fjerneste til, hvad der var foregaaet. Det oplystes, at det var den tyske Befuldmægtigede, Hr. *v. Renthe-Fink*, der havde givet de fornødne Ordre til Dr. Johannsen. Det var altsaa givet, at Protesten maatte nedlægges overfor Gesandtskabet. Det kom til Forhandling i Udenrigsministeriet, men Gesandten krævede Arrestation, og Arrestordren blev udstedt den 2. Februar.

Siden skete der alvorligere Ting. Sagen gik fra Tyskerne efter Udleveringen og det følgende Ophold i tysk Celle i Vestre Fængsel tilbage til de danske Myndigheder og deraf følgende Ophold i dansk Fængsel. Der blev Vidneafhøring i Byretten og Forundersøgelsen udvidedes. Vidneafhøringerne gav efter Statsadvokatens Synspunkt et fuldstændig negativt Resultat. Men saa forelagde man Dr. la Cour nye Udtalelser bl. a. paa et Gymnasiastmøde i Aalborg. Voldsomme tyske Bskyldninger rettedes mod Dr. la Cour — og ikke nok dermed. Men man fandt det højst mystisk, at dette Møde i den kristelige Gymnasiastbevægelses Aalborg Kreds havde været afholdt »im Keller der Kirche« (!) Det var noget meget graverende — altsaa helt nede under Jorden. Det *maatte* være en skinbarlig S sammensværgelse.

Dr. la Cours Sag stod, efter hvad Dr. Johannsen paastod, rigtig skidt! En Stikker havde leveret et fuldkommen løgnagtigt Referat af Mødet i Aalborg, og Tyskerne bebrejdede nu de danske Myndigheder, at de ikke gik haardt til Værks. Det var jo himmelraabende,

hvad der var sagt paa Aalborg-Mødet. Statsadvokat Kjalke foretog Afhøringer i Aalborg og kom hjem fra en fuldstændig resultatløs Rejse. Afhøringerne havde ikke givet det fjerneste Holdepunkt for de tyske Beskyldninger. Siden fulgte Forhør i Aabenraa og Tønder, der blev Tale em frivillig Internering — som man mente, det var bedst at afvise — og Tyskerne stod vedblivende paa det Standpunkt, at de havde overenskomstmæssig Ret til selv at behandle den Slags Sager. Den eneste Udvej Thune Jacobsen øjnede var den, at Dr. la Cour, efter at have overstaaet en kortvarig Straf, blev interneret.

Resultatet af hele Affæren blev, at Dr. Vilh. la Cour ved Københavns Byrets Dom af 21. Juli 1941 blev straffet med Hæfte i 80 Dage paa Grund af national Virksomhed. Denne Dom influerede ikke paa hans Orlov. Statskassen betalte fremdeles som hidtil hans Vikar.

Imidlertid vilde Dr. la Cour ikke opgive sin nationale Virksomhed. Hans Samvittighed forbød ham det. I Skrift og Tale fortsatte han at tale Rettens og Danskhedens Sag.

Men udelukkende Tak fik han ikke for sin nationalt set helt korrekte Optræden. Navnlig var man ikke saa tilfreds i Udenrigsministeriet. Udenrigsminister *Erik Scavenius* tilskrev en Dag Justitsminister Thune Jacobsen et Brev, der i høj Grad kaster Lys over hele Udenrigsministerens Holdning og Indstilling.

Brevet har følgende Ordlyd:

Udenrigsministeriet, København den 27. April 1942.

P. J. I. Journal Nr. 84 G 5/116.

Som det vil være Justitsministeriet bekendt, har Forfatteren, Dr. Vilhelm la Cours publicistiske Virksomhed i Tiden siden Besættelsen til Stadighed været af en fra dansk Synspunkt særdeles betænkelig Karakter. Hr. la Cour har bl. a. udgivet forskellige Pjecer med utilsløret og skarp tyskfjendtlig Tendens. En af disse Pjecer har — efter fremkommet Paakrav fra det tyske Gesandtskabs Side — maattet beslaglægges, og en af dem gav for et halvt Aarstid siden Anledning til en Fængselsdom paa 80 Dage. Saavel ved denne Forfattervirksomhed som ved sin Foredragsvirksomhed har Dr. la Cour i meget høj Grad bidraget til at skabe Vanskeligheder i Forhold til den tyske Besættelsesmagt. Baade har den virket til at skabe en Stemning i Kredse af Befolkningen, der ikke var i Overensstemmelse med hele den trufne Ordning, hvorefter man fra dansk Side loyalt akcepte-

rede Besættelsens Vilkaar, og den har i Forhold til de tyske Myndigheder til Stadighed fremkaldt Vanskeligheder og delvis meget alvorlige Klager. Over for Udenrigsministeriets Pressebureau har saaledes det tyske Gesandtskabs Presseattaché gentagne Gange med yderste Skarphed beklaget sig over Hr. Dr. la Cours Virksomhed og dels krævet effektive Foranstaltninger truffet over for det ene eller det andet Udslag af den, dels ogsaa givet Udtryk for, at man i givet Fald selv fra tysk Side vilde drage alvorlige Konsekvenser over for Hr. la Cour, for saa vidt han fortsatte sin Virksomhed. Tilsvarende Udtalelser er med megen Vægt blevet fremsat af den tyske Gesandt over for Udenrigsministeren.

Paa Foranledning af disse Klager har Udenrigsministeriet udover den Advarsel, som Beslaglæggelsen af et Par af Pjecerne i sig selv betød, under Forhandlinger med Hr. la Cour forsøgt at bevæge ham til i sin publicistiske Virksomhed at give Afkald paa den tyskfyndtlige Tendens. Man har fremhævet overfor ham, dels at hans Virksomhed voldte store Vanskeligheder i Forholdet til de tyske Myndigheder og indeholdt en stadig Fare for Reaktionen, som muligt kunde blive af vidtrækkende Karakter og ogsaa sætte andre Interesser end hans personlige paa Spil. Endvidere har man peget paa den meget betydelige Risiko for ham selv, som en Fortsættelse af denne Virksomhed betød. Hr. la Cour har stillet sig fuldstændig afvisende over for de Synspunkter, der saaledes blev fremført over for ham, og kategorisk afslaaet at tage noget Hensyn til dem, idet han erklærede, at han ansaa det for sin Pligt over for sin Samvittighed at fortsætte.

Det maa saaledes anses for at være klart, at der hos Dr. la Cour er Tale om en fast Beslutning om ikke at ville bøje sig for de almindelige Retningslinier, der er fastlagt mellem den danske Regering og den tyske Besættelsesmagt, og at det i denne Henseende ingen Betydning har for ham, om han ved sin Virksomhed foruden sig selv udsætter hele den trufne Ordning eller Omraader af den, f. Eks. vedrørende Pressens Virksomhed eller Forfattervirksomheden her i Landet, for den største Risiko.

Dr. la Cour har efter Udenrigsministeriets Formening mere end nogen anden dansk Publicist vanskeliggjort Regeringen dens Bestræbelser for at gennemføre den Linie, som blev fastlagt ved Beslutningerne den 9. April 1940.

Erik Scavenius.

Justitsministeriet.

Højesteretssagfører Gamborg var yderst oprørt over denne Skrivelse, som han allerede havde set, men som var Dr. la Cour ganske ukendt inden Proceduren paa Domhuset den 28. April. »Det er en aldeles uhørt Optræden«, sagde Højesteretssagfører Gamborg. Dr. la Cour fortæller, at han læste dette besynderlige Dokument uden egentlig Overraskelse. Det var jo nøjagtigt, hvad han havde ventet fra den Side.

Men der var jo ogsaa en anden Faktor i Sagen: Justitsminister Thune Jacobsen, med hvem Dr. la Cour ogsaa har et Regnskab at gøre op. Han havde i denne Sag efter la Cours Opfattelse handlet udansk — og ekspederet den famøse Skrivelse til Retten.

Udenrigsminister Scavenius' Skrivelse til Justitsministeriet kom umiddelbart før den nye Sag mod Dr. la Cour, hvorefter han ved Københavns Byret den 12. Maj 1942 paa Grund af sin nationale Virksomhed idømtes Hæfte i 4 Maaneder.

Undervisningsministeriet lod sig ikke paavirke af denne Dom. Dr. la Cours Tjenestemandforhold forblev uændret, og hans Orlovsforhold forblev som det var.

Imidlertid skete der det, at Dommen blev appelleret til Højesteret. Efter nogle Møder i Begyndelsen af Juni 1942 mellem daværende Statsminister *Buhl*, Justitsminister *Thune Jacobsen* og Højesteretspræsident *Troels G. Jørgensen* fik Dr. la Cour sin Afsked.

Det skulde snart vise sig, at Baggrunden for Afskedigelsen var Højesteretspræsidentens Indstilling og store Iver for at faa den gennemført. Originalen til Afskedigelsesbrevet var sendt til Fru Dr. la Cour i Birkerød. Selv fik la Cour en Kopi at se i Fængslet takket være Fængselsinspektør Waagensen.

Motiveringen for Afskedigelsen lød paa Tjenesteforseelse (!) — en Motivering, som naturligvis fremkaldte den største Bitterhed hos Dr. la Cour og stærk Harme blandt hans Venner og Medkæmpere. Man gættede naturligvis paa tysk Pression. Tyskerne skulde have forlangt Afskedigelsen, mente man. *Men det viste sig, at den egentlige Ophavsmand til Tanken om at sende la Cour Meddelelsen paa det graa Papir var ingen anden end Højesteretspræsidenten.*

Man læse følgende Aktstykke i Sagen — et Brev skrevet den 2. Juni 1942 af Højesteretspræsidenten til Justitsministeren. Det lyder som følger:

»Kære Hr. Justitsminister. Jeg har overfor Rigsadvokaten holdt paa og faaet vedtaget, at Sagen mod den fængslede Lektor la Cour

behandles i denne Maaned, formentlig dog først noget over Midten af denne. Afskedigelsen foreligger jo endnu ikke. Forsaavidt dette skulde staa i Forbindelse med Tvivl vedrørende Pensionsspørgsmaalet, der kunde tænkes sat i Afhængighed af Højesteretsdommens Udfald, forekommer der mig intet at være til Hinder for at foretage Afskedigelsen straks med Udskydelse af Pensionsspørgsmaalets Afgørelse, til Dommen foreligger.

Som jeg allerede tidligere har antydet, tror jeg, at det af Administrationen indtagne Standpunkt til Afskedigelsen vil kunne faa en — maaske betydelig — Indflydelse paa Bedømmelsen af la Cours Forhold, og uden Hensyn til, hvad Grunden til Administrationens Passivitet kan være, vil Retten være henvist til at holde sig til det Faktum, om Skolemyndighederne har reageret eller ikke har reageret overfor hans Virksomhed. Med venlig Hilsen Deres hengivne

(sign.) Troels G. Jørgensen.«

Man forstaar, at Dr. la Cour overraskedes, da han fik en sikker Viden om Højesteretspræsidentens Optræden. Hans Sag laa ved Afskedigelsens Tidspunkt paa Højesterets Bord. Retshandlingen havde ikke fundet Sted. Højesteret maatte altsaa lægge den allerstørste, den allerpinligste Vægt paa ikke at give sig Skær af nogen- somhelst Partitagen for eller imod den anklagede. Og saa gik Rettens Præsident hen til Administrationen og foranledigede Arrestanten afskediget faa Dage før Retten blev sat!

Chokerende var Forholdet, og det vil uden Tvivl blive nærmere belyst af Dr. la Cour, naar Tiden er inde til det. Højesterets Præsident Troels G. Jørgensen havde før Retshandlingen taget Parti i Sagen. Hvad kunde have bevirket en saadan Tagen-Parti? Ogsaa dette Problem vil sikkert blive nærmere belyst.

Der foreligger foruden Brevet fra Troels G. Jørgensen et Referat i Sagen taget af den Fuldmægtig, der behandlede den i Undervisningsministeriet.

Det fremgaar heraf, at Højesteretspræsidenten var meget ivrig for at la Cours Afskedigelse skulde finde Sted. Han gentog Gang paa Gang, inden Sagen kom til Paadømmelse i Højesteret, sin Hensigt. Han motiverede sin Holdning med Ønsket om, at der kom større Harmoni mellem Administrationens, Anklagemyndighedens og Domstolenes Forhold til la Cour, og han fandt, at Højesteret

kom i en vanskelig Stilling, naar Administrationen vedblev at forholde sig passiv.

Saa kom Afskedigelsen. Der gik Bud til Vestre Fængsel den 16. Juni med Meddelelse til la Cour, og den 17. Juni kom den til Of-fentlighedens Kundskab. Ved Højesterets Dom af 25. Juni 1942 blev Byrettens Dom af 12. Maj skærpet til Fængsel i 7 Maaneder.

Spørger man om, hvad Dr. la Cour vilde, at Højesteret skulde have gjort, maa Svaret ganske kort blive dette — som vel enhver kan tænke sig — *at den skulde have holdt sig til, hvad Grundloven og dansk Retssædvane foreskrev den og undladt i mindste Maade at skele til, hvad Hr. Scavenius opfattede som udenrigspolitisk opportunt.* En Domstol kan nemlig ikke — og skal ikke — i en civiliseret Stat lade sig benytte som politisk Instrument. — Det var det, der skete i la Cour-Sagen. Der er ingen Tvivl om, at det havde været det sundeste for Højesteret, om den havde afvist al udenretlig Pres-sion. Højesteret burde have taget Byretten til Forbillede!

Her er Dr. la Cours Opfattelse af hele denne pinlige Sag i en Nøddeskal. Mange vil være enige med ham.

VIGGO LAUSTEN. GESTAPOS FØRSTE CIVILE OFFER

Af Læge E. Dahl.

Tønder var ved at falde til Ro efter de stormfulde Dage omkring den 9. April 1940, da vi den 3. Maj fik Underretning om, at Viggo Lausten var død, død uden forudgaaende Sygdom i Gestapos Vare-tægt i et Fangehul paa Kastellet i København. Vi var nok blevet opskræmt, da han knap 14 Dage i Forvejen om Natten var blevet afhentet i sit Hjem af det danske Politi, men vi følte os alle beroliget, fordi ingen af os troede paa, at der med Rette kunde rejses nogen Sigtelse mod ham, ja, end ikke at det retsløse Gestapo skulde kunne finde det fjerneste Holdepunkt for en Anklage mod ham. Der var ganske vist i dette Tilfælde mere Grund til Frygt, fordi han som tysk Statsborger var frit Vildt for det store Riges blodplettede Politi, men disse Mennesker maatte dog ogsaa have skaffet sig Oplysning om hans personlige helt pletfri Vandel og hans Arbejde, der var rent dansk uden nogen Brod mod det stortyske Rige.

Aviserne giver store og sensationelle Artikler, Begivenheder, der

maa og skal gøre Indtryk paa Læserne, Plads paa første Side forsynet med store, prangende Overskrifter, — og dog husker jeg ikke nogen Bladmeddelelse, der har gjort større Indtryk paa mig end denne lille Notits, skrevet med de sædvanlige Typer i »Flensborg Avis« den følgende Dag, en Notits, hvis Indhold tilmed var mig bekendt:

Kaldt bort.

Gennem »Politiken« for Lørdag, som i Gaar kunde købes i Flensborg, erfarer Redaktionen følgende Meddelelse, som den ikke har faaet Underretning om paa anden Maade:

»Det tyske Gesandtskab har i Gaar meddelt Udenrigsministeriet:

Tysk Statsborger Viggo Lausten, Tønder, er, paa Grund af stærk Mistanke om, at han har gjort sig skyldig i Spionage og Landsforrædderi mod Tyskland, blevet anholdt i Henhold til domsmæssig Kendelse. Han blev 1. Maj forhørt under retslige Former. Under Indtrykket af det tungtvejende Materiale, der forelaa mod den anklagede, begik han Dagen efter Selvmord i Cellen. Dødsaaarsagen blev fastslaaet under retslige Former, efter at det danske Politi var tilkaldt.«

Den lille Meddelelse i et københavnsk Blad var den Maade, hans gamle Forældre erfarede Sønnens Død paa, andet fik heller ikke det Blad at vide, hvor han i en Aarrække havde været Medarbejder. Læg Mærke til den officielle Meddelelse, hvor der to Gange er brugt Udtrykket »under retslige Former«, — hvor lyser ikke hans Bødlers onde Samvittighed ud deraf, har de mon anet, at de derved gav sig selv et — forøvrigt længst erhvervet — Stempel paa forrygende Retsløshed.

Viggo Lausten, der var født i 1904, og altsaa ved sin Død var knap 36 Aar, havde siden 1933 virket som Lokalredaktør ved »Flensborg Avis« i Tønder. Han havde her ved sin rolige Optræden og retskafne Karakter gjort et smukt, dog ikke epokegørende Arbejde for Danskhedens Sag. Som født Flensborger forblev han tysk Statsborger. Da han blev spurgt om, hvorfor han ikke søgte dansk Borgerret, hvad han uden Tvivl let kunde have faaet, svarede han, at han altid vilde være loyal mod den tyske Stat, kun ved at vise Loyalitet mod den tyske Herbergsstat havde det danske Mindretal i Syd-slesvig Mulighed for og Ret til at kræve lige Borgerrettigheder i den

tyske Stat. Senere, da Krigen nærmede sig, holdt han fast ved sin Beslutning, selv om han, hvad han stadig ventede og var forberedt paa, skulde blive indkaldt til den tyske Hær. Krigsaarene viste, at denne ranke og retskafne Holdning ikke blot var hans, men hele det danske Mindretals, hvis Sønner alle gjorde deres statslige Pligt ved at gaa i Kamp for det Land, der nægtede dem simple borgerlige Rettigheder paa lige Fod med den øvrige Befolkning, — som Børnettillæg, fri Ret til at vælge Livsstilling og andet.

Der var to Ting, der optog Lausten og fyldte hans Tilværelse, Arbejdet for Danskheden i Grænselandet og Spejderbevægelsen. Ogsaa denne sidste ofrede han en stor Del af sin Tid. Fra Spejderbevægelsens Barneaar i Flensborg kort efter første Verdenskrig havde han med Iver deltaget deri. Som ung Mand havde vel det sportslige Fritidsliv med dets kammeratlige Samvær optaget ham mest, senere gik han med Liv og Sjæl op i de store, etiske Krav, der stilledes til Spejderen.

Den 20. April Kl. 5 om Morgenen ringede en dansk Kriminalassistent og to, ligeledes danske, Kriminalbetjente paa hans Dør. Kriminalassistenten mødte ham med Ordene: »Jeg beklager at maatte meddele Dem, at jeg har Ordre til at anholde Dem. Endvidere skal vi foretage en Ransagelse af Deres Bopæl. De er sigtet for Spionage for fremmed Magt.« Lausten erklærede, at han ikke forstod Baggrunden for en saadan Sigtelse, og han fremlagde straks Genparten af et Brev, som han i Februar havde sendt til United Press, hvori han afslog et Tilbud som Korrespondent for Vesteregnen, da han »som tysk Statsborger ikke mente at kunne korrespondere om Iagttagelser paa et krigsførende Lands Omraade.« (hans egne Optegnelser fra Arresten i Aabenraa). Han førtes straks til Arresten i Aabenraa, hvor han i et lukket Grundlovsforhør af den danske Dommer fængsledes for syv Dage efter Ordre fra Københavns Byret. Det viste sig, at Sigtelsen kom fra en i Forvejen ilde berygtet Person, Dons, der kort forinden var arresteret af det tyske Politi og ført til Flensborg. I hans Lommebog fandt man flere Navne paa danske Nordslesvigere, der alle fængsledes samtidig med Lausten.

Efter hans Død fik Fru Lausten tilbagegivet nogle Dagbogsblade fra Arrestopholdet. Da Arrestordren senere, uden yderligere Forhør, var blevet forlænget til den 4. Maj, skrev han: »Min Far og min Mor gav mig det i Vuggegave: Vær ærlig, paalidelig, vær dansk!

Jeg har prøvet at leve efter disse Regler. Den nationale Grænsekamp er gaaet mig i Blodet. Danskhedens Sag i Sønderjylland blev den Opgave, jeg tog op: Kæmp for alt, hvad du har kært, dø, om saa det gælder. Men ogsaa paa den nationale Kamps Omraade har jeg altid holdt paa den ridderlige Maade med fuld Respekt for vore nationale Modstandere. Som gammel Spejder og Gildebroder har jeg bestræbt mig for at føre mit Sct. Georgsværd i Spejderlovens og Gildelovens Aand.

Og naar saa en gammel Bekendt fra Flensborg, Jens Dons, aflægger smaa korte Besøg paa »Vestslesvigs Tidende«s Kontor og jeg der modtager ham høfligt og pænt, som jeg skylder det over for Bladets Venner, saa lader man med rolig Samvittighed Fængselsdøren klappe i efter at have faaet forelagt en Sigtelse for Spionage for fremmed Magt og faaet stillet det Spørgsmaal, om jeg kendte noget til Dons.

Endnu gælder dog Ret og Retfærdighed i Danmark tænker man ved sig selv, mens man sidder ene bag den laasede Dør, og gennemgaar i Tankerne de Samtaler, man har ført med Dons i Tidens Løb. At jeg, der var saa paapasselig med alle mistænkelige Militærsager, skulde have drevet Spionage, — Nej, det kan Dons da ikke have paastaet. Vore Samtaler har navnlig drejet sig om det dansk-syd-slesvigske Arbejde, men derfra at komme nærmere ind paa militære Hemmeligheder, som jeg ingen kender af, turde være et vidt Spring. Maaske er der i Samtalens Løb falden tilfældige Bemærkninger om Tidens Alvor og de store Tildragelser i Tyskland, om Oprustningen, som var kendt Mand og Mand imellem og som fandtes gengivet selv i tyske Blade, men derfra at give sig af med militære Hemmeligheder eller Spionage turde være en saa iøjnefaldende Forskel, at Lovgivningsmagten vidste at skelne mellem almindelig Samtale og organiseret Spionage. — — — Taalmodig Venten! Godt, at Samvittigheden er ren, særlig da jeg er tysk Statsborger.«

Den 30. April blev han sammen med de andre Fanger i samme Sag ført til København. Forinden skrev han en kort Hilsen til sin Hustru og lille Datter: Kæreste Karoline og lille Tove. Ja, saa forbereder jeg mig paa en Tur til Kongens København. Saa er der da tilsyneladende god Udsigt til, at den store Misforstaaelse aabenbares. Haaber saa inden længe at kunne tage en Ekspresamtale til Tønder. Kærlige Hilsener til eder alle — Eders Viggo.

Arresterne havde ventet at blive ført til et dansk Fængsel og for en dansk Dommer. Da de kom til København, var der ogsaa danske Politifolk til Stede, der skulde overtage dem, men samtidig ankom tysk Politi fra Kastellet. De krævede dem udleveret, og det danske Politi maatte bøje sig. Hvad der siden er sket, ved vi kun brudstykkevis.

Den følgende Dag, den 1. Maj Kl. 7 Aften, var Lausten for første Gang i egentligt Forhør, denne Gang for en tysk Krigsret. Paa Vejen til Forhørssalen møder han Journalist Bech fra Aabenraa, der ogsaa var fængslet efter Dons' Optegnelser. De fik her Lejlighed til at veksle et Par Ord. Lausten var i straalende Humør og aftalte med Bech, der var blevet løsladt efter Forhøret, at de den næste Dag skulde mødes for sammen at rejse tilbage til Sønderjylland. Hvad der er sket under Forhøret, ved vi intet om. Den næste Morgen blev Lausten fundet død i sin Celle.

Vi maa formode, at man i Krigsretten, hvor der kun var tyske Rets- og Politifolk tilstede, har benyttet de efterhaanden altfor kendte Metoder: Trusler om langvarig Indespærring og Deportation til tyske Fangeanstalter eller maaske Trusler paa Livet. Derimod har man vel næppe brugt legemlig Tortur, den holdt vistnok først paa et senere Tidspunkt sit Indtog i Danmark. Maaske kan den Omstændighed, at Dons senere blev dømt for Spionage (han fik 5 Aars Tugthus, som han afsonede i Horsens Tugthus, hvor han døde allerede i 1942) — have foranlediget Dommeren til at hævde, at han var vidende om dennes Forbrydelse. Lausten vilde da som tysk Statsborger kunne dømmes til Døden. Man har ogsaa ment, at der skulde være lagt Lausten Ord i Munden, der skulde have været fældende for danske Sydslesvigere, — noget sikkert Holdepunkt har man dog ikke derfor.

Hvad nu end kan have foranlediget hans sidste Beslutning, maa det psykiske Pres have været større, end han kunde bære. Den til daglig karakterfaste Mand med de noget drømmende Øjne har inderst inde alligevel haft for blødt et Sind, for blødt til at staa for brutal Haardhed.

Hans Lig blev ført til Retsmedicinsk Institut, hvor det den følgende Dag obduceredes. Institutets Dødsattest omtaler udførligt, i hvilken Stilling Liget blev fundet (dansk Politi maa derfor have set ham i Cellen) og beskriver de fundne Læsioner. — Dødsmaaden

viser, at selvom Modet for en Tid har forladt ham, har han atter i Dødsstunden genvundet sin faste Vilje.

Begravelsen den 9. Maj — paa Maanedsdagen for den tyske Besættelse — formede sig — saaledes følte vi det vist alle — som en tavs Protest fra den danske Befolkning i Tønder. Danebrog vajede i stort Tal langs Vejen, hvor Ligtøget kom frem. Et Utal af signerede Kranse og Blomster smykkede Kisten med Gestapos første Offer i Danmark. Hans gamle Forældre fra Flensborg havde ikke faaet Lov til at følge Sønnen til Graven, i Stedet for fulgte hele den danske Befolkning ham (endnu manglede dog nogle, endnu havde ikke hele den dansksindede Befolkning lært den ranke Holdning, som senere vistest Undertrykkerne). Ved Graven udtalte Sognepræsten, Pastor Magle bl. a.: »Vi fornemmer, at det tragiske ved hans Død er, at her har ikke blot en snæver Familiekreds lidt et smerteligt Tab, men her har to Folk tabt — og netop tabt een af dem, der skulde være Bindeled mellem vore Folk, en af dem, der rakte Haanden baade mod Nord og Syd, en af dem, der bygger Bro tværs over vore adskillende Grænser.«

Hans tilsyneladende meningsløse Død var ikke forgæves, vi følte, at selv om Rankhed og Fasted kunde synes haabløs, vilde det dog i de følgende vanskelige Aar være vort bedste og virksomste Vaaben mod vore nazistiske Undertrykkere.

*

Brev til Fru K. Lausten.

Kære Fru Lausten,

Vi lykønsker Dem med det Navn, De bærer, der nu er adlet. Vi er nogen, der begynder at længes efter at opnaa den Død, der blev Deres Mands.

Døden for Ære, Ret, Frihed, for Danmark og Kristendom.
Gud vil give jer at mødes, hvor Døden er kronet med Sejr.

Deres hengivne, Deres ærbødige

Kaj Munk.

Vedersø Pgd. i Maj 1940.

FRA KRIGENS HVERDAG

JEG HAR ARBEJDE TIL DIG

Af Entreprenør Jens Gregersen.

En Krig bringer mange Episoder.

Det begyndte med, at en af mine Kolleger laante mit Nivellerinstrument. Det var i Maj 1940, og da jeg gik for at hente det, fik jeg den Besked paa Kontoret: »Det kan vi ikke undvære,« »vi har faaet noget Arbejde paa Flyveplads Vest og bruger det hele Tiden.«

Jeg tror nok, jeg rødmede. Jeg havde lagt Mærke til den Hunger, der ogsaa var over mange af den danske Haandværkerstand efter at faa fat i Tyskernes Penge, som de slog om sig med, selvom de ogsaa i et godt Lag kunde forbande dem som Danmarks Undertrykkere. I hvert Fald blev jeg rasende, pumpede min Cykel og spurtede ud »Vest«, hvor man havde sagt mig, at jeg kunde træffe Entreprenøren.

— Jo, selvfølgelig, jo vist burde han have fortalt mig, hvortil han skulde bruge Instrumentet; men det havde ikke lidt nogen Overlast og selvfølgelig skulde jeg have min Betaling, stor Betaling, naar blot han maatte beholde det.

Mens vi diskuterede, kom den tyske Bygningsleder hen til os, og jeg blev præsenteret for ham. — Jah wohl! Han var glad for at træffe mig. Den tyske Værnemagt havde Brug for mange dygtige Haandværkere og Entreprenører . . . og han havde tre Barakker til mig.

Jeg undskyldte mig imidlertid. Jeg kunde ikke paatage mig mere Arbejde end jeg allerede havde, da Vognmænd og enkelte Materialer ikke var til at skaffe. Efter en Del Snakken frem og tilbage sagde han: »Naa, ja, ja, . . . maaske senere?« Og jeg troede, at Sagen dermed var stillet i Bero. Men den tyske Værnemagts Folk var ihærdige. En Nat en Uges Tid senere ved 23-Tiden blev der

ringet paa min Dørklokke, og den høje Bauleiter traadte smilende ind og forklarede, at han den næste Dag absolut maatte have bygget en Mur tværs over et Kontorlokale, ikke ret høj eller ret lang, han viste med Haanden, saa det vilde jeg vel ikke nægte at udføre for ham? Naar Arbejdet var færdigt, kunde jeg blot komme med Regningen.

Jeg oplyste ham imidlertid om, at den næste Dag var en Søndag, og at alle Materialforretninger var lukkede, ligesom det vilde være vanskeligt at skaffe Folk. Men han blev ved, hans Øjne lynede, han kaldte mig trodsig og lovede mig, at jeg nok skulde komme til at arbejde for ham. Da han knaldede Døren i efter sig, mumlede han, jeg tror det var . . . dumme Däne!

Og nu gik det Slag i Slag. Eftersom Krigen skred frem, blev Tyskerne ogsaa mere ihærdige, ubehagelige og paagaende overfor de Haandværkere, der ikke vilde underlægge sig Hr. Hitlers Førerskab. Snart kom Bygningslederen selv, eller han sendte en af sine Haandlangere eller blot sendte Bud, jeg skulde komme paa Kontoret, da de havde noget Arbejde til mig. Tilsidst, det var i Efteraaret 1944, da det næsten var umuligt at skaffe Materialer af nogen Slags frem, fik jeg skarpt antydet, at jeg vel nok var klar over, at hvis jeg ikke frivilligt vilde arbejde for Tyskerne, kunde de tvinge mig til det, tvinge mig til at aflevere mine Maskiner og mine Stillaadser for en Pris, de selv fandt passende. Og da jeg koldblodigt svarede: »Den Tid den Sorg,« brølede man mig ind i Ansigtet, at jeg snart skulde høre igen.

Jeg maa indrømme, at det ofte var fristende at modtage de store Penge, som Tyskerne tilbød for deres Arbejder. Mange af mine Kolleger blev for en Tid (ja, man har vel Lov til at sige en Tid, nu hvor Opgørelsens Dag staar for Døren) holdne Mænd, der kunde køre i Bil paa tysk Benzin og leve højt. Men jeg er glad for, at jeg ikke lod mig friste. Krigens Arbejde, i hvilken Form det end udføres, bringer ingen Glæde eller Velsignelse. Tyskerne kom her som Danskernes Undertrykkere. Jeg har altid først og fremmest set paa mit Land, som Landet hvor jeg blev født. Jeg havde en Pligt til at kæmpe for det og at trodse det onde, som truede det. Skulde der bygges, lægges Sten paa Sten, skulde det være til dets Lykke og Fremme og ikke til at hjælpe dets Undertrykkere til at vinde i en Sag, der ikke var dansk.

EN LOKOMOTIVFØRER FORTÆLLER

Af Lokomotivfører Anders Andersen.

Den 9. April 1940 skulde jeg — som forud bestemt — Klokken 6 køre det første Morgentog fra Tønder til Esbjerg. Før Tiden blev jeg vækket af mine Husfæller, der meddelte, at det sværmede med tyske Soldater i Gaderne. Jeg skyndte mig ud til Remisen. Mens jeg ilede gennem Byen, mødte jeg mange Hjemmetyskere, af hvilke jeg kendte de fleste, de bar Hagekorsflag og Gaden var deres. Det følte de, og det lod de os andre forstaa. Baade selve Gaden og Fortovene. Vi Danskes Plads var værsgo' i Rendestenen.

Med blandede Følelser vandrede jeg til Remisen. Det blev ikke bedre, da tyske Soldater — efter at jeg havde faaet Lokomotivet spændt for — lagde sig paa Maven i Sporet med Maskingeværer pegende imod mig. Meningen var ikke til at tage fejl af. Det kogte i mig. Men der var jo ikke andet at gøre end afvente Begivenhedernes Gang.

Noget efter kørte et Pansertog med Dødningehoveder paamaalet op lige foran min Maskine og med Kanonpiben stikkende ind i Førerhuset. Maaske var det Meningen, at Tyskerne vilde drille eller forskrække mig, men oplagt til Sjov var jeg ikke. At en Rengøringsmand, hvis Hovedbeskæftigelse hidtil havde været at rense Latrinerne paa Tønder Station, nu pludselig optraadte som »stor Mand« med Hagekorsflag og i Uniform og lange Støvler og hvad der nu altsammen hørte til, gjorde ikke mit Humør bedre.

Omsider fik jeg saa Ordre til at køre — med det tyske Pansertog foran mig. Da det ikke kunde køre mere end 30 km i Timen — og vi iøvrigt maatte holde ved hver Station — naaede vi først til Esbjerg med tre Timers Forsinkelse. Paa Landevejen, der følger Banen til Ribe, var der en uendelig Karavane af tyske Biler og rullende Materiel, jeg saa kun tyske Soldater paa denne lange Strækning.

Da vi kom til Esbjerg, var Besættelsen her jo forlængst fuldbyrdet. Det svirrede overalt med tyske Soldater, og inde paa Jernbanestationen hersede min Sandten Latrinrensere fra Tønder med Personalet, som troede at han mindst var »Hauptmann«. Men jeg gjorde dem opmærksom paa, hvem »den store Mand« var, saa Piben kunde

faa en anden Lyd. Latrinrenseren mistede pludselig sin Magt og Myndighed; den Tilfredsstillelse og Glæde havde jeg da midt i alt det sørgelige.

I Krigsaarene har ikke mindst vi Jernbanefolk været ude for Farer og Vanskeligheder. Navnlig i de sidste Krigsjaar kørte vi jo bogstavelig med Døden eller Fare for Død og Lemlæstelse i Følge. En Dag fik en af mine Kolleger en Kugle gennem sin ene Øreflip, en anden reddede Livet, ved at han under et Flyverangreb paa Tinglev Station instinktivt smed sig ned paa Fyrpladsen; Maskinen blev gennemhullet. En tredie Lokomotivfører blev skudt ned i sin Maskine, en anden saa haardt forbrændt, at han døde to Dage efter. Og saadan kunde jeg blive ved.

Natten til den 8. November 1944 var jeg ude paa en særlig spændende Tur. Jeg skulde føre et tysk Tropictransporttog fra Tønder til den tyske Lejr i Oksbøl ved Varde. Kort efter Afgang havde Sabotører sprængt to Vandtaarne og to Blokposter i Esbjerg og det store Signalhus paa Bramminge Station i Luften og havde gjort det saa grundigt, at der ikke var Sten paa Sten tilbage. Undervejs fik vi Telegram om, at der ogsaa var sprængt to Signalthuse i Varde. Jeg skal ikke nægte, at jeg blev lidt beklemmt og tænkte: Hvor langt mon vi naar i denne Nat? — Vi naaede til Hvidding ved Ribe; her blev alle de tyske Soldater ladet ud. I et Par Dage var Forbindelsen til og fra Esbjerg fuldstændig blokeret.

Hvordan vi Jernbanefolk saa paa Sabotagen?

De allerfleste havde det afgjort som jeg, at det jublede i dem, naar de hørte om en vellykket Sabotagehandling til Forstyrrelse af de tyske Tropictransporter eller den tyske Krigsindustri. Vi gik jo ud fra, at det, som skete, skete efter en vel tilrettelagt Plan, altsaa for at skade Tyskernes Krigsførelse. De allerfleste af os sympatiserede sikkert som jeg med Sabotagen og tog gerne lidt Besvær, som den voldte, med, ikke mindst os Jernbanefolk gav den jo til Tider dobbelt Arbejde. Tit og ofte forlængedes vor Arbejdsdag med 3—4 Timer eller længere. Saa kunde det hænde — det er jo menneskeligt — at vi et Øjeblik kunde udbryde: Gid Fanden havde de Sabotører! Men som sagt: Vor Sympati havde de nu alligevel.

De tyske Jernbanefolk heroppe var saamænd ret flinke, men vi snakkede nu ikke ret meget med dem. Vi undgik det jo mest muligt. Det hed sig til at begynde med, at de var meget dygtige. Den Opfattelse havde vi nu slet ikke. Vi kunde køre med deres Tog, men

de ikke med vore. Under den 24 Timers Strejke i Anledning af Aktionerne mod de danske Politifolk havde vi i Tønder, som det skete andre Steder, slukket under Kedlerne, inden vi forlod vore Maskiner. Tyskerne maatte til at fyre op og prøvede dernæst forgæves i tre Timer at faa Maskinerne til at køre. De kunde ikke — og der kom intet Tog fra Tønder i det Døgn.

De tyske Jernbanefolk, som var heroppe, var sandsynligvis tiltænkt Opgaver i Tilfælde af en engelsk-amerikansk Invasion. Med hvert af de tyske Troppetog fulgte efter tysk Ordre en dansk Lokomotivfører, der skulde »lodse« Toget igennem og iøvrigt ordne det fornødne paa Stationerne. Det var slet ikke noget rart Job. Bare vi endda selv stod ved Rattet. Som en tysk Lokomotivfører engang sagde til mig: Vi maa køre meget forsigtigt. Der ligger en Sabotør eller Spion under hver Svelle!

Apropos Sabotagen i Bramminge den 8. November.

Jeg kom dertil kort efter og hørte Folk tale med Beundring om det, der var sket. En Overportør havde haft Vagten i Signalhuset, ud for hvilket et stort tysk Troppetog holdt. Togets Mandskab og mange andre tyske Soldater promenerede i den halvlyse Nattetime paa Stationen. Pludselig entrede tre Mand op ad den høje Trappe til Signalhuset. Overportøren blev hurtigt overmandet og de nødvendige Bomber anbragt. Sammen forlod Sabotørerne, medførende den forbløffede Overportør, derpaa i største Ro den dødsdømte Bygning, alt imens de tyske Soldater vankede frem og tilbage. Sabotørerne samlede nu Stationens Personale og meddelte dem, hvad der forestod. De fik Ordre til at gaa ud paa Gaden bort fra Stationen, om senest 10 Minutter vilde Eksplosionen finde Sted. Otte Minutter efter røg Signalhuset i Luften; en af de tyske Soldater blev, siddende i et Automobil i en Jernbanevogn, dræbt af en Svelle. Hillemand, hvor blev Tyskerne forskrækkede! Den øverstkommanderende — og andre med ham — gik helt fra Snøvsen. Det var vel nok ogsaa dristigt gjort, sprænge Bramminge Stations »Hjerte« lige for Næsen af flere Hundrede tyske Soldater.

Hatten af for vore Sabotører!

HANDELSREJSENDE UNDER KRIGEN

Af Repræsentant E. Kruse Agerschou.

For vort Lands Tusinder af Handelsrejsende betød Besættelsen en fuldstændig Omvæltning i det daglige Liv.

I dette Erhverv var den lille Personbil ofte Forudsætningen for i det hele taget at opnaa en Stilling, og den anskaffedes i mange Tilfælde privat og nødvendiggjorde ikke smaa økonomiske Ofre, hurtigt maatte den »sættes paa Klodser«.

De gode Kvaliteter Varer svandt ind, og Rationeringer medførte et indviklet Kontrolsystem, de Handelsrejsende blev i mange Tilfælde gratis Kontrollører for saadanne Systemer, men ogsaa dette Virke har de uden at kny paataget sig i Samfundets Interesse.

Togene, der blev stærkt anvendt, indskrænkedes i Antal og Hurtighed for endelig at gaa over til hveranden Dags Drift, Tale om Pladsen i Togene er der ingen Grund til, enhver, der har rejst i disse fem sidste Aar ved, at det i det hele taget at komme med, mange Gange var en Opgave. Rutebilernes Kørsel til Endestationen ophørte, Ruten blev skaaret over paa Midten. Ogsaa derfor maatte der søges Tilflugt til Cyklen, og Dækkene blev et større og større Problem. Punkteringer blev for mange en dagligdags Begivenhed, og »Algang« og »Fussetransport« paa Biveje til Bestemmelsesstedet med vægtige Tasker paa saavel Baghjul som Cyklestyr blev for mange nødvendige. For Prøver blev ikke afskaffet, tværtimod gjorde Kundernes naturlige Mistænksomhed overfor »Ersatz« Varer det helt nødvendigt at overbevise Kunden om, at de slet ikke var saa slemme, som tænkt. Og hvad skulde der i det hele taget have været at sælge, om ikke Erstatningsvarerne var traadt til.

At Besætterne paa een Gang »okkuperede« halvtreds Tusinde nye Cykler, hjalp jo ikke til, at nødvendig Fornyelse af Køretøjet kunde foretages.

Mange Medborgere har ganske forkerte Tanker om de Handelsrejsende, og det kan være formaalstjenligt at fastslaa, at Forretnings-samtaler med Kunder overfor Trediemand aldrig omtales eller referes, saadant er Tabu.

At de Handelsrejsende derimod ønsker hinanden alt godt og hjælper hinanden, fremgaar af de store Foreninger og Sammenslutninger, disse har dannet, og i mange Tilfælde som filantropiske

Foreninger, der yder betydelige Bidrag til Enkeforsorg og Hjælp til daarligt stillede Kolleger.

Det er Kendsgerningens smukke og tydelige Sprog om Handelsrejsendestanden.

Under Besættelsen traadte et stærkt Samarbejde i Funktion, nu var Opgaven den at forsyne saa mange Kunder som muligt med ønskede Varer, og kunde den ene ikke opfylde dette, blev Kolleger efter Ønske underrettet og assisterede med at være Kunder og dermed Forbrugerne til Tjeneste.

Der har ikke været mange Handelsrejsende, der yndede Ordene »Har vi desværre ikke«, »Udsolgt for Tiden, og Leveringstid kan ikke opgives« eller »Hvor skulde vi dog skaffe dette eller tilsvarende fra«. Det skurrede i Sindet at maatte sige nej.

En stor Oplevelse har det været for mange af »de farende Folk« at bemærke den Tolerance og Forstaaelse, som langt den største Del af Kundekredsen var i Besiddelse af.

Efter en travl Dag med manuelt Arbejde for paa Cyklen eller til Fods at naa, hvad nu skulde naaes, længtes de allerfleste efter at puste ud. Dagens Besvær havde været mere end nok, og nu skulde der friskes op for atter at finde det gode, ja det absolut nødvendige Humør og Lune, der skulde danne Grundlaget for den næste Dags Virke.

Hoteller er nu een Gang ikke et privat Hjem, og ofte var det sædvanlige »optaget til andet Formaalk«, men det har aldrig influeret paa de mindre Virksomheder af samme Art, at man ikke var fast Gæst der, tværtimod, man maatte finde sig i, at Værelserne ikke var fyret op, i Vintertiden kunde det være slemt nok, men fandt man saa en »Peter« i Sengen i Form af et Par varme Mursten, mærkede man straks den gode Vilje og den velmente Assistance.

Naar man ellers var heldig at slippe fri for at komme i Kælderen paa Grund af Luftalarm, og de forekom i rigeligt Maal, gik Tankerne til det første solide Maaltid for den Dag. Den flade Pakke Smørrebrød fra »Mor derhjemme« var fortæret undervejs, og nu var det rart at faa noget varmt. Om Tirsdagen paa den kødløse Dag blev Problemet stort, især naar den staaende Ret syntes at være et Par magre Rødspætter, saa gjaldt det om at hitte paa den bedste Maade at komme udenom det Problem paa. Rigeligt med Spejlæg og Rullepølsemad kunde gaa an, især naar Paalæget var hjemmelavet.

Saa kom Timen med at skrive Ordreerne rene og sende Post, og saa endelig havde man fri.

Tro nu ikke at Dagens Besvær blev Genstand for indgaaende Betragtning med at ynke hinanden, det blev hurtigt affærdiget, hvor flere Kolleger var i Selskab.

»Har Du nu ikke andet at fortælle, tror Du ikke, jeg har travet i Dag, den har vi allesammen været paa, er Du rigtig træt, saa gaa i Seng.«

Men det var der slet ikke Tale om.

Der skulde nogle Historier til, og efterhaanden bølgede Latteren over Selskabet.

Saa nogen Tidsfordriv, et Spil Kort, Raflen, maaske et Spil Kegler, i Biografen trods en bælgmørk Vinteraften, eller en Restaurant med Musik for at indtage Aftenkaffen.

God, sund Optimisme, parret med ukueligt Livsmod, trods alle daarlige Nyheder, som der inderst inde var dybe Følelse for, har ført Standen gennem disse frygtelige Aar og vil føre den videre frem gennem trange Tider til normale Forhold.

Især personlige Oplevelser blev paahørt med Interesse.

»Kender I Historien om Telefonen i den og den By?« Den var ikke kendt.

En Kollega ringede til en god, dansk Kunde og fortalte ham, at nu skulde »Adolf« til at tage Doktorgraden. Kunden spurgte naturligvis hvorfor.

»Jo nu har han prøvet baade Leningrad og Stalingrad uden Held, saa nu er der ikke andet tilbage at prøve.« Knæk, sagde det i Telefonen, og saa var den afbrudt.

Den By blev Genstand for alle Kollegers Mistænksomhed, og senere er da ogsaa nogle Damer blevet fjernet fra den.

Restaurationen med Musik, der ikke vilde have Tyskerne indenfor Dørene, var Genstand for almindelig Opmærksomhed. Kemisk rensed for »Græshopper«.

Det var en Begivenhed, og det skulde prøves.

Ved Døren sad en Cerberus og forlangte tredive Øre i en Blanding af Garderobeafgift og Entre. »De er vel Medlem af Foreningen,« spurgte han, og Svaret var naturligvis et Ja. Paa Væggen ved Siden af Billethullet hang et Skilt »Geschlossene Gesellschaft«.

Paa alle Bordene i Restauranten stod smaa Skilte, der viste, at disse var bestilt. Men hvilke Navne stod der: H. C. Andersen med

Ælling. Hr. Thit Jensen med Familie — Snolderød Avis — Bankdirektør Ebberød og Bestyrelse — o. s. v.

Værten og Tjenerne havde forstaaet Situationen. Melodien var fundet, og Gæsterne jublede.

Tyskvenlige Restauranter gik man langt udenom.

Alle Rejsende paa de Kanter kender den brave Hoteldirektør, der strittede imod Tyskerne af alle Kræfter. Han vilde ikke fjerne det Radioapparat, der stod i Foyeren, og som Gæsterne maatte benytte for Aflytning af Presse. Mest var det B.B.C. paa tysk Kl. 20,00, der vakte Opmærksomhed, den var saa dejlig fyldig. Ofte stod et Par tyske Befalingsmænd, der havde indtaget et Maaltid i Restaurationen, hvilket ikke kunde forhindres, og lyttede med. Naar saa Lindley Fraser pludselig eksploderede, blev Tyskerne flade og fjernede sig uden at sige noget, og vi andre blinkede og fortsatte.

Samme Hoteldirektør havde en Tavle over sine Værelser hængende synligt, og kom Tyskerne og spurgte, var Værelserne altid optaget, og der blev henvist til Tavlen.

Selv da der endelig blev rekvireret Værelser, fik Tyskerne ikke paa langt nær, hvad de ønskede.

Det historiske Radioapparat blev staaende under hele Besættelsen, og først i den allersidste Tid af denne blev Lytterne anmodet om at dæmpe Udsendelserne lidt.

»Jeg gaar hen og bliver sat fast,« sagde Direktøren, »vær nu flinke.«

Den lange Ventetid imellem forskellige Tog blev afkortet med Kortspil. Heller sidde knebet sammen i en Kupe for sig selv end være sammen med Tyskerne.

Paa en lille Sidebane var der en ret lang Ventetid til Hovedliniens Tog kørte; der sad i en Kupe et Selskab af ivrige Kortspillere. Det lille Tog rangerede saa det var en Lyst, det rørte ikke de spillende, og da det endelig stak af med fuld Fart tilbage til Udgangspunktet, kom der Liv i Selskabet. Togføreren forbarmede sig over de uheldige og standsede »Futten« to til tre Kilometer ude paa Linien, og saa gik det i Løb tilbage; en svær Kollega maatte tage hele sin Træning fra Fodboldsdagene med for at naa det, men det gik, og saa afløste Latter atter Uheldet.

Ikke underligt at disse Kolleger længe efter blev spurgt, om de stadig spillede Kort i Toget.

Den bagerste Afdeling i Rutebilerne, den saakaldte Rygekupe,

var et yndet Samlingssted, der blev slæbt med Tasker, Chaufføren havde populære Navne, og Cyklerne hang udenfor Vinduet med Hovedet nedad, det vil sige, de hang i Pedalen.

Der var altid Plads, og Diskussionen gik med fuld Fart.

Taskerne blev anbragt bedst muligt imod den bagerste Dør, under Sæderne og i Nettene, og kom een slæbende med en særlig omfangsrig Kollektion, gav det Lejlighed til Spøg og Forespørgsler.

»Leverer Du Varerne med det samme.«

»Tager Du Kollektionen med til alle Kollegerne.«

»Du ligner en tysk Soldat, der skal paa Orlov« o. l.

Der var ikke faa Tilfælde med Hviskeri. — »Ikke nævne Efternavn.« »Ikke vise, at vi kender hinanden,« og saa var Alvoren straks til Stede, og Ønsket om at hjælpe paa enhver Maade var det fremherskende.

Anbefaling af reelle, gode Opholdssteder, Raad og Daad paa forblommet Maade.

Forsøg paa at bryde den solide Ring, der omgav Landsmænd i Nød, har vist ikke været prøvet paa den Maade, at det søgtes at paavirke danske Handelsrejsende til saadanne Formaal, det havde ogsaa været ganske nytteløst.

De fem strenge Aar er nu forbi, vort Folk kunde have været udryddet, men knægte det var umuligt, vi har set, at »Holger Danske« ikke var et Sagn, men et dybt og betydningsfuldt Æresbegreb, der vaagnede op, da det var nødvendigt.

For Mennesker, der i disse Aar har rejst meget, har vort Folks Kultur aabenbaret sig helt ned til de allerfineste Nuancer, der viser det ædleste og mest trofaste Landsmands-Fællesskab, og gid det altid maa være saaledes, at vi staar fast sammen, hver Gang vort Fædreland kommer i Nød, det burde vi for Resten lære altid at gøre.

EN SKIBSFØRERS OPLEVELSER

Af Kaptajn A. Raahauge.

Sidst i September 1941 laa vi med S. S. »Olaf« i Emden, hvor jeg en Eftermiddag var i Land. Saa lød Luftalarmsignalet, og der faldt Bomber her og der i den allerede ret haardt medtagne By. Vi blev straks af en Politibetjent jaget ned i et Beskyttelsesrum. Det

Beskyttelsesrum, jeg kom ned i, var en gammel Vinkælder under et gammelt Patricierhus fra 1601. Vi var naturligvis en ret blandet Masse, der saaledes blev stuvet sammen i denne Kælder; det var dog især Husmødre, som havde staaet i Kø uden for de forskellige Forretninger. Jeg vilde gerne se lidt af Folkelivet, hvorfor jeg kom ret sent ned i Kælderen, og da var alle Siddepladser optaget; ja, flere stod endog op, men paa en Bænk, hvor en Kvinde paa ca. 25 Aar sad paa den yderste Ende, var der ingen, som vilde sidde ved Siden af, og jeg opdagede snart Grunden, for hun havde paa sin Jaket paasyet »Jødestjernen«. Jeg lod som ingenting og satte mig ved Siden af hende. Da de andre Kvinder kunde se af mit Dannebrogssflag i Kraveopslaget, at jeg var Dansker, begyndte de at tale til mig om Danmark og om, hvor godt vi havde det. Til at begynde med svarede jeg kun naa og ja, men saa greb jeg Lejligheden til at faa den unge jødiske Kvinde med ind i Samtalen, men det viste sig næsten umuligt, for henvendte jeg mig til hende, blev alle de tyske Madammer tavse og saa meget misbilligende paa mig. Og jeg kunde se, at den unge Jødinde følte sig meget pinligt berørt, thi de isolerede hende fuldstændigt. Jeg var rasende og bed alle de tyske Madammer af, naar de spurgte om eet eller andet.

Efter en Times Tid blev Luftalarmen blæst af, og vi kunde atter komme op i fri Luft, men da vi skulde gaa op ad den gamle Kældertrappe, var der ingen der vilde gaa ved Siden af den unge Jødinde, ja endog Trappetrinet foran og bagved hende var tomt, til Trods for, at der var Trængsel. Jeg arbejdede mig demonstrativt op ved Siden af hende og sagde saa til hende: »Jeg skammer mig, Frøken, over disse Menneskers modbydelige Opførsel imod Dem, men tro mig, uden for Tysklands Grænser vil De og Deres heller ikke blive saadan behandlet, thi De er jo dog Mennesker saa godt som vi andre.« Hun bøjede Hovedet og hviskede en Tak.

Vi kom nu op paa Gaden, og jeg vilde da give hende Haanden for at sige Farvel, men hun sagde: »Pas paa, min Herre! Alle ser paa Dem!« Jeg smilte og sagde: »Ja, det maa de ogsaa godt, for jeg er Dansker, og vi Danskere ser ikke ned paa Jøderne.« Hendes Øjne stod fulde af Taarer, og hun sagde: »Hvad bringer eder til dette?« Jeg svarede: »Jeg haaber, at vor største Grund er den, at fra Jøderne fik vi vor Frelser Jesus Kristus, og alene fordi Jesus var en Jøde staar vi i Taknemlighed til eder.« Da bøjede hun Hovedet og gav mig med et frygtsomt Sideblik sin Haand til Farvel samtidig

med, at hun hviskede, om dog ogsaa hun maatte lære Kristus at kende og skyndte sig bort, da en Del Mennesker havde samlet sig om os.

Da jeg sidst i Oktober 1942 laa med S. S. »Delaware« i K nigsberg, havde jeg en Eftermiddag været oppe hos Mægleren og var nu paa Vej tilbage til Skibet. Jeg gik netop paa Promenaden langs Pregel, da jeg saa en lidt fremmedartet midaldrende Kvinde med stort Besvær slæbe sig hen til en af B nkene, hvor hun stønnende af Smerte satte sig. Paa B nkens anden Ende sad tre Tyskere, de rejste sig og satte sig paa en Bænk lidt derfra. Det harmede mig, for jeg kunde se, at Kvinden var en Zig jner, saa jeg gik hen og satte mig ved Siden af hende og spurgte hende, om hun var syg, og om jeg kunde hjælpe hende. Hun saa forbauset paa mig og sagde: »Ja, jeg er syg, for jeg har lige faaet skaaret tre Steder i mit venstre Bryst, som er meget betændt, og i de to lagde de Dr n, da de havde skaaret mig paa Hospitalet.« Jeg saa paa hende og sagde: »De burde ikke have forladt Hospitalet, men være blevet der i nogle Dage under kyndig Lægebehandling.« Hun rystede blot paa Hovedet og svarede: »Lægen sagde, at jeg skulde gaa hjem og komme igen om tre Dage.«

»Godt, men saa maa de da lade Ambulancen k re Dem hjem.« »Nej, den maatte ikke svines til ved at køre med Jøder og Zig jnerne,« svarede hun med et taarefyldt Blik, »men hvem er De, siden De ikke taler med Afsky til mig.« »Jeg er Dansker, lille Frue,« svarede jeg, »og nu skal jeg faa fat i en Bil til Dem.« Hun protesterede heftigt imod det, og da jeg kunde se, at hun var fattig, smilede jeg opmuntrende til hende og sagde: »Vær ikke bange, jeg betaler Bilen for Dem.«

Jeg fik ogsaa fat i en Bil, men da Chaufføren saa, hvem jeg vilde have ind i Bilen, smækkede han vredt Bild ren i med et snerrende »Verboten«, hvorefter han kørte bort.

Der stod jeg midt i den store By med en stakkels syg Zigøjnerkvinde, som jeg følte, at jeg som Kristen og Dansker burde hjælpe hjem.

Jeg spurgte hende, hvor hun boede. Ja, det var ude S. V. for Byen i en Baraklejr, og der var en lille Times Gang dertil. Godt, men der maa da k re Sporvogn det meste af Vejen. Ja, det gjorde der ogsaa, det var Linie 8 med Omstigning til Linie 5. Ja, saa maa

vi nok nøjes med Sporvognen, selv om det ikke er heldigt for en syg at staa op i en overfyldt Sporvogn. Hun saa atter med angstfyldte Øjne op paa mig og sagde: »Min Herre, Jøder og Zigøjnere maa heller ikke køre i tyske Sporvogne.« Dette vilde jeg ikke tro og fik hende med hen til en Sporvogn, men den kvindelige Konduktør affærdigede mig ogsaa her med et »Verboten«. Saa stod jeg der atter.

Hvad nu, sagde jeg. De kan da ikke gaa hjem i den Tilstand, De er i; kan Politiet ikke rekvirere en Ambulance til Dem. Nej, sagde hun, Politiet vil ikke have med mig at gøre, før jeg besvimer paa Gaden, saa kommer »Der Grüne« (Forbryderbilen) og samler mig op. Godt, sagde jeg, saa vil jeg hjælpe Dem saa godt jeg kan, og jeg tog fat og støttede hende.

Men det var en drøj Tur for den stakkels syge Kvinde, hendes Øjne glinsede af Feber, og de tørre Læber forsøgte hun gentagne Gange at væde med sin Tunge. Jeg vilde have, at hun skulde have en Sodavand ved en af de mange Restaurationer, som vi gik forbi, men stadig affærdigede hun mig med dette, det er ikke tilladt Jøder eller Zigøjnere at gaa ind i en tysk Restauration.

Det var paa den anden Side heller ikke let at følge hende, for kom vi ind i Trængsel paa Fortovet, saa veg Folk ikke til Side for os, saa vi maatte ofte ned ad den høje Fortovskant og ud paa Kørebanen, og naar den syge Kvinde saaledes Gang paa Gang skulde træde ned fra den høje Fortovskant smertede det hende meget, men ingen skulde flytte sig for os, kun haanende Blikke mødte os, og Folk stirrede paa mig, som om jeg var en, der gjorde noget, som jeg ikke kunde være bekendt.

Efter at vi havde gaaet en halv Times Tid, var hun ved at besvime for mig, og jeg fik hende inden for Døren i en mindre Beværtning, før hun segnede om. Jeg bad Værten om et Glas Vand til hende. Han trak paa Skuldrene og bad mig om at gaa med hende igen. Ja, det skal jeg nok, men De ser jo, at hendes Læber klæber helt sammen af Feber, hun maa dog først have lidt Vand. Vil De nægte hende et Glas Vand, maa jeg faa Deres Ja eller Nej? Næh, nægte det vilde han nu ikke, men Sagen var, at det skulde ikke siges om ham, at Jøder og Zigøjnere drak af hans Glas, for saa vilde hans Gæster blive borte. Naa, saaledes, sagde jeg og gav ham en Mark, behold den og tilintetgør Glasset.

Saa fik endelig den syge Kvinde et Glas Vand, og da hun havde drukket det, tog Værten Glasset og bar det ud i Baggaarden til Skraldespanden. Vi gik saa videre det sidste Stykke Vej og naaede til Zigøjnerlejren, som bestod af nogle elendige Træskure inden for et Pigtraadshegn. Det Skur, vi kom ind i, var vel ca. tre Meter bredt og tre og en halv Meter langt og var baade Stue, Sovekammer og Køkken. I en Krog sad en gammel Zigøjnerkvinde med et helt lille Barn, medens fire andre Børn fra to til seks Aar løb rundt paa Gulvet. Da jeg spurgte efter Manden, fik jeg at vide, at han maatte hver Morgen Klokken fem gaa flere Kilometer til sit Arbejde (han gravede Grøfter i en Eng, som skulde drænes) og kom først hjem efter Kl. 19, derfor kunde han ikke selv komme paa Hospitalet og hente hende.

Den næste Dag var jeg en Tur derude for at se, hvordan det gik. Og jeg maa sige, at var det ikke helt rart Dagen før, da jeg blev nidstirret paa Kønigsbergs Gader, fordi jeg gik med den syge Zigøjnerkvinde, saa blev dette til en dejlig Velkomst, thi overalt myldrede det frem med Zigøjnere, som spurgte mig, om de maatte sige mig Tak, fordi jeg havde taget mig af en af deres, og de blev helt forundrede over, at jeg gav dem Haanden og gav mig i Snak med dem om deres triste Forhold.

»Er I alle saadan i det Land, som De kalder Danmark, aah, hvor maa Danmark dog være et dejligt Land at leve i,« lød det i Kor fra dem. Og det kunde jeg jo med god Samvittighed sige Ja til. Men er vi glade og taknemlige, fordi Gud gav os saa gode Kaar at bo og bygge under?

Søndagen den 1. Februar 1941 ankom vi til Kønigsberg med S. S. »Taarnholm«. Kort efter Skibets Ankomst kom Havnepolitiet om Bord, og efter at Politifolkene kritisk havde gennemgaaet Skibet og skulde til at udskrive Pas til Besætningen, gav de mig et Cirkulære. Jeg troede, det var et Cirkulære om Ro og Orden, men jeg blev hurtig klar over, at det var et Opraab om »Winterhilfe«, og det var undertegnet af Politipræsidenten. Jeg gav Pasofficeren det tilbage med en Bemærkning om, at det vedkom jo ikke et dansk Skib. Nok muligt, men Politipræsidenten forventer, at De som Skibets Fører anbefaler Opraabet til Deres Folk, naar de kommer hen for at underskrive og modtage deres Pas. Nej, svarede jeg, det hverken kan eller vil jeg anbefale som dansk Skibsfører, thi vi har Nød nok hjemme nu i Danmark, ikke mindst efter at Landet er blevet

besat af en fremmed Magt. De tre Politimænd fnøs og beordrede dem af Besætningen, der ønskede Pas, til at møde omgaaende i Kahytten.

Jeg kaldte paa II. Styrmand for at han kunde give Besætningen Besked. Jeg lagde godt Mærke til, at Hovmesteren trak Styrmanden lidt til Side og fortalte ham en hel Del, da han gik for at hente Folkene. Kort efter kom en Matros og en Fyrbøder. Er der ikke flere, der vil have Landgangspas? spurgte jeg. Nej, det var der ikke, og vi to vil heller ikke have det, men vi kom selv hen for at sige det, for vi har af Styrmanden hørt, at De bestemt afslog Tiggeriet til Winterhilfe blandt os, og da De hele Tiden har opholdt Dem her hos Politiet, kan De da ikke beskyldes for at have paavirket os. Tak skal I have for at I er saa danske, svarede jeg.

Jeg meddelte saa Politiet, at der var ingen i Skibet, der ønskede Landgangspas. Om Besætningen nu ogsaa var klar over, at vi maa-ske ikke kom fra Königsberg for det første, for det frøs meget haardt. Jeg oversatte dette for mine Folk. Matroserne svarede hertil: Kap-tajn, da vi for et Par Maaneder siden sejlede fra København, gav De den Morgen, da vi sejlede, Ordre til at hejse et nyt Flag, og det Flag har siden den Dag vajet Dag og Nat der Agter ude, nu er det stormslidt og falmet, men det er Dannebrog, og det Skibsdæk, det vajer over, er et Stykke Danmark, og der vil vi helst være. Da de tyske Pasofficerer blev klar over det, forlod de Skibet i Vrede.

Vi laa nu indefrosset der i 3 Uger, og i den Tid var der ingen i Land. Dagen før vi skulde sejle, fik jeg Ordre til personligt at afhente Søfartsbøgerne paa Havnepolitiets Kontor. Da jeg skulde møde i Uniform, bad jeg en Matros om at følge med mig for at bære Bøgerne. Da vi kom ind paa Kontoret, blev jeg vist hen til en Oberløjtnant, som med et Blik maalte os og sagde, at vi maatte vente. Medens vi ventede, kom der unge Kadetter, hver med deres Winterhilfebøsser, som de satte paa Oberløjtnantens Bord, hvorefter de slog Hælene sammen og med Hitlerhilsen stod Ret for Oberløjtnanten.

Jeg stod halvt bortvendt fra dem og saa ud af Vinduet. De unge Mennesker kunde paa den Maade ikke se, hvilken Uniform jeg bar, og da jeg netop drejede Hovedet lidt og saa stift paa dem, slog de atter Hælene sammen og afgav Hitlerhilsen til mig. Jeg lod, som jeg ikke saa det, og de unge Mennesker stod stadig Ret og ventede paa, at jeg skulde hilse igen. Min Matros lænede sig over mod mig

og sagde: Kaptajn, her staar mindst Lopperne Ret i deres Uldtrøjer! Jeg maatte bide mig i min Underlæbe for ikke at le højt. Oberløjtnanten saa jo godt paa os, at vi morede os, saa han hev Søfartsbøgerne over til os med et vredt Blik og et snerrrende »Abtreden«.

KRIG OG KRISE AFSPEJLET I RETSSALEN

Af Kriminaldommer Sigurd Andresen.

Livets forskellige Foreteelser afspejler sig før eller senere i Retsalen.

De Retssager, der under Krigen af Anklagemyndigheden blev indbragt for Rettens Skranke, kaster derfor et Strejflys over Forholdene og Vilkaarene for Befolkningen under Besættelsen.

Den anden Verdenskrig udbrød jo allerede i September 1939, men dens Dønninger mærkedes næppe indenfor det offentlige Retsmaskineri førend efter Tyskernes Besættelse af Danmark den 9. April 1940.

Det er et karakteristisk Træk for de saakaldte »Krisesager«, at de optræder indenfor tidsmæssigt begrænsede Perioder, men til Gengæld ogsaa saaledes, at alle Besættelsestidens Facer derigennem afspejles, baade i politisk og økonomisk Henseende.

Saaledes medførte f. Eks. Knapheden paa Benzin og den deraf følgende Rationering en Række »Benzinsager«; men efterhaanden som Knapheden afløstes af total Mangel paa Benzin, forsvandt naturligvis disse Sager.

Her er ikke Pladsen til en statistisk Gennemgang af det foreliggende Materiale. Jeg skal blot forsøge, paa Basis af personlige Erfaringer at paavise, hvorledes den under Krigens og Besættelsens Tryk ændrede Mentalitet gav sig Udtryk i Retssalen.

I det store og hele maa det siges, at den i Befolkningen nedarvede Respekt for Lov og Ret stod sin Prøve, — selv efter at det danske Politi i September 1944 ophævedes af Besættelsesmagten. Hverken hos Vidner eller Tiltalte mærkedes der Mangel paa Respekt for Rettens Autoritet.

Alt i alt maa det siges, at Befolkningen havde Forstaaelsen af, at vi for vor egen og for vort Lands Skyld maatte respektere Lovene

og de ministerielle Anordninger og saaledes bevare Danmark som en Retsstat.

Ganske vist steg Antallet af Sager, der behandlede her ved Retten, i Løbet af Aarene 1941 og 1942 saaledes, at der i dette sidste Aar og de følgende Krigsaar behandlede mere end dobbelt saa mange Sager, som i det sidste Fredsaar (1938), men naar man betænker det Væld af Kriselove- og Bestemmelser, der saa Dagens Lys i disse Aar, er det egentlig forbløffende, at Sagernes Antal ikke steg til ganske andre Højder.

Af disse saakaldte »Krisesager« skal jeg blot minde om Sager vedrørende Overtrædelser af Prislovgivningen (Maximalpriser, Kædehandel o. s. v.), af de mange Rationeringsbestemmelser, af Forbudet mod at vise sig beruset paa offentlige Gader og Veje, af Mørklægningsbestemmelserne, af Forbudet mod at færdes under Luftalarm, samt om alle de mange Afskygninger af Sortbørs-Handel.

At Sortbørs-Handelen florerede stærkere og stærkere, efterhaanden som Vare manglen steg, er en Selvfølge.

Her i Retskredsen samledes Markedet især om Flyvepladsen i Skrydstrup, hvor en broget Forsamling af Arbejdere var strømmet til, lokket af de høje Lønninger. Her kunde alt købes, naar blot man vilde betale. Den vigtigste Artikel var dog Tobak — som oftest hidrørende fra Køb hos de tyske Soldater, der passerede igennem Sønderjylland fra Syd mod Nord.

Der var efterhaanden »faste Priser« paa de forskellige Varer, saaledes kostede Cigaretter som Regel 50 Øre pr. Stk., men oftest gaves langt højere Priser, og i Ventesalen og Restaurationen paa Vojens Banegaard omsattes for mægtige Beløb.

Pengerigeligheden under næsten hele Krigsperioden bevirkede iøvrigt en mærkbar Nedgang i Bedrageri og Underslæbssager. Man var mere interesseret i at faa fat paa Varer end paa Penge. Derfor steg Antallet af Tyverier af f. Eks. Cykler og Cykledæk til uanede Højder og medførte efterhaanden Anvendelsen af strenge Straffe.

I det hele taget gav Pengerigeligheden sig ofte mærkelige Udslag.

Jeg husker saaledes en Tiltalt, hvis Hund havde flaaet Bukserne paa en Cyklist. Da denne forlangte 50 Kr. i Erstatning, erklærede Hundeejeren, at det var alt for lidt, og han trak flot en Hundrede-kroneseddél op af Lommen og gav den til den Overfaldne med de Ord: »Tag den, jeg tjener godt.«

Et særligt Kapitel udgjorde Sagerne vedrørende Slagtinger.

Det var naturligvis oftest de tyske Slagtere, der stod for Opkøbene og Slagtningerne af Kreaturer og Svin, hvorefter Kødet solgtes til store Priser til Værnemagtens Medlemmer, enten direkte til disse eller gennem Kasernernes Kantineværter.

Desværre maa det siges, at ogsaa danske Landmænd lod sig lokke af Opkøbernes høje Priser.

En ofte forekommende Foreteelse var det, at de Tiltalte paa-beraabte sig, at de stod under den tyske Værnemagts Beskyttelse, eller at de ligefrem truede med Værnemagtens Indgriben.

Som oftest drejede det sig om mere eller mindre kluntede Forsøg paa at bluffe, men det kan jo ikke nægtes, at visse Sager, rejste mod Personer, der nød Værnemagtens Beskyttelse, blev stillet i Bero efter »højere Ordre«.

Af saadanne Sager, der maatte »henlægges«, skal jeg minde om de Sager, der i 1940 efter det berømmelige Slag paa Højskolehjemmet i Haderslev, der gav den danske Nazisme i Sønderjylland Dødsstødet, var blevet rejst mod flere Hundrede »Spadister«.

Et af Krigstidens sørgeligste Fænomener var Forekomsten af Tyvebander bestaaende af ganske unge Mennesker og Dreng. Aarsagerne til denne Foreteelse maa søges i den almindelige Demoralisation, der begunstigedes af Mørklægningen.

Til Slut skal anføres et Eksempel illustrerende de fantastiske Arbejdsforhold, der herskede paa den store Flyveplads i Skrydstrup.

En Dag stod en ældre Invaliderentynder for Rettens Skranke tiltalt for som Underforhandler for en »Grossist« at have solgt ubanderolerede Cigaretter til sine Medarbejdere paa Flyvepladsen. Da jeg spurgte Manden, hvis Invaliditet var ganske aabenbar, om hvad han bestilte, forklarede han, at han »var der bare«, d. v. s. han tog ud med de andre Arbejdere i Lastbil om Morgen; men da der ikke var nogen, der kontrollerede, om han bestilte noget, gik han blot rundt og forhandlede Cigaretter, indtil Vognen med Arbejderne kørte hjem igen om Aftenen.

For denne Virksomhed hævdede han — foruden en Avance paa 5 Øre pr. Cigaret — ca. 200 Kr. hver Ugedag.

VAGABONDEN FORTÆLLER

Af Pastor Sv. Birke.

En af de rigtige gamle Vagabonder, en københavnsk Landevejens Ridder, staar en Dag i min Stue og fortæller:

»De kan tro, jeg har ogsaa lært Tyskerne at kende saadan indefra. Jeg havde boet paa Afholdshotellet i Esbjerg en Maanedstid. En Dag, da jeg kom ud derfra, stod der to af de her tyske Nord-slesvigere, De nok kender, og den ene af dem sagde til mig: »Tag lige og følg med, der sker ikke noget.« Nej hvad skulde der ske, tænkte jeg. Jeg er jo da ædru. Men jeg skal love for, der kom til at ske noget.

Naa, jeg fulgte saa med dem og de førte mig lige hen til Højskolehjemmet, hvor Tyskerne holdt til. Vi kom saa ind, og jeg blev stillet overfor en Kaptajn og en Løjtnant. »Hvad er du?« brølede en af dem lige i Hovedet paa mig. Han sagde det paa dansk. Jeg kan nu ellers godt forstaa deres tyske, for jeg har jo rejst meget. Men jeg lod ham bare tale dansk. Jeg sagde: »Jeg er hverken illegal eller splittergal, saa mig kan I godt lade gaa.« Mere fik jeg ikke sagt, saa spyttede han mig lige i Ansigtet.

»Du har sagt Schweinhund til en tysk Soldat,« brølede han igen. »Bestemt nej,« sagde jeg. »Jeg har engang sagt Svinehund til en tysk Soldat og det staar jeg ved.« Det drejede sig om den tyske Soldat, De nok kan huske, som skød paa en Ølvogn og saarede to Ølkuske, som ikke havde gjort ham Spor.*) »Hvad har du i Lommerne?« raabte saa Tyskerne til mig. Jeg endevendte dem og gav dem mine personlige Papirer. De ligger altid pænt indpakket i et Læderomslag. Det er saadan noget, der viser, at man er en dannet Mand. Jeg blev derfor lidt irriteret, da jeg saa ham rode i dem. Saa sagde jeg: »De behøver ikke at rage rundt i mine Papirer. Det er kun personlige Sager.« »Ti stille,« brølede han igen. Men lige efter sagde han: »Hvad er du?« og selvom han lige havde sagt, jeg skulde tie stille, var jeg jo nødt til at svare. Tyskerne er nu ikke nemme at komme til rette med. »De har jo set i mine Papirer,«

*) Det var tydeligt, at den gæve Landevejsridder havde stor Sympati for Ølkuske i Almindelighed og i Særdeleshed for disse to, hvis Beskydning han tilfældig havde overværet.

sagde jeg. »Jeg er Jord- og Betonarbejder, men nu er jeg Formand i et Brunkulsleje i Søby, hvis De ellers ved hvor det er.« Men saa var den helt gal igen og Tyskeren rasede et Stykke Tid over min Næsvished. »Ja undskyld,« sagde jeg saa, »men man kan da ikke kende hver Landsby i Danmark. Nu har jeg rejst rundt i 40 Aar, og jeg kender da langtfra alle Landsbyer endnu. Og De har da ikke rejst nær saa længe.« Mere fik jeg ikke sagt, for nu var Tyskeren lige ved at eksplodere. »Hen til den Væg og op med Hænderne,« befalede han. Saa lod de mig staa saadan i fem Timer. Og hver Gang mine Hænder var ved at synke ned, fik jeg et Stød i Ryggen. Saa smed de mig ud i de Huler, som De nok har set afbildet i Avisen. Der laa jeg saa. Nu kunde det ellers være rart at faa lidt at spise ovenpaa alt dette her, tænkte jeg. Men hvad tror De, jeg fik? To Stykker Brød uden Smør bare med en Smule Kartoffelsmør paa.

Men det var ikke færdigt endnu. Jeg blev igen halet ind til Forhør. »Bekend saa,« raabte den samme gale Tysker. »Jeg har ikke noget at bekende,« sagde jeg igen. »Jeg er hverken illegal eller splittergal.« Saa bandt de mine Hænder til Fødderne med Lodder og lagde mig op over en Stol. Saa piskede de mig og bagefter skar de mig med en Lommekniv i de bare Fodsaaler, saa jeg har Mærker af det endnu. Jeg skreg, saa en kom ind og sagde: »Det gaar ikke, de kan høre det helt ude paa Gaden.«

Saadan holdt de mig i 9 Dage. Saa sagde de: »Forsvind, men du skal vide, at du bliver skygget.« »Godt,« sagde jeg, »saa rejser jeg.« »Hvor rejser du hen« »Jeg rejser til Herning, men jeg springer af i Skjern.« »Hvadfor noget,« udbrød Tyskeren, og det saa ud som om han var lige paa Nippet til at faa et Tilbagefald til sit gamle Raseri. »Ja, det er jo strengt taget privat,« sagde jeg høflig, »men naar De endelig gerne vil vide det, saa har jeg noget Familie i Skjern, som jeg godt kunde tænke mig at besøge.«

Det med den Formandsplads i Søby havde jo heller ikke saa meget paa sig, at det hastede særligt med at komme derop.

Men tror De ikke, at de fulgte mig ligefrem til Stationen og stod og lyttede, om jeg nu ogsaa bestilte Billet til den rigtige Station. Jeg saa nu ikke, om de skyggede mig i Toget. Men det er saamænd meget muligt.

Jo, jeg kender ogsaa til Tyskernes Metoder, og jeg siger: Det er godt, vi er kommet af med dem.

EN SYGEPLEJERSKE FORTÆLLER

Af Oversygeplejerske Anna Kjær.

9. April — den Dag staar med Ildskrift tegnet i mit Sind, i mit Hjerter — den lyse Foraarsmorgen, da vi skræmmedes op, vaagnede op til det ubegribelige: Vor Frihed berøvet os.

Der blev ikke lang Tid til at filosofere over dette. Telefonen kimede hos Oversygeplejersken: »Der er Krig i Landet, der kan ventes saarede« — lød dens Bud. Der maatte straks handles — skaffes Plads — være klar til at modtage hvad som helst. Det blev en Oplevelse at gaa rundt mellem de syge den Morgen. Skellet var sat, der bekendtes Kulør, ofte før var det svært at være sikker paa, hvor Sympatien laa — hvem der var dansk og hvem der var tysk — nu herskede der ingen Tvivl, men som trænet Sygeplejerske i et Grænseland var man klar til at tage dette overlegent og behandle dem alle ens — det sværeste forekom mig at være, lidt senere i Sygeplejerskernes Spisestue, da at møde tysksindede Kollegers hovevende Smil og prøvende Blikke, der spurgte: Hvorledes tager I dette — I Danskere? Men jeg tror, vi bestod Prøven, nok var vi stille og alvorlige, men ogsaa rolige og værdige. Det gav alligevel et Indtryk, der ikke let glemmes. Hvor jeg i disse Dage følte Værdien af at bo mellem Sønderjyder! En kær sønderjydsk Kvinde sagde til mig i disse Dage: Op med Hovedet — de (Hjemmetyskerne) skal ingen Ynk se paa os, vi har ikke noget at skamme os over. — — Naa, men tilbage til den 9. April igen. Det blev ikke mange saarede, der naaede ind til os. Kampen blev hurtigt standset. En ung Løjtnant blev indlagt. Vi kappedes om at gøre det godt for ham — han havde jo kæmpet for os. Han var rolig, beskeden, følte sikkert kun, at han havde gjort sin Pligt. Mange viste ham Venlighed ved at sende ham Hilsner og Blomster, ogsaa vor Dronning tænkte paa paa ham og sendte ham en Buket Nelliker med venlig Hilsen. Der indlagdes senere to Gendarmere, der var faldet for Snigmorderes Haand, de døde begge af deres Læsioner. En tredje bragtes død ind — dette var tungt og trist.

Livet gik igen sin Gang — under det tunge Tryk, der Maaned efter Maaned, Aar efter Aar, føltes sværere og sværere —, men som vi alligevel hidtil er kommet igennem, baaret oppe af saa mange Lysglimt i Mørket. Først og fremmest Sammenholdet, Fællesskabet.

Man følte Kærligheden vokse til Landet, saa man ligefrem følte Æmhed over for vort lille, skønne Land, vort Flag, over for vort Kongehus — først og fremmest for vor Konge. Her blev Kongens 70 Aars Fødselsdag et Lysglimt for os, det blev en Dag, der løftede os opad, gav os fornyet Mod og Styrke.

Dagene gik videre, snart saa vi lyst paa det — sommetider knapt saa lyst, men aldrig tabte vi Troen, selv naar det saa allermest truende ud. Jeg regner det for en Lykke at have oplevet denne svære Tid blandt Sønderjyder. Deres stærke Tro og Optimisme hjalp til, at man ikke tabte Troen og Modet. »Det har ingen Hast for den, som tror«, det havde de før oplevet, og det slog til.

Hver Dag saa man mange Gange paa Flaget, der vajede over Kasernen — dette skønne, danske Flag — og man sagde til sig selv: Det er ikke rent galt, saa længe det vajer der. — Men den Dag kom jo ogsaa, da det maatte væk, da var det svært. Men saa saa vi igen længere frem i Tro og Tillid til, at Retfærdigheden og Sandheden maatte sejre tilsidst. Da bad vi en stille Bøn: Gud bevare Danmark! Gud bevare os, vor Konge og vort Flag!

Dagene paa et Hospital gaar hurtigt for en Sygeplejerske, de er travle og afvekslende, hver Dag har sit Præg. Tiden iler af Sted, selvom det hedder: Trange Tider, langsomt skrider, man kommer over dem og igennem dem, baaret oppe af saa mange Oplevelser og Opmuntringer. Det danske Lune har sin store Mission, sin Bæreevne, man kvikkes op af en morsom Episode, af en god Historie, og dem har der ikke været Knaphed paa — Livet er rigt og mangfoldigt, naar man arbejder med levende Mennesker. Ogsaa inden for Sygestuernes Vægge tages der Standpunkt mellem de syge. Som jeg før har nævnet er Skellet sat, der udkæmpes mangan Dyst, men oftest med elskværdigt Lune. Det kommer ikke til kedelige Episoder. Sygeplejersken glatter ud, oplært i dette: for os gælder det ikke, om Patienterne er danske eller tyske, det er et sygt Menneske, der trænger til Hjælp. Det morsomste er Børnестuerne — mellem 3—5 aarige — de ved altid, om de er tyske eller danske, og de bekender det uden Hæmninger af nogen Art — ogsaa der diskuteres Problemerne, og Bølgerne gaar højt — til megen Morskab for Sygeplejerskerne, der gaar iblandt dem.

Ind imellem kommer der Aftener og Nætter med Luftalarm. De tungt lastede Maskiner drager af Sted over vore Tage med deres

tunge Last — og man gyser ved Tanken om, hvad der kan ske med alle de, der er os betroet, men rundt paa Stuerne hersker der Ro og Tillidsfuldhed. Børnene er lige ved at tage det som en Fornøjelse, at de bliver flyttet, og at Sygeplejerskerne beskæftiger sig med dem paa denne Tid af Aftenen, hvor de ellers plejer at sove. En Aften skete det saa, at en Maskine faldt ned — ved en naadig Beskærmelse udenfor vor By —. Piloten bragtes ind paa Hospitalets Skadestue. Han var imponerende, en køn ung Mand, rolig og smilende, som om han kom ind fra en Spadseretur — og dog var han kort forinden sprunget ud med Faldskærm fra en brændende Maskine. Vi flokkedes om ham, han kunde ikke være i Tvivl om, at han var blandt Venner. Vi fik kun Lov til at beholde ham til næste Dag, men i dette korte Tidsrum fik adskillige Lejlighed til at vise ham Venlighed. Det var interessant at overvære Mødet mellem den engelske Pilot og Officeren fra den tyske Værnemagt. I Sandhedens Interesse maa siges, at der vistes værdig Optræden fra begge Sider — bortset fra et lille Intermezzo i Anledning af Blomsterbuketter, der strømede ind til den engelske Pilot. Det fandtes af Modparten at være lidt overdrevet. At den engelske Pilot havde Indtrykket af at være faldet iblandt Venner vidner et Kort om, jeg modtog nogle Maaneder senere, afsendt fra en tysk Krigsfangelejr. Han takker for alt godt den Nat — og sender Hilsen til alle de venlige Mennesker i min By.

Ind imellem indlægges ogsaa Soldater fra den tyske Værnemagt, og der er ikke Grund til Beklagelse over deres Opførsel.

I Vinteren 1941 indlagdes en ung Finne Jackko Koivisto paa Hospitalet. Han hørte til et Hold finske Krigsinvalidere, der var inviteret til Danmark som Foreningen »Det frie Nord«'s og Foreningen af sønderjydske Krigsinvalidere's Gæster. De boede i de sønderjydske Krigsinvaliders smukke Hjem ved Sønderhav. Dette blev paa Hospitalet denne Vinters store Lyspunkt. Det var en sympatisk ung Mand — en Helt fra den store Krig —, men saare beskeden, en stor rar Dreng. Han fik flere Gange om Ugen Besøg af Kammeraterne fra Sønderhav. De kom skiftevis i Bil henved 7 à 8 Stykker ad Gangen for at Tiden ikke skulde blive for lang for den syge Kammerat. De blev da hver Gang Sygeplejerskernes Gæster til Kaffe, Kage og Cigaretter, og det kan nok være, de nød det, de var som store, glade Drengene — til trods for, at de alle var haardt mær-

kedede af Krigen. Passiaren gik paa Finsk, Dansk og Svensk — der var kun fire svensktalende i Flokken, men een af dem var altid med som Tolk, og Koivisto skulde jo altid fortælle os saa meget, naar vi havde Tolken — ellers maatte vi klare os med Parlør, men efterhaanden forstod vi godt hinanden. Hvor var de finke og tiltalende, glade og fornøjelige, ligefrem kaade af Glæde, disse unge, der dog havde været igennem saa meget forfærdeligt. Hvor følte vi gennem dem: Finland hører Norden til, vi er beslægtede, de er vore Brødre. Trods alt det, de havde oplevet, trods den Utryghedsfølelse de havde for deres Lands Fremtid og for deres egen Fremtid, var de fulde af Tro og Tillid, og vilde ogsaa gerne styrke vor Tro. Hvor husker jeg Østermans Afskedsord: »Deres Land skal nok blive frit igen« — og saa med et Smil pegende paa Vejen, der førte fra Hospitalet — »og denne Vej gaar til Finland.«

9. Juli samme Aar blev han dræbt ved Bombardement af Helsingfors. Da Budskabet naaede Danmark om Østermans Død, følte alle vi, der kendte ham, det som en personlig Sorg. Vi husker ogsaa de andre, og Tankerne er ofte gaaet op til dem, vi ved ogsaa, at disse unge Mænd tænker paa Danmark — husker os, de lærte at kende. Imellem kommer der en Hilsen fra een eller anden af dem — de byggede Bro mellem Danmark og Finland.

Siden fik vi de finske Børn, og Fadderskaber oprettedes — vi var trods alt saa lykkeligt stillede, at vi havde Raad til at hjælpe, trods svære Tider indtog vort lille Land en Særstilling, vi var stadig de bedst stillede af de Lande, der blev draget ind i Kampen. Dette forpligter os ogsaa til at tage den sidste svære Ende, — som vel vil komme — uden at kny og klage, tænkende paa de Lande, der i disse Aar har gennemgaaet saa forfærdende Oplevelser, som vi hidtil har været forskaanet for.

Vor Bøn og vort Haab er: Lad det danske Folk blive tro mod sig selv, mod sit Land, sin Konge, mod vort velsignede Flag! Lad os gennem Modgang blive lutret og rensat, værdige til paa den store Dag at tage mod vor Frihed igen!

Skrevet 12. Januar 1943.

EN INGENIØRFRUE FORTÆLLER

Af »Sorte«.*)

De første Krigsaar bragte ikke nogen Omvæltning i vor daglige Tilværelse. Dagene gled jævnt afsted, kun den daglige Harmen og Uformaaenhed opfyldte os og vore Venner. Min Mand er Ingeniør og ansat i et stort Firma, og vi var begge i Midten af Trediverne. En skønne Dag kom dog vor Chance til at hjælpe, selvom det kun var i det smaa.

Min Bror »Peter« havde, da han i sin Tid stod i Lære i Aalborg, truffet en Kammerat »Ole«, sammen med hvem han udførte usandsynlige og forvovne Drengegreger. Tiden gik, Peter kom tilbage her til København, og en tidlig Foraarsdag 1943 kom Peter og fortalte, at han pludseligt havde faaet Besøg af Ole igen, men hvad han bestilte, stod ham ikke rigtigt klart. Ole vilde ikke fortælle ham det. Peter boede i Pensionat, hvorfor jeg sagde til min Bror, at hvis Ole kom igen, skulde han tage ham med til os, saa vi kunde sidde alle fire og sludre hyggeligt en Aften. Det varede ikke længe før de en Aften stod paa Maatten, og Sludren gik. Lidt efter lidt, strækkende sig over gentagne Besøg, fik min Mand og jeg saa at vide af Ole, at han egentlig var ved Hæren og laa ved Grænsen den 9. April som Soldat og deltog i Kampene ved Lundtofte og syd for Aabenraa. Harmdirrende fortalte han, hvordan han havde set danske Nazister den 9. April komme ud til Vejene iført Naziuniform og Armbind og vise de tyske Tropper Vej frem gennem Danmark. Disse Beskrivelser understregedes ved at han viste os Fotografier af disse Mennesker, som en af hans Kammerater havde taget i Farten.

Han mærkede jo hurtigt, at han kunde stole paa os, saa han fortalte os videre, at han kort efter disse Begivenheder havde afgivet en tjenstlig Rapport. Hvordan husker jeg ikke, men nogle Nazister fik fat i Rapporten, og Uddrag af den kom i »Fædrelandet«, bl. a. Bemærkningen: »vist Vej af tjenstvillige danske Nazister.« Videre fortalte han, da han en anden Aften var hos os sammen med Peter, at det en Aften ringede paa Døren, da han faa Dage efter Artiklens Fremkomst sad hjemme hos sig selv. Da han lukkede op, var det et Par ham ubekendte Mænd, der forklarede, at de havde læst hans

*) Forfatterinden har ønsket at benytte Pseudonym.

Rapport og Artiklen i »Fædrelandet« og forstod hans Indstilling overfor Tyskerne, kort sagt, om han kunde tænke sig at begynde paa noget illegalt Arbejde. Ole fortalte videre, at han et Par Dage efter denne Episode maatte gaa under Jorden. Der var nemlig mødt et Par Herrer op, der kom »for at tegne ham for hans Livsforsikring«. Ole var dem for hurtig og slap bort. Fra da af levede han paa bedste Beskub, boede i eet Pensionat under eet Navn, saa væk igen, fik Husly hos nogle Bekendte nogle Dage, saa atter Pensionat, og spiste her og der, hvor det kunde falde sig. Han havde af og til Arbejde, talte med Mennesker, sorterede dem ud og begyndte forsigtigt at prøve dem, maatte ofte igen kassere dem som uegnede. Penge var der ingen af, saa han satte derfor sine sammensparede Penge ind i Arbejdet og efterhaanden hver Øre, der kunde skaffes. Det var store Dage, naar en Revolver blev fremskaffet, Jubel naar Sprængstof blev opsporet og paa primitiv Maade blev lavet til Bomber hjemme. Naa, efterhaanden kom der lidt System over det, en lille Stab Mænd var samlet — ikke Drengene, men Mænd, gennemgaaende i Trediverne, og disse Mænd gik ind for Sagen med Liv og Sjæl. Smaasabotagerne begyndte, og Folk snakkede, det var Drengestreger, der kun skadede os selv i Forholdet til Tyskerne, saa vi kun fik Uro herhjemme. Ansvarsløse Personer lød det. Modstand alle Vegne, hvorhen disse Mænd vendte sig. Det var Læger, Forretningsfolk, Ingeniører og lignende, der dengang blev kaldt »Danmarks Undergrund« omend ikke med den Klang, Ordet senere fik.

Tab blandt de Mennesker, vi traf og kom til at synes om, havde vi ogsaa. En Dag kom »Jack Bøgh« (»Rullende Sten samler ikke Mos«) over til os for at høre, om min Mand i Kraft af sin Stilling kunde skaffe ham et bestemt kemisk Stof. Vi snakkede begge med ham og kom til at synes godt om ham. Han fortalte, at naar det »lille Arbejde«, han havde for, var fuldført, tog han til Sverige for ad den Vej at naa til England og fortælle dem om, hvad vi manglede, skaffe Forbindelser og lignende. Faa Dage efter sejlede han af Sted fra Julebæk i en Gummibaad sammen med to Kammerater. De var blevet snydt med Baaden, den var utæt og midt ude halvvejs til Kullen gik den ned, og han druknede.

Min Mand og jeg blev ivrige for at faa Lov til at hjælpe med især efter at min Bror Peter efterhaanden var kommet med, men vi blev holdt hen, fordi vi havde to smaa Drengene paa 5 og 8 Aar. Saa fandt vi paa at give dem Tilladelse til at benytte vor Lejlighed, me-

dens vi var paa Sommerferie i en Maaned, og jeg kan forsikre for, at den blev benyttet — — af hvormange det ved jeg saamænd ikke. Peter kom et Par Gange op til Liseleje og fortalte om det, og ivrige blev vi for at komme hjem. Sommerferien fik da Ende, og hjem kom vi. Lidt før paa Dagen end ventet, kom vi vist, for tre Mænd for rundt i Lejligheden og ryddede op, tørrede Støv af og satte en flot Buket i Vand til mig. Det var et herligt Syn. Da de var gaact, fandt vi en Del efterladte Vaaben, saa vi kunde regne ud, vi snart skulde se dem igen. Ganske rigtigt, næste Dag stillede de, og da vi fik snakket om Sagerne, tilbød vi dem et Loftsværelse, hvor de kunde have Depot. De fortalte da om Sabotagen, de var i Gang med. Det var jo kun i det smaa efter senere Maalestok. Der var bl. a. Villaen paa Platanvej, som Dr. Best havde beslaglagt, Radiofabriken paa Howitzvej, Transformatorer, Nordropa og et Par Steder paa Finsensvej.

Naa, Tiden gik, vi var nu i August. Stemningen hos Folk var i stor Udstrækning imod Sabotørerne og den Modstandsbevægelse, der var. Vi andre fandt Tilstanden uudholdelig, fandt at der var en utrolig Trang hos Folk til at hjælpe til godt Samarbejde med Tyskerne. Folks Indstilling var hyppigst den, at jo fredeligere det gik, jo længere kom vi med Tyskerne, og jo nemmere slap vi fra det, de andre, »Sabotørerne« og de illegale, skabte kun Uro og vilde føre os ud i norske Tilstande. Jeg husker, at jeg engang svarede, saa lad os da faa dem, det er da mere ærefuldt, og maaske kan vi saa faa vakt Danmark, og kommer vi ud af Krigen uden Kamp, tror jeg Nationen gaar til Grunde. Ih du godeste, sikken Panik der blev. Naa, en Aften var her en tre-fire Mand hos os, og Forum kom paa Tale. Tyskerne skulde have det, og hvis de nu sprængte det, mon ikke de saa kunde faa Folks egentlige Mening frem. Med andre Ord faa Folk til at bekende Kulør, og fremfør alt gennem dette fremkalde en Krise, der maatte faa Regeringen til at staa fast.

Tirsdag den 24. August kørte de faa Mænd afsted herfra i en Taxa og en Mand bagefter paa en 3-hjulet Cykle med Sprængstoffet i en Ølkasse. De skulde sprænge Forum i Luften Kl. 12,55. Aldrig i mit Liv har jeg drømt om, at man kunde lytte saadan, som jeg gjorde det den Dag. Endelig kom Braget, men saa var Spørgsmaalet, hvordan det var gaaet mine Bekendte? Da der saa kom Besked om, at »Tom« var blevet saaret, men ellers alt vel, saa aandede

vi atter frit, men først helt da Tom 2 Dage efter kom herop, og jeg fik set, at han var delvis i Orden, bortset fra gule, blaa og grønne Farver i Ansigtet samt Plastre paa Kryds og Tværs. Han fik nemlig en Mur i Hovedet.

Og saa kom de sidste Dage i August. Lørdag den 28. August var jeg ene hjemme med Børnene. Jeg vandrede op og ned gennem Lejligheden. Børnene kom løbende og fortalte, at nu kørte der Tanks i Frederiksberg Allé, Telefonen kimedede med Rygter og Beretninger. At jeg var meget nervøs forstaas vist let, vi havde hele Loftsværelset fyldt med Vaaben og Ammunition, Sprængstof, Stavbrandbomber og »Blyanter«. Saa kom min Mand hjem, vi tog det Parti, at vi slet ikke talte derom. Næste Morgen var Gadedøren sprængt nede i Stuen, der havde været Bud efter en Officer. Vi ventede i 3 Døgn, alle var som sunkne i Jorden, kun vi sad tilbage paa Toppen af Sprængstoffet.

Vi havde ofte talt om, hvordan det vilde gaa, naar Tyskerne overtog hele Styret. Alle dem, vi kendte, var mere eller mindre eftersøgt, enkelte endda meget stærkt. De var ofte blevet hjulpet af enkelte Personer indenfor Politiet og Statsadvokatens Afdeling for særlige Anliggender, men *hvor* mange Oplysninger, Tyskerne nu vilde faa eller vise sig at være i Besiddelse af, var helt uberegneligt, og der vilde jo sikkert komme Razziaer i stort Omfang. Peter og Ole var taget til Jylland kort før 29. August, og umiddelbart efter denne Dag fik vi Besked om, at Ole var taget af Tyskerne. Dette viste sig imidlertid at være forkert — tværtimod havde Ole og Peter den 29. August udført et godt Stykke Arbejde trods den megen Uro overalt. Paa Cykle var de taget fra Aalborg til Blokhus, havde passeret 3 nye Militærspærringer paa Vejen udelukkende ved Hjælp af Kriminalpolitiskilte og en god Portion Frækhed og havde derefter skjult deres Cykler og Revolvere kort før den egentlige Befæstningszone. De gik saa frækt løs paa Vagtposterne og meddelte, at de ønskede at tale med Kommandanten (Lampke, tror jeg han hed). Da Vagten vilde ledsage dem til hans Bolig, afviste de det overlegent med den Bemærkning, at de virkelig kendte Vejen udmærket fra tidligere Besøg. Saasart Vagten var ude af Syne, drejede de af og fotograferede af Hjærtens Lyst Befæstningsanlæggene og foretog Noteringer om Beliggenheden, hvorefter de atter passerede Vagten med et venligt Nik. Naa, det var et Sidespring, men bortset fra Rygtet om, at Ole var sat fast, var alle ene og alene paa Grund af Usikkerheden

meget vanskelige at faa fat paa i de første Dage efter den 29. August. F. Eks. kørte »Bob« den 29. August rundt i Taxa med en Kuffert Sprængstof, han havde hentet udenfor Byen, men han traf ingen hjemme de Steder, hvor Kufferten skulde afleveres. Han blev standset og visiteret flere Gange, men Kufferten saa Tyskerne ikke efter, og Revolveren havde han anbragt omme paa Ryggen, saa han klarede sig igennem.

Endelig efter 3 Døgn's Forløb kom Tom og saa til mig, og i de næste 8 Dage blev Lageret flyttet. Jeg har aldrig været syg, men da Tom havde været her, klappede jeg sammen med 40° Feber. Jeg tror, det var Nerveanspændelsen, dengang vidste man jo intet.

Efter den 29. August tog flere af vore Bekendte i Løbet af kort Tid til Sverige, de var for kendte, og Tyskerne blev stadig mere nærgaaende, men efterhaanden kom der atter Ro over Feltet. Ole, hans Søster og Peter virkede stadig, og der kom nye til i Stedet for dem, der tog over Sundet. Efteraarsmaanederne 1943 blev livlige med Hensyn til Sabotage, Erhvervelse af Vaaben, Ammunition og ikke mindst med Transporterne til Sverige, som hyppigst gjaldt efterlyste Personer, Flygtninge, Flyvere, Krigsfanger etc. Vores Andel bestod nærmest i at tage mod Telefonbesked til og fra de forskellige, at give Husly, naar det var paakrævet, og efterhaanden kom det ekstra illegale Pulterkammer atter i Brug til Opbevaring af Vaaben, Sprængstoffer, Uniformer og lignende.

Men tilsidst gik det galt. En Aften i Begyndelsen af December ringede det efter Spærretidens Begyndelse stærkt paa Døren, og Gestapo gjorde sin Entre. Forspillet havde været, at Gestapo under en Razzia hos en ret stor illegal Organisation i den indre By havde faaet fastslaaet Oles Identitet, og da han efter Kriminalrat Bunkes Udsagn paa det Tidspunkt var Gestapos næstværste Fjende, gik den vilde Jagt paa ham, Peter og et Par Stykker til over hele Byen. Hos Oles Søster fandt de foruden alle mulige gode Sager et Spor, som førte til os, men heldigvis havde vi faaet Telefonbesked om, at der var noget paa Færde. Ole og Peter blev advaret, og vi gjorde selv rent Bord. Alle illegale Sager i Lejligheden blev anbragt paa det illegale Pulterkammer, og da det Kl. 23 ringede paa Døren, smed jeg Nøglen ud i Altankassen, medens min Mand lukkede op for Gestapo. Forhørene skal jeg ikke komme ind paa, men blot nævne, at det værste Øjeblik var, da Gestapo, efter at have undersøgt vore Nøgler, rumsterede rundt oppe paa Loftet i en halv Time, men uden at finde

det illegale Pulterkammer, hvor der netop paa det Tidspunkt blandt andet fandtes hele Kartoteket fra Vilfred Petersens Parti, som var blevet taget ved en Sabotage mod Partiets Kontor i Gothersgade. Under Forhørene hjemme og paa Dagmarhus lykkedes det os at holde Hovedet klart og undgaa at sige hinanden imod, selvom vi blev forhørt hver for sig, og Kl. 4 Morgen havnede vi i Vestre Fængsel efter at have opvartet med forskellige mere eller mindre fantastiske »Plader«. Peter og Ole kom til Sverige og efter en Maanedes Ophold i Vestre Fængsel kom jeg efter Forestillinger udefra paa fri Fod, og efter to Maaneders Forløb kom ogsaa min Mand ud. Umiddelbart efter fik vi den sørgelige Meddelelse, at Peter i Begyndelsen af Januar var druknet udfor Julebæk under Tilbagereisen fra Sverige for at fortsætte Arbejdet herhjemme.

I Slutningen af April drev Peter i Land, og min Mand maatte op til den berygtede Politikommissær Madsen (Helsingør) for at identificere Liget. Madsen havde meddelt Pressen og sandsynligvis Tyskerne, at det drejede sig om en ilanddrevne Politibetjent, fordi der paa Liget var fundet et Politiskilt, men da det ikke kunde skjules, at der laa noget illegalt bagved, fik vi af Forbindelser paa Helsingør Politistation Besked om at være parat til at forsvinde, hvis Rapporten maatte udleveres til Tyskerne. Da de paagældende imidlertid selv maatte forsvinde, bestemte vi os til at leje vor Lejlighed ud i Sommermaanederne 1944 og tage paa Landet.

Gennem en god Bekendt fik vi Lejligheden lejet ud gennem et Bureau med Garanti for, at det ikke blev til Tyskere. Faa Dage efter var min Mand oppe i Lejligheden og opdagede straks, at der foregik illegalt Redaktionsarbejde i stor Stil, men Lejerne var selv klare over, hvorfor vi var taget paa Landet. Det viste sig senere at være et Medlem af Frihedsraadet, Redaktør Aage Schoch, og en Redaktør af et illegalt Blad, som havde boet i Lejligheden. De forlod Lejligheden over Hals og Hoved nogle Dage før Tiden, hvorefter vi atter flyttede ind, spændt paa den videre Udvikling. De blev taget af Gestapo 14 Dage senere, men vi blev ikke blandet ind i Sagen, skønt Gestapo havde faaet oplyst, at de havde boet i vor Lejlighed. I Januar 1945 foretog Gestapo Husundersøgelse hos os for at finde en af mine Nevøer, som imidlertid var kommet af Vejen, og ogsaa denne Gang klarede vi Frisag. Ialt figurerede vi med Navn og Adresse i 5 Rapporter hos Gestapo, men ingen af disse Sager er blevet sat i Forbindelse med hverandre, hvad der kunde have voldt

uoverskuelige Ulykker. Meget kunde saaledes tyde paa, at Gestapo ikke har haft noget Centralregister over mistænkelige Personer og Adresser, og dette har utvivlsomt reddet mange fra at falde i Kløerne paa Gestapo, saaledes at Bevægelsen trods Splittelse af enkelte Grupper kunde vokse videre og blive til den stærke »Holger Danske«-Organisation.

POLITIKER UNDER BESÆTTELSEN

Af Arbejds- og Socialminister Hans Hedtoft-Hansen.*)

Jeg knyttede bl. a. Forbindelse med den engelske Repræsentant »Jørgen«, der — saa paradoksalt det end kan lyde — i lang Tid opholdt sig i Danmark under Besættelsen. Og blandt de Ting, vi drøftede, var f. Eks. om Socialdemokratiets Ledelse i Tilfælde af en allieret Invasion her i Landet sammen med Ledelsen for D. S. F. vilde sætte deres Navne under et Opraab om øjeblikkelig Generalstrejke.

Situationen kunde komme til at ligge omtrent saadan, at de Allierede maatte gøre Landgang i Danmark, og at vi til Støtte for Aktionen nogle Dage i Forvejen skulde proklamere Generalstrejke. Og det gik vi ind paa. Det er nemlig ikke blot mig, der har haft den intimeste Føling med Modstandsbevægelsen, men ogsaa Vilh. Buhl og H. C. Hansen og Alsing Andersen, for nu at nævne et Par Navne fra den snævrere daglige Partiledelse. Og der er Tusinder andre blandt vore menige Folk. Og jeg nærer den største Beundring for det personlige Mod, f. Eks. Statsminister Vilh. Buhl har udvist. At vi unge med Liv og Sjæl gik ind i Arbejdet, betragter jeg som en Selvfølge, men at han aldrig betænkte sig paa at deltage i farlige Møder eller at træffe baade den og hin, skønt alle — altsaa ogsaa Tyskerne — vidste, at han var designeret Statsminister, det tager jeg pinedød Hatten af for.

---

*) Som Følge af tysk Krav maatte H. Hedtoft Hansen Februar 1941 træde tilbage som Formand for Socialdemokratiet. Efter at have afslaaet et Tilbud om at tage til England »forlod« H.-H. formelt sin politiske Gerning og blev optaget i Ledelsen af Bryggeriet »Stjernen«, hvilket gav ham Mulighed for at rejse uhindret omkring og knytte baade forretningsmæssige og illegale Forbindelser.

Sammen med Ole Bjørn Kraft udgav jeg et illegalt Blad, der hed »Danske Tidende«, og saa vidt det er mig bekendt, var det det eneste af samtlige illegale Blade, der udkom med navngiven ansvarlig Redaktion. Ganske vist stod der ikke Ole Bjørn Kraft og Hans Hedtoft-Hansen, men derimod Peter Jensen og Jens Petersen, og vi meddelte, at vi efter Krigen ønskede at tage det fulde Ansvar for alt, hvad der stod i Bladet.

Fra Frihedsraadets Side forelaa der Ønske om, at ogsaa Politikere skulde have Sæde f. Eks. i Frihedsraadet, men vi mente ikke, det var rigtigt. I Stedet oprettede vi et Kontaktudvalg med to Repræsentanter fra hver Side, og dette Kontaktudvalg, der fra politisk Side bestod af Finansminister H. C. Hansen og Folketingsmand Aksel Møller, har i Virkeligheden paa en Række Omraader været i Stand til at koordinere Modstandsarbejdet.

Vi maatte naturligvis have Forbindelse med Sverige, og en Dag tog jeg med en Baad over til Sydsverige. Det var mørkt, da jeg gik i Land, men der holdt en svensk Militærbil og ventede paa mig. Den kørte mig til Malmø, hvor jeg mødtes med min gamle Ven Forsvarsminister Allan Vougt, og det var et dejligt Gensyn. Natten igennem sad vi og snakkede og pokulerede. Jeg naaede lige at faa en kold Douche, før jeg Kl. 5 om Morgenen tog ud til Bulltofta og gik om Bord i en svensk Bombemaskine, der i Løbet af 1½ Time fløj mig til en militær Flyveplads uden for Stockholm. Ogsaa der holdt der en Bil parat, og for nedrullede Gardiner kørte jeg saa ud til Allan Vougts Villa paa Lidingø.

Det gjaldt jo nemlig om, at ingen — absolut ingen — udover en ganske snæver Kreds fik at vide, at jeg var der.

Vi forhandlede om Politiforlæggingerne, Opstillingen af Den danske Brigade og Vaabenforsendelserne. Vi maatte herhjemme have Sikkerhed for, at Styrkerne i Sverige, hvis det blev nødvendigt, fik Lov at rejse hjem.

I Virkeligheden var det et uhyre farligt Spørgsmaal. Sverige var neutralt, og Regeringen som saadan kunde altsaa ikke give sit Minde til, at Mandskabet i en given Situation forlod Landet for at indgribe i krigeriske Begivenheder paa dansk Territorium. Jeg forhandlede baade med Per Albin Hansson, med Socialminister Gustav Møller og med Udenrigsminister Günther. De fleste Møder fandt Sted i mit Skjulested hos Allan Vougt, men ved et Par Lejligheder maatte jeg dog køre gennem Stockholms Gader. Det var strengt at

sidde der og se paa Lysene, paa Biograferne, der lokkede med amerikanske Films, og alt det, man længtes efter, og saa være tvunget til pænt at holde sig inde bag de nedrullede Gardiner. Men inden jeg forlod Byen, naaede vi dog til en Forstaaelse, og jeg fik ogsaa sikret nogle nødvendige Vaaben-Leveringer og udvekslet værdifulde Erfaringer med mine Venner i den norske Hjemmefronts Ledelse, som ogsaa var i Stockholm.

Saa kom altsaa Rejsen hjem. Den foregik ad nøjagtig samme Rute, men ikke helt saa glat som Turen derop.

Der skete nemlig det ulykkelige, at den Mand, der havde bragt mig over, blev arresteret straks ved Hjemkomsten. Bl. a. maatte jeg sidde i Malmø omtrent en Uge og vente paa Skibslejlighed, og det var lidt pinagtigt. Men da jeg endelig vendte hjem igen til Bryggeriet *Stjernen*, havde jeg tyve udmærkede Ordre med mig paa Øl, som jeg havde solgt i Jylland.

Faktisk var jo hele den socialdemokratiske Arbejderbevægelse med i Tidens farlige Spil, og Forholdene kunde have udviklet sig saadan, at vi blev nødt til at gaa under Jorden med hele Organisationsapparatet og fortsætte illegalt. Heldigvis skete det ikke, for jeg tror nemlig at det var af allerstørste Betydning for danske Arbejdere, at deres Organisationer blev bevaret intakt. Dermed beholdt vi Muligheden for i et givet Øjeblik at kunne sætte ind med en samlet Aktion. Jeg er ikke i Tvivl om, at Tyskerne anede vor Indstilling og følte det som noget af en Trusel, men paa den anden Side var de nødt til at akceptere Tilstanden. Det modsatte vilde ganske simpelt være blevet dem for dyrt, da de frygtede Reaktionen fra Arbejdermasserne, saafremt der skete alvorlige Overgreb overfor de kendte Ledere.

Den socialdemokratiske Arbejderbevægelses Indsats i Frihedskampen har der ikke staaet ret megen Blæst om, men dens Værdi og dens Betydning hersker der ingen Tvivl om hos dem, der kender Tingene til Bunds.

Selv det officielle Danmark har jo forøvrigt været impliceret. Staten — den danske Stat — har finansieret Modstandsbevægelsen i meget stort Omfang. Det drejer sig vist om et Beløb paa 60—70 Millioner Kroner, naar man regner baade det herhjemme og Brigadeudgifterne med.

UDE FRA LANDET

TO DAGE I SØNDERBORG

Af Oberst E. T. C. Freiesleben.

Som vel saa mange andre, der ved Skæbnens Ugunst var ukendt med Sønderjyllands virkelige Sjæl, var jeg absolut ikke særlig begejstret, da jeg midt i Marts 1936 fik at vide, at jeg fra 1. Maj samme Aar skulde til Sønderborg som Chef for 12. Bataillon; men jeg havde ikke været saa forfærdelig længe paa Stedet, før jeg havde indsuget og opfattet den særlige Atmosfære, som er Grænselandets Ejendommelighed. Først Aarene i Sønderjylland har lært mig, hvad aktiv Danskhed og virkelig Nationalitetsfølelse er. Det sætter jo bogstaveligt talt sit Præg paa det daglige Liv dernede; men paa de store nationale Festdage, paa Møderne eller ved Garnisonens Parader kunde man føle det næsten saa knugende, at det ofte var svært at holde Taarerne tilbage.

Og hvad har vi ikke oplevet i de 7½ Aar, jeg havde min Tjeneste i Sønderborg — især efter det Sorgens og Skammens Aar 1940? Saa meget, at det næsten er svært at fremdrage Enkeltheder.

Men foruden Morgenen i Kasernegaarden den 9. April er der, tror jeg, navnlig to Oplevelser, som uudsletteligt har præget sig i min Erindring som betagende skønne, omend vemodsfyldte Billeder: det ene er den samlede Garnisons Hjemmarch gennem Sønderborg den 15. Juni 1940, og det andet er Paraden i Kasernegaarden den 10. November 1942, da Dannebrog for foreløbig sidste Gang gled ned fra Kasernens Flagmast.

Den sidste Episode er skildret andetsteds. Den første Episode — Marchen gennem Sønderborg Valdemarsdagen 1940 — burde ogsaa nedskrives og bevares for Eftertiden. Aldrig vil vi, der var med den Dag, glemme, hvad vi oplevede under Turen gennem Byens menneskefyldte, men næsten dødsstille Gader.

Vi var mange Officerer, der havde været mod en saadan »Demonstration« saa kort Tid efter 9. April. Den 14. Juni om Eftermiddagen henvendte jeg mig paa fleres Vegne til Garnisonskommandanten, Oberst H. E. Christensen, for at bede ham opgive Tanken om at marhere gennem Byen med Garnisonen samlet. Sæt,

det nu blev en Skuffelse! Vore Nerver var endnu saa oprevne efter den 9. April, at vi ikke vilde kunne taale flere Ydmygelser. Men Obersten hævdede, idet han slog paa sit Kendskab til sønderjyds Mentalitet (han er Sønderjyde), at vi ikke skulde nære nogen Frygt — og fastholdt at ville gennemføre sin Plan.

Aldrig skal jeg glemme det Øjeblik, da vi fra Voldgade drejede ind i Stjernegade: Flag ved Flag vajede fra Husene paa Marchruten, saa langt jeg kunde se fra min Hest, og fra Torvet op over Perlegade stod der sort af Mennesker. Det blev den ejendommeligste March, jeg nogensinde har været med til. Musikkorpset havde vi paa det Tidspunkt endnu ikke faaet igen, saa man hørte i Stilheden kun Soldaternes taktfaste Tramp i Gaderne, hvor Folk stod opstillet og i dyb Alvor og Sympati hilste os — mange med blottede Hoveder! Jeg saa Taarerne trille ned over Postmester Ræders Kinder, da 12. Bataillons gamle Fane kom forbi, hvor han stod. Et andet Sted stod Forstanderinde Frk. Johanne Hansen med Eleverne fra Als Husholdningsskole; de unge Piger sang og kastede Blomster til Soldaterne; da jeg var ud for dem, istemte de netop: »I alle de Riger og Lande.« Den Sympati og Medfølelse, der fra alle vore civile Medborgeres Side vistes os danske Soldater hin Formiddag, var saa hjertelig og betagende, at Graaden sad mig i Halsen, og jeg flere Gange paa Turen maatte snyde mig til i Hast at viske en Taare bort i Ly af Hjelm skyggen.

Alle vi Officerer, der havde været imod Oberst Christensens Plan om denne Bymarch, takkede ham om Aftenen i Officersforeningen, fordi han havde holdt fast ved sit Forsæt.

Gennemførelsen af denne Parademarch blev Oberst Christensens sidste »officielle« Handling i Sønderborg; den havde uden Tvivl været i hvert Fald de lokale Tyskere en Torn i Øjet og gjorde sikkert sit til, at de satte den Aktion i Gang, som til Slut paa et usandfærdigt Grundlag gennemtvang, at Obersten blev forsat fra Byen.

Om hin Dag, da jeg maatte give Ordre til, at Dannebrog — paa fremmed Kommando — skulde stryges paa Kasernen — en bittertung Dag — skal jeg kun sige, at jeg hele den Dag var i en egen højtidsfuld Stemning; efterhaanden som Tidspunktet nærmede sig, da det skulde ske, følte jeg mig, som jeg tror, en Præst maa føle det, naar han skal forrette en hellig Handling. Og er det ikke ogsaa en hellig Handling at vise vort skønne, gamle Dannebrog Ærbødighed og Ærefrygt — især i et saa skelsættende Øjeblik?

FRA HELSINGØR

Af Borgmester Peder Christensen.

I en Turist- og Grænseby som Helsingør med dens myldrende Sommerliv og internationale Fremmedbesøg maatte Besættelsen med deraf følgende Afspærring fra Omverdenen føles som en dobbelt tung Prøvelse.

Vi forstod det ikke straks, den 9. April 1940, da et Tusindtal af Flygtninges brogede Skare prægede Byen, siddende paa deres i Hast medbragte Bagage omkring Banegaard og Havn, hvor de i den tidlige Morgen og efter at Færgen var standset Kl. 10 Formiddag, forsøgte med Bønner og Betaling at komme over det smalle Vand til Sverrig paa anden Maade.

Krigens Jerntæppe gik imidlertid ned i Øresund for baade Flygtninge og Befolkning i de to Grænsebyer paa begge Sider af Sundet. Norden spaltedes, og Mørklægningen sænkede sig over Helsingør. Vore danske Hjerter krympede sig under Adskillelsen, da vi sad tilbage i Mørket og stirrede over mod Lysene i Helsingborg, men denne Følelse var gensidig. Med samme Vemod og med samme Bitterhed saa vore svenske Venner Lysene slukkes paa den danske Kyst omkring Kronborg, der som Danmarks Vartegn ud mod Verden i 1929 blev indviet af Danmark og Sverrig til det nordiske Samarbejde.

Gennem en Hundredeaars Periode siden de to Grænsebyer i 1838 efter mange Aars Broderstrid udvekslede de første Venskabsgaver mellem Danmark og Sverrig over det slagte Øresund, men ganske særligt i den sidste Snes Aar, har offentlige Baand, Foreningsbaand, Turistsamvirke samt Venskabs- og Slægtskabsforbindelser knyttet en fast nordisk Sløjfe omkring denne Landegrænse. Under Dagliglivet i de to Grænsebyer og i Nordsjælland og Skaane er der ingen, som hverken tænker paa eller føler nogen national eller folkelig Skillelinie.

Da Krigsspærringen var saa skarp, at kun ganske enkelte Undtagelser havde Mulighed for at slippe igennem, opstod i Grænsebyerne en umiddelbar og naturlig gensidig Trang til at benytte Baalets Flamme og Kirkeklokkernes Malmtoner til at sende en Højtidshilsen Juleaften over Øresund fra Kyst til Kyst og fra Hjerter til Hjerter.

Med denne Julehilsen var forbundet Haab og Fortrøstning til den nordiske Folkeaaend i Danmark og Sverrig og til vort frie nordiske Folkesamfunds Fremtid under Krig og Fred.

Den tyske Krigsmagt rykkede ind paa Kronborgs Kaserne (men dog ikke i selve Slottet), og Dannebrog blev strøget paa Flagbatteriet. Byen tilpassede sig Besættelsen med dens Indkvarteringer og tyske Soldater af alle Arter i Gaderne, men Tilpasningen var kun tilsyneladende, thi Krigstilstand og Besættelse af en fremmed Militærmagt slider baade paa Nerver og Værdier af saavel økonomisk som kulturel Art.

Overfor den tyske Kommandant gav Byen straks Udtryk for, at han ikke kunde bydes Velkommen, saadan som der var gjort overfor det første Skib af den tyske Krigsmarine, som efter forrige Verdenskrig besøgte fremmed Havn, der tilfældigvis var Helsingør — og saadan som der var gjort overfor mange tyske Gæster og Børnebesøg under og efter forrige Krig. Men under Forbehold af gensidig nøje Overholdelse af danske Love og gældende Bestemmelser indgik Byen i et korrekt tjenstligt og yderst køligt Samarbejde med Værnemagten, i nøje Overensstemmelse med Kongens Ord til det danske Folk den 9. April.

At der under en Besættelse af fremmed Krigsmagt forefalder Episoder kan ikke undgaas, men det skal siges, at der i Perioden indtil August 1943 hos Værnemagtens skiftende Kommandanter i Helsingør var Vilje til at forhandle med Byen om alle foreliggende lokale Spørgsmaal og søge dem løst paa en hurtig, fast og gensidig korrekt Maade, uden nogen Selvtægt fra tysk Side, og uden Værnemagtens Indblanding i Byens civile Liv. Der var kun eet Hovedspørgsmaal, som ikke kunde forliges, og det var en stadig tysk Beklagelse over, at der i Helsingør raadede en bidende Kulde overfor Værnemagten, baade i offentlige og private Forhold, uanset den militære korrekte Optræden. Efter 29. August satte det tyske Polit ind med Vold og Terror, og tusinder af Mænd, Kvinder og Børn søgte til Grænsebyen for i Nattens Mørke at slippe over Øresund til Sveriges frelsende Kyst. Da levedes Livet farligt i Helsingør indtil den straalende Frihedsmorgen oprandt 5. Maj 1945.

BORNHOLM UNDER DEN TYSKE BESÆTTELSE

Af Overlæge, Dr. med. H. Chr. Olsen.

Vinteren herskede med frost og sne og forvandlede vor ø til arktiske landskaber, men en dag var sneen smeltet og isen brudt op, og saa kom den 9. april 1940.

»Tyske tropper har besat strategiske punkter i Danmark . . . . .« Saaledes lød speakerens skælvende stemme i radioen, saaledes begyndte de bornholmske aviser, og saaledes kom den tyske øverstbefalende von Kaupisch's opraab til at lyde. Det oprindelige »Oprop«, som det øvrige land blev belemret med, naaede ikke frem til Bornholm. Altfor tjenstivrige embedsmænd gjorde tyskerne den første tjeneste ved at oversætte plakaten til dansk før opklæbningen, men ingen har senere af den grund ladet sig overbevise om, at tyskerne forstod dansk.

Hvad betød besættelsen? Det spurgte man hinanden, og det spurgte man navnlig sig selv om, men der var i de dage intet svar. Derhjemme lod vi børnene bære de gamle flag frem og stille dem ved familievæggen. De, der havde elsket fædrelandet, var alvorsfulde. — Var det Danmarks saga, der sluttede paa denne maade? Hvorfor kæmpede man ikke? Rigsdagen havde dog i februar eenstemmigt besluttet, at landets grænser skulde forsvares. Havde den radikal-socialistiske regering, som altid havde saboteret forsvaret, nu ogsaa saboteret rigsdagen? Hvordan stillede kongemagten sig? Senere kom Kongens budskab. Det var værdigt, men gav ingen trøst. Der kom imidlertid ingen tyskere til Bornholm den dag. Om eftermiddagen beordrede radiovognen total mørkelægning, og denne der i luftværns kredse havde været diskuteret vidt og bredt, gennemførtes nu paa et par timer. Om aftenen bragte Bornholms Avis bevidst eller ubevidst paa bagsiden en ejendommelig lille fortælling:

»Femøren.«

»Nogle Børn legede paa Gaden. De spillede Langbold. For i den lille By var Færdselen ikke saa stor, at det ikke kunde lade sig gøre. Der var ikke saa mange Automobiler og heller ikke Cyklister. Derimod var der mange Børn i den lille By, og de holdt til der, for der var den bedste Legeplads. Men der kan ogsaa ske Uheld, selv

om der er god Plads. Og det gjorde der netop en Eftermiddag. Der raslede en Rude, og Værten i Huset kom farende; for var der noget, han var næn over, saa var det Ruderne. »Hvem smed Bolden?« raabte han rasende. Men ingen vilde vedgaa det. »Ja, saa henter jeg Politiet,« raabte han videre. Ingen af Børnene rørte sig. Det var første Gang, der var sket dem et saadant Uheld. En og anden listede forsigtigt bort, men de fleste blev dog staaende og afventede i Tavshed Betjentens Ankomst. Men Betjenten kunde lige saa lidt faa Ulykken opklaret som Værten. Ingen vilde tage Skylden paa sig, for i Virkeligheden vidste ingen rigtig Besked paa det. Men Værten forlangte sine Penge, og til sidst sagde den gamle, rare Betjent: »Jeg synes, I skulde give hver en Femøre. I Morgen er det Søndag. Kom saa hen til mig med dem. En Femøre kan I altid skaffe. Det er meget værre med Ruden.« Og saadan blev Aftalen. Næste Dag mødte hver op med sin Femøre, og saa var Sagen i Orden. Men den, der slet ikke kom til at betale noget, var Peter, som i Virkeligheden havde slaaet Ruden itu, for han ejede ikke engang en Femøre.«

Dersom man ved femøren forstaaer den nationale indsats og ved Peter tænker paa den radikale Peter Munch, har man et eventyr, der i dybden kappes med H. C. Andersens de bedste.

Den 10. om onsdagen kom de. Lige over middag ankrede et større og et par mindre skibe op paa reden, og efter længere ventetid løb de ind i Rønne havn. Bornholms kommandant, der den 9. april havde været rasende over ordren til at nedlægge vaabnene, vilde ikke modtage dem. Denne lidet misundelsesværdige opgave blev overdraget kaptajn Broberg, der i de dage var minør. Han modtog dem paa den danske regerings vegne ved havnen. Der gik den dag ca. 800 mand i land. Ved 18-tiden gik de første gang syngende gennem gaderne. Jeg trak gardinerne for og sagde til min kone, at vi nu maatte være som sønderjyderne og forstaa, at det var to kulturer, der mødtes. Vi kunde for fremtiden ikke komme i de hjem, hvor tyskerne kom.

Om aftenen var der festbanket paa Dams Hotel. Amtmanden, obersten og kaptajn Broberg var bl. a. til stede. Der blev spist, drukket og talt. Festen vakte forargelse.

Der var hurtigt nogle, der misforstod situationen. I Rønne kunde

man faa dage efter den tyske landgang se boghandlervinduer pyn- tede med tyske parlører og disken fyldt med tyske aviser.

I Rønne havde tyskerne omdannet Statsskolen og Østre Skole til kaserner, de holdt vagt i gaderne med udfordrende dansk og tysk flag foran hovedvagten. Snart spredtes de imidlertid over øen, og der blev en stadig gaaen og kommen.

Natten mellem den 6. og 7. juli havde Rønne den første luft- alarm. Som formand for luftværnsforeningens instruktionsudvalg havde jeg forsøgt at give arbejdet et nationalt præg. Nu var det alvor. Man kunde ikke undgaa at bemærke ungdommens friske offer- villige holdning.

Den 4. august blev 66-selskabets skib »Hammershus« minesprængt nord for København kort efter udsejlingen. Kun een passager blev saaret, men skaden paa skibet var betydelig. I den officielle med- delelse blev skibets navn ikke nævnt, men alle paa Bornholm vidste besked.

Udadtil gik livet sin vante gang, men i menneskenes sind skete der forandringer. Man saa det ved det første alsangsstævne. Over halvdelen af Rønnes beboere samledes paa torvet. Der var noget hos folk, som de manglede udløsning for. Ved Kongens 70-aars fødsels- dag den 26. september kom det samme frem. Det blev over hele Bornholm en stor national tilkendegivelse. Ved en skoleindvielse samme dag holdt landstingsmand, borgmester Nielsen en saa flam- mende tale for Kongen, som man aldrig før havde hørt fra social- demokratisk side.

Den 28. oktober gik Italien mod Grækenland. I november aab- nede amtsgaarden i Rønne sine døre for de tyske officerer. For ikke at gaa paa akkord med mig selv er jeg ikke siden kommet der. Kort efter blev der holdt et lignende gæstebud hos den tyske kon- sul. Den franske konsul sagde nej tak. Oberstinden kom hjem og forklarede, at obersten nødvendigvis maatte gaa med for ikke at blive sat ud af spillet.

Dette mærkelige aar gik mod sin slutning. Det lille samfund efter- aber det større, men i det lille viser strømpilen sig hurtigere. Paa Bornholm var forholdene allerede overskuelige; de, der aldrig havde svigtet fædrelandet, svigtede heller ikke nu, men følte sig svigtet af mange. Politikerne, navnlig socialdemokraterne, krøb i skjul bag Kongen. Opportunisterne i alle samfundslag blev af nærliggende grunde overløbere. Bønderne tjente godt og klagede derfor ikke. De

hensynsløse torpederinger i foråret havde mindet sømændene og de unge fiskere om, at søens folk aldrig kunde forsone sig med tyskerne. Hos ungdommen spirede der noget nyt frem, der var fædrelandets eneste haab. Medens bomberne haglede ned over London, blev det vinter, og som under alle krige ventede man paa, hvad foråret skulde bringe.

I vinterens løb rodede tyskerne med nogle befæstningsanlæg ved Dueodde. Man talte om, hvad det dog kunde være. Det var formodentlig nogle kanonstillinger. Arbejdet var daarligt planlagt. Hvad der skulde bruges sidst, kom først, og materialerne hobede sig op paa Rønne havn, men pludselig opgav de det hele. Den 6. april 1941 gik de mod Jugoslavien og Grækenland.

Det var ogsaa i dette aar, at tyskerne opførte udkigsposter rundt omkring paa øen, ligesom de ved Levka ved Hasle og ved Snogebæk opførte nogle mærkelige bygninger, der lignede bondehuse. Anlæggene var formodentlig nogle radio-tekniske stationer.

Det første aar var tyskerne meget disciplinerede, forhandlingsvenlige, nærmest høflige, men efterhaanden kunde det ikke undgaas, at deres sande væsen kom frem. Tyskeren er nærtagende. Det kommer af hans grænseløse selvoptagethed. En morsom lille episode belyser dette forhold: Nogle murere arbejdede i Nørregade paa arkitekt Tybjærgets hus. En af dem vendte sig intetanende om paa stilladset og spyttede. Klatten faldt i nærheden af en tysk officer, der netop gik forbi. Han blev gal som en tysker. Murerne morede sig, og for fremtiden spyttede de naturligvis hver gang, der gik en tysker forbi. Tyskerne klagede nu til bladene, og den 25. april indeholdt Bornholms Avis følgende:

»Ikke spytte —.

Vi er anmodet om at meddele: Da det i den senere Tid er sket adskillige Gange, at uansvarlige Personer har udvist en Opførsel, f. Eks. ved utidig Spyttten, der kan opfattes som Ringeagtsytringer over for den tyske Værnemagt, skal man meget indtrængende gøre opmærksom paa, at saadanne uoverlagte Handlinger kan faa de alvorligste Følger, ikke blot for de paagældende, der foretager dem, men ogsaa for andre.«

Denne historie er sand, men hvad der i den følgende tid fremkom af mere eller mindre opdigtede historier vilde fylde en hel bog.

Den 22. juni begyndte den russiske krig. Det var samme dato, som fordem Napoleon drog ud i det uvisse. Det var en søndag, vejret var fint og klart. Tyskerne havde trukket størstedelen af deres tropper bort i løbet af de sidste uger. De havde vist kun 30—40 mand paa øen. Alt var saa underligt stille. Der var lægemøde paa »Helligdommen«. En af lægerne mente, at tyskerne aldrig kunde slaaes. Jeg gjorde gældende, at jeg troede fuldt og fast paa, at de blev slaaede. Og hvis alle troede paa det, vilde de ogsaa blive det før eller senere. Iøvrigt var forholdet det, at hvor end tyskerne kom frem, skabte de sig fjender. En nation, der saaledes ikke kan styre to tønder land udenfor sine grænser, og en ideologi, der kun regner med sig selv, kan aldrig vinde et verdensherredømme.

Den søndag arresteredes en del kommunister og nogle russere rundt omkring i landet. Paa Bornholm hentede politiet det senere medlem af frihedsraadets lokalkomite, Charles Børner, og tre russere.

I den følgende tid foregav tyskerne en større mineudlægning omkring Bornholm. De lokale fiskere kendte imidlertid intet til disse miner. Dampene sejlede ganske uanfægtet gennem de opdigtede minefelter. Alligevel meddelte tyskerne gentagne gange om minesprængte skibe nord og syd for Bornholm, formodentlig for at skræmme russerne.

Den 17. juli ringede Bornholms Tidende til mig og spurgte, hvad folk skulde gøre, naar kaffen slap op. Jeg foreslog, at de kunde drikke mælk og iøvrigt tage den med ro. Valdemar Sejr fik i sin tid ingen eftermiddagskaffe.

I juli var der atter alsangsstævne paa torvet, men tilstrømningen var ikke saa stor som forrige aar. Det var ikke, fordi den nationale stemning var blevet mindre, tværtimod, men de, der tænkte paa, hvad der var foregaaet i verden siden sidst, havde forstaaet, at der skulde bruges skrappere lud til at fordrive tyskerne.

Natten mellem den 20. og 21. august var der russiske flyvemaskiner over Bornholm, men af de nedkastede flyveblade kunde man se, at flyverne havde forvekslet Bornholm med tyske omraader.

I oktober flyttede tyskerne deres hovedkvarter ud til Galløkken. Denne station blev senere udbygget efter alle kunstens regler og kom til at staa os i ca. 1 mill. kr. Inden for det tyske militær sorterede Bornholm for fremtiden under en marinekommando, en Inselkommandantur, svarende til hvad der i det øvrige land kaldtes Standort-kommandantur. De tyske kommandanter blev ikke ret

længe ad gangen. Allerede i november 1940 var Bühler blevet afløst af Kapitan zur See West, der var en fredelig ældre mand. Han mindede i gadebilledet mest om en gammel julenisse. Senere kom Kapitan zur See von Rosenberg, der var her den 29. august i 1943.

I november kom antikominternpagten. Den danske regerings underdanighed havde naaet sit højdepunkt.

Den 7. december brød et nyt uvejr løs. Japanerne faldt over Pearl Harbour, og U. S. A. var med i krigen. Verdenskrigen var blevet komplet. Bornholm laa imidlertid ganske fredeligt midt i Østersøen. Fronterne havde flyttet sig mere og mere mod øst og vest. Eksporten gik strygende. Bønderne tjente penge. Af og til eksploderede en iland drevet mine og knuste nogle ruder og mindede befolkningen om, at der var krig. Vinteren blev for tredje gang streng. Man talte mest om rationeringskort og brændsel.

Den tyske pressecensur blev i 1942 mere og mere paagaende, hvilket kaldte de illegale blade frem. Disse blev nu ogsaa almindelige paa Bornholm og blev snart samtaleemnet rundt omkring i kroene ved alle sammenkomster. Tyskerne begyndte at føle sig mindre godt tilpas, og dette gjaldt navnlig deres indfødte følgesvende. De klagede til justitsminister Thune Jacobsen over, at medlemmer af »Frikorps Danmark« og disses familier ikke blev godt behandlet. Thune Jacobsen sendte derfor cirkulære til embedsmændene. Dette cirkulære opfordrede bl. a. befolkningen til at være pæne overfor frikorpset, dets koner og børn. I den anledning indkaldte amtmanden den 11. april til et lukket møde paa Statsskolen i Rønne. Amtsraadet, sogneraadsformændene, politiet, skolelærere, læger, embedsmænd og foreningsformænd af forskellig art var mødt. Der var pyntet med flag, og man havde medbragt kongesangbogen. Amtmanden læste cirkulæret op og knyttede sine bemærkninger dertil. Han nævnede gentagne gange Kongens budskab. Han fremstillede forholdet, som om Danmark var i en slags forbund med Tyskland, og et Tyskland i krig kunde ikke tage hensyn til vore smaa interesser. Situationen var alvorlig. Vi kunde frygte det værste, f. eks. norske tilstande, dersom man ikke forholdt sig rolig og undgik enhver udæskelse. Alle var tavse. Derefter sang man. Saa tog Hans Rasmussen, Folketingets formand, ordet. Han talte yderst bramfrit. Han mente ogsaa, at situationen var alvorlig, men han syntes ikke, det var saa mærkeligt, at der af og til blev lidt uro omkring frikorpsets mænd, naar de var hjemme. De allerfleste af dem

var jo politiets gamle kendinge. — Mægtigt bifald. — Senere talte folketingsmand H. K. Kofoed nationalt, — ligeledes bifald. Dersom nogen vilde spørge om noget, kunde man skriftligt. En ondsksfuld journalist sendte en seddel og forespurgte, om det havde været nødvendigt, at højstaaende embedsmænd deltog i tyskernes fest paa Galløkken paa toaarsdagen for besættelsen. Amtmanden blev synlig urolig og sluttede mødet brat med et leve for Kongen.

Den 19. september mærkede man atter krigen ved vore kyster, idet en tysk u-baad gik paa en mine. Den blev stærkt havareret bragt ind i Rønne havn, og først den 31. oktober saa man atter undervandsbaade i havnen.

Den 1. oktober stødte et tysk hjælpeskib paa engelske miner syd for Arnager. Skibet sank, men besætningen, 78 mand, blev reddet og sejlet ind til Rønne.

Det var i dette efteraar, at tyskerne for første gang havde anti-luftskytset i gang saavel ved Rønne som ved Neksø. Udfør Rønne fik de skudt en engelsk flyver ned. Det var ogsaa i dette efteraar, at saavel Bornholms Tidende som Bornholms Socialdemokrat fik bøder for ret tilfældige overskrifter, som tyskerne følte sig generede af.

Den 9. november dannedes Scavenius-regeringen, men da var tyskerne allerede paa flugt foran El Alamein.

Den 1. maj 1943 kom en landgangsbaad, en saakaldt fladlus, til Rønne og lagde til ved Øernes kaj. Ud af baaden væltede en broget blanding af køretøjer, materiel og apparater. En del blev kørt til Balka og Boderne, hvor der oprettedes lytteposter. Store antenner saa man efterhaanden flere steder paa øen, saaledes ved Simblegaard i Klemensker og navnlig i Rutsker, hvor der oprettedes betydelige lyttestationer med barakker, pigtraadsspærringer og militærbevogtninger.

Det var aabenbart, at tyskerne interesserede sig for Bornholm. Det saa ud, som om vor ø i Østersøen var ved at blive et tysk krigslaboratorium. Den 25. maj kom derfor forbudet mod al udenørs fotografering, og den 10. juni indførtes legitimationskortene, tidligere end i det øvrige land.

Sabotagen knaldede trindt omkring i landet, og i Rønne gik der nu og da en værnemagerrude. Ved et møde anden pinsedag i Nyker præstegaard talte lektor Holt for Dansk Samling. Jeg fore-

slog, at Danmark nu burde være ærlig og erklære Tyskland krig. De fleste mente ikke, at det kunde lade sig gøre. Lektor Holt gav mig senere ret.

Den 18. maj kom general von Hannecken paa inspektion i egen flyvemaskine, og den 10. juli fejrede dr. Best sin fødselsdag paa Bornholm og blev modtaget af den tyske konsul.

I begyndelsen af august landede en flyvende bombe paa det bornholmske sydøstland. Politiassistent Hansen og kaptajnløjtnant Christiansen, der var minør og forbindelsesofficer, undersøgte den nedstyrtede tingest. Herover blev tyskerne meget ængstelige. De var nervøse i hele landet. Nu var det ikke alene sabotagen, der gik løs; befolkningen i byerne rejste sig til aabent oprør. Lørdag eftermiddag den 28. august følte man stilheden før stormen. Der var rygter om generalstrejke. Vi sad den aften længe ved radioen uden at faa sikre meldinger. Vi kom sent i seng, og kl. 4 præcis ringede det kraftigt paa døren. »Hvem er det?« »Die deutsche Wehrmacht.«

FIRE AARS KRIGSINDTRYK FRA ESBJERG

Af Pastor Svend Birke.

Esbjerg var den By i Danmark, som først lærte Krigens Alvor at kende. Den 4. September 1939, Dagen efter Krigsudbruddet, kastede en Flyvemaskine af ukendt Nationalitet 3 Bomber inde over selve Byen. Et treetagers Hus blev forvandlet til en Dyngte Murbrokker, men som ved et Mirakel gik kun eet Menneskeliv tabt. Esbjergs Befolkning fik et Chok. Krigens første Eksempel paa panikagtig Evakuering viste sig her. Til Gengæld var Esbjergenserne derefter hærdet til at tage senere Stød i Krigens Forløb med stor Fatning.

Efter 9. April 1940, mens endnu alles Sind var lammet af den tyske Besættelse, blev Esbjergs Fiskere stillet overfor deres maaske sværeste Prøve i hele Krigstiden. Tyskerne forlangte, at Fiskerne skulde sejle Ammunition og Tropper til Fronten i Norge med Assistance af tyske Marinesoldater forklædt som Fiskere. Der blev kun givet Timer til at træffe Afgørelsen i og det var en tung Afgørelse. Ingen vidste, om Tyskerne kunde falde paa at skyde nogle for at faa

de andre til at falde til Føje. Men da Fiskerne samledes med kortest mulig Varsel, vedtog de eenstemmigt at sige Nej. »Nordmændene er vore Brødre paa Havet. Vi kan ikke falde dem i Ryggen paa Nødens Dag. Saa kan man iøvrigt gøre ved os, hvad man vil,« sagde Fiskerne. Og saa sang de for første Gang i Esbjerg Fiskeriforenings Historie første og sidste Vers af »Vor Gud han er saa fast en Borg«. Overfor denne faste Holdning veg Tyskerne og frafaldt deres Krav.

Krigen gik sin Gang. Esbjergs fem Kilometer Kaj laa øde hén. Kun i Isvintrene herskede her en hektisk Travlhed en Maanedstid, naar alle andre Havne i Danmark var blokeret af Isen. Men Fiskeriet kastede Guld af sig. En heldig Fisketur kunde give lige saa meget som tidligere et halvt Aars Fiskeri. Samtidig blev Esbjerg efterhaanden omgivet af Befæstninger paa alle Sider. Arbejdere strømmede til fra alle Kanter af Landet, og det var ikke underligt, for Lønnen var høj og Arbejdet let. I Løbet af tre Aar tredobledes de samlede Indtægter i Byen. Men mange kunde ikke taale de let-tjente Penge. Dansen om Guldkalven gik livligt, og desværre viste det sig, at der var Landsmænd, der satte Pengene højere end Fædreland og Samvittighed. Venus og Bacchus fik sine vilde Dyrkere og hele Landet hørte om Fiskeren, der soldede 40,000 op paa et Aar, og om den 16 Aars Kokkedreng, der ikke var tilfreds med at have tjent 5000 Kr. Men Aviserne glemte at fortælle om de mange smaa Hjem, som blev rettet op i denne Tid og fik deres Økonomi konsolideret. Man glemte ogsaa at fortælle om de mange Fiskere, som benyttede de gode Aar til at forny deres Kuttere og til at købe sig et lille Hus, hvor de skabte gode Kaar for deres Børneflokk.

Langt de fleste Fiskere passede deres farefulde Dont roligt og faamælt som altid. Farerne i denne Krig kom ikke blot fra Minerne i Vandet, men ogsaa fra Bomber og Maskingeværkugler fra Luften. Saa snart Fiskerne var udenfor det snævre tilladte Fiskeomraade — og det faldt meget svært for Fiskernes Frimandsfølelse at bøje sig for et Diktat af »Fjenden« — kunde de risikere, at der dukkede Flyvere op for at straffe dem. Adskillige Kuttere kunde da heller ikke modstaa Lysten til at søge over til den anden Side af Nordsøen.

Esbjergs Fiskerflaade blev mærkværdig skaanet i 1941—42. I 1943 tog Antallet af Minesprængninger dog Fart. Mange gode Mænd blev derude baade af Sømænd og Fiskere. Esbjerg er Enkernes By saa meget, at tilrejsende undrer sig over de mange sørgeklædte. Men vore djærve Fiskere sank ikke i Havets Dyb uden at efterlade

sig stærke Minder. En Kutter blev minesprængt kun lidt udenfor Esbjerg. De tre Fiskere holdt sig fast en Tid ved nogle Vragstumper. Da Hjælpen kom frem, var de imidlertid døde, men de laa alle tre med foldede Hænder og vidnede selv i Døden om, hvor de havde søgt deres Trøst. En anden Kutter blev minesprængt, mens Mandskabet holdt Morgenandagt. Da de laa i Vandet og holdt sig fast ved en Luge, som var alt, hvad der var tilbage af Skibet, genoptog de og afsluttede deres Morgenandagt! Den ene blev ramt af Krampe og døde, mens han sang »Kimer Himmelklokker«. Kun Skipperen blev reddet og kunde bringe os Bud om Mænds Tro og Uforfærdethed i Dødens Time.

Tre Aars Besættelse trykkede alle danske Sind. Ikke mindst gjaldt det Danmarks Udfaldsport mod Vest, som af »Fædrelandet« stadig blev angrebet for »engelsk Syge«. I 1943 voksede Irritationen, efterhaanden som tyske Overgreb tog til og stod i Misforhold til den svigtende Krigslykke ved Fronterne. Sabotagetilfælde blev hyppigere, og da en stor Brand lagde et vældigt Pakhus ved Fiskerihavnen i Aske, mistede Tyskerne Taalmodigheden og dekreterede Udgangsforbud fra Kl. 22 og den næste Aften Kl. 21. Men det virkede ganske mod sin Hensigt. Talrige Sammenstød fandt nu Sted med tyske Soldater, ikke mindst Marinesoldater. Og nu rullede Bolden. Arbejderne syntes, at nu kunde det være nok. Særligt syntes Arbejderne i Jernindustrien og ved Entreprenørarbejderne, at det var uretfærdigt, at de, som arbejdede for Tyskerne, ogsaa skulde spærres inde om Aftenen paa Grund af Handlinger, som de ingen Andel havde i. Vi danske har jo altid haft lidt svært ved at se det retfærdige i for Smed at rette Bager. Der begyndte Strejker. Det glædelige viste sig, at netop de Arbejdere, som Tyskerne havde øst Penge ud over i tre Aar, var de første til at vise en rank national Holdning. Da Udgangsforbudet blev skærpet, blev det vedtaget at erklære Generalstrejke den 11. August. Men det blev mere end det. I Løbet af Formiddagen sluttede Forretninger og Kontorer sig til. Det skete ganske spontant, smittede fra Person til Person. Selv Postvæsenet og Jernbanens Folk sluttede sig til og Strejken var nu blevet til en Nationalstrejke. Om Eftermiddagen laa bogstaveligt talt alt stille i Byen, men der herskede en eksemplarisk Ro og Orden. Nu var alle Optøjer hørt op, da de stærkere Midler var taget i Brug. Een Dag af denne Art var ogsaa nok. Tyskerne havde øjensynligt ikke ventet denne fuldkomne Solidaritet. Denne enestaaende Dag i Byens Hi-

storie gik derfor ikke til Ende, før Udgangsforbudet var ophævet. Næste Dag gik alle til deres Arbejde igen med et tilfreds Smil i Ansigtet. Tyskerne havde erfaret, at der er Grænser selv for en dansk Befolknings Taalmodighed.

Men fra Esbjerg bredte sig en Bølge af Strejker og Uroligheder ud over Landet og standsede ikke før Tyskerne den 29. August saa sig nødsaget til at imødegaa de kaotiske Tilstande ved at tage hele Magten i Landet og indføre militær Undtagelsestilstand.

AUGUSTDAGENE I ODENSE

Af Journalist A. Grum-Schwensen.

Det var i Esbjerg, det begyndte, men det var Odense, der fulgte efter. I den uforglemmelige Sommer 1943. Endnu var Hadet til Tyskerne ikke brudt ud. Men Overgreb og Retsbrud havde spændt Taalmodigheden i det danske Folk til Bristepunktet. Hadet, der i Grunden ligger Danskerne saa fjernt, maatte nødvendigvis opsummere sig, og nu laa det og lurede i hver eneste Dansker. Der skulde kun en Gnist til at faa Krudttønden til at eksplodere.

Og Gnisten kom i August 1943. Øjensynlig ønskede Tyskerne en Eksplosion, for det var dem, der gav Bolden op. Tirsdag den 19. August blev adskillige Odenseanere mishandlet paa det groveste af Tyskerne, der fo'r som vanvittige gennem Gaderne og slog ned for Fode uden ringeste Grund. Henved 20 Mennesker blev denne Dag kørt paa Sygehuset, deriblandt en ung Mand, som Tyskerne havde tilføjet aabent Kraniebrud foran Bedealteret i KFUM paa Klosterbakken, hvor han havde søgt Tilflugt.

Begyndelsen blev gjort med et større Slag paa Fisketorvet efter en Koncert i Kongens Have; en af de første, der ganske uden Grund blev overfaldet, var en Støbemester paa Frederiksbroens Jernstøberi, og det var dette Overfald, der fik Lavinen i Skred. Virksomhedens 4—500 Arbejdere nedlagde alle Arbejdet om Morgenen den 10. August, og de blev straks fulgt af Arbejderne paa Allerups Maskinfabrik, Odense Staalskibsværft, Thomas B. Thrige o.s.v. I Løbet af en Time var der Generalstrejke overalt i Byen. Forretningerne lukkede, Postvæsenet, Sporvognene m. m. nedlagde Arbejdet. Alt blev lammet. Aldrig har en Generalstrejke vist før været saa total.

Og dog fik Befolkningen Mad. Strejken var jo ikke rettet mod Byens Borgere. Arbejdernes Aktiebageri og Bagermestrenes Brødfabrik udleverede Brød rask væk, og det var underordnet, om man havde Rationeringsmærker. Brødfabriken blev imidlertid besat af Tyskerne, hvilket bevirkede, at Kuskene og Bagersvendene nedlagde Arbejdet. Og saa maatte Tyskerne lade sig afløse af dansk Poliiti.

Alle Byens store Virksomheder blev efterhaanden besat, og det samme gjaldt Statsbanen, men ogsaa her maatte Tyskerne dog trække sig tilbage, da samtlige Jernbanemænd ellers vilde nedlægge Arbejdet.

Odenseanerne tog i Begyndelsen Generalstrejken med en knusende Ro. Men da Tyskerne kørte skydende gennem Gaderne og saarede ganske tilfældige Mennesker, steg Ophidselsen. I flere Tilfælde ramte Tyskerne Kvinder og Børn, og de generede sig endda ikke for at anvende Haandgranater.

Ca. 130 Mennesker blev af Ambulancerne kørt til Hospitalerne i Strejkedagene, og deriblandt var kun een Tysker. Det var en Løjtnant, som ikke havde flere Skud i Revolveren, og som blev slaet i Jorden paa Vestergade ved Paladsteatret.

Paa Fisketorvet og i Nørregade udkæmpedes drabelige Slag, og Tyskerne sparede ikke paa Krudtet. Men naturligvis var der ikke stort at stille op mod Tyskerne uden Vaaben. Raseriet fik derfor Afløb paa anden Vis. Store Skarer drog syngende gennem Gaderne, og Byens Nazister og Stikkere og Værnemagere fik Dag og Nat deres Ruder knust. I mange Tilfælde blev alt Bohavet slæbt ud paa Gaden og stukket i Brand. Forretningsruder overalt i Byen blev knust, og talrige private Hjem blev stenet. Det var i hundredvis af Ruder, der gik i Skaar, og samtidig blev talrige Lejligheder raseret og stukket i Brand. Odenseanerne gjorde op med dem, der gik Tysklands Ærinde.

Paa Windelsvej blev en tysk Gestapomands Bohave slæbt ud paa Gaden. Øverst lagde man hans Uniformskasket og et Billede af Hitler. Og saa blev der sat en Tændstik til, mens Tusinder af begejstrede Tilskuere hidsede hinanden op.

De danske Kaserner blev smykket med Blomster og Dannebrog, og der blev raabt Hurra for de danske Soldater. Mængden prøvede ogsaa at faa udleveret Vaaben paa de danske Kaserner, men det gik dog ikke.

Odenseanerne var forøvrigt ikke ene om at ødelægge og rasere. En

Restauration ved Albani Kirke blev komplet smadret af Tyskerne, der ledte efter en Dansker. Bagefter anbragte Folk Dannebrogsgflag i Sækkene, der dækkede de tomme Vinduesrammer.

Der skete ogsaa Fejltagelser. Hvor en Nazist boede paa 3. Sal, hændte det f. Eks., at uskyldige Mennesker paa 2. Sal fik deres Ruder knust af Stenkastere, hvis Vilje til at ramme var større end Evnen. Saa skillingede Mængden imidlertid straks sammen og betalte de ødelagte Ruder.

I en Nazists Kolonialforretning knustes alt Inventar; Marmelade, Konserver m. m. blev kastet mod Væggene i en henrivende Silde-salat. Flere Slagterbutiker blev jævnet med Jorden, og der kunde nævnes talrige andre Eksempler.

Mange af de hjemsøgte Nazister flygtede ud af Byen, mens andre fik Ophold paa Tyskernes Kaserne paa Sdr. Boulevard.

En ung Mand, Elektriker Verner Jensen, Ejbygade 5, fik i Nørregade et Skud i Underlivet, og han døde senere paa Sygehuset. Trods alt Tyskernes Skyderi blev han Augustdagenes eneste Døds-offer.

I Bolbro tog Tyskerne to fuldstændig sagesløse unge Mænd, som blev slået ud paa Kasernen, hvor de i fire Timer blev mishandlet paa det allerfrygteligste. De sadistiske Djævle brugte Remme, flettede Reb og Piske paa deres nøgne Kroppe, fordi de nægtede at opgive Navne paa Kommuniste. Vistnok af en Fejltagelse blev de to mishandlede Mænd løsladt, og de blev naturligvis straks indlagt paa Amtssygehuset, hvor man ogsaa fotograferede dem. De saa frygtelige ud med Kødets hængende i Laser paa Ryggen, og selv Lægerne og Politiet erklærede, at de aldrig havde set noget lignende.

Under Urolighederne havde det danske Politi naturligvis en saare vanskelig Stilling, men Politiet forstod tilfulde Situationen og greb ikke mere ind i Demonstrationerne end højst nødvendigt. Det var et roligt og helt dansk Politi, Odenseanerne saa i de Dage. Derfor var det ogsaa ufortjent, at Mængden væltede en Politibil i Nørregade, da Betjentene paa en pæn Maade splittede en mægtig Demonstration, der syngende: Ja, vi elsker dette Landet — drog gennem Byen bærende de engelske og amerikanske (men ikke det danske) Flag og med to unge blomstersmykkede Piger i Guldstol i Spidsen.

Politiet fik iøvrigt Assistance fra Sønderborg, Aabenraa, Esbjerg, Skive, Aarhus, Vejle, Aalborg, København m. m. Ialt var her ca. 30

Politibiler og mindst 500 Betjente med Staalhjem, Revolver og Knippel.

Et særligt Afsnit i »Opstanden« var Afstraffelsen af Feltmadraserne. De unge Piger, der havde indladt sig med Tyskerne, blev slæbt ud paa Gaden og klædt af. De blev gennempryglet, deres Haar blev klippet af, og de fik malet Hagekors paa Kroppen, hvorefter de blev jaget nøgne gennem Gaderne. Det skete i Snesevis af Tilfælde. Mange af Tøsene fik ogsaa deres Bohave slæbt ud paa Gaden og stukket i Brand.

Urolighederne i Odense begyndte som nævnt Tirsdag Aften den 19. August. Det resulterede først i, at Politiet spærrede Vestergade, og senere beordrede Politiet Folk hjem. Restaurationerne fik Besked paa at lukke, og inden Kl. 22,30 var Gaderne tomme. Om Onsdagen begyndte Generalstrejken, og den konstituerede Politimester, Politifuldmægtig H. Rasmussen, udstedte totalt Færdselsforbud; i de følgende Dage førtes en lang Række Forhandlinger for at faa genoprettet Ro og Orden i Byen.

Fredag Formiddag forhandlede bl. a. Borgmester Werner, Formanden for Arbejdernes Fællesorganisation P. Johansen, De samvirkende Fagforbunds Næstformand Einer Nielsen, Formanden for Dansk Jernbaneforbund Th. Petersen, Næstformanden i Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund Vilh. Christensen og Forretningsfører Andersen, Dansk Arbejdsmandsforbund.

Det blev besluttet, at Arbejdet skulde genoptages Lørdag, men det skete ikke. Strejken fortsatte, og Lørdag Formiddag holdtes et stort Demonstrationsmøde paa Stadion, hvor adskillige Tusinde Arbejdere vedtog at fortsætte Strejken og valgte et 9 Mands Udvalg til at forhandle med Myndighederne. Fra Arbejdernes Side blev der stillet Krav om, at Tyskerne skulde trække sig tilbage fra de Virksomheder, der var besat, og at det skulde forbydes tyske Soldater at færdes paa Gaderne om Aftenen. Endvidere krævede man naturligvis, at Strejken ikke medførte Repressalier af nogen Art.

Søndag Formiddag holdtes et nyt Kæmpemøde paa Stadion, og denne gang deltog en halv Snes Tusinde Mennesker. Det vedtoges, at Strejken skulde fortsættes.

Samme Dags Eftermiddag holdtes et Møde paa Teknisk Skole, og heri deltog bl. a. Arbejdsminister Kjærboel, Direktør Svenningsen, Udenrigsministeriet, Departementschef Eyvind Larsen og Statsadvo-

kat Troels Hoff m. fl. Det blev et yderst bevæget Møde, og Resultatet blev, at der Mandag Morgen udsendtes et Opraab til Byens Befolkning om Genoptagelse af Arbejdet. Et af Punkterne i dette Opraab lød saaledes:

Den tyske Værnemagt er rede til at bidrage til en almindelig Afspændelse og Beroligelse. Den har derfor truffet en Orlovsordning paa den Maade, at alle tyske Soldater, der befinder sig i Odense, forbliver i deres Kvarter Søndag, Mandag, Tirsdag og Onsdag, men de normale Øvelser samt tjenstlig Færden til Fods og i Vogn vil naturligvis blive gennemført som hidtil.

Saa meget opnaaede man altsaa. Desuden blev Besættelsen af de store Virksomheder naturligvis ophævet, og Repressalierne kom jo som bekendt først den 29. August.

BODS- OG BEDEDAGSBØN

Skal vi knurre imod Himlen
over Tab af Navn og Ære?
Skal vi klage: Gud, vor Skæbne
er utaalelig at bære?

Skal vi rase mod din Svøbe,
som nu strimer vore Lænder?
Herre, nej, vi dybt os bøjer,
se, vi faar, hvad vi fortjener.

Du, som var saa god imod os,
du, som gav med runde Hænder —
agted vi din Gave ringe,
faar vi nu, hvad vi fortjener.

Danmarks Land i Arv og Eje
skænked du os frit og ganske.
Ak, selvfølgelig vi tog det,
glemte næsten, vi var danske,

glemte, at kun den er Livets
Gave værd, der vil den værge.
»Tør du ikke Livet miste,
kan du aldrig Livet bjerge.«

Vidt i gode Kaar vi drev det,
arme faa og rige flere
— og bekræftede det Ordsprog
om, at meget kun vil mere.

Friheds Lys du blandt os tændte,
men vi kivedes og klafred,
og vi spytted paa hinanden,
saa det oste, saa det blafred.

Selv da Helved aabned Gabet,
og vi stod paa Afgrundsranden,
blev vi alvorsløse ved med
blot at puffe til hinanden.

Skønt af Angest for at bede
denne Bøn mit Hjerte brænder,
beder jeg dog: Herre, tugt os,
du, som gav med runde Hænder,

tugt os nu med strenge Hænder,
som vi længe det fortjente,
lad os ej for billigt slippe
og begynde, hvor vi endte.

Naar vi Straffens gavnlige beske
Brygg har tømt af brede Fade,
tilgiv os vor Skyld og lær os
vores Skyldner at forlade.

Kaj Munk.

Skrevet i Foraaret 1943.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Rektor, Dr. phil. Andreas Hanssen: Tror du ... Digt	9

9. APRIL 1940

Grænsen

Chauffør Lauritz Tjellesen: Mine Oplevelser 7.—8. April Syd for Grænsen	11
Chefen for Grænsegendarmeriet Oberst S. B. Paludan-Müller: Grænsegendarmeriet den 9. April	13
Kaptajn i Grænsegendarmeriet A. Malling-Jacobsen: Krusaa Natten mellem 8. og 9. April	15
Dr. med. H. Lorenzen: En Læges Oplevelser ved Grænsen	18
Grænsegendarm H. P. Sørensen: Paa Tilbagetog op gennem Sønderjylland	22

Kampene i Sønderjylland

Oberstløjtnant P. F. L. B. Hintz: Mine Oplevelser og Indtryk som Kommandant paa Søgaard	24
Kaptajn C. G. Bartholdy: Kampene ved Bredevad og Korskro	35
Kaptajn S. A. Schack: Kampene ved Lundtofte og Hokkerup	42
Kaptajnløjtnant E. Bassing: Fra Sundeved	47
Menig Bertel Lygum Bertelsen: Træfningen ved Sønderbro i Haderslev ..	50

Andre Krigshandlinger

Oberstløjtnant Th. Thaulow: Kampene paa Amalienborg	52
Oberst S. E. Johnstad-Møller: 9. April ved Fredericia	56
Oberst R. Mikkelsen: Omkring den 9. April i Odense	61
Oberst Helge Bennike: Fra Roskilde til Sverige	64
Orlogskaptajn Axel Schmidt: Flaadedelingen ved Frederikshavn	74

Okkupationen

Pastor Waage Beck: 9. April i Flensborg	78
Lektor Kaj Sieverts: Da de kom til Tønder	82
Turistchef Mogens Lichtenberg: Begivenhederne i København den 9. April 1940	85

TIDEN DEREFTER

Indtryk og Synspunkter

Hanne Jenssen: Sønderjydske Hilsen	89
Udenrigsminister J. Christmas Møller: Danmarks Frelse	91
Gaardejer Niels Skrumsager: Det danske Folk trængte til Haardhed	92
Pastor Gunner Engberg: Den danske Rigsdag 1940 — En Fantasi	93
Kaj Munk: Hymne til Troen	96

Den nationale Samling

Afdelingsleder mag. scient. Jens Rosenkjær: Kampen om det danske Sind	97
Pastor Axel Bang: Alsangen i Danmark	104

Skolen

Rektor Hartvig Møller: Dimissionstale 1940	106
Rektor Dr. phil. Kjeld Galster: Den danske Gymnasieskole	108

Ungdommen

Folketingsmand Landsretssagf. Poul Hjermand: Dansk Ungdomssamvirke	117
Cand. mag. C. Langballe: Dansk Ungdom, som jeg mødte den	123

Det tyske Fremstød

Seminarielærer Claus Eskildsen: Det tyske Mindretal under Besættelsen	131
Redaktør A. Holling: De danske Nazister	138

Det danske Svar

Redaktør Kai Edvard Larsen: Den nationale Samling i Nordslesvig	147
Redaktør Hans Bølling: Valget den 23. Marts 1943	153

Kongen

Forfatterinden Redaktør Susanne Palsbo: Kong Christian og hans Folk ..	161
Pastor Knud Alsinger: Christian — Konge af Danmark, 26. Septbr. 1940	169
Kaj Munk: Alexandrine — Dronning af Danmark	171

KULTURFRONTEN

Radio

Pressesekretær ved Statsradiofonien Chr. Bruno Christensen: Statsradio- fonien under Besættelsen	173
Chefredaktør Niels Grunnet: Pressens Radioavis	178

Pressen

Fhv. Chefredaktør Borgmester H. P. Sørensen: Pressens Forhold under Besættelsen	190
Chefredaktør Børge Outze: Den illegale Presse	199

Universitetet

Erhvervsvejleder cand. mag. Robert Watt Boolsen: Studenterne og den tyske Kulturpropaganda	206
Professor Dr. theol. Flemming Hvidberg: Universitetet under Besættelsen	216

Kirken

Professor Dr. theol. Regin Prenter: Kirken og Modstandskampen	221
Forstander Provst Halfdan Høgsbro: Hyldest til den norske Kirke	225

ANTIKOMINTERNPAGTEN

Redaktør Hans Bølling: De politiske Begivenheder omkring Antikominternpagten	229
Pastor Flemming Møller: Studenterdemonstrationen	235
Kaj Munk: Hvorlænge — ?	239
Forfatteren Hans Kirk: Kommunisterne i Horserød	241

KRIGEN

Krigen paa Havet

Kaptajn A. Raahauge: I Fart under Krigen	247
Skibsreder A. P. Møller: Nogle jævne Ord om den danske Sømandsstand i Krigstid	253
Pastor Waage Beck: En Hymne til den danske Fisker	255

Krigen i Luften

Pastor Hans Magle: Lørdag den 11. Juli 1942 i Tønder	259
Pastor Kai Lænkholm: Luftkampen over Nordals Natten mellem den 18. og 19. August 1942	262
Fru Rektor Kristiane Fischer: 19. Maj 1943 i Flensborg	265
Redaktionssekretær Knud Madsen: Fra en britisk Flyverbegravelse i Odense	268
Pastor C. C. Kallenbach-Pedersen: De engelske Flyvere	270

Den passive Modstand

Kaj Munk: Brev til en Dame i Jonstrup	273
Redaktør Poul Sabroe (»Den Gyldenblonde«): Humoren som Vaaben i Modstandsbevægelsen	274

Den aktive Modstand

Pastor Edvard Pedersen: Churchill-Clubben	282
Læge Helge Kjems: En Sabotageorganisations Tilblivelse	293
Ministersekretær Børge Eriksen: Christian Michael Rottbøll	296

Retshaandhævelsen

Politiadvokat Bjerregaard: Hos Statsadvokaten for særlige Anliggender	301
Redaktør Ernst Fr. Hansen: Sagen mod Dr. Vilh. la Cour	309
Læge E. Dahl: Viggo Lausten. Gestapos første civile Offer	315
Kaj Munk: Brev til Fru K. Lausten	320

Fra Krigens Hverdag

Entreprenør Jens Gregersen: Jeg har Arbejde til Dig	321
Lokomotivfører Anders Andersen: En Lokomotivfører fortæller	323
Repræsentant E. Kruse Agerschou: Handelsrejsende under Krigen	326
Kaptajn A. Raahauge: En Skibsførers Oplevelser	330
Kriminaldommer Sigurd Andresen: Krig og Krise afspejlet i Retssalen ..	336
Pastor Sv. Birke: Vagabonden fortæller	339
Oversygeplejerske Anna Kjær: En Sygeplejerske fortæller	341
»Sorte«: En Ingeniørfrue fortæller	345
Arbejds- og Socialminister Hans Hedtoft-Hansen: Politiker under Besættelsen	351

Ude fra Landet

Oberst E. T. C. Freiesleben: To Dage i Sønderborg	354
Borgmester Peder Christensen: Fra Helsingør	356
Overlæge Dr. med H. Chr. Olsen: Bornholm under den tyske Besættelse	358
Pastor Svend Birke: Fire Aars Krigsindtryk fra Esbjerg	365
Journalist A. Grum-Schwensen: Augustdagene i Odense	368
Kaj Munk: Bods- og Bededagsbøn	373

FEM AAR

INDTRYK OG OPLEVELSER

BIND I

9. APRIL 1940—29. AUGUST 1943

Iblandt de Værker, der udgives om Danmark under den tyske Besættelse, er dette To-Binds Værk noget helt for sig selv.

Lige efter Tyskernes Overfald paa Danmark 9. April 1940 begyndte den Bog at gro i en enkelt Mands Sind, og han slap aldrig Tanken og Arbejdet med den siden. Redaktør *Chr. Refslund* i Sønderborg bad saa en, saa en anden om at nedskrive sine Oplevelser, Indtryk, Syn, Stemninger, medens de endnu stod friske og med Oplevelsens levende Farver. Og der er kommet en broget og meget værdifuld Mosaik ud af det, et Bidrag til Danmarks Historie, som vil fængsle og bevæge sin Læser. Det er en Bog, som vil bevare sin Værdi, som vil blive staaende som et sandfærdigt Billede af Livet og de store Begivenheder i vort Land i disse Aar.

Der findes f. Eks. Bidrag af et Par af Besættelsens Ofre — Kaj Munk og Oberst Paludan-Müller, Helten fra Graasten. Der er et kort Bidrag af Christmas Møller fra 1940. Men forøvrigt er det en broget Kreds af kendte og ukendte, der har skrevet disse Bidrag. Fælles for dem alle er, at de paa en eller anden Maade har været i Begivenhedernes Brændpunkt, saa de kan fortælle, hvad de oplevede, eller skrive om et eller andet af de mange Omraader, hvor Tyskernes Overgreb satte ind. Saaledes behandler f. Eks. Borgmester H. P. Sørensen, den tidligere Redaktør af Socialdemokraten, Dagspressens vanskelige Forhold under Besættelsen — eller »Den Gyldenblonde«, for at nævne en helt anden, skriver om »Humoren som Vaaben i Modstandsbevægelsen«.

Af en lang Række Forfattere er Spørgsmaal vedrørende Skolen, Kirken, Universitetet, Studenterne, Retstilstanden under Krigen, Sabotagerne, Krigen paa Havet og mange andre Forhold behandlet, ligesom der er givet Førstehaandsskildringer af de militære Begivenheder den 9. April 1940 og den 29. August 1943.